ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

3

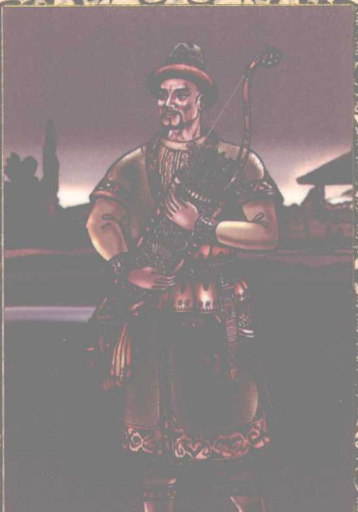

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

مۇقاۋا رەسمىنى سىزغۇچى : مەمەت ئابدۇرېهىم
مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى : مەمەت نەۋبەت

ISBN 978-7-228-12038-3
9 787228 120383 >
定价：12.00 元

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

3

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى»
تەھرىر ھەيئىتى نەشرگە تەييارلىغان

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

www.uyghurkitap.com

图书在版编目(CIP)数据

维吾尔民间故事. 3:维吾尔文/《维吾尔民间文学大典》编委会编. —乌鲁木齐：新疆人民出版社，2008.11
（维吾尔民间文学大典）
ISBN 978—7—228—12038—3

Ⅰ.维… Ⅱ.维… Ⅲ.维吾尔族—民间故事—作品集—中国—维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.I277.3

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2008)第 177977 号

策　　划　阿不都热合曼·艾白,艾合买提·伊明
责任编辑　艾合买提·伊明
责任校对　阿布勒孜·阿巴斯 等
封面设计　买买提·诺贝提
出版发行　新疆人民出版社
地　　址　乌鲁木齐市解放南路 348 号
电　　话　(0991)2827472
邮　　编　830001
经　　销　新疆维吾尔自治区新华书店
印　　刷　乌鲁木齐八家户彩印有限公司
开　　本　880×1230 毫米　1/32
印　　张　5
版　　次　2008 年 11 月第 1 版
印　　次　2008 年 11 月第 1 次印刷
印　　数　1—5000
定　　价　12.00 元

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى — 3

نەشرگە تەييارلىغۇچى : «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» تەھرىر ھەيئىتى
پىلانلىغۇچىلار : ئابدۇراخمان ئەبەي ، ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل مۇھەررىرى : ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل كوررېكتورى : ئابلىز ئابباس قاتارلىقلار
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى : مەمەت نەۋبەت
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى : شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
ئادرېسى : ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ نومۇر
تېلېفون : 0991—2827472
پوچتا نومۇرى : 830001
ساتقۇچى : شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
باسقۇچى : ئۈرۈمچى باجياخۇ رەڭلىك باسما چەكلىك شىركىتى
فورماتى : 880×1230 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى : 5
نەشرى : 2008 ـ يىلى 11 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
باسمىسى : 2008 ـ يىلى 11 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى : 1—5000
كىتاب نومۇرى : ISBN 978—7—228—12038—3
باھاسى : 12.00 يۈەن

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكى ئادرېسى

مۇھەررىردىن

ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى باي ۋە گۈزەل بىر خەزىنە. ئۇيغۇر خەلقى ئۆزىنىڭ بېسىپ ئۆتكەن ئۇزاق تارىخىي تەرەققىياتى جەريانىدا، ئۆزىنىڭ مىللىي تىلىنى، ئۆرپ ـ ئادىتىنى، مىللىي مەدەنىيىتىنى، جۇملىدىن باي، گۈزەل ۋە پارلاق ئېغىز ئەدەبىياتىنى بارلىققا كەلتۈرگەن. ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئۇزۇن تارىخقا، باي، چوڭقۇر مەزمۇنغا، ئۆزگە خاس مىللىي ئۇسلۇب ۋە مىللىي شەكىلگە ئىگە بولۇپ، كۆزنى قاماشتۇرۇپ تۇرىدىغان بىر رەڭدار گۈلشەن. ئۇ ئۆزىنىڭ مەزمۇنىنىڭ چوڭقۇرلۇقى، بايلىقى ۋە كەڭلىكى بىلەن، شەكلىنىڭ خىلمۇخىللىقى ۋە گۈزەللىكى، تۈرىنىڭ كۆپلۈكى بىلەن كۆزگە ئالاھىدە چېلىقىدۇ.

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى يۇقىرىقىدەك ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ ئەڭ ئومۇملاشقان بىر تۈرى ھېسابلىنىدۇ. ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى ئېغىزدىن ئېغىزغا، ئەۋلادتىن ئەۋلادقا كۆچۈش جەريانىدا خەلق ئاممىسى تەرىپىدىن پىششىقلىنىپ، ۋەقەلىكى تاۋلانغان، نەتىجىسى روشەن ھەم ئۈمىدۋار، تىلى تەسىرلىك ۋە گۈزەل بولۇپ يېتىلگەن.

ھەممىمىزگە مەلۇم، چۆچەك پېرسوناژلىرى بولغان، بىر پۈتۈن ۋەقەلىككە ئىگە نەسرىي ئەسەر. ئۇ ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ ھەرقانداق بىر تەرىپىنى ئەكس ئەتتۈرەلەيدۇ. ئۇ ئىجتىمائىي رېئاللىقنىڭ ئەمگەكچى خەلق مىڭىسىدىكى

ئىنكاسى، ئەمگەكچى خەلق تۇرمۇشىنىڭ، ئىدىيە ـ ھېسسىياتىنىڭ، غايە ۋە ئارمىنىنىڭ بەدىئىي ئىپادىسى. چۆچەكلەر ئاساسەن رېئالىزملىق بولىدۇ، ئۇنىڭدا يەنە ئاكتىپ رومانتىزمنىڭ قويۇق ئىپادىسىمۇ بولىدۇ. ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرىمۇ شۇنداق.

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرىدە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئاق كۆڭۈللۈكى، ھەقىقەتپەرۋەرلىكى، ئەمگەكچان روھى، ساغلام ۋە گۈزەل ئەخلاقىي پەزىلىتى، ۋەتەنپەرۋەرلىكى، قەيسەرانە كۈرەش قىلىش ئىرادىسى، شۇنداقلا ئېسىل ئارزۇ ـ ئارمانلىرى ئىپادىلەنگەن. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئوبراز ئارقىلىق ئىپادىلىنىپ، كىشىلەرگە ياخشى بىلەن ياماننى، ھەق بىلەن ناھەقنى، ئۆز بىلەن دۈشمەننى، خۇنۈكلۈك بىلەن گۈزەللىكنى پەرق ئېتىشكە ياردەم بېرىدۇ. بىز بۇنىڭدىن خەلق چۆچەكلىرىنىڭ مۇئەييەن تەربىيىۋى رولىنى بايقىۋالالايمىز.

شۇنى قەيت قىلىشقا بولىدۇكى، خەلق چۆچەكلىرىنىڭ بالىلارغا بولغان تەربىيىۋى رولى تېخىمۇ زور بولىدۇ. بالىلار كىچىكىدىن تارتىپلا خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى، جۈملىدىن چۆچەكلەرنى ئاڭلىسا، ئۇلارنىڭ يۇمران قەلبىدە ياخشىلىق، ھەققانىيلىق، گۈزەللىك، ھاياتنى ۋە تەبىئەتنى سۆيۈش ئىستىكى ئويغىنىدۇ.

خەلق چۆچەكلىرىنىڭ تۇرمۇشنى، تارىخنى بىلىش ۋە چۈشىنىشتىكى رولى، خەلق تىلىنى ئۆگىنىشتىكى رولى، گۈزەللىك قارىشىنى يېتىلدۈرۈشتىكى ئېستېتىكىلىق رولى، كۆڭۈل ئېچىش رولىنىمۇ ئۇنىڭ تەربىيىۋى رولىدىن ئايرىپ قاراشقا بولمايدۇ. يۇقىرىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئۆز ئارا باغلانغان، ئۆز ئارا گىرەلەشكەن، سىڭىشىپ كەتكەن، بىر ـ بىرىنى تولۇقلىغان ۋە ئۆز ئارا ماسلاشقان. بۇ خەلق چۆچەكلىرىنىڭ خەلق

www.uyghurkitap.com

تۇرمۇشى بىلەن قان ـ گۆشتەك زىچ مۇناسىۋەتتى بارلىقىنى چۈشەندۈردۇ.

خەلق چۆچەكلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى يېزىق شەكىللىنىشتىن بۇرۇنلا ۋۇجۇدقا كېلىپ، نۇرغۇن ئەسىرلەر مابەينىدە ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈپ يۈردى. يېزىق شەكىللەنگەندىن كېيىن ئۇنىڭ تەرەققىياتى يەنىلا توختاپ قالغىنى يوق. كېيىنكى مەزگىللەردە نۇرغۇن ئەللەردە خەلق چۆچەكلىرى يىغىپ خاتىرىلىنىپ، ئۇنىڭ يوقىلىپ كەتمەي داۋاملىق مۇكەممەللىشىشىگە كاپالەتلىك قىلىندى. بۇ ئىش بىزدە بۇرۇن ئانچە ـ مۇنچە ئىشلەنگەن بولسىمۇ، رەسمىي ئىشلەش ئۆتكەن ئەسىرنىڭ 50 ـ يىللىرىدا باشلاندى دېيىشكە بولىدۇ. ئازادلىقتىن كېيىن ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى بىرقانچە توپلام قىلىپ ئىشلەنگەنىدى. 80 ـ، 90 ـ يىللارغا كەلگەندە ئېلىمىز بويىچە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى توپلاش، رەتلەش، نەشر قىلىش دۆلقۇنىنىڭ تۈرتكىسىدە شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى ناھىيىلىرىگىچە خەلق چۆچەكلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئەسەرلىرى كەڭ كۆلەمدە يىغىلدى، رەتلەندى ۋە مەخسۇس توپلاملار نەشر قىلىندى. مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا بۇ ئەسەرلەر قايتا ـ قايتا سېلىشتۇرۇش، رەتلەش، تاللاش ئارقىلىق سىستېمىلاشتۇرۇلۇپ زور ھەجىملىك «ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» ۋۇجۇدقا كەلدى. قولىڭىزدىكى 23 قىسىملىق «ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى» دەل مۇشۇ ئىلمىي ئەمگەكنىڭ مېۋىسى.

بۇ بىر يۈرۈش كىتابقا سېھرىي چۆچەكلەر، تۇرمۇش چۆچەكلىرى، چېچەنلەر ھەققىدىكى چۆچەكلەر، ھەجۋىي چۆچەكلەر، تېپىشماقلىق چۆچەكلەر، ھايۋانلار ھەققىدىكى چۆچەكلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان 300 دىن ئارتۇق چۆچەك

كىرگۈزۈلگەن ۋە مۇناسىپ قىزىقارلىق قىستۇرما رەسىملەر سەپلەنگەن.

ئىشىنىمىزكى، بۇ بىر يۈرۈش كىتاب خەلقىمىزنىڭ مەدەنىيەت تۇرمۇشىنى تېخىمۇ بېيىتىدۇ ۋە رەڭدار قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىللە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى تەتقىقاتچىلىرىنىمۇ مول ۋە رەڭدار ماتېرىيال مەنبەسى بىلەن تەمىنلەيدۇ، ئۇلار بۇ كىتابلىرىمىزدىن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ھەرقايسى تارىخىي دەۋرلەردىكى سىياسىي، تارىخىي، ئەخلاقىي، دىنىي ۋە ئېستېتىكىلىق قاراشلىرىنى، ھەرقايسى تارىخىي دەۋرلەردىكى سىياسىي، ئىقتىسادىي، مەدەنىي تۇرمۇشىنى، ئۆرپ ـ ئادەت ئالاھىدىلىكلىرىنى تەتقىق قىلىشتا مۇھىم يىپ ئۇچى ۋە ئىلھامغا ئېرىشەلەيدۇ. بىزنىڭ بۇ كىتابلارنى نەشرگە تەييارلاشتىكى ئاساسىي مۇددىئايىمىزمۇ دەل مۇشۇ.

www.uyghurkitap.com

مۇندەرىجە

مەرۋان بىلەن تەرسا 1

شەمشىنۇر 24

ئاق بېكەش بىلەن بوز يىگىت 56

ئادىل پادىشاھ 96

ئۇر، توقماق 115

ياغاچ ئات 123

مەرۋان بىلەن تەرسا

بۇرۇنقى زاماندا بىر سودىگەر ئۆتكەنىكەن، ئىسمى زىت ئەنسا ئىكەن، بايلىقتا يېگانە ئىكەن، بىراق بىرمۇ پەرزەنتى يوق بولۇپ، ئەر - خوتۇن پەرزەنت كۆرمىگىنىگە بەكمۇ كۆڭلى يېرىم ئىكەن. ئۇلار كېچە - كۈندۈز پەرزەنت تىلەپ يىغلايدىكەن.

بىر كۈنى ئىشىك ئالدىغا بىر قەلەندەر كەپتۇ. ئۇ سودىگەرنىڭ يىغلاپ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ:

— ئەي سودىگەر، پۇل - ۋەجىڭ ئۆزۈڭدىن ئاشىدۇ، ھېچ نەرسىدىن غېمىڭ يوق. شۇنداق تۇرۇپ نېمىشقا يىغلايسەن؟ — دەپتۇ. ئەرزىمەس بىر ئادەمنىڭ گەپ سورىغىنىغا ئاچچىقى كەلگەن سودىگەر ئۈنچىقماپتۇ. قەلەندەر سۆزىنى تەكرارلاپتۇ. زىت ئەنسا ئاچچىقىنى باسالماي:

— سەن ئۆز خىلىڭ بىلەن سۆزلەش ! — دەپ قەلەندەرنى ئىككىنى تېپىپتۇ. قەلەندەر كۈلگەن پېتى ئۆز يولىغا كېتىپتۇ.

ئەتىسى باشقا بىر قەلەندەر كەپتۇ ۋە ئالدىنقى قەلەندەرنىڭ دېگەن سۆزىنى ئۆز ئەينى تەكرارلاپتۇ. سودىگەر ھەيران بولۇپ، تۈنۈگۈن كەلگەن قەلەندەرمۇ شۇ سۆزنى ئېيتتى، بۇ قەلەندەرمۇ يەنە شۇ گەپنى ئېيتىدۇ، مەنمۇ يىغلىشىمدىكى

سەۋەبنى ئېيتىپ بېرەي، نېمە زىيان بولاتتى، دەپ ئويلاپ:

— پەرزەنتىم يوق، شۇڭا يىغلايمەن، — دەپتۇ قەلەندەر قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىپتۇ ۋە:

— مەن ئەتە پەرزەنت كۆرۈشنىڭ يولىنى قىلغاچ كېلەي، — دەپتۇ. زىت ئەنسا ماقۇل بوپتۇ ۋە قەلەندەرگە پۇل بېرىپ يولغا سالپتۇ. ئىككىنچى كۈنى ھېلىقى قەلەندەر ئىككى ئالمىنى ئەكېلىپ زىت ئەنساغا بېرىپتۇ. ئالما شۇنداق چىرايلىق ئىكەن.

— ئەي زىت ئەنسا، ئالمىنى خوتۇنۇڭ يېسە، سىلەر بىر ئوغۇل، بىر قىز — قوشكېزەك پەرزەنت كۆرىسىلەر. پەرزەنتىڭلار ئون سەككىز ياشقا كىرگەندە مەن كېلىمەن. قىزىڭنى مەن ئەكېتىمەن، ئوغلۇڭ سېنىڭ يېنىڭدا قالىدۇ، ماقۇل بولامسەن؟ — دەپ سوراپتۇ قەلەندەر.

زىت ئەنسا «ياق» دەي دېسە تېخى، «ماقۇل» دەي دېسە تېخى، تۇرۇپ قاپتۇ. قەلەندەر سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ:

— قىزىڭنى بەرگىلى چىدىمىساڭ، ئالمىنى ئەكېتىمەن، ئۆمۈر بويى پەرزەنتسىز ئۆتىسىلەر، — دەپ ئالمىغا قول ئۇزىتىپتۇ. زىت ئەنسا ئىلتىجا قىلىپ:

— قىزىمنى نەچچە كۈندە بىر ئەكېلىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئۈچ كۈندە بىر

ئەكېلىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قەلەندەر. زىت ئەنسا ئا-خىر ماقۇل بوپتۇ. قەلەندەر تىلخەت پۈتۈپ زىت ئەنسانىڭ مۆھرىنى باستۇرۇپ، كەلگەن يولىغا كېتىپتۇ. ئۇ ئالمىنى زىت ئەنسانىڭ خوتۇنى يەپ ئۇزۇن ئۆتمەي ھامىلىدار بولۇپ قاپتۇ ۋە ئاي - كۈنى توشۇپ، بىر ئوغۇل، بىر قىز تەۋەللۇت قىپتۇ. ئۇلار ناھايىتى چىرايلىق ئىكەن. قىزنىڭ ئىسمىنى مەرۋان، ئوغلىنىڭ ئىسمىنى مەردان قويۇپتۇ. مۇنداق ئىسمى-نى قويۇش شۇ قەلەندەرنىڭ تاپشۇرۇقى ئىكەن. يىللارنىڭ ئۆ-تۈشى بىلەن مەرۋان بىلەن مەردان ئون بەش ياشقا كىرىپتۇ.

بىر كۈنى زىت ئەنسا خوتۇنىغا ئىككى بالىغا ئوبدان قاراشنى تاپىلاپ، ئۆزى شەھەرگە كىرىپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ خوتۇنى قىزىنىڭ بېشىنى يۇيۇپ قويماقچى بولۇپ بالىلىرىنى سۇغا ئەۋەتىپتۇ. ئاكا - سىڭىل سۇ ئەكېلىۋاتسا، شىكاردىن يانغان پادىشاھقا يولۇقۇپتۇ. پادىشاھ قىزنى كۆرۈپ ئاشىق بوپتۇ.

ئۈچىنچى كۈنى پادىشاھ زىت ئەنسانى چاقىرتىپ، مەرۋان-نى بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ. زىت ئەنسا نائىلاج ماقۇل بوپتۇ. ئۇ قىزىنى باغرىغا بېسىپ ھۆك - ھۆك يىغلاپ تۇرۇپ:

— جېنىم قىزىم، ئېيتمىغانىغا بولمىدى. بەرمەي دېسەم، ئۇ پادىشاھ ئىكەن، قورقتۇم. بېرەي دېسەم، سەن تۇغۇلمىغان ۋاقتىڭدا بىر ئادەم بىلەن شەرتلىشىپ تىلخەت بەرگەنىدىم، كېيىن ئۇ ئادەمگە نېمىدەپ جاۋاب قىلارمەن؟ — دەپ پەرياد چېكىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، ئاتا، — دەپتۇ مەرۋان، — پادىشاھ توي ھەققىدە سىزنى يەنە چاقىرتقاندا سىز «قىزىم يېڭى تۇ-غۇتلۇق ئىدى، بۇگۈن ئىككى كۈن بولدى، ئورنىدىن قوپۇپ بولغاندىن كېيىن سىلىگە بېرەي» دەڭ. قالدى ئىشلارنى ئۆ-

زۇم رۇسلايمەن، — دەپ يول كۆرسىتىپتۇ. شۇ كۈنى پادىشاھ زىت ئەنسانى چاقىرتىپ توي ھەققىدە مەسلىھەت سېلىپتۇ. زىت ئەنسا قىزى ئىيتقاندەك جاۋابنى بېرىپتۇ. پادىشاھنىڭ غەزىپى ئۆرلەپ:

— قىزىڭ ياتلىق بولغانمۇ؟ ! — دەپ سوراپتۇ.

— تېخى ياتلىق بولمىغانىدى، — دەپتۇ سودىگەر.

— ئەرگە تەگمەي تۇرۇپ قانداق تۇغۇپ قويىدى؟

— قىزىم ياشلىق قىلىپ قويۇپتۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ سودىگەر.

پادىشاھ چاپارمەن بۇيرۇپ مەرۋاننى ئەكەلدۈرۈپ، ئەدەپسىزلىك قىلغانلىقى ئۈچۈن دارغا ئېسىشنى جاكارلاپتۇ. زىت ئەنسا «قىزىم قورقۇپ كەتمىسۇن، ئۆزۈم ئەكىلەي» دەپ، يېرىم كۈن مۆھلەت بېرىشنى ئىلتىجا قىلىپ يىلىنىپ يىغلاپتۇ. پادىشاھ ماقۇل بوپتۇ. زىت ئەنسا ئۆيىگە بېرىپ پادىشاھنىڭ دېگەنلىرىنى قالدۇرماي خوتۇنى بىلەن قىزىغا سۆزلەپ بېرىپتۇ.

— ئاتا، ئەمدى سىلەر مەندىن قايغۇرماڭلار، قالدى ئىشقا ئۆزۈم مەسئۇل بولىمەن. قولۇمنى باغلاپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئاپىرىڭلار، — دەپتۇ مەرۋان.

زىت ئەنسا قىزىنىڭ قولىنى باغلاپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپتۇ. پادىشاھ خالايىقنى يىغىپ، قىزنى دارغا ئېسىشنى بۇيرۇپتۇ. چاپارمەنلەر قىزنى جازا مەيدانىغا ئاچىقىپتۇ. مەرۋاننى كۆرگەنلا كىشى ياش تۆكمەي تۇرالماپتۇ. «دارغا ئېسىلسۇن !» دەپ ئەمر قىلىنىپتۇ. بۇ چاغدا مەرۋان سول يازچۇقىدىن كاۋىنىڭ ئۇرۇقىنى كۆرسىتىپ:

— ھۆرمەتلىك شاھىم، مەن ئۆلۈپ كېتىمەن، بۇ ئامانەت مەن بىلەن بىللە كەتمىسۇن. بۇ خاسىيەتلىك ئۇرۇقنى كىم

تېرىسا ئۇنۇپ كاۋا چۈشىدۇ. كاۋا پىشقاندىن كېيىن نېمە تى-لىسە كاۋىدىن شۇ چىقىدۇ. مېنىڭ ئاتام زىت ئەنسامۇ شۇ-نىڭدا باي بولغان. ئەمما، بۇنىڭ شەرتى، ئۇرۇقنى ئون تۆت ياشتىن يۇز ياشقىچە بولغان، ئۆمۈر بويى نىكاھلاشقان جۈپ-تىدىن باشقىلارغا پەقەت قارىمىغان كىشى تېرىشى كېرەك. بولمىسا، كاۋا پىشقاندىن كېيىن سانسىز يىلان، چايان چىقىپ ئۇ ئادەمنى چېقىپ ئۆلتۈرىدۇ، — دەپ سۆزىنى تۈگىتىپتۇ. يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە بولغان خالايىقنىڭ ھەممىسى بېشىدىن ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسلىشىپ ئۈن چىقارماپتۇ.

— ئەي مەرۋان، شۇ گېپىڭ راستمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

— ھۆرمەتلىك شاھىم، مەن ئېيتقاندەك بولمىسا، يەتمىش ئىككى ئەۋلادىمغىچە دارغا ئاسسىلا، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قىز. شۇ چاغدا پادىشاھ:

— بۇ ئۇرۇقنى كىم تېرىيدۇ؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ. خالا-يىق ئۈن چىقارماپتۇ. پادىشاھ بىردەم كۈتۈپتۇ. ئىككىنچى قېتىم يەنە «تېرىيدىغان ئادەم بارمۇ، يوق؟» دەپ جار سېپتۇ. خالايىق:

— ئۇلۇغ شاھىمىز، سىلىگە توغرا كەلمىسە، بىزگە توغرا كەلمەيدىكەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. پادىشاھنىڭ بې-شى چۈشۈپ كېتىپتۇ ۋە:

— ھەممىڭلار قايتىڭلار! — دەپ ۋارقىراپتۇ. مەرۋاننى زىندانغا تاشلاشنى بۇيرۇپتۇ. ئۈچىنچى كۈنى مەرۋاننى سوراق-قا ئاچىقىپتۇ. پادىشاھ:

— ئەي قىز، نېمىشقا ئەدەپسىزلىك قىلىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ھۆرمەتلىك شاھىم، ئەدەپسىزلىك ئۆزلۈكۈمدىن ئە-

مەس. كىشىلەر زورلۇق قىلدى، ئاجىز كەلدى، — دەپ سۆ-
زىنى تۈگىتىپتۇ. پادىشاھ مەرۋاننى قويۇپ بېرىپتۇ. ئارىدىن
ئىككى ئاي ئۆتۈپ، مەرۋاننى پادىشاھ چاقىرتىپتۇ. مەرۋان پا-
دىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. پادىشاھ مەرۋاننىڭ ئايدەك جامالى-
غا زادىلا چىدىماپتۇ.

— ئەي گۈزەللەرنىڭ گۈزىلى، سېنى خوتۇنلۇققا
ئالىمەن، — دەپتۇ پادىشاھ. قىز قوشۇلۇپ ئۈچ كۈندىن
كېيىن كېلىدىغانلىقىنى، قالدى پاراڭنى شۇ چاغدا سۆزلە-
شىشنى ئېيتىپتۇ. پادىشاھ ماقۇل بوپتۇ. قىز ئۆيگە بېرىپ
جاھاندىكى ئەڭ تاتلىق نەرسىلەرنى يىغىپ توقاچ پىشۇرۇپ،
ئۈچ كۈندىن كېيىن پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ ۋە ئېلىپ
بارغان سوۋغاتلىرىنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. پادىشاھ ئۇ
توقاچلارنى يەپتۇ، توقاچنىڭ تاتلىقلىقىغا ھېچ نەرسە توغرا
كەلمەيدىغانلىقىنى
ماختاپتۇ.

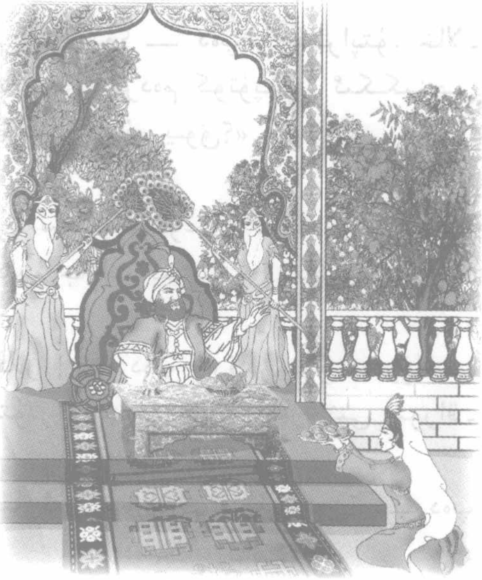

— توغرا، — دەپتۇ
قىز، — تاتلىقلىقتا ئا-
دەم سۈتىگە ھېچ نەرسە
توغرا كەلمەيدۇ.

پادىشاھنىڭ غەزىپى
ئۆرلەپ، «جاللات !» دەپ
ۋارقىراپتۇ. جاللاتلار
تەخ بوپتۇ.

— كىمنىڭ سۈ-
تى؟ — دەپ ۋارقىراپ-
تۇ پادىشاھ. قىز كۈ-
لۈپ تۇرۇپ:

— مېنىڭ سۈتۈم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— سەن مېنى ئەخمەق قىلىپسەن، كاللاڭنى ئالىمەن ! — دەپتۇ پادىشاھ.

— ئاق سۈت بەرگەن ئادەمنىڭ كاللىسىنى ئالىدىغان بولسىلا، ئاۋۋال ئانىلىرىنىڭ كاللىسىنى ئېلىشقا تېگىشلىك، چۈنكى ئانىلىرى بىرىنچى قېتىم سۈت بەرگەن، مەن ئىككىنچى قېتىم سۈت بەرگىنىم ئۈچۈن ئاندىن مېنىڭ كاللامنى ئالسىلا، — دەپتۇ مەرۋان.

پادىشاھ ئامالسىز قىزنى ئۆيىگە قايتۇرۇپتۇ.

مەرۋان توپتوغرا ئون سەككىز ياشقا كىرگەندە، ھېلىقى قەلەندەر كەپتۇ. زىت ئەنسا خېلى قېرىپتۇ، لېكىن قەلەندەر زىت ئەنسا بىلەن كۆرۈشكەندىكىدەك تۇرغۇدەك.

— ۋەدىمىز بويىچە مەرۋاننى ئەكەتكىلى كەلدىم، — دەپتۇ قەلەندەر ۋە زىت ئەنسانىڭ تىلخېتىنى بېرىپتۇ. زىت ئەنسا لام - جىم دېمەي، مەرۋاننى چاقىرىپ باغرىغا تېڭىپ يىغلاپتۇ. قەلەندەر مەرۋاننىڭ قولىنى تۇتۇپ ئېلىپ مېڭىپتۇ. مەرۋاننىڭ قارىسى كۆزدىن يوقىلىپتۇ. قەلەندەر مەرۋاننى تاغنىڭ ئۆڭكۈرىگە ئەكىرىپتۇ. مەرۋان غارنىڭ ئىچىدە سانسىز ئادەمنىڭ بېشىنى كۆرۈپ يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلىپ قاپتۇ. ئىككىنچى غارغا كىرىپتۇ. ئۇ يەردە ئادەمنىڭ پۇت - قوللىرى بېسىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپتۇ. مەرۋان ئۆزىنىڭ قانداق ئادەمنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى چۈشىنىپ ئاھ ئۇرۇپ: «جېنىم ئاتا، مېنى مۇشۇ كۈنگە ئاتاپ باققان بولغىيمىتىڭ؟» دەپ ئۈن سېلىپ يىغلاشقا باشلاپتۇ. بۇ چاغدا غار ئىچىدىن بىر ئاتنىڭ كىشنىگىنى ئاڭلىنىپتۇ. مەرۋان ئاتنىڭ قېشىغا بېرىپ يىغلاپتۇ. بۇ چاغدا قەلەندەر يەتتىنچى غاردىن چىقىپ سەككىزىنچى غارغا قەدەم

قويغانىكەن.

— ئەي قىز، — دەپتۇ ئات، — سەنمۇ شۇ كۈندىن كېيىن قۇرۇق چوققا بولىسەن، تېز بول، ماڭا مىن.

مەرۋان ئاتقا مىنىپتۇ. ئات غاردىن چىقىپ قېچىپتۇ. قەلەندەر ئارقىسىغىمۇ قارىماي قىرىق بىرىنچى غارغا كىرىپ غار ئىچىنى تۈزەشتۈرۈپ بولۇپ ئارقىسىغا قارىسا، مەرۋان يوق. شۇنىڭ بىلەن قەلەندەر ھەممە غارنى ئىزدەپتۇ، تاپالماي ئاخىر ئېتىنى باغلىغان يەرگە كىرىپتۇ. ئاتمۇ يوق. قەلەندەر ئەسلىدە بىر يالماۋۇز ئىكەن. ئۇ بىر ۋارقىراپ، بىر سىلكىنىپ قۇشنىڭ قىياپىتىگە كىرىپ قوغلاپتۇ.

— يوغان بىر قۇش ئۇچۇپ كېلىۋاتىدۇ، — دەپتۇ مەرۋان.

— چېچىڭغا ئاسقان لىنتاڭنى تاشلا، — دەپتۇ ئات. مەرۋان لىنتىسىنى تاشلاپتۇ. شۇنداق بىر ئوت پەيدا بوپتۇكى، قۇش قانچە قىلسىمۇ ئوتتىن قۇتۇلالماي قاناتلىرى كۆيۈپ يەرگە چۈشۈپتۇ. قەلەندەر قىياپىتىنى ئۆزگەرتىپ يەنە قوغلاپتۇ.

— ئادەمگە ئوخشاش بىرنەرسە يېقىنلاشتى، — دەپتۇ مەرۋان.

— ئەينەكنى تاشلا، — دەپتۇ ئات. مەرۋان يانچۇقىدىن ئەينىكىنى ئېلىپ تاشلاپتۇ. ئات بىلەن يالماۋۇز ئوتتۇرىسىغا بىر تاغ پەيدا بوپتۇ. يالماۋۇز چىشىنى سۇغۇرۇپ تاغنى تېشىپ يەنە قوغلاپتۇ.

— يەنە كەلدى، — دەپتۇ مەرۋان.

— قۇيرۇقۇمدىن يەتتە تال قىل يۇلۇپ تاشلا، — دەپتۇ ئات. مەرۋان ئاتنىڭ قۇيرۇقىدىن يۇلۇپ تاشلاپتۇ. ئاتنىڭ قىلى يىلانغا ئايلىنىپ، يالماۋۇز بىلەن ئېلىشىپتۇ. مەرۋان خې-

لىلا ئۇزاپ كېتىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن يالماۋۇزنى ئېزىقتۇرۇپتۇ.

مەرۋان ئون نەچچە كۈن قېچىپ بىر شەھەرگە كەپتۇ. ئۇ ئەرەنچە ياسىنىپ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. يەنە ئون نەچچە كۈن يول يۈرۈپ، باشقا بىر چوڭ شەھەرگە كېلىپ قاپتۇ. ئاتقا ئوت بېرىپ، ئۆزى دەرەخكە يۆلىنىپ ئولتۇرۇپتۇ، شۇ چاغدا:

— ھارمىغايسىز، — دەپ ھاردۇق سوراپتۇ بىرى. مەرۋان چۆچۈپ قارىسا، سالاپەتلىك بىر ئادەم تۇرغۇدەك. مەرۋان سالامغا سالام قايتۇرۇپتۇ.

— ئەھۋالدىن قارىغاندا، يىراق سەپەردىن كەلگەن ئوخ-شايسىز، — دەپتۇ ھېلىقى ئادەم مەرۋانغا.

— شۇنداق، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ مەرۋان. ھېلىقى ئا-دەم مەرۋاننى ئۆيىگە تەكلىپ قىپتۇ. مەرۋان ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ.

ئۇ ئادەم ئىسمىنىڭ ۋەزىر سىپا ئىكەنلىكىنى، ئۆيدە تى-كەندەك بىر ئوغلى بارلىقىنى دەپتۇ، ئاندىن مەرۋاننىڭ نەدىن كەلگەنلىكىنى سوراپتۇ. مەرۋان ئۆز ئىسمىنى يوشۇرۇپ مەردانە دەپتۇ. قالدى گەپلەرنى يوشۇرۇپ ۋەزىر سىپانىڭ سو-رىقىدىن ئۆتۈپتۇ. ئاندىن ياخشى مېھمان بوپتۇ. ۋەزىر سىپا مەرۋانغا ئوغلى بىلەن ئاغىنە بولۇپ بىللە تۇرۇشنى ئىلتىجا قىپتۇ. مەرۋان ماقۇل بوپتۇ. «ئۆز يۇرتۇمدا پادىشاھتىن قې-چىپ يالماۋۇزغا تۇتۇلۇپتىمەن، بۇ جايدىن كەتسەم نەگە بې-رىپ، نەدە تۇرارمەن؟ ۋەزىر بولدى دېگۈچە تۇراي» دېگەن قارارغا كەپتۇ. مەرۋان شۇنىڭدىن باشلاپ ۋەزىرنىڭ ئوغلى بىلەن ئويناپ - كۈلۈپ يۈرۈپتۇ.

ۋەزىرنىڭ ئوغلىنىڭ ئىسمى تەرسا ئىكەن، تەرسامۇ قا-مەتلىك يىگىت ئىكەن. مەرۋان بىلەن ئىككىسى بىر - بىرى-

گە بەك يارىشىپتۇ. ئەنە شۇنداق كۈنلەردىن ئالتە ئاينى ئۆت-
كۈزۈپتۇ. ئۇلار بىر - بىرىدىن بىردەم ئايرىلىشنى خالىمايد-
غان ئامراقلاردىن بولۇپ كېتىپتۇ. كىيىم - كېچەك، بۇيۇملىرى
ئىچمىكى ئوخشاش ئىكەن. مەرۋان تېخىمۇ گۈزەللىشىپ، بىر
كۆرگەن كىشى ھەيران قالغۇدەك بولۇپ كېتىپتۇ. بىر كۈنى
تەرسا بىلەن مەرۋان مەي ئىچىپ ئىككىسى بىرئاز مەست بو-
لۇپ ئۇخلاپ قاپتۇ، ئۇلار بىر ھۇجرىدا ياتىدىكەن. تەرسانىڭ
مەستلىكى يېشىلىپ ئۇيقۇدىن ئويغىنىپتۇ. قارىسا چىراغ
ئۆچۈرۈلمىگەن، مەرۋاننىڭ ئۈستىگە يېپىنغان يېپىنچىسى
چۈشۈپ كەتكەن، ئىچ كىيىمى يېشىلىپ كەتكەنىكەن. تەرسا
مەرۋاننىڭ سۇمبۇل چېچىنى، ئالمىدەك كۆكسىنى كۆرۈپ
ھەيران قاپتۇ. قايتا - قايتا قاراپتۇ، ئەھۋال يەنە شۇنداق.
تاڭ ئېتىپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ تەرسا كەم سۆز ۋە غەمكىن
بولۇپ قاپتۇ. ۋەزىر سىپا ئەر - خوتۇن كۆپ قايغۇرۇپتۇ،
ئوغلى تەرسا ئۈچۈن قىلمىغان چارىسى قالماپتۇ، لېكىن ھېچ
مەنپەئىتى بولماپتۇ. تەرسا ئاخىر يېتىپ قاپتۇ. تەرسانىڭ
مەرۋاننى كۆرسە كۆڭلى بىرئاز ئېچىلىدىكەن، بولمىسا ياش
تۆكىدىكەن. ۋەزىر سىپانىڭ خوتۇنى مەرۋانغا بەكرەك
دىققەت قىلىدىغان بولۇپ قاپتۇ.

بىر كۈنى سىپانىڭ خوتۇنى ۋەزىرگە:

— ئوغلىمىز بىلەن يۈرگەن مەردانە دېگەن يىگىت ئوغۇل
ئەمەس، بەلكىم قىزمىكىن دەپ گۇمان قىلىۋاتىمەن. بىر كۈ-
نى سىنىپ قويغان يېرىگە قارىسام، خۇددى ئايالغا ئوخشاش
سۆيدۈك چۈشكەنىكەن. ئوغلىمىز ئۇنىڭ قىز ئىكەنلىكىنى
بىلىپ ئاشىق بولۇپ قالغان بولمىسۇن يەنە، — دەپتۇ. ۋەزىر
ئۈنچىقماپتۇ. خوتۇنى بۇ ئىشنى ئېنىقلاش ئۈچۈن بىر چارە
ئىشلەتمەكچى بوپتۇ. بىرنەچچە ئادەمنى يىغىپ، قوغۇن - تا-

ۋۇزلارنى راسا يېگۈزۈپ، ئۇزۇنغا سىيىش مۇسابىقىسى ئۆت-
كۈزمەكچى بوپتۇ. بۇ ئەھۋالنى مەرۋان ئاتقا مەلۇم قىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ ئات، — بىر دانە پايخۇن
تاپقىن، سىيگەن ۋاقتىڭدا شۇ پايخۇن ئارقىلىق سىيسەڭ
چانمايدۇ.

قىز ئات دېگەندەك قىلىپ، ھەممىدىن بىر غۇلاچ يىراققا
سىيىپتۇ. ئەھۋالنى بىلەلمەي قالغان تەرسانىڭ ئانىسى بەزمە
ئۆتكۈزۈپ، نۇرغۇن ياش يىگىتلەرنى يىغىپ مەي قۇيۇپتۇ. بۇ
ئەھۋالنى مەرۋان ئاتقا دەپتۇ. «ئىچۋەر» دەپتۇ ئات. مەرۋان
بولدى دېگۈدەك ئىچىپ ئىغىر مەست بوپتۇ. خىزمەتچىلەر ئۇ-
نى مېھمانخانىغا ئاچىقىپ، كىيىم - كېچەكلىرىنى سالدۇرۇپ
قىز ئىكەنلىكىنى كۆزى بىلەن كۆرگەندىن كېيىن، تەرسانىڭ
ئانىسى تەرسا بىلەن مەرۋاننىڭ بېشىنى قوشۇپ قويۇش ئۇ-
چۇن مەرۋانغا ئەلچى كىرگۈزۈپتۇ ۋە ئۇنىڭ قىز ئىكەنلىكى-
نىڭ ئىسپاتلىرىنى مەرۋانغا ئۇقتۇرۇپتۇ. مەرۋان رازىلىق بىل-
دۈرۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن مەرۋان بىلەن تەرسانىڭ تويى ئۆتكۈزۈ-
لۈپتۇ. ئىك-
كىيلەن بىر -
بىرىنى جېنى-
دىن ئەزىز كۆ-
رۈپ تۇرمۇش
كەچۈرۈپتۇ.
بىر يىلدىن
كېيىن مەرۋان
ھامىلدار بوپ-
تۇ. ئۇنىڭ
ھامىلدار بول-

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېكى تاپشۇرىسى

غانلىقىغا سەككىز ئاي بولدى دېگەندە، تەرسانىڭ باشقا مەملىكەتتىكى تاغىسى ئوغلىنى ئۆيلىمەكچى بولۇپ تەرسانى تويغا تەكلىپ قىپتۇ. تەرسا نائىلاج ئۆيدىكىلەر ۋە خوتۇنى بىلەن خوشلىشىپ يولغا راۋان بوپتۇ. توققۇز ئاي بولدى دې-گەندە، مەرۋان بىر قىز، بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ. سىپا ئەر-خوتۇن بەكمۇ خۇشال بوپتۇ. ئارىدىن ئىككى ئاي ئۆتۇپتۇ، تەرسا كەلمەپتۇ. ۋەزىر سىپا قايغۇرۇپ، خوتۇنى مەرۋاننىڭ بىر ئوغۇل، بىر قىز تۇغقانلىقىنى خەتكە يېزىپ چاپارمەندىن ئەۋەتىپتۇ.

ئەمدى گەپنى يالماۋۇزدىن ئاڭلايلى:

يالماۋۇز مەرۋاننى تاپالماي زىت ئەنسانىڭ ئۆيىگە بېرىپ-تۇ. ئاڭغىچە پادىشاھ قىزىڭنى مەندىن يوشۇرۇپ قاچۇرۇۋەتتىڭ دەپ، زىت ئەنسانى زىندانغا تاشلىغانىكەن. يالماۋۇز زىت ئەن-سانىڭ ھالىدىن خەۋەر تېپىپ، مەرۋاننىڭ ئانىسىنى تاشقا، ئىنىسىنى ئىتقا، مال ـ كالا، ئۆي ـ ئىمارەتلىرىنى توپىغا ئايلاندۇرۇپ، مەرۋاننى ئىزدەپ مېڭىپتۇ.

تەرسانىڭ قېشىغا ماڭغان چاپارمەن بىر يولۇچىغا ئۇچراپتۇ. بۇ يولۇچى قىياپىتىگە كىرىۋالغان ھېلىقى يالما-ۋۇز ئىكەن. ئىككىسى سالاملىشىپتۇ. يالماۋۇز چاپارمەننىڭ نەگە ماڭغانلىقىنى سوراپتۇ. چاپارمەن بولغان ۋەقەنىڭ ھەم-مىسىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. يالماۋۇز چاپارمەن بىلەن خوشلى-شىپ، باشقا يولغا كېتىپتۇ ۋە سېھرىي جادۇ بىلەن چاپارمەن-نىڭ ئۆتەر يولىغا ئاشخانا پەيدا قىلىپ، خېرىدار توۋلاپ تۇ-رۇپتۇ. چاپارمەن بۇ يەرگە ھېرىپ ـ ئېچىپ كېلىپ مانتا بۇيرۇپتۇ. يالماۋۇز دورا بىھوشتىن سېپىپ چاپارمەنگە بىر تەخسە مانتا بېرىپتۇ. چاپارمەن يەپ جايىغا يىقىلىپتۇ. يالما-ۋۇز چاپارمەننىڭ يانچۇقىدىن خەتنى ئېلىپ ئوقۇپ، ئاندىن

ئۇنى مۇنداق ئۆزگەرتىپتۇ: «ئوغلۇم تەرسا، سەن كەتكەندىن كېيىن خوتۇنۇڭ بىزگە بوي بەرمەي تالادىن كىرمىدى، يۈزد- مىزنى تۆكتى، سېنىڭ يۈزۈڭگە ئاياغ قويدى. خەلقئالەم ئال- دىدا مالامەتكە قالدۇق.»

چاپارمەن ئەتىسى هوشىغا كېلىپ يولنى داۋاملاشتۇرۇپ، خەتنى تەرساغا يەتكۈزۈپ بېرىپتۇ. تەرسا خەتنىڭ مەزمۇنىدىن ۋاقىپ بولۇپ، تېز ئارىدا بارىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ ئاتىسىغا خەت يېزىپتۇ. چاپارمەن خەتنى ئېلىپ يەنە هېلىقى ئاشخانىغا كېلىپ دورا بىهوش سېلىنغان تاماق يەپ يىقىلىپتۇ. يالماۋۇز خەتنى ئېلىپ يىرتىپ تاشلاپ: «ئاتا، تاغامنىڭ قېشىغا كېلىپ شۇنداق بىر قىزغا ئۇچراشتىم، جاهاندا تەڭدىشى يوق. قې- شىڭغا باراي دېسەم، بۇ خوتۇننىڭ كۇنداشلىقىدىن قورقتۇم. مەرۋاننى هەيدەپ چىقارساڭ، يۇرتقا بارىمەن، بولمىسا بارماي- مەن» دەپ يېزىپتۇ.

يالماۋۇز خەتنى چاپارمەننىڭ يانچۇقىغا سالپتۇ. ئەتىسى چاپارمەن هوشىغا كېلىپ يولنى داۋاملاشتۇرۇپ، ۋەزىر سى- پاغا خەتنى بېرىپتۇ. ئۇلار خەتنى ئوقۇپ يىغلاپ ئۇنلىرى پۇ- تۇپتۇ. بۇ ئەهۋالدىن خەۋەر تاپقان مەرۋان ئىككى بالىسىنى باغرىغا تېڭىپ: «ئاھ تەڭرىم، ئىككى تىلسىزنى كۆتۈرۈپ قايسى يۇرتلاردا بويۇن قىسىپ، نېمە كۇنلەرنى كۆرەرمەن؟» دەپ مۇڭ ـ زارىنى تۆكۈپ، ۋەزىر سىپانىڭ ئالدىغا كېلىپ ئايىغىغا ئۆزىنى تاشلاپ:

— جېنىم ئاتا، سىلەر ياش تۆكمەڭلار، بۇ غېرىبچىلىق، دىل ئازابى مېنىڭ بىلەن كەتسۇن، — دەپ پەرياد چېكىپتۇ. نائىلاج قالغان ۋەزىر سىپا بىر ئاتقا پۇل، ئوزۇق، يەنە بىر ئاتقا ئىككى بالىسىنى بۆشۈك بىلەن ئىككى يانغا ئارتىپ يولغا سالپتۇ. يالماۋۇز چاپارمەننىڭ كەينىدىن ۋەزىر سىپانىڭ

ھۆجرىسىغا كېلىپ بولغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىدىن خەۋەر تېپىپ ئولتۇرغانىكەن، مەرۋان يولغا چىققاندىن كېيىن ئە-گىشىپ ئۈچ كۈن بىللە مېڭىپتۇ. ئۈچىنچى كۈنى چۈش بول-غاندا مەرۋان ئىككى بالىسىنى ئېمىتىپ ئولتۇرسا، يالماۋۇز مەرۋاننىڭ ئالدىدا پەيدا بوپتۇ.

— ئاخىر سېنى ئىزدەپ تاپتىم، ئەمدى ھەرگىزمۇ مەندىن قۇتۇلالمايسەن، — دەپ، ئاغزىدىن بىر ئوت چىقىرىپ مەرۋاننى قۇتۇلدۇرغان ئاتنى كۆيدۈرۈپ كۈلگە ئايلاندۇرۇۋېتىپتۇ.

— ئەي يالماۋۇز، مېنى قانداق قىلماقچىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ مەرۋان.

— سېنى يېسەم ئۆلمەسمەن، تۇگەيسەن، سېھرىي جادۇ بى-لەن جېنىڭنى قىينايمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ يالماۋۇز.

مەرۋان ئۇنىڭغا:

— ئۇنداق بولسا، بىر كۈن ماڭساق شەھەرگە بارىمىز، ئاندىن خالىغىنىڭنى قىل، — دەپ يېلىنىپتۇ. يالماۋۇز ماقۇل بوپتۇ. يېرىم كۈن يول مېڭىپ، يالماۋۇز بالىلارنىڭ بۆشۈكى

www.uyghurkitap.com

تېڭىلغان ئاتنى يەيمەن دەپ تۇرۇۋاپتۇ. مەرۋان ئىككى بالىدىنى ئېلىۋاپتۇ. يالماۋۇز ئاتنى يەپتۇ. ئۇلار شەھەرگە كىرىپتۇ. شەھەر بەكمۇ چوڭ ھەم چىرايلىق ئىكەن، شەھەر ئوتتۇرىسىدا ناھايىتى چوڭ كۆل بار ئىكەن. يالماۋۇز مەرۋاننى سېھرىي جادۇ بىلەن باشقا نەرسىگە ئايلاندۇرىمەن دەپتۇ. مەرۋان يامغۇردەك يېشىنى تۆكۈپ:

— ماڭا رەھىم قىلمىساڭمۇ ئىككى تىلسىز پەرزەنتىمگە رەھىم قىل، — دەپ ئىلتىجا قىپتۇ.

— ياق، رەھىم دېگەننى بىلمەيمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ يالماۋۇز.

— مەيلى، — دەپتۇ مەرۋان، — ئىككى بالام نېمە بولىدۇ؟

— ئىككى بالاڭ سەن نېمە بولساڭ شۇ بولىدۇ، — دەپتۇ يالماۋۇز. مەرۋان يىغلاپ:

— ئۇنداق بولسا، مېنى مۇشۇ كۆلنىڭ بويىدا قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان چىنارغا ئايلاندۇرغىن. ئىككى بالامنى مەن بىلەن چىنارغا ئايلانسۇن، — دەپتۇ.

كەچ كىرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن مەرۋان چىنارغا ئايلىنىشقا رازى بولۇپ، كۆڭلىكىدىن يىرتىپ ئۇنى «سېھىرلەنگەن مەرۋان» دېگەن خەت شەكلىگە كەلتۈرۈپ چاپىنىنىڭ پېشىگە تىكىۋاپتۇ. مەرۋان چىنارغا ئايلىنىپتۇ، ئىككى بالىسى ئىككى ياندىن ئۆسۈپ چىققان نۆۋەر شاخقا، كىيىملىرى چىنارنىڭ قوۋزىقىغا ئايلىنىپتۇ. تاڭ ئاتقاندا، كىشىلەر چىنارنى كۆرۈپ ھەيران قېلىشىپتۇ. بۇ چىنارنىڭ نامى - نىشانى ھەممە يەرگە تارقىلىپ، ئەل ئاغزىدا ھېكايە - چۆچەككە ئايلىنىپتۇ.

ئەمدى گەپنى تەرسادىن ئاڭلايلى:

تەرسا توي - مەرىكە مېھماندارچىلىقىنى تۈگىتىپ ئۆز ئۆيىگە قايتىپ كەپتۇ. تەرسانىڭ ئاتىسى بىلەن ئانىسى ئۇنىڭ

بوينىغا ئېسىلىشىپ يىغلاپتۇ. مەرۋاننىڭ چىقىپ ھالى سورىد-
مىغىنىنى كۆرگەن تەرسا: «مەرۋان كېسەلمۇ ياكى ئۆيدە يوق-
مۇ؟» دەپ سوراپتۇ. بولغان ئەھۋالنى سۆزلەشكە پېتىنالمىغان
ئاتا - ئانىسى ئۆزىنى باسالماي يىغلاشتىن توختىماپتۇ. بۇ
ئەھۋالغا ھەيران قالغان تەرسا، نېمە ئۈچۈن يىغلايدىغانلىقىنى
سوراپ قىستاپتۇ. ۋەزىر سىپا چاپارمەن ئەكەلگەن خەتنى
تەرساغا بېرىپ، خەتكە ئاساسەن مەرۋاننى ھەيدىۋەتكەنلىكىنى
بايان قىپتۇ. تەرسا خەتنى ئوقۇپ بولۇپ، ئۆيدىكىلەر ئۆزگە
ئەۋەتكەن خەتنى ئاتىسىغا بېرىپتۇ. ۋەزىر سىپا خەتنى ئوقۇپ
غەزىپى ئۆرلەپتۇ. چاپارمەننى چاقىرىپ سەۋەبىنى سورۇشتە
قىپتۇ. چاپارمەن يولدا بولغان ئىشلارنى بىرمۇبىر بايان قى-
لىپ گۇناھىنى تىلەپ يىغلاپتۇ. مەرۋاننىڭ سەۋەبسىز ھەيدەل-
گەنلىكىنى چۈشەنگەن ۋەزىر سىپا، تەرسا ھەم ئانىسى پۇشاي-
مان قىلىپ يىغلىشىپتۇ. تەرسا ئاتا - ئانىسىغا مەرۋاننى
ئىزدەپ بارىدىغانلىقىنى، ھاياتلا بولسا تاپماي كەلمەيدىغانلىقى-

نى ئېيتىپ، يول تەييارلىقىنى قىلىپ، ئاتلىق يولغا راۋان بوپتۇ.

تەرسا نۇرغۇن يوللارنى بېسىپ، تاغ ـ داۋانلاردىن ئېشىپتۇ، چۆل ـ جەزىرىلەرنى كېزىپتۇ. مەرۋاننى تاپالماپتۇ. ئۈچ يىل ئىزدەپ پۇل ـ خەجى تۈگەپ، ئات ۋە ياخشى كىيىملىرىنى سېتىپ يەپ يولنى داۋاملاشتۇرۇپ يەنە بىر يىلنى ئۆتكۈزۈپتۇ، ئاخىر مەرۋان چىنارغا ئايلانغان شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى چوڭ كۆل ۋە كۆلگە ياراشقان ئېگىز چىنارنى كۆرۈپ كۆلدىن قانغۇدەك سۇ ئىچىپتۇ، غىزالىنىپتۇ. ئاندىن سايىسىدە ئارام ئالماقچى بولۇپ چىنارغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ كۆزى ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. تەرسا چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە مەرۋان ئىككى بالىسىنى يېتىلەپ تەرسانىڭ ئالدىغا كېلىپ تەرسانىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى تاشلاپ: «سۆيۈملۈك پاناھگاھىم، بالدۇرراق كەلگەن بولسىڭىز مۇنداق سەرسان بولماس ئىدىم. سىزدىن باشقا پاناھىم بولمىغانلىقتىن يالماۋۇز مېنى ئاجىز تېپىپ چىنارغا ئايلاندۇرۇۋەتتى» دېگۈدەك، تەرسانىڭ ئىككى بالىسى كېلىپ بويىنىغا ئېسىلىپ، يۈزىگە يۈزىنى يېقىپ كۆز يېشى قىلىشىۋاتقۇدەك. تەرسا ئورنىدىن قوپۇپ: «مەرۋان ! ئاھ مەرۋان !» دەپ ۋارقىراپتۇ. ئەتراپىغا قارىسا ھېچكىم يوق. ئەس ـ ھوشىنى يىغىپ چۈشى ئىكەنلىكىنى بىلىپ چىنارغا ئېسىلىپ يىغلاپتۇ. كىشىلەر ئۇنىڭدىن نېمىشقا يىغلايدىغانلىقىنى سوراپتۇ. تەرسا بېشىغا كەلگەن دەرد ـ ئەلەملەرنى ۋە ھازىرقى كۆرگەن چۈشىنى بىرمۇبىر سۆزلەپ بېرىپتۇ. كىشىلەرنىڭ رەھمى كېلىپ، بۇ كۆلنىڭ بويىدا ئىلگىرى چىنار يوقلۇقىنى، چىنار پەيدا بولغىلى تۆت ـ بەش يىل بولغانلىقىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. شۇ چاغدا تەرسانىڭ كۆزى چىناردىكى «سېھىرلەنگەن مەرۋان» دېگەن خەتكە چۈ-

شۇپتۇ. تەرسا مەرۋاننى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە قانداق چارە بارلىقىنى خالايىقتىن سوراپتۇ. كىشىلەر مۇشۇ شەھەرنىڭ چېتىدە بىر ئادەمنىڭ بارلىقىنى، ئۇ ئادەمنىڭ ھەممە سېھىرلىك ئەپسۇنلارنى بىلىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. تەرسا شۇ ئادەمنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئايىغىغا يىقىلىپ، بېشىدىن ئۆتكەن ۋەقەلەرنى سۆزلەپ، خوتۇنى مەرۋاننى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بېرىشنى ئىلتىجا قىپتۇ. ئۇ ئادەم يالماۋۇزنىڭ سېھىرىگە ئاجىزلىق قىلىدىغانلىقىنى، كۆنچىقىشتا بىر تاغ بولۇپ، شۇ تاغدا بىر شەيخ بارلىقىنى، ئۇ شەيخنىڭ قولىدىن ھېچ ئىش قېچىپ قۇتۇلالمايدىغانلىقىنى، شەيخنىڭ قېشىغا ئالتە ئايدا بارغىلى بولىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. تەرسا ئۇ ئادەم بىلەن خوشلىشىپ شەيخنىڭ قېشىغا مېڭىپتۇ. يەتتە ـ سەككىز ئايدا شەيخنىڭ قېشىغا بېرىپ، پۈتۈن دەرد ـ ئەھۋالىنى تۆكۈپتۇ. شەيخ كۆھىقاپتىكى پەرىزات پادىشاھىدىن باشقا ھېچقانداق ئادەم يالماۋۇزنىڭ سېھرىگە تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىنى ئېيتىپ، تەرسانى كۆھىقاپقا يولغا ساپتۇ. تەرسا ئالتە ئاي يول مېڭىپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر بوۋاي ئۇچراپتۇ، تەرسا بوۋاينىڭ ئايىغىغا ئۆزىنى تاشلاپ، ھال ـ مۇڭىنى تۆكۈپ، كۆھىقاپنىڭ يولىنى سوراپتۇ.

— ھەي ئوغلۇم، — دەپتۇ بوۋاي، — سەن خەتەرلىك يولغا كىرىپ قاپسەن. خەير، ئاقىۋەتلىك بولغىن. مۇنۇ ھاسىنى ئال، ئالدىڭدا ئوت دەرياسى بار، كۆۋرۈك قىلىپ ئۆتەرسەن. مۇنۇ ئۈزۈكنى پەرىزات شەھرىگە كىرگەندە قولۇڭغا سالساڭ، پەرىزاتنىڭ كۆزى چاقناپ سېنى كۆرمەيدۇ. تۇسالغۇغا ئۇچرىماي كۆھىقاپقا كىرىپ پادىشاھ بىلەن كۆرۈشىسەن. پەرىزات پادىشاھىغا ھاسىنى كۆرسەت، ھالىڭغا يېتىدۇ، — دەپ جېكىلەپتۇ.

بوۋاي ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ. تەرسا ئايلاپ يول مېڭىپ ئوت دەرياسىغا كەپتۇ، قارىسا، ئوت ئاسمان - پەلەكتە لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقانىكەن. تەرسا قولىدىكى ھاسىنى دەرياغا تاشلاپتۇ، ئوت ئۆچۈپتۇ. تەرسا ئوت دەرياسىدىن ئۆتۈپ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. قانچىلىك يول ماڭغانلىقىنى، قانچىلىك ئەلەم چەككەنلىكىنى بىلمەي كۆھىقاپقا بېرىپتۇ. ئۇزۇكنى ئېلىپ قولىغا سېلىپ، تۇسالغۇغا ئۇچرىماي پەرىزات پادىشاھىنىڭ ئالدىغا كىرىپ سالام قىپتۇ. پادىشاھ تەرسادىن ھال - ئەھۋال سوراپ:

— خىزىر نەبى ئۇچرىغاندا خىزىردىن مۇرادىڭنى تىلىگەن بولساڭ، مۇنداق ئاۋارە بولمىغان بولاتتىڭ، خەير، كېرەك يوق، — دەپتۇ.

— ئۇلۇغ پادىشاھىم، خىزىر ئۇچرىغان بولسا ئايىغىغا يىقىلىپ دەردى - يىغانىمنى تۆكۈۋالغان بولار ئىدىم، — دەپ يىغلاپتۇ تەرسا. پەرىزات پادىشاھى قاقاقلاپ كۈلۈپ:

— مۇشۇ قولۇڭدىكى ھاسا خىزىرنىڭ ھاسىسى. بۇ ھاسا بولمىسا، ئوت دەرياسىدىن ئۆتۈشۈڭ مۇمكىن ئەمەس ئىدى. قولۇڭدىكى ئۈزۈكنى خىزىر بەرمىگەن بولسا، مېنىڭ قېشىمغا كېلىشىڭ مۇمكىن ئەمەس ئىدى، — دەپ، تەرسانى ياخشى غىزالاندۇرۇپ مېھمان قىپتۇ ۋە بىرنەچچە كۈن ئارام ئالدۇرۇپتۇ، ئاندىن بىر دانە ئوقيانى بېرىپ:

— سەن يالماۋۇزنىڭ تىلسىمات شەھىرىگە بارىسەن. ئۇ شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا چوڭ كۆل بار. كۆلنىڭ سۈيى پۇراقلىق، بەكمۇ شېرىن. شۇ كۆلدە چوڭ بىر لەھەڭ بېلىق بار، بېلىقنىڭ ئىچىدە بىر قارا مۈشۈك بار، مۈشۈكنىڭ بويىندا ئېسىقلىق قىرىق ئىككى ئاچقۇچ بار. ئاچقۇچنى ئېلىپ تىلسىمات شەھىرىگە كىرىسەن. قىرىق ئىككى ئېغىزلىق ئۆي

بار. بىرىنچى ئۆيگە كىرسەڭ، تامغا قاداقلىق بىر تال يا ئوقى بار، بۇنى سۇندۇرۇپ تاشلا. قىرىق بىر ئىغىز ئۆيىنىڭ ھەممىسىدە تامغا بىر تالدىن يا ئوقى قاداقلىق، ھەممىسىنى سۇندۇرۇپ تاشلايسەن. قىرىق ئىككىنچى ئۆيگە كىرسەڭ، بىر كەپتەر ئۇچالماي چۆرگىلەۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن. كەپتەرنى تۇتۇپ خەنجەر بىلەن يەتتە پارە قىل. شۇ چاغدا دۇنيادىكى سېھرىي جادۇ، يالماۋۇزنىڭ تىلسىمات شەھىرى بۇزۇلۇپ، ھەممە نەرسە ئۆز ئەسلىگە كېلىدۇ. خوتۇنۇڭ مەرۋانمۇ ئۆز قىياپىتىگە كېلىدۇ. ئۇ تىلسىمات شەھىرى بەك يىراق، مىڭىپ بېرىشىڭ مۇمكىن ئەمەس، مىنىپ بارغىلى بىر ئات بېرىمەن، ھاجىتىڭ راۋا بولغاندىن كېيىن، ئوت دەرياسىغا بىرىپ ئاتنى قويۇپ بەر. بىر قۇتا سۇ بېرىمەن، كۆلگە تۆك-سەڭ، لەھەڭ مەست بولۇپ لەيلەيدۇ. ئۇنىڭ قارنىنى يارساڭ، قارا مۈشۈك سەكرەپ چىقىپ ۋارقىراپ قاچىدۇ. ئوقيا بىلەن ئېتىپ ئاچقۇچنى ئېلىۋال. قالغان ئىشلار شۇ بويىچە بول-سۇن، — دەپ جېكىلەپتۇ.

تەرسا پەرىزات پادشاھنىڭ دېگىنى بويىچە ئاتقا مىنىپ تىلسىمات شەھىرىگە كەپتۇ. كۆلنى ئىزدەپ تېپىپ قۇتىدىكى سۇنى تۆكۈپتۇ. كۆلنىڭ سۈيى ۋاراقلاپ قايناشقا باشلاپتۇ. بىردەمدىن كېيىن لەھەڭ بىلىق چىقىپتۇ. لەھەڭنىڭ قورسى-قىنى يارغانىكەن، قارا مۈشۈك سەكرەپ چىقىپ مياۋلاپ قې-چىپتۇ. تەرسا مۈشۈكنى ئوقيا بىلەن ئېتىپ، بويىندىكى ئاچ-قۇچلارنى ئېلىپ، يالماۋۇزنىڭ تىلسىمات شەھىرىگە كىرىپ، قىرىق ئىككى ئىغىز ئۆينىڭ قۇلۇپىنى ئېچىپ، قاداقلىق يا ئوقلىرىنى سۇندۇرۇپ، كەپتەرنى يەتتە پارە قىلىپ تاشلاپتۇ. شۇ چاغدا قاتتىق بوران چىقىپ، ھەممە يەرنى قارا تۇتەك قاپلاپ قاراڭغۇلۇق بېسىپتۇ، ھاۋا گۈلدۈرلەپ، يامغۇر يېغىپ،

يەر تەۋرەپ، شەھەر ئىچىدىن قاتتىق گۈلدۈرلىگەن ئاۋاز چىد-
قىپتۇ، ئاندىن بوران توختاپتۇ. قاراڭغۇلۇق سۈزۈلۈپ يورۇق-
چىلىققا ئايلىنىپتۇ. تەرسا ئەتراپىغا قارىسا، كۆز يەتكۈسىز
چۆل - جەزىرىنى كۆرۈپتۇ. تەرسا پەرىزات پادىشاھى بەرگەن
ئاتنى ئوت دەرياسىغا قويۇپ بېرىپ، ئۆزى ھاسا ئارقىلىق ئوت
دەرياسىدىن ئۆتۈپ، سېھىرلەنگەن چىنار بار كۆلنىڭ بويىغا
كەپتۇ. قارىسا، كۆلنىڭ بويىدىكى چىنار يوق. تەرسا خۇشال
بولۇپ، كىشىلەردىن سۈرۈشتە قىپتۇ. شەھەر خەلقى تەرساغا
مەرۋان ئۆز ئەسلىگە كېلىپ، بۇنىڭدىن سەككىز يىل ئىلگى-
رى ئېرىنىڭ ئىزدەپ كېلىپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئىككى
بالىسىنى يېتىلەپ ئېرىنى ئىزدەپ شەھەردىن چىقىپ كەتكەن-
لىكىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. خالايىقتىن بۇ ئەھۋالنى ئاڭلىغان
تەرسا مەرۋاننى ئىزدەپ يولغا راۋان بوپتۇ.

ئەمدى گەپنى مەرۋاندىن ئاڭلايلى:

مەرۋان يولنى ۋەزىر سىپانىڭ ئۆيىگە ئاپتۇ. شۇ چاغدا
ئالدىدا بىر ئات پەيدا بوپتۇ ۋە مەرۋاننىڭ ئالدىغا كېلىپ،
كۆزىدىن مونچاقتەك ياش تۆكۈپ: «ئەي مەرۋان، سەن بىلەن
مېنىڭ كۆرمىگەن كۈنىمىز قالمىدى، ئۆز ئەسلىمگە كەلدىم،
ماڭا مىنگىن» دەپتۇ. مەرۋان ئاتنى تونۇپ، ئاتنىڭ بوينىغا
ئېسىلىپ، كۆرگەن كۈنلىرىنى سۆزلەپ يىغلاپتۇ، ئات بىلەن
مۇڭ - زارىنى تۆكۈشۈپتۇ، ئاندىن ئاتقا مىنىپتۇ. ئات ئۇ-
چۇپ، بىرقانچە ئون كۈنلۈك يولنى بىردەمدە تۈگىتىپ ۋەزىر
سىپانىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. ۋەزىرنىڭ خوتۇنى بالىسى تەرسا ئۇ-
چۇن تولا يىغلاپ كۆزى تۇتۇلۇپ قالغانىكەن، ئۇ مەرۋاننىڭ
بوينىغا ئېسىلىپ، ئۇنى باغرىغا بېسىپ پەرياد چېكىپتۇ. ۋە-
زىر سىپامۇ ئوغلىنىڭ دەردىدىن جۇدەپ ئاغرىقچان بولۇپ
قالغانىكەن. ئۇلار ھال - مۇڭلىرىنى تۆكۈشۈپتۇ، ئاخىر

www.uyghurkitap.com

مەرۋاننى غىزالاندۇرۇپ ياخشى كۈتۈۋاپتۇ. ۋەزىر سىيا ئوغلى-
نىڭ ئۆيدىن چىقىپ كەتكىلى ئون ئىككى يىل بولغانلىقىنى
شۇنىڭدىن بېرى ئۆلۈك ياكى تىرىكلىك خەۋىرىنى ئاڭلىمىغان-
لىقىنى سۆزلەپ يىغلاپتۇ. بىر ئاي ئۆتكەندىن كېيىن مەرۋان
ئېرى تەرسانى ئىزدەشكە رۇخسەت بېرىشنى ۋەزىردىن سوراپ-
تۇ. ۋەزىر ماقۇل بوپتۇ. مەرۋان ئۇچار ئېتىنى مىنىپ يولغا
راۋان بوپتۇ. ئۇ كۆنلۈكى بىرقانچە يۇرت، شەھەرلەرنى كې-
زىپ، ئاخىر بىر شەھەردىن تەرسانى تېپىپتۇ. ئىككىسى بىر -
بىرىگە باشلىرىدىن ئۆتكەنلىرىنى ئېيتىشىپ، بىرقانچە كۈن
ئۇ شەھەردە ئارام ئاپتۇ. ئاندىن ۋەزىر سىپانىڭ ئۆيىگە كەپ-
تۇ. تەرسانىڭ ئانىسى: «كۆزۈم كۆرگەن بولسا، دىدارىڭلارغا
قاراپ تويۇۋالاتتىم» دەپ زارلىنىپتۇ. تەرسا ئەكەلگەن ھاسىنى
ئانىسىنىڭ كۆزىگە سۈرتكەنىكەن، ئانىسىنىڭ كۆزى ئېچىلىپتۇ.
كۈنلەرنىڭ بىرىدە تەرسا مەرۋاننىڭ يىغلاۋاتقانلىقىنى

كۆرۈپ، نېمە بولغانلىقىنى سوراپتۇ. مەرۋان ئاتا - ئانىسىنى سېغىنغانلىقىنى ئېيتىپ، يوقلاپ كېلىشكە ئىجازەت سوراپتۇ. تەرسا ئاتىسىدىن رۇخسەت ئاپتۇ. ئۇلار ئىككى بالىسىنى ئېلىپ، بىرقانچە ئاي يول يۈرۈپ زىت ئەنسانىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. يالماۋۇز يوقالغاندىن كېيىن زىت ئەنسانىڭ مال - مۈلكى، ئۆي - ئىمارەتلىرى ۋە مەرۋاننىڭ ئانىسى، ئىنىسى ئەسلىگە كەلگەنىكەن. مەرۋان ئاتىسى زىت ئەنسانى سوراپتۇ.

— ئاھ! جېنىم قىزىم، سەن كەتكەندىن كېيىن «قىزىڭنى مەندىن قاچۇرۇپ يوق قىلىۋەتتىڭ» دەپ، پادىشاھ ئاتاڭنى زىندانغا تاشلاپ چىقارمىدى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ئانىسى. مەرۋان پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئون ئىككى يىللىق جەبىر - جاپا، كۆرگەن كۈنلىرىنى ۋە يالماۋۇزنىڭ كەلتۈرگەن ئازاب - ئوقۇبەتلىرىنى بىر - بىرلەپ بايان قىپتۇ. پادىشاھنىڭ رەھمى كېلىپ، زىت ئەنسانى زىنداندىن چىقىرىپتۇ. ئاتا - بالا كۆرۈشۈپ خۇشال بولۇشۇپتۇ. مەرۋان بىلەن تەرسا بىرقانچە ئاي زىت ئەنسانىڭ يېنىدا تۇرسا، بىرقانچە ئاي ۋەزىر سىپانىڭ يېنىدا تۇرۇپ، ئۇچار ئاتنى ئۆزلىرىگە ھەمراھ قىلىپ، ھەر ئىككى تەرەپ ئاتا - ئانىلىرىنى رەنجىتمەي ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

شەمشىنۇر

دەقيانۇسنىڭ زامانىسىدا يەتتە ئىقلىم پادىشاھلىرى ھۆكۈم سۈرگەنىكەن. شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە يەتتە ئىقلىم پادىشاھلىرىدىن بىرى بولغان خەلەپ پادىشاھىدىن پادىشاھ خوجا ۋاپاغا ھەم ئۇنىڭ دادىسى گىردەنشاھ نامىچىغا بىر مەكتۇپ كەپتۇ. ئۇلار خەتنى ئېچىپ ئوقۇسا، مۇنداق دەپ يېزىلغانىكەن: «جانابىي ئۇلۇغ پادىشاھ خوجا ۋاپا ۋە دانىشمەن گىردەنشاھ نامىچى، سىلەرنىڭ يۇرتۇڭلارغا ۋەزىرىم بىلەن ئوغلۇم سەپەر قىلدى. ئۇلارنىڭ تەشرىپىگە كۆڭۈل بۆلۈپ، ھەمدەم بولۇشۇڭلارنى تۆۋەنچىلىك بىلەن سورايمەن. پادىشاھلار ئاردىسىدىكى مۇنداق مۇناسىۋەتلەر ئەللىرىمىزنى گۈللىنىشكە ئېلىپ كېلىدۇ، مۇشۇنداق مۇتەپەككۇر ۋە ياخشىلىقلار بىز پادىشاھلارنىڭلا قولىدىن كېلىدۇ دەپ، ئۈمىد باغلاپ ئېھتىرام بىلەن پادىشاھى خەلەپ».

بۇ خەتنى ئوقۇپ پادىشاھ خوجا ۋاپا دادىسىغا مۇنداق دەپتۇ:

— ئاتا، مېنىڭمۇ بۇ توغرۇلۇق ئويلىغىنىم بار ئىدى: پادىشاھلارنىڭ ئۆزئارا مېھمان بولۇپ، بىر - بىرىنى ھۆرمەتلىشى تەڭدىشى يوق ئىشلاردىن بولىدۇ، بولۇپمۇ ئەلنى باشقۇرۇپ، پۇقرالارغا ئاتىدارچىلىق قىلىۋاتقان بىزلەر ئۈچۈن بۇ

پەرز ھەم قەرز. شۇڭا، مەن ئويلايمەنكى، خەلەپلىك مېھمانلار كەلگۈچە يەتتە ئىقلىم پادىشاھلىرىغا مەكتۇپ ئەۋەتسەك، بارلىقنى ۋەزىر، ئۆلىمالىرى بىلەن مېھمانغا چاقىرساق، چوڭ بىر سورۇن تۈزسەك، مۇتەپەككۇرلارنىڭ شۇ ئولتۇرۇشىدا ئۆزئارا سۆھبەتلىشىپ، سىر ئېلىشىپ، كۆرگەن - بىلگەنلىرىمىزنى بايان ئەيلىسەك، خۇدا ۋە بەندىلەر ئالدىدا تەڭدىشى يوق ساۋاب ئىش قىلغان بولاتتۇق. سىز قانداق قارايسىز؟

— بولىدۇ، ئوغلۇم، سىز پەيغەمبەردەك سۆز قىلدىڭىز، مۇبادا نېسىپ بولۇپ قالسا، ئۇنىڭ ئاقىۋىتىنى كۆرەرمىز، — دەپتۇ گېردەنشاھ.

پادىشاھ خوجا ۋاپا شۇ كۈندىن باشلاپ ۋەزىر، ئۆلىما، لەشكەر ۋە خىزمەتچىلىرى بىلەن ئىككى ئاي تەييارلىق قىپتۇ. پادىشاھنىڭ چوڭ چاربېغىدا مىڭلاپ قوي سويۇلۇپ، يۈزلەپ داش قازانلار ئېسىلىپ، تۈرلۈك - تۈرلۈك تائاملار ھازىرلىنىپتۇ. تەييارلانغان مەخسۇس ئورۇنلارغا داستىخانلار سېلىنىپ، يەتمىش ئىككى تۈرلۈك نازۇ نېمەت تۆكۈلۈپتۇ، ھەر خىل شارابلار ھازىرلىنىپتۇ. ئۇلارنىڭ كۆڭۈللىرىنى ئېلىش ئۈچۈن، بىر تەرەپتە نەغمە - ناۋا، داپ - دۇمباق چېلىنىپ، ئۇسسۇللار ئوينىلىپتۇ، بىر تەرەپتە دارۋازلىق قىزىپتۇ.

يەتتە ئىقلىم بويىچە بۇ كەمگىچە ھېچ كۆرۈلۈپ باقمىغان بۇ ئاجايىپ ئولتۇرۇش تارىختا يېزىلىپتۇ. ئويۇن - تاماشا ئون ئىككى كۈن داۋام قىلىپ ئاياغلىشىپتۇ.

قىرىق يىلدىن بېرى گېردەنشاھنىڭ زۇلمىدىن باشقىنى كۆرمىگەن پۇقرا خوجا ۋاپا پادىشاھ بولۇپ تەختكە ئولتۇرغاندىن بېرى زۇلۇمدىن قۇتۇلۇپ، راھەت كۆرۈۋاتقانلىقىغا خۇشال بولۇشۇپ، خوجا ۋاپاغا تۈگىمەس تەشەككۇرلەر ئېيتىشىپتۇ،

كېچە ـ كۈندۈز ئوردىدىن كەتمەي، خوجا ۋاپانىڭ ئۆمرىگە دۇئا قىلىشىپتۇ. بۇنى كۆرگەن يەتتە ئىقلىم پادىشاھلىرى، ۋەزىرلىرى، ئۆلىمالىرى ھەيران بوپتۇ، خوجا ۋاپاغا ئۆتۈپ ئاپىرىن ئوقۇپتۇ.

ئولتۇرۇشنىڭ ئاخىرقى كېچىسى ھېكايە ئاڭلاش غەرىزى بىلەن پادىشاھ، ۋەزىر، ئۆلىما، خەلپىلەر مەخسۇس تەييارلانغان ئايرىم بىناغا تەكلىپ قىلىنىپتۇ. خوجا ۋاپا بۇ سۆھبەتتە ئەگەر ۋاقىت بولسا، خەلپ پادىشاھىنىڭ بۇنىڭدىن ئىككى ئاي ئىلگىرى ئەۋەتكەن مەكتۇپىنى نىمە ۋەجىدىن ئەۋەتكەنلىكىنى ۋە ئوغلى بىلەن ئۇنىڭ قول ۋەزىرىنىڭ بۇ يۇرتقا سەپەر قىلىدىشىدىكى سەۋەبلىرىنى كۆپچىلىك ئالدىدا ئاڭلاپ باقماقچى بوپتۇ.

— ھەي ئوغلۇم خوجا ۋاپا، مېھمانلار جەم بولۇپ قالدى، قىزىق پاراڭ قىلىدىغان يا بولمىسا ھېكايە ـ چۆچەك ئېيتىدىغان كىشىلەر بولسا چاقىرتسىڭىزچۇ! — دەپتۇ گېردەنشاھ. خوجا ۋاپانىڭ بۇيرۇقى بىلەن مىڭبېشى بەش ـ ئالتە كىشىنى ئەگەشتۈرۈپ ئۆيمۇئۆي كىرىپ، قىزىقارلىق ھېكايە ئېيتىدىغان ھېكايىچى ئىزدەپتۇ، ئەمما تۇزۇكرەك بىر ئادەم تېپىلماپتۇ. ئاخىر ئوردىغا قايتىپ كېلىپ ئەھۋالنى ئىزھار قىپتۇ. خوجا ۋاپا:

— يەتتە يىلدىن بېرى مال بېقىپ، يېڭىدىن ئوردىغا كەلگەن بىر يېتىم بالا بار، ئۇنى ھېكايىگە ئۇستا دەپ ئاڭلىغانىدىم، ئەگەر بولمىغاندا شۇنى بولسىمۇ ئەكېلىڭ، — دەپتۇ.

مىڭبېشى ئۇدۇل بالىنىڭ يېنىغا بېرىپ:

— ھەي يېتىم! پادىشاھنىڭ ئەمرى، سېنى ھازىر يېتىپ كەلسۇن دەيدۇ، — دەپتۇ ـ دە، پادىچى بالىنى ئولتۇرغان مۆتىۋەرلەرنىڭ ئالدىغا ئەكىرىپتۇ.

بالا سالام قىلىپ، بوسۇغىدىلا ئولتۇرۇپتۇ.

يەتتە ئىقلىم پادىشاھلىرى بۇنى كۆرۈپ بىر - بىرىگە قارىشىپ، پىچىرلىشىپ، بالىنىڭ ھۆسنىنىڭ چىرايلىقلىقىدىن گەپ ئېچىپتۇ. خەلەپنىڭ شاھزادىسى بالىنىڭ جامالىدىن ھېچ كۆز ئۈزەلمەپتۇ. شۇ چاغدا ئۇنىڭغا:

— ھەي، كىتاب ئوقۇغانمۇسەن؟ — دەپتۇ نەپرەت كۆزى بىلەن قاراپ گېردەنشاھنىڭ بىر ئۆلىما خەلپىسى.

— يوقسۇ، تەقسىر، كىتاب كۆرمىگەنمەن، — دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ مۇلايىملىق بىلەن جاۋاب بېرىپ، قول قوشتۇرۇپ تۇرۇپتۇ بالا.

— بولمىسا، نېمە يوغان باشلىق قىلىپ كەلدىڭ بۇ يەرگە؟ — دەپتۇ ھېلىقى خەلپە.

گېردەنشاھ ئاغزىنى ئاستا خوجا ۋاپانىڭ قۇلىقىغا يېقىن ئەكېلىپ:

— بۇ ئۆلۈغلار ئالدىدا ھېچنېمە سۆزلەپ بېرەلمەي،

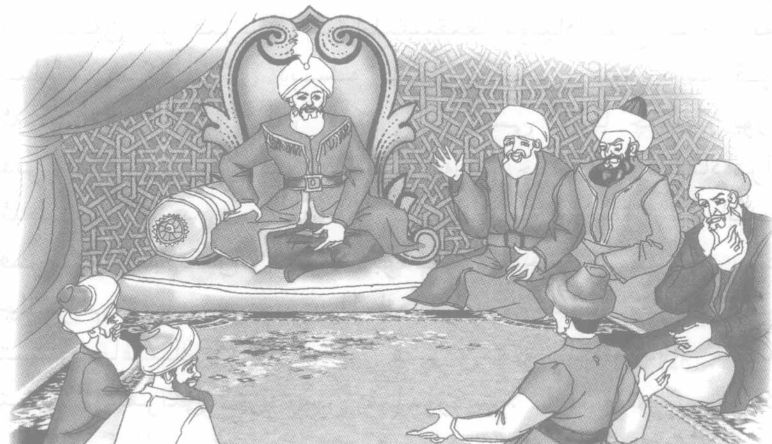

www.uyghurkitap.com

بىزنى رەسۋا قىلمىغىيدى، — دەپ پىچىرلاپتۇ.

— ئېيتىپ باقسۇن، ئاتا، — دەپتۇ خوجا ۋاپا، — كۆپ يىللار مال بېقىپ، ئېغىرچىلىقنى كۆرگەن كىشى كۆپ نەرسە بىلىشى مۇمكىن.

— ھەي يېتىم قۇل، قىزىق ھېكايە بىلەمسەن؟ — دەپتۇ سوراپتۇ گېردەنشاھ.

— ھەممىنى بىلىمەن، — دەپتۇ بالا.

— نىمىنى ئېيتىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ گېردەنشاھ. بالا ھېچ ھودۇقماي ۋە ئەيمەنمەي:

— ئاڭلىغاننى ئېيتايمۇ ياكى بولغاننى ئېيتايمۇ؟ — دەپتۇ.

— ئاڭلىغاندىن كۆرگەن ئارتۇق، شۇنى ئېيت! — دەپتۇ خەلەپ پادىشاھنىڭ ئوغلى.

شۇنىڭ بىلەن بالا ھېكايىسىنى مۇنداق باشلاپتۇ:

بۇرۇندىن بۇرۇن، قەدىمى زاماندىن كېيىن، ئاتام زامانىسىدا بىر پادىشاھ ئۆتۈپتۇ. ئۇنىڭ نۇر جامالىق بىر قىزى بار ئىكەن. بۇ قىزنىڭ چىرايلىقلىقىغا دۇنيادا ھېچ نەرسە تەڭ كېلەلمەيدىكەن، ئاي دېسە ئاي ئەمەس، كۈن دېسە كۈن ئەمەس، بىر گۈزەل قىز ئىكەن. كېچىسى تالاغا چىقسا، يۈزىدىن تۆكۈلگەن نۇر ئۈچ كۈنلۈك يەرگە چۈشىدىكەن. ئادەمزات ئىچىدىنلا ئەمەس، پەرىلەرنىڭ ئىچىدىنمۇ مۇنداق چىرايلىق قىز تېپىلمايدىكەن. پادىشاھ بۇ قىزى ئۈچۈن شەھەردىن يەتتە چاقىرىم نېرى بىر مەنزىرىلىك يەرگە مەخسۇس چارباغ ياسىتىپتۇ. باغنىڭ ئوتتۇرىسىغا قىرىق قەۋەتلىك راۋاق ياسىتىپ، تاملىرىنى مەرمەردىن قىلدۇرۇپتۇ. باغقا يەتمىش ئىككى تۈرلۈك گۈل، يەتمىش ئىككى تۈرلۈك مېۋە تىككۈزۈپ، ئېرىق - كۆللىرىدە مەرۋايىتتەك سۇلارنى ئاققۇزۇپتۇ. چارباغ

تەييار بولغاندا، بەش يۈز كېنىزەك، قىرىق ئاشپەز ۋە بىر ئىنىكئانىسى بىلەن مەلىكىنى ھېلىقى باغقا كۆچۈرۈپ چىقىپتۇ. بۇ باغدا مەلىكە ئۈچۈن كۈندە مىڭ تۈرلۈك نەغمە ـ ناۋالار چېلىنىپ، كۈندە نەچچە تۈرلۈك تائاملار تەييارلىنىپ تۇرۇپتۇ. پادىشاھنىڭ ئون ئىككى ياشقا كىرگەن مەلىكىسىنىڭ داڭقى يەتتە ئىقلىم پادىشاھلىرىغا يېتىپتۇ، تەرەپ ـ تەرەپلەردىن ئەلچىلەر كېلىشكە باشلاپتۇ. پادىشاھ كەلگەن ئەلچىلەرگە:

— قىزىمنىڭ ئەركى ئۆز قولىدا، قىزىم كىمنى ياقتۇرسا، شۇنىڭغا بېرىمەن، — دەيدىكەن. قىزى بولسا كەلگەن ئەلچىلەرنى:

— بولىدۇ، بىراق يېشىم كىچىك، چوڭ بولغاندا ئۆزۈم خەۋەر قىلاي، — دەپ قايتۇرۇپ تۇرۇپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى بۇ شەھەرگە قەشقەرىيەدىن بىر كەمبەغەلنىڭ بالىسى ئىش ئىزدەپ كېلىپ قاپتۇ. بالا بىرنەچچە كۈن شەھەرنى ئايلىنىپتۇ. بىر يېمىش بازىرىنىڭ ئالدىدا يىراقتىن «پوش ـ پوش ـ ھاي ـ ھاي! ئەركەك بولساڭ ئۆزۈڭنى تارت!» دېگەن ئاۋاز چىقىشقا باشلاپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان خەلق دۇكانلىرىنى تاراقلىتىپ ئېتىشىپ، ھەر تەرەپكە قېچىشىپتۇ. بىردەمدىلا بازاردا ئەركەك زاتى قالماپتۇ. بۇ بالا ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ تۇرسا، يىراقتىكى داپ ـ دۇمباق، نەغمە ـ ناۋانىڭ ئاۋازى يېقىنلىشىپتۇ. شۇ چاغدا ھېلىقى بالا ئۆزىنى ئاستا بىر قاپاق تېرەكنىڭ ئارقىسىغا ئالغىنىچە تۇرۇپ قاپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي، پادىشاھنىڭ قىزى مەلىكە ئاجايىپ زىننەتلەنگەن مەپىگە ئولتۇرۇپ، ئاتىسىنىڭ ئوردىسىدىن ئۆزىنىڭ راۋىقىغا كېتىپ بارغىنىنى كۆرۈپتۇ. بالا دۇنياغا داڭقى تارقىلىپ كەتكەن بۇ مەلىكىنىڭ قانچىلىك

چىرايلىقلىقىنى بىر كۆرەي دەپ، مەلىكە چۈشكەن مەيدە قاق ئۇدۇلىغا كەلگەندە شۇنداق قارىشى بىلەن تەگلا پادىشاھنىڭ قىزىمۇ بالىنى كۆرۈپ قاپتۇ. بالا «ئاھ !...» دەپلا شۇ يەرگىلا يىقىلىپتۇ. پادىشاھنىڭ قىزىمۇ بالىدىن كۆزىنى زادىلا ئۈزەلمەپتۇ.

مەلىكە ئوردىسىغا كەلگەندىن كېيىن چىرايى سارغىيىپ، ھالى ناچارلىشىپتۇ. بۇنى سەزگەن ئىنىكئانىسى:

— قىزىم، نېمە بولدىڭىز؟ بىردەمدىلا بىر قىسما بولۇپ قالدىڭىزغۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئانا، مېھرىبان ئانا، يېمىش بازىرىدا ھوشىدىن كەتكەن بالىغا ئاشىق بولدۇم، ئانا، تېززەك بېرىپ شۇ بالىنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالسىڭىز ! — دەپتۇ.

ئىنىكئانىسى ھېچكىمگە تۇيدۇرماي، مەلىكىنىڭ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان كېنىزەكلىرىدىن ئىككىنى ئېلىپ مەيگە چۈشۈپ، ھېلىقى بالىنىڭ يېنىغا كەپتۇ. قارىسا، بالا ئەمدىلا ھوشىغا كېلىپ، بېشىنى كۆتۈرۈپ تۇرۇشى ئىكەن. بالىنى قىزچە كىيىندۈرۈپ مەيگە سېلىپ، قاراۋۇللارغا تۇيدۇرماي يەتتە دەرۋازىدىن ئۆتكۈزۈپتۇ. كېيىن ئۇنى مەلىكىنىڭ مېۋىلىرىگە قارايدىغان قول سۇپەتلىك ياساپ، چارباغقا ئەكىرىپ قويۇپتۇ.

بالا شۇنىڭ بىلەن ھەر كۈنى دىگۈدەك مەشۇقى مەلىكە بىلەن كۆرۈشۈپ، سۆزلىشىپ تۇرۇپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ، ئارىدىن بىر يىلمۇ ئۆتۈپ كېتىپتۇ. بىر كۈنى مەلىكە ئاشىقىنى چاقىرىپ، ئون تىللا ئالتۇنى تۇتقۇزۇپ:

— سىز مۇشۇ ئون تىللا ئالتۇنى ئېلىپ ئۆز شەھىرىڭىزگە بېرىڭ، شۇ يەردە ياخشى ئىمارەت سېلىپ، ئۆي

بىسات، مال ـ ۋاران قىلىڭ، ئۆزىڭىز ياخشى كىيىنىڭ، شۇنىڭ بىلەن ئاتامغا ئەلچى ئەۋەتىڭ. سىز پادىشاھنىڭ ئوغلى بولمىغانلىقىڭىز ئۈچۈن سىزگە رازىلىق بىلدۈرمەسلىكى مۇمكىن، شۇڭا ئالدى بىلەن مۇنۇ ـ مۇنۇ كىشىلەرنى چاقىرىپ ئۆيىڭىزدە مېھمان قىلىڭ، ئۇلار ئاتامنىڭ ئەڭ يېقىن ئادەملىرى، ئاتام ئۇلارنىڭ سۆزىدىن چىقمايدۇ... ئارىدىن بىر ئاينى ئۆتكۈزۈپ، ئاندىن ئاتامغا ئەلچى ئەۋەتىڭ، — دەپ ئاشىقنى يولغا سالماقچى بوپتۇ. يىگىت يىغلاپتۇ، قاقشاپتۇ، مەلىكىمۇ يىغلاپتۇ، قاقشاپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بىر ـ بىرى بىلەن خوشلىشىپتۇ. ئۇلار خوشلىشىش ئالدىدا بىر ـ بىرىگە: «ۋەدىمىز ۋەدە، ئۆلسەكمۇ، تىرىلسەكمۇ قوشۇلىمىز» دېگەن سۆزلەرنى قىلىشىپتۇ.

يىگىت ئۈچ ئاي يول يۈرۈپ ئۆز يۇرتىغا كېلىپ، ئاتا ـ ئانىلىرى، قوۋم ـ قېرىنداشلىرى بىلەن كۆرۈشۈپتۇ، يىغلىشىپتۇ. قارىسا، ئاتا ـ ئانىسى پادىشاھلارنىڭ دەردىنى ۋە زۇلمىنى تولا تارتىپ، ئۆي ـ ماكانلىرىدىن ئايرىلىپ، ھېچ

نەرسىسى قالماي، شەھەر سىرتىدا گەمە كولاپ، بولدىن ئۆتكەن كارۋانلاردىن سەدىقە تىلەپ تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقانلىقىنى كۆرگەن بالا ئاتا ـ ئانىسىنى پايتەختكە كۆچۈرۈپ كېتىپتۇ. شەھەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىن بىر ياخشى جاي سېتىۋېلىپ، ئاجايىپ بىر بىنا تۇرغۇزۇپتۇ... ئاندىن كېيىن، بالا مەلىكىنىڭ ئېيتقىنى بويىچە شۇ قەرەلدە يۇرتقا كاتتا چاي بېرىپتۇ. بۇنىڭغا يەتتە ئىقلىمدىن سازچى، ئۇسسۇلچى، ئويۇنچىلارنى يىغىپ، قىن كۆرگەن ـ بىلگەنلىرى بىلەن چاقىرتىپتۇ. شۇ قاتاردا مەلىكە كۆرسەتكەن ئۈچ كىشىنىمۇ تەكلىپ قىپتۇ.

چاي تۈگەپتۇ. يۇرت ئەھلى تارقىلىش ئالدىدا، بالا مەلىكىنىڭ يۇرتىدىن كەلگەن كىشىلەرگە نۇرغۇنلىغان ئالتۇن قويۇپتۇ ۋە باشقا يۇرتلاردىن كەلگەن مېھمان، سازەندە، ئۇسسۇلچى ۋە ئويۇنچىلارنىمۇ تولۇق رازى قىپتۇ. ھەممىسى بالىدىن رازى بولۇشۇپ، ئۆز يۇرتلىرىغا كېتىشىپتۇ. بۇنىڭ بىلەن بالىنىڭ يەتتە ئىقلىمغا داڭقى كېتىپتۇ.

بالا ئارىدىن بىر ئاينى ئۆتكۈزۈپ، مەلىكىنىڭ دادىسىغا ئەلچى ئەۋەتىپتۇ. پادىشاھ ئەلچىلەرنى قوبۇل قىلىپ، ئۇلاردىن بالىنىڭ ئەھۋالىنى بىر قۇر سوراشتۇرۇپ قويۇپ: «قىزىم خالىسا، مېنىڭ قارشىلىقىم يوق» دېگەندىن باشقىنى ئېيتماپتۇ. ئىچىدە بولسا: «ھەي، يەتتە ئىقلىمنىڭ مەنمەن دېگەن شاھزادىلىرىنى ياراتمىغان قىزىم سېنى نىمە قىلار» دەپ ئويلاپتۇ. ئەلچىلەر پادىشاھنىڭ قىلىۋاتقان مۇئامىلىسىدىنلا ئۆزلىرىنىڭ كەلگىنىگە پۇشايمان يەپتۇ. سىرتقا چىققاندىن كېيىن، ئەلچىلەردىن بىرى:

— ئاۋارە بولماپلى، مۇشۇ يەردىنلا قايتىپ كېتەيلى، — دەپتۇ.

— ياق، شۇنچە يەردىن كەلگەن ئادەم ئېغىز ئالماي، مە-

لىكىگە بىر يولۇقۇپ، سۆزىنى ئاڭلاپ كېتەيلى، — دەپتۇ يە-نە بىرى.

— «ئەلچىگە ئۆلۈم يوق» دېگەن گەپ بار، بىز ئەلچى، بىزنى ھېچكىم قوغلىۋەتمەيدۇ. ياخشىسى مەلىكىنىڭ ئۆز ئاغزىدىن جاۋاب ئېلىپ كېتەيلى، — دەپتۇ ئايال ئەلچى.

شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بۇنى ماقۇل كۆرۈشۈپ، ئەتىسى ئايال ئەلچىنى مەلىكىنىڭ ھۇجرىسىغا كىرگۈزۈپتۇ. ئەلچى ئايال دەككە - دۈككىدە مەلىكىنىڭ ئىنىكئانىسى بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇنىڭغا نېمە ۋەجىدىن كەلگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. بۇ ئىشتىن خەۋەردار ئىنىكئانا مەلىكىنىڭ ئاشىقىدىن ئەلچى كەلگەنلىكى-نى مەلىكىگە دەررۇ يەتكۈزۈپتۇ.

— كىرسۇن، — دەپتۇ مەلىكە ئەلچى ئايالنى. ئەلچى ئايال كىرىپ، مەلىكىنىڭ ھۆسن - جامالىنى كۆرۈپ «ئادەممۇ، پەرىمۇ؟ بۇ قىز ھەرگىز ئۇنىڭغا تەگمەيدۇ. خاتا قىلغانىكەنمەن...» دېگەن تەشۋىشلەر ئىچىدە تۇرغاندا، مەلىكە:

— ئانا، سىز قورقماڭ، مەن سىزنى خۇشاللىق بىلەن قارشى ئالىمەن، سىزنىڭ كەلگىنىڭىز مېنىڭ خىزمىتىم ئۈ-چۈن ماڭغانلىقىڭىز بولىدۇ، — دەپ خۇش مۇئامىلە بىلەن قارشى ئاپتۇ. ئىنىكئانا مەلىكىنىڭ يىگىتكە رازىلىق بەرگەنلىكىنى پادىشاھقا خەۋەر قىپتۇ. پادىشاھ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ھەيران بولۇپ، بىر پەس دېمى ئىچىگە چۈشۈپتۇ.

پادىشاھ شۇ زامات ۋەزىر، ئۆلىما ۋە يېقىنلىرىنى چاقى-رىپ، قىزىنىڭ ھېلىقى يىگىتكە تېگىشكە رازى بولغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. بۇ ئىشقا ھەممەيلەن ھەيران بولۇپ، ھەر خىل مۇلاھىزە يۈرگۈزۈپتۇ.

پادىشاھ ئاخىر رازىلىق بىلدۈرۈپتۇ. يەتتە ئىقلىمغا چاي بېرىپ، قىرىق كېچە - كۈندۈز توي - تاماشا قىپتۇ. مەلىكە

بالىنىڭ ئىككاھىدا بوپتۇ.

ئارىدىن ئايلار ئۆتۈپتۇ، يىللار ئۆتۈپتۇ، بۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىن بىر قىز پەرزەنت دۇنياغا كەپتۇ. ئۇنىڭ ئىسمىنى شەمشىنۇر قويۇپتۇ. قىز يەتتە ياشقا كىرىپتۇ. قىزنىڭ ئەقىللىقلىقىغا ئاتا ـ ئانىلىرى، ھەتتا بوۋا ـ مومىلىرىمۇ ھەيران قاپتۇ. شەمشىنۇر ئاتا ـ ئانا ۋە بوۋىلىرىنىڭ يۇرتنى سوراشتىكى ناھەقچىلىكنى ئىشلىرى ئۈچۈن كىچىككىدىنلا قايغۇرىدىغان، ھەقىقەت ئۈچۈن جان كۆيدۈرۈپ تۇرىدىغان بولۇپ ئۆسۈۋاتقاندا، ئۇنىڭ ئانىسى مەلىكە دۇنيادىن ئۆتۈپتۇ. شەمشىنۇرنىڭ بەختسىزلىككە يۈزلىنىشى شۇنىڭدىن باشلىنىپتۇ. ئاتا ـ بالا ئىككىسى يىغلاپتۇ، قاقشاپتۇ، ئانىنى دەپنە قىپتۇ، ئانىنىڭ يىل نەزىرىنىمۇ بېرىپتۇ...

كۈنلەردىن بىر كۈنى شەمشىنۇرنىڭ ئاتىسى پادىشاھنىڭ يېنىغا كىرىپ:

— ئاتا، مەن سىلىگە ئون نەچچە يىل كۈيئوغۇل بولدۇم، ياخشى ـ يامان بولساممۇ، ئالدىلىرىدا تۇردۇم. خۇدانىڭ تەقدىرى بىلەن مەلىكە دۇنيادىن ئۆتتى. مانا يىلمۇ ئۆتتى، ئەمدى مەن ئۆز يۇرتۇمغا بېرىپ ئاتا ـ ئانىلىرىمنى، يۇرتۇمنى، قوۋمىم ـ قېرىنداشلىرىمنى كۆرۈپ كېلەي، شەمشىنۇر سىلىنىڭ يانلىرىدا تۇرسۇن، — دەپتۇ.

پادىشاھ بىرپەس قايغۇغا چۆمۈپ، بىر ھازادىن كېيىن بېشىنى كۆتۈرۈپ: «خەير، ئامالىم يوق» دەپتۇ ـ دە، رازىلىق بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن كۈيئوغۇل تەييارلىق قىلىپ، ئۆز يۇرتىغا راۋان بوپتۇ. ئۇ مېڭىش ئالدىدا پادىشاھ:

— ئوغلۇم، سىز ئۆز ئوغلۇمدەك بولۇپ قالغانىدىڭىز. مەن بولسام قېرىدىم، سىز بولمىسىڭىز مېنىڭ يۇرتنى باشقۇرۇشۇممۇ تەس. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاتا ـ ئانىلىرىڭىزنى ئە-

كەلسىڭىز، مۇشۇ يەردە بىللە مۇڭدىشىپ، بىللە ئۆتسەك، سىز قايتىپ كەلگەندە پادىشاھلىقنى سىزگە بەرسەم، يۇرتنىڭ پىكرىمۇ شۇنداق، — دەپتۇ.

ئاتىسى ئۆز يۇرتىغا كېتىپ، ئارىدىن تۆت يىل ئۆتكەندىن كېيىن، شەمشىنۇر ئون ئىككى ياشقا كىرىپتۇ. بۇ قىز شۇنداق چىرايلىق قىز بوپتۇكى، ئۇنى كۆرگەن ئادەملەر ھوشىدىن كېتىدىكەن، بۇ قىزنىڭ گۈزەللىكىدىن ئاي بىلەن كۈنمۇ خىجىل بولىدىكەن. «ئادەمزاتتىن مۇنداقمۇ گۈزەل قىز تۇغۇلىدىكەن!» دەپ، ئەھلى يۇرتنىڭ ھەممىسى ھەيران بوپتۇ.

شەمشىنۇر ئون ئۈچ ياشقا كىرگىنىگە قارىماي، پادىشاھلارنىڭ ئەلچىلىرى كېلىشكە باشلاپتۇ. پادىشاھ نەۋرىسىنىڭ ئۆز دادىسى كەلمىگۈچە بىرنېمە دېيەلمەيدىغانلىقىنى ئېيتىپ، بارلىق ئەلچىلەرنى قايتۇرۇپ تۇرۇپتۇ. پادىشاھ جامائەتنىڭ نەزىرى چۈشكەن نەۋرىسىدىن ئەنسىرەپ، ئۆزىنىڭ پىر ئۇستازى خەلپىگە تاپشۇرماقچى بوپتۇ. بۇ خەلپە ناھايىتى موللا، تەقۋادار ھەم ئۆلىما ئادەم بولۇپ، ئۆزىمۇ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن، يەتتە ئىقلىم بويىچە مۇرىتى يەتتە مىڭغا يەتكەنىكەن. پادىشاھلارنىڭ ھەممىسى بۇ كىشىنىڭ مۇرىتى ئىكەن. شەمشىنۇرنىڭ بوۋىسى ھەر جۈمە كۈنى خەلپىنى مەپە بىلەن ئۆز يېنىغا ئەكېلىپ، ئۇنىڭدىن دەرس ئاڭلايدىكەن ۋە ئەقىل ئۆگىنىدىكەن.

روزا ئېيىنىڭ بىر كۈنى پادىشاھ خەلپىنى ئەكېلىپ، ئۇنىڭدىن تەلىم ئېلىپ بولغاندىن كېيىن:

— پىر ئۇستازىم، ئۆلۈپ كەتكەن قىزىمدىن بىر قىز نەۋرە قالغانىدى، بالىنىڭ ئاتىسى قىزىم ئۆلگەندىن كېيىن ئۆز يۇرتىغا سەپەر قىلىپ، كۆپ يىل بولدى كەلمىدى. كۈيئوغلۇم كېتەر ئالدىدا قىزنى ماڭا ئامانەت قويغانىدى. يەتتە

www.uyghurkitap.com

ئىقلىمدىن ئەلچى كېلىپ، قولىقىمنى خوپ ئاغرىتتى. بالىنى ساقلاشتىنمۇ قورقۇپ قالدىم. نەۋرەمنى سىلىگە تاپشۇرسام دادىسى كەلگۈچە سىلىنىڭ ئۆيلىرىدە تۇرسا، تاھارەتلىرىگە سۇ بەرسە، دېگەن ئويدا بولۇۋاتىمەن، — دەپتۇ.

— خوپ، — دەپتۇ خەلپە، — بىر بالىنىڭ ھېچ ئارتۇقچىلىقى يوق، سىلىنىڭ نەۋرىلىرى مېنىڭ نەۋرەم، كىشىنىڭ ئامانىتىنى ياخشى ساقلاپ، ئاسراپ ئىگىسىگە تاپشۇرۇش ناھايىتى ئۇلۇغ ۋە ساۋاب ئىشتۇر...

شەمشىنۇر خەلپىنىڭ ئۆيىگە بارغاندىن كېيىن، خەلپە ئۇنى «نامەھرەم» دەپ چەكلەپ، تالا ـ تۈزگىمۇ چىقارماپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى كەچقۇرۇن خەلپە باغدىن قايتىپ چىقىپ كېلىۋېتىپ، شەمشىنۇرنى يىراقتىن كۆرۈپتۇ، بىراق تونۇماپتۇ. شۇنداقتىمۇ بىر قاراپلا «ئاھ، پەرىمىدۇ، ئادەم-

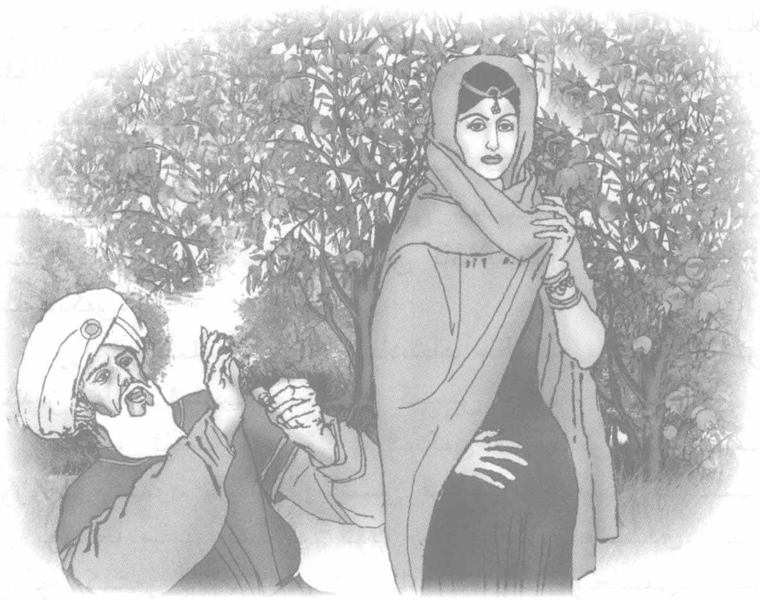

مىدۇ؟ ! نېمە بولساڭمۇ مەن ساڭا ئاشىق بولدۇم» دەپلا ھو-شىدىن كېتىپ يەرگە يىقىلىپتۇ.

پادىچى بالا ھېكايىسىنى ئېيتىپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، سول تەرەپتە ئولتۇرغان خەلپە ئۆڭۈپ - تاترىپ، ئورنىدا تىنچ ئولتۇرالماي:

— ھەي ئەخمەق، شۇم كاززاپ، قوي، يوق نېمىنى بىل-جىرلىما ! — دەپ ۋارقىرىۋېتىپتۇ. بالا جىم بولۇپ قاپتۇ، مېھمانلارنىڭ ھەممىسى ھەيران بولۇشۇپ بىر - بىرلىرىگە قارىشىپتۇ.

— ئېيتسۇن، ئېيت، ئوغلۇم، — دەپ ئەمر قىپتۇ پادى-شاھ خوجا ۋاپا.

— ئېيتسۇن، ئېيتسۇن، — دەپ تەرەپ - تەرەپتىن ۋارقىرىشىپتۇ ھەممەيلەن.

بالا يەنە پادىشاھ خوجا ۋاپانىڭ بۇيرۇقىدىن روھلىنىپ، ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ:

خەلپە بىر ھازادىن كېيىن ھوشىغا كېلىپ، ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆيگە كىرىپتۇ، ھېچنېمە كۆرمىگەن ئادەم بولۇپ خو-تۇنلىرىدىن:

— بايا باغدىن سۇپۇرگە ئېلىپ ماڭغان قايسىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— شەمشىنۇر سۇپۇرگە كۆتۈرۈپ يۈرەتتى، بەلكىم شۇ-دۇر، — دەپتۇ چوڭ خوتۇنى.

— ھە... — دەپ قويۇپتۇ خەلپە.

خەلپە شۇ كۈندىن باشلاپ شەمشىنۇرغا ئاشىق بوپتۇ، قىزنى قورۇغا كىرگەن خوتۇنلاردىنمۇ قاچۇرىدىغان بوپتۇ، ئاخىر بېرىپ ئۇنى قورۇنىڭ ئەڭ ئىچكىرىسىدىكى بىر ئۆيگە بەند قىپتۇ، قىزنىڭ ئەھۋالىنى كۈندە ئىككى - ئۈچ قېتىم

سوراپ، جامالىنى كۆرۈپ چىقىدىغان بوپتۇ. شەمشىنۇر خەل-
پىنىڭ مۇنداق يېقىنچىلىق قىلىشىدىن، پېشانىسىدىن تۆمەن-
لەپ سۆيۈشكە باشلىغانلىقىدىن گۇمان قىلىشقا باشلاپتۇ.
خەلپە كۈندىن ـ كۈنگە قىزنىڭ ئىشقىدا كۆيۈپ، مەسچىت-
مۇ ۋە چاقىرغان يەرلەرگىمۇ بارمايدىغان بوپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن خەلپە پۇرسەت ئىزدەشكە كىرىشىپتۇ.
بىر كۈنى خەلپە بىر ئۆيگە كەپتۇ ـ دە، خوتۇنلىرىنى چاقىرىپ:

— بۈگۈن تېرەكمازاردىكى ئىنىم رەخمىدىن چۈشۈمگە
كىرىپ قاپتۇ. سىلەرگە بۈگۈن رۇخسەت، شۇلارنىڭ ئۆيىگە
بېرىپ هال ـ ئەھۋال سوراپ، مېنىڭ ئەۋەتكەنلىكىمنى ئېيە-
تىپ، مېھمان بولۇپ كېلىڭلار. يولدا ئۆتكەن ـ كەچكەنلەرگە
ئارتۇقچە قارىماڭلار، يۈزۈڭلار يەردە بولسۇن. ئانچە كەچ قال-
ماي، دىگەرنى ئۆتكۈزۈپلا قايتىپ كېلىڭلار، — دەپ ئۇلارنى
يولغا سالپتۇ.

خوتۇنلىرى خەلپىنىڭ بۇ كەڭچىلىكىگە ھەيران بولۇ-
شۇپ، خۇشاللىقىدا ھېچنېمىنى ئويلىماي، ئوپۇل ـ توپۇل
ياسىنىپتۇ، ئادىمەتچىلىكنى تەييارلاپ، مەپە بىلەن يولغا
راۋان بوپتۇ. خەلپە بولسا، ئاستا خوتۇنلىرىنىڭ كەينىدىن
چىقىپ دەرۋازىنى مەھكەم تاقاپتۇ ـ دە، تۈپتۈز شەمشىنۇر-
نىڭ يېنىغا كىرىپ:

— قىزىم، — دەپ ئەنسىز ئاۋازدا چاقىرىپتۇ.

— لەببەي، — دەپ ھېچنېمە بىلمىگەن قىز ئورنىدىن
تۇرۇپتۇ.

— ناماز ۋاقتى ئۆتۈپ كېتىپ بارىدۇ، ئاپتۇۋىنى ئېلىڭ، —
دەپتۇ خەلپە.

شەمشىنۇر ئاپتۇۋىنى ناھايىتى چاققانلىق بىلەن ئېلىپ
شۇنداق سۇنۇشىغا، خەلپە قىزنىڭ بىلىكىنى كاپلا تۇتۇپ قو-

چاقلاپ، سۈيۈشكە تەمشىلىپتۇ. قىز بىرلا سىلكىنىپ ئۇنىڭ قولىدىن چىقىپتۇ ـ دە، بىر قەدەم نېرى قېچىپ، خەلپىنىڭ يۈزىگە تىكىلىپ تۇرۇپ:

— هەي، قايسى يۈزۈڭ بىلەن ماڭا خىيانەت قىلىۋاتىدىسەن، قېرى؟! — دەپ ۋارقىراپتۇ. ئىشنىڭ مۇنداق تۈس ئالغىنىنى كۆرگەن خەلپە:

— سۇف، سۇف، سۇف! تۇۋا قىل، هازىر تۇۋا قىل، كاپىر بولدۇڭ، دىنىڭدىن چىقتىڭ، ماڭا هاقارەت قىلغىنىڭ ئۈچۈن تۇۋا قىل! ... — دەپتۇ.

— تۇۋا قىلمايمەن، سېنىڭدەك قارا يۈزلەر ئۈچۈن گۇناهكار بولسام بولاي، — دەپ ئۇن سېلىپ ۋارقىراپتۇ شەمشىنۇر.

— ئەخمەق، ئۇنىڭنى چىقارما! — دېگىنىچە خەلپە قىزنى بىر كاچات ئۇرۇۋېتىپتۇ. قىز:

— مۇناپىق پوق ساقال، يوقال كۆزۈمدىن! — دەپلا قولىدىكى ئاپتۇۋىنى خەلپىگە ئېتىپتۇ، ئاپتۇۋا خەلپىنىڭ پېشانىسىگە تېگىپ ئويۇۋېتىپتۇ. خەلپە شۇ يەردىلا هوشسىزلىنىپ يېتىپ قاپتۇ. شەمشىنۇر بولسا، بېشىغا پۈركەنجىسىنى ئارتىپ دەرۋازىدىن چىققان پېتى كېچىلەپ بوۋىسىنىڭ ئۆيىگە يېنىپ كەپتۇ ـ دە، هېچنېمە كۆرمىگەندەك بولۇپ يۇرىۋېرىپتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشاھ:

— قىزىم، نېمىشقا كېچىلەپ يېنىپ كەلدىڭ؟ — دەپ سورىغاندا، قىز ئۇنىڭغا:

— سىلەر چۈشۈمگە كىرىپ قاپسىلەر، كۆرگۈم كېلىپ زادى تۇرالماي يېنىپ كەلدىم، — دەپ قويۇپتۇ.

— هە، — دەپتۇ پادىشاھ، — قىزىم، مۇنداق كېچىلىرى ماڭما، بالا ـ قازاغا ئۇچراپ قالما، پەخەس بول!

خەلپە هوشىغا كېلىپ قارىسا، يېنىدا هېچ كىشى يوق.

ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ باش ـ كۆزلىرىنى بۇيۇپ، بوغۇن ئاق لاتا بىلەن بېشىنى تېڭىپ، كېچىنى «ۋاي ـ ۋاي» بىلەن ئۆت-كۈزۈپتۇ. تاڭ ئاتماي ئورنىدىن تۇرۇپ ھاسىسىغا تايىنىپ، پا-دىشاھنىڭ ئوردىسىغا قاراپ مېڭىپتۇ.

پادىشاھ ئەمدىلا تەختكە چىققاندا، خەلپە تەمتىلەپ كىرىپ كەپتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشاھ:

— ۋاي نېمە بولدىلا؟ كەلسىلە، ئولتۇرسىلا، — دەپ يې-نىغا ئولتۇرغۇزغاندا، ۋەزىر، ئۆلىمالار ئولىشىپ كېتىپتۇ. خەلپە گەپنى نېمىدىن باشلىشىنى بىلمەي، بىرپەس تۇرۇپ قاپتۇ.

— ئېيتسىلا، خەلپەم، — دەپ پادىشاھ غەزەپلىنىپ سۆزلەپتۇ، — ئېيتسىلا، مېنىڭ زامانىمدا سىلىنى تاك ئې-تىدىغان قانداق مەخلۇقكەن ئۇ؟ !

خەلپە بېشىنى تۇتقان ھالدا:

— ئېيتسام سەت بولىدۇ، ئېيتمىسام دەرد بولىدۇ، بۇ ئىشقا ... — دەپتۇ.

— قانداق ئىش؟ — دەپ سوراپتۇ يەنە پادىشاھ.

— ئەل ياتار ئالدىدا تەرەتكە چىقسام، باغنىڭ ئارقىسىدا ئىككى نەرسىنىڭ قارىسى كۆرۈندى. ۋاي، ئامانەتنى ئوغرىلاش-قا كەلگەن بىرنېمىلەر بولمىسۇن يەنە دەپ، ئاستا ماراپ بار-سام، نەۋرىڭىز بىر يىگىت بىلەن ئوينىشىپ تۇرغانىكەن. مې-نى كۆرۈپ ئۇ مەخلۇق تاش بىلەن بېشىمغا بىرنى ئۇرۇۋىدى، ھوشۇمنى يوقىتىپ، شۇ يەردىلا يىقىلىپتىمەن. بىر ھازادىن كېيىن ئورنۇمدىن تۇرسام، ئىنسۇجىن يوق، مانا بولغان ئىش، — دەپتۇ خەلپە.

— جالالات ! — دەپتىكەن پادىشاھ، دەررۇ ئىككى جاللات پەيدا بوپتۇ، پادىشاھ:

— ئاۋۇ شۇمنى ئاچقىپ كاللىسىنى ئېلىڭلار ! — دەپ ئەمر قىپتۇ.

ھېكايە مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ئاڭلاۋاتقانلاردىن گېردەنشاھ:

— قوي، ئەخمەق ! ھەممىسى يالغان، يالغاننى ئېيتىپ بىزنى مەسخىرە قىلما ! — دەپ ۋارقىراپتۇ. مەسىلىنىڭ يېشىلىپ كېلىۋاتقىنىنى بايقاپ، يۈركى ئويناپ كېتىپ بارغان پادىشاھ خوجا ۋاپا:

— ئېيتسۇن، ئاتا، بۇ چۆچەك، — دەپ ئاتىسىنى بېسىپتۇ.

پادىچى بالا ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ:

ئىككى جاللات قىلىچلىرىنى يالىڭاچلاپ، چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ، قەدەملىرىنى رۇسلاپ مېڭىشقا تەمشەلگەندە، پادىشاھنىڭ ئەقىلدارى مۇنداق دەپتۇ:

— پادىشاھىئالەم، ئۇنى ئۆلتۈرۈش سىز ئۈچۈن ئابروي ئەمەس. ئۇنداق قىلىش ئامانەتكە خىيانەت بولىدۇ. ياخشىسى قىزنى بىر جاڭگالغا ئاپىرىپ تاشلىۋېتەيلى، شۇ يەردە ئۇنى يىرتقۇچلار تالاپ - يەپ تۈگەتسۇن. ھايۋانلىق قىلغان بەندىنىڭ ئازابىنى ھايۋانلار بەرسۇن.

پادىشاھ باشقىدىن ئەمر قىپتۇ. لەشكەرلەر شەمشىنۇرنى يەتتە كۈنلۈك يول يۈرۈپ، بارسا - كەلمەس بىر جاڭگالغا ئاپىرىپ تاشلىۋېتىپتۇ. قىز بىر غارنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېچىنى شۇ يەردە ئۆتكۈزۈپ، تاڭ ئاتقاندا بېشى قايغان، پۈتى تايغان

ياقئا مېڭىپتۇ، قاڭغىر قاقشاپ، گىياھلارنىڭ يىلتىزلىرىنى يەپ، ئۇچ ئاي چۆل - جەزىرىدە ئاچ - توق يۈرۈپتۇ.

بىر كۈنى كۆيۈپ تۇرغان كۈن ئىسسىقىدا دەشت - چۆلنى كېزىپ، بىر بېسىپ - ئىككى بېسىپ كېتىپ بارسا، يىراقتىن بىر تۈپ چىنار كۆرۈنۈپتۇ. چىنار ئۈستىدىن قاغىلار يەرگە چۈشۈپ، يەنە ئۇچۇپ چىنارغا قونغانلىقىنى كۆرۈپتۇ. قىز مۇشۇ يەردە سۇ بولسا كېرەك دېگەن ئويغا كەپتۇ. ئاندىن خۇدا دەپ شۇ تەرەپكە مېڭىپتۇ. يىراقتىن بۇلاقنىڭ سۈيى پارقىراپ كۆرۈنۈپتۇ. ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ مېڭىپ سۇغا قىرىق چامدام قالغاندا، شەمشىنۇر يىقىلىپتۇ، قانچە غەيرەت قىلسىمۇ ھېچ بولالماي يېتىپ قاپتۇ.

— ئەمدى گەپنى شەمشىنۇرنىڭ ئاتىسىدىن باشلايلى، — دەپ ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ پادىچى بالا، — ئاتىسى ئۇچ ئاي يول يۈرۈپ ئۆز يۇرتىغا بېرىپتۇ. نەق چۈش مەزگىلىدە شەھەرگە كىرىپ شۇنداق قارىسا، شەھەر پۈتۈنلەي ئۆزگىرىپ كەتكەن، كوچا - كوچىلاردا يۈزلىگەن - مىڭلىغان ئادەملەر ماكانسىز، كىيىمسىز، ئاچ - زېرىن ياتقان.

«ئاھ، بۇ قانداق زامان؟ ! زامانەڭگە لەنەت !» دەپتۇ شەمشىنۇرنىڭ ئاتىسى، ئاندىن ئۇ ئۆز ئاتا - ئانىسىنىڭ مەھەللىسىگە قاراپ مېڭىپتۇ. ئۆزى سالدۇرغان دەرۋازىغا كېلىپ، ھويلىغا كىرەي دېسە قاراۋۇل:

— جان كېرەك بولسا، قايت ئارقاڭغا ! — دەپ ۋارقىراپتۇ. ئۇ ئارقىغا قايتىپ:

— بۇ كىمنىڭ جايى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— پادىشاھنىڭ، — دەپتۇ قاراۋۇل.

— بۇرۇن كىمنىڭ جايى ئىدى؟ — دەپ يەنە سوراپتۇ شەمشىنۇرنىڭ دادىسى.

— بىلمەيمەن، يوقال ! — دەپ قوغلاپتۇ قاراۋۇل.

شەمشىنۇرنىڭ ئاتىسى بىرنەچچە يىل ئاتا - ئانىسىنى ئىزدەپ، ئۇلارنىڭ تەمتىرەپ يۈرۈپ، ئاچتىن ئۆلۈپ كەتكەن يەرلىرىنى تېپىپتۇ، يىغلاپتۇ، قاقشاپتۇ، ئاتا - ئانىسىغا گۈمبەز تۇرغۇزۇپ، نەزىر - چىراغ بېرىپ، تۇغۇلغان يېرى بىلەن خوشلىشىپ، قىزىنىڭ يېنىغا قايتىپتۇ. بىرنەچچە ئاي يول يۈرۈپ، قېيناتىسىنىڭ يۇرتىغا كەپتۇ. ئۇلار بىلەن سالامەت كۆرۈشۈپتۇ. ئۇ قېيناتىسىدىن:

— ئاتا، قىزىم قېنى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئوغلۇم، سىز ئۇ مۇناپىقنى قىزىم دېمەڭ، ھايۋانغا ئوخشاش قىلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن خۇدا ئۇنىڭ جاجىسىنى بەردى، — دەپتۇ پادىشاھ.

ئىشنىڭ تېگى - تەكتىنى ئۇقمىغان كۈيئوغلى ئۆيىگە كىرىپ يىغلاپتۇ، قاقشاپتۇ، ھېچ ئورنىغا كەلمەپتۇ. لېكىن،

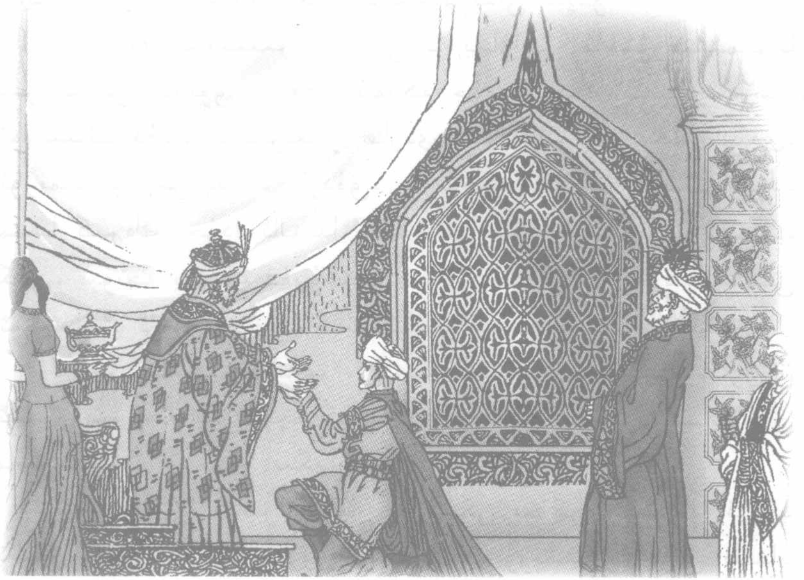

مۇنداق ئەقىللىق قىزنىڭ قانداقلارچە ھالىغا ئوخشاش قىد-
لىق قىلغانلىقىغا ئەجەبلىنىپتۇ، ئىچىدە مۇتلەق ئىشەنمىگۇ،
«خەپ!» دېمەكتىن باشقىنى ئېيتالماپتۇ. ئاتىسىنىڭ ئىچىدىكى
دەرد ـ ئەلەم توشۇپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى پادىشاھ قاتتىق كېسەلگە مۇپتىلا بوپتۇ، ئۇنىڭغا ھېچ نەرسە داۋا بولماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن شاھ ۋەزىر، ئۆلىما ۋە لەشكەر باشلىقلىرىنى چاقىرىپ، شۇلارنىڭ ئالدىدا پادىشاھلىقىنى كۈيئوغلىغا تاپشۇرۇپتۇ. كۈيئوغلى شۇنىڭدىن باشلاپ پادىشاھ بولۇپ، تەختتە ئولتۇرۇپتۇ...

شۇ كۈنلەردە خەلەپ پادىشاھىنىڭ ئوغلى ئون سەككىز ياشقا كىرىپ، ئۆز تەۋەسىدە پالۋان بوپتۇ. بىر كۈنى شاھزادە ئاتىسىدىن رۇخسەت ئېلىپ، ئىككى يۈز يىگىتى بىلەن شىد-كارغا چىقىپتۇ، ئۇلار چۆل ـ جەزىرىلەرنى كېزىپتۇ، ھېچ ئوۋ قىلالماپتۇ. تۇزۇكرەك بىرنەرسە ئوۋلىيالمىغانلىقىغا بەك خاپا بولغان شاھزادە يىگىتلىرىگە مۇنداق دەپتۇ:

— ھەي يىگىتلىرىم، چۆل ـ باياۋاننى ئاختۇرغىنىمىزغا بىر ئايدىن ئارتۇق بولدى، كۆزگە چۈشكۈدەك بىرەرنەرسە ئوۋلىيالمىدۇق. ئاتلىرىمىز ھاردى، تايغانلىرىمىز چارچىدى، ئۆزىمىزمۇ بىر يەرگە باردۇق. بۇ ياخشىلىقنىڭ ئالامىتى بول-مىسا كېرەك. خۇدا ئالدىدا كۈيۈرلۈق سۆزلەپ قويۇۋىدۇقمىد-كىن، شۇنچە يۈرۈپ قۇرۇقتىن ـ قۇرۇق شەھەرگە قايتىش ئوۋچىنىڭ ئىشى ئەمەس، خەلقىئالەم ئالدىدا ئۇياتقا قالغانلىق.

— ئېيتقانلىرى توغرا، شەھەرگە ئادەم ئەۋەتىپ ئوزۇق ئالدۇرۇپ، يەنە بىرنەچچە كۈن ئوۋ ئوۋلاپ كۆرەيلى، — دېگەن مەسلىھەتنى بېرىپتۇ يىگىتلەر.

شۇ ئەسنادا شاھزادىنىڭ قولىدىكى بۈركۈت يىراققا قاراپ تەلپۈنۈپتۇ. شاھزادە دەررۇ قۇشنى قويۇۋېتىپتۇ. قۇش ناھا-

يىتى تېز ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ، توپتوغرا بىر جىراغا قاراپ ئوقتەك ئېتىلىپ پەسكە چۈشۈپتۇ. يىگىتلەر ئارقىسىدىن ئات چېپىپتۇ، ھېچ يەردىن ئۇنىڭ قارىسىنى كۆرەلمەپتۇ. بىر ۋاقىتتا يىگىتلەردىن بىرى يىراقتا بىر تۈپ چىنار ئۈستىدە قۇشنىڭ قانىتىنى كېرىپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ. ئۇلار ئىلدام بېرىپ قارىسا، قۇش قانىتىنى ساڭگىلىتىپ، ئاغزىنى يوغان ئېچىپ تۇرغان. لېكىن، يىگىتلەر قانچە ئامال قىلسىمۇ قۇشنى ھېچ چۈشۈرەلمەپتۇ. ئامال بولمىغاندىن كېيىن، ھەممىسى شاھزادىنىڭ قېشىغا بېرىپ، بۇ ئەھۋالنى مەلۇم قىپتۇ. شاھزادە يالغۇز چىنارنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئاتتىن چۈشۈپتۇ ـ دە، قولىغا گۆشنى ئېلىپ «گاھ، گاھ !» دەپ بىر پەس ئاۋارە بوپتۇ، لېكىن قۇش زادىلا چۈشمەپتۇ. بىر-ھازادىن كېيىن قۇش چىناردىن كۆتۈرۈلۈپ، قىرىق قەدەم نېرىغا چۈشۈپتۇ. شۇ چاغدا شاھزادە ئۇياققا قاراپ، ئادەمزاتنىڭ بارلىقىنى كۆرۈپتۇ. بارسا، بىر پەرى ياتقان. شاھزادە ئاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ قىزنىڭ يېنىغا كەپتۇ ـ دە:

— ھەي، سىز ئادەممۇ، پەرىمۇ؟ ! — دەپ ۋارقىراپتۇ.

— ئاھ، سۇ... سۇ... سۇ... — دەپتۇ شەمشىنۇر ئارتۇق سۆز قىلىشقا مادارى يەتمەي.

شاھزادە قىزنىڭ بېشىنى يۆلەپ، ئاغزىغا سۇ تېمىتىپتۇ. قىز سۇنى ئىچكەندىن كېيىن كۆزىنى ئېچىپ ھوشىغا كەپتۇ ۋە ئاستا ئۆزىنى يىگىتتىن نېرى تارتىپ تەزىم قىلىپ، يەرگە قارىغان پېتى تۇرۇپ قاپتۇ.

— ھەي قىز، سىز قايسى باغنىڭ گۈلىسىز، قايسى بوستاننىڭ بۇلبۇلىسىز؟ نېمە ۋەجدىن چۆل - باياۋانلارغا تاشلاندىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئۆتكەننى سىز سورىماڭ، بولغاننى مەن ئېيتاي. ئە-

گەر خالىسىڭىز ئەكېتىڭ، بولمىسا سىزنى مەن كۆرمىدىم، سىز مېنى كۆرمىدىڭىز، — دەپتۇ شەمشىنۇر.

شاھزادە شەمشىنۇرنى ئېلىپ، يىگىتلىرىنىڭ يېنىغا كەپتۇ. يىگىتلەر ئەھۋالدىن خەۋەر تېپىپ، شاھزادىگە قايتىپ كېتىشنى تەكلىپ قىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار شەھەرگە قايتىپتۇ. شاھزادە ئوردىغا كېلىپ، ئىككى يېقىن ئاغىنىسىگە قىزنى ئانىسىغا ئەكىرىپ بېرىشنى ۋە ياخشى كىيىندۇرۇپ، ياخشى كۈتۈشنى تاپشۇرۇپتۇ. ئانىسى شەمشىنۇرنى ئىشەنچلىك ئىككى كېنىزەككە تاپشۇرۇپتۇ. كېنىزەكلەر ياخشى كىيىندۇرۇپ، ياخشى كۈتۈپ، قىزنىڭ كۆڭلىنى ئېچىپتۇ.

بۇ ۋەقەدىن خەلەپ پادىشاھى خەۋەر تېپىپ، خوتۇنىدىن سوراپتۇ:

— ھەي خوتۇن، بىر ۋەقە ئاڭلايمەن، راستمۇ؟

— ئېيتىشقا تىلىم ئاجىزلىق قىلىدۇ، ئۇ شۇنداق چىرايلىق قىزكەنكى، ھۆرلەرنىڭ قىزلىرى بىر ياقتا قالسۇن، بىر كۆرۈپلا مېنىڭمۇ ئۇنىڭغا مېھرىم چۈشۈپ قالدى.

ئەتىسى خەلەپ پادىشاھى ئوغلىنى چاقىرىپ:

— ئوغلۇم، ئاناڭدىن ئاڭلىسام، ئوۋدىن بىر قىزنى ئەكەپسەن، شۇ راستمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— راست، ئاتا، شۇنداق بولدى، — دەپتۇ ئوغلى.

— ھىم !... — دەپتۇ پادىشاھ، — ئۇ كىمنىڭ بالىۋاقىسىكەن؟ قانداق سەۋەبلەر بىلەن ئۇنى ئەكەلدىڭ؟

شاھزادە ئۇ قىزنى چۆل - جەزىرىدىن تېپىۋالغىنىنىلا ئېيتىپ، ئۇنى ئۆزىنىڭ نىكاھىغا ئېلىش خاھىشىنى ئىزھار قىپتۇ.

— ھەي، سەن دېگەن يەتتە ئىقلىمنىڭ ئەڭ ئابرۇيلۇق پادىشاھىنىڭ ئوغلى تۇرۇپ، باياۋاندىن تېپىۋالغان قىزنى ئال-

ماقچىمۇ؟ ياق، ئوغلۇم، سەن باللىق قىلما! — دەپتۇ پادىشاھ.

— ئاتا، راستىنى ئېيتسام، مەن چۈشۈمدە مۇشۇ قىزغا ئاشىق بولغانىدىم، مانا توغرا ئۈچ ئاي ئۆتكەندە، شۇ چۈشۈمدىكى قىزنى تاپتىم، شۇڭا بۇ مەشۇقۇمدىن ئايرىلىپ چىدىيالمايمەن، — دەپتۇ شاھزادە.

خەلەپ پادىشاھى بۇ سۆزدىن كېيىن لام - جىم دېمەپتۇ. ئەتىسى خوتۇنى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، شەمشىنۇرنى چاقىرتىپتۇ. قىز يۈزىگە چۈمپەردە تارتىپ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ تەزىم بەجا كەلتۈرۈپتۇ. بۇنداق چىرايلىق قىزنىڭ دۇنياغا كەلگىنىگە پادىشاھنىڭ ئۆزىمۇ ھەيران بولۇپ، ئاخىر قىرىق كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ، قىزنى ئوغلىغا ئېلىپ بېرىپتۇ.

ئايلار ئۆتۈپتۇ، يىللار ئۆتۈپتۇ. ئارىدىن ئۈچ يىل ئۆتكەندە، شەمشىنۇر توققۇز ئاي توققۇز كۈن توققۇز دەقىقە قورساق كۆتۈرۈپ بىر ئوغۇل پەرزەنت كۆرۈپتۇ. يىل ئۆتۈپ، با-

لىنىڭ «دادا، ئانا» دەپ تىلى چىقىپتۇ. بالا بەش ياشقا كىر-
گەندە، چوڭ ئالىملارنىڭ سۆزىنى قىلىدىغان ئەقىللىق،
چىرايلىق بىر بالا بوپتۇ.

شاھزادە ئۇۋغا چىقىپ كەتكەندە، ئوغلى ئانىسىغا ھەمراھ
بولۇپ قالىدىكەن. شۇنداق كۈنلەردە، ئانىسى ئۆيدە ئولتۇرۇپ
ئۆز - ئۆزىچە يىغلايدىكەن، قاقشايدىكەن، كۆزى ياشتىن قۇ-
رۇمايدىكەن. بىر كۈنى ئوغلى مەكتەپتىن كېلىپ، ئانىسى-
نىڭ: «خۇدايىم، مۇشۇنداق كۈنلەردە ئاتا - ئانام يېنىمدا
بولسا نىمە دەر ئىدى، ئانامغۇ ئۆلۈپ كەتكەن، دادام يېنىمدا
بولسىچۇ كاشكى...» دەپ يىغلاۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپتۇ. مانا
شۇنداق يىغلاۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە، شاھزادە ئوۋدىن كې-
لىپ بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ قاپتۇ - دە:

— ھەي خوتۇن، بېشىڭغا نىمە دەرد كەلدى؟ ئېيت، ساڭا
زۇلۇم قىلغان كىم؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ياق، ھېچكىم ماڭا زۇلۇم قىلغىنى يوق! لېكىن مەن
ئۆز بېشىمدىن ئۆتكەنلەرگە يىغلايمەن! — دەپتۇ شەمشىنۇر.

— ئېيت، ئەنتىڭ بولسا ئالارمەن، ئارمىنىڭ بولسا يەت-
كۈزەرمەن، — دەپتۇ شاھزادە.

— ئېيتسام تىلىم كۆيىدۇ، ئېيتمىسام دىلىم... —
دەپتۇ خوتۇنى.

— ئېيت، تارتىنما، سېنىڭ دىلىڭنىڭ ئاغرىماسلىقى
ئۈچۈن نەپەسىمنىڭ ئاخىرىغىچە كۆرۈشەرمەن، بولمىسا ئۇنىڭ
ئامالىنى تاپارمەن، — دەپتۇ شاھزادە.

— دادام بار مېنىڭ، بوۋام بار مېنىڭ، ئانامدىن ئايرىل-
غان چاغدا، يەتتىدە ئىدى يېشىم. ئەمدى كۆزۈمنىڭ ئوچۇقىدا
دادامنى ۋە قوۋم - قېرىنداشلىرىمنى بىر كۆرسەم، دېگەن
ئارمىنىم، — دەپتۇ خوتۇنى.

— نېمىشقا ئېيتمىدىڭ بۇ چاغقا، ئەگەر بولسا داداڭ، بىر ئايغا قالماي يەتكۈزەرمەن ئۈياققا، — دەپ خوتۇننى بەز-لەپتۇ ئېرى. ئەتىسى تاڭ ئاتقاندا شاھزادە ئاتىسىنىڭ يېنىغا كىرىپ:

— ھەي ئاتا، كېلىنىڭىزدىن ئېچىلمىغان سىر بۈگۈن ئېچىلدى، ئۇ يەتتە ئىقلىمنىڭ داڭلىق پادىشاھىنىڭ نەۋرىسى ئىكەن. ئانىسى يەتتە يېشىدا دۇنيادىن ئۆتكەنىكەن، ئاتىسى، بوۋىسى ھايات ئىكەن، شۇلارنى كۆرسەم دەپ يىغلايدىكەن، — دەپتۇ. خەلەپ پادىشاھى بىرپەس ئويلاپ:

— رىۋايەتلەر بويىچە، بۇ ئېيتقانلىرىڭنىڭ ھەممىسى توغرا. بۇ چاغقىچە تۇغقانلىرىغا خەۋىرىنى بەرمىگەنلىكىمىز ئۇيات ئىش بوپتۇ. ئەمدى بىز ئۇلارنىڭ ئالدىغا بېرىشىمىز ھەقلىق، — دەپتۇ

ئارىدىن بىر ئاي ئۆتكەندىن كېيىن، خەلەپ پادىشاھى نا-ھايىتى كاتتا تەييارلىق قىلىپ، نۇرغۇن سوۋغا - سالاملارنى ئېلىپ، خوتۇنى ۋە ئوڭ قول ۋەزىرىنى باش قىلىپ، بەش يۈز لەشكەر، ئۈچ قىز بىلەن كېلىنىنى ئاتىسى ۋە بوۋىسىنىڭ يۇرتىغا ئەۋەتىپتۇ. ئۇلار ئىككى ئاي يول يۈرۈپتۇ، دەشت - باياۋانلارنى كېزىپتۇ. بىر كۈنى چىڭقىچۈش مەزگىلى بول-غاندا، ئۇلار ھېلىقى بىر توپ چىنار تۈۋىگە كېلىپ ئاتمى-شىنچى كېچىنى ئۆتكۈزۈپتۇ.

شەمشىنۇر ئالاھىدە تىكىلگەن چېدىرغا ئورۇنلاشتۇرۇلۇپ-تۇ، ئەتراپىغا قىزلار، قاراۋۇللار قويۇلۇپتۇ. شەمشىنۇر چې-دىردا يالغۇز يېتىپتۇ. يېرىم كېچە بولغاندا، ئۇ ئورنىدىن تۇ-رۇپ، بۇنىڭدىن نەچچە يىللار بۇرۇن چىنار تۈۋىدە تارتقان ئازاب - ئوقۇبەتلىرىنى ئەسلەپ يىغلاپتۇ. شۇ چاغدا ئۇلار بى-لەن بىللە كېلىۋاتقان خەلەپ پادىشاھىنىڭ ئوڭ قول ۋەزىرى

www.uyghurkitap.com

يامان نىيىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا ھەرىكەتلىنىپ، شەمشى-نۇرنىڭ ئەتراپىغا قويۇلغان ئون قاراۋۇلنى پادشاھنىڭ ئوتتۇ-نى ياتقان چېدىرنىڭ ئەتراپىغا يۆتكەپتۇ. قاراۋۇللارنىڭ دىققى-تىنى شۇ يەرگە بۇراپ قويۇپ، ئۆزى ئۇخلىماي ئەتراپقا كۆز سالغان بولۇپ يۈرۈپتۇ. ئىككى ئايدىن بېرى يول ئازابىنى تارتقان لەشكەر، كېنىزەك ۋە باشقىلارنىڭ ھەممىسى قاتتىق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ، پادشاھنىڭ خوتۇنىمۇ قاتتىق ئۇخلاپ كې-تىپتۇ. شۇ چاغدا ۋەزىر ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ ئەتراپنى بىر قۇر كۆزىتىپ چىقىپتۇ ـ دە، دەرھال ئۆز چېدىرىغا كىرىپ يېشىنىپ، ئاق ئىشتان، ئاق كۆڭلەك كىيىپ، پەرىجىنى يې-پىنىپتۇ. ئۇ بىر بىسىپ ـ ئىككى بىسىپ خەلەپ پادشاھى-نىڭ كېلىنىنىڭ چېدىرىغا كېلىپ ئۇياق ـ بۇياققا بىر قارى-ۋېتىپ چېدىرنىڭ بىر چېتىنى ئاستا قايرىپ، يەر بېغىرلاپ ئېڭىشىپ شەمشىنۇرنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ...

پادىچى بالىنىڭ ھېكايىسى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، تۆردە ئولتۇرغانلارنىڭ بىرى:

— ھەي، جۆيلۈمە ! — دەپ ۋارقىراپتۇ.

— ئېيتسۇن، سىزنىڭ بالىنى چەكلەشكە ھەققىڭىز يوق، جانابىي ۋەزىر. ئېيتقىنى يالغان ئەمەس، — دەرغەزەپ بوپتۇ خەلەپ پادشاھنىڭ ئوغلى.

— ئېيت، ئوغلۇم، ئېيتقىن ! — دەپتۇ پادشاھ خوجا ۋاپا.

بالا يەنە ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ:

چېدىر ئىچىدە خەلەپ پادشاھنىڭ كېلىنى شەمشىنۇر-نىڭ يېنىدا ئۇنىڭ ئالتە ياشلىق ئوغلى تولۇن ئايدەك ياتقان-كەن. شەمشىنۇر بولسا ئۆتمۈشتىكى كۈنلىرىنى ۋە ئاتا ـ بوۋىسىنىڭ يېنىغا بارغاندا بولىدىغان ئىشلارنى ئويلاپ، ئاللى-

قانداق خىياللارنى قىلىپ تېخى ئۇخلىمىغانىكەن. ئۇ ئوڭ يې-نىغا ئۆرۈلۈپ ياتاي دېگەندە، بېشىدىن - ئايغىغىچە ئاپئاق كىيىنگەن ئادەمنى كۆرۈپتۇ - دە، «ۋاي ئانام» دەپ ۋارقىرى-ۋېتىپتۇ. شەمشىنۇر يەنە بىر تۇرۇپ خۇدانىڭ ئەمرى بىلەن ماڭا كەلگەن خىزىر بولسا كېرەك، دېگەن ئويغا كەپتۇ، دەررۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، تەزىم بەجا كەلتۈرۈپتۇ، ئاندىن كېيىن:

— كىم سىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن، جېنىم !... مەن ۋەزىرمەن... مەن سىزنىڭ ئوت - پىراقىڭىزدا كۆيۈپ يۈرگىنىمگە ئۈچ يىلدىن ئاشتى، بۈگۈن ئاران پۇرسەت تاپتىم، جېنىم، مېنى قوبۇل قىلىڭ، — دەپ شەمشىنۇرنى قۇچاقلاپ، خىيانەت قىلىشقا ئۇرۇنۇپتۇ. ئىشنىڭ باشقىچە بولۇۋاتقىنىنى كۆرگەن شەمشىنۇر:

— بەس ! سىز مېنىڭ ئاتامدەك ئادەم، بۇ نېمە دېگەن ئېپلاسلىق ! — دەپ ۋارقىراپتۇ.

— ئۈنۈڭنى چىقارما ! هازىر كاللاڭنى ئالىمەن ! ياخشى-لىقچە قوبۇل قىل ! — دەپ هەيۋە قىپتۇ ۋەزىر قىلىچىنى يالىڭاچلاپ.

— ئۇنداق بولسا، ئالدى بىلەن بالامنى ئۆلتۈر، ئاندىن كېيىن مېنى ! ...

شەمشىنۇر ئۆزىچە بالىغا قول تەگكۈزەلمەيدۇ، ئۇنىڭ ئا-تىسىنىڭ يۈزىنى قىلىپ بولسىمۇ يامان نىيىتىدىن يانار دەپ ئويلىغانىكەن، ئەمما ۋەزىر هېچ ئويلانمايلا بالىنىڭ كاللىسى-نى چېپىپ تاشلاپتۇ. چېدىرنىڭ ئىچى قانغا بويىلىپتۇ.

پادىچى بالا ئېيتىپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، ئۆزىچىلا هې-كايىسىنى توختىتىپ، يەرگە قارىغان پېتى جىم تۇرۇپ قاپتۇ. ئولتۇرغانلارنىڭ كۆپچىلىكى داڭقېتىپ بالىنىڭ ئاغزىغا قاراپلا قاپتۇ. سارايدا جىمجىتلىق هۆكۈم سۈرۈپتۇ. بالا بې-

شىنى كۆتۈرۈپ ساھىبخانىدىن بىر پىيالە سۇ سوراپتۇ. شۇ چاغدا خەلەپ پادىشاھىنىڭ ئوغلى شاھزادە دەرىزە تۈۋىدىن تۇرۇپ قولىدىكى پىيالىنى تۇتۇپتۇ. بالا ئورنىدىن تۇرۇپ، شاھزادىنىڭ قولىدىكى پىيالىنى ئېلىپ، دەم ئالماي ئىچە-ۋېتىپتۇ ۋە «ئۇھ» دەپ چوڭقۇر بىر تىنىپتۇ ــ دە، پىيالىنى شاھزادىگە قايتۇرۇپ تۇتۇپتۇ. شاھزادىنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ قاراپ، كۆزىدىن مونچاقتەك تۆكۈلۈۋاتقان يېشىنى پېشى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ، يەنە ھېكايىسىنى داۋام قىپتۇ:

ۋەزىر چېدىردا بىگۇناھ ئۆلگەن بالىنىڭ ئانىسىنىڭ پەر-يادىدىن چۆچۈپ، قويۇندەك يۈگۈرۈپ ئۆز چېدىرىغا كىرىپ، ھېچنېمە كۆرمىگەن ئادەم بولۇپ يېتىۋاپتۇ. شەمشىنۇر بىر-پەس ھوشسىز يېتىپتۇ، بىر ھازادىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ دەررۇ كىيىنىپ سىرتقا چىقىپتۇ ــ دە، ئوغلىنىڭ ئالتۇن-كۈمۈش بىلەن ئېگەرلەنگەن تۇلپارىنى مىنىپ، ھەممىنى تاشلاپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئۈچ كۈن يول يۈرۈپ ئاتىسىنىڭ شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. شەھەرنىڭ سىرتىدا كۈننى ئۆتكۈ-زۈپ، شام ئارىلاپ، قوي بېقىپ تۇرغان بىر قول بالىنىڭ قېشىغا كېلىپ:

— ھەي بالا! مەن سېنى بۈگۈن ئازاد قىلغىلى كەلدىم، — دەپتۇ.

— ۋاھ! سىز قانداق قىلىپ مېنى ئازاد قىلىسىز؟ — دەپتۇ بايىقى پادىچى بالا.

— قولۇڭغا پۇل، ئۇستۇڭگە كىيىم، ئاستىڭغا ئات بې-رىمەن ــ دە، سېنى يولغا سالىمەن، ئۆزۈم سېنىڭ ئورنۇڭدا قول بولۇپ ئىشلەيمەن، — دەپتۇ شەمشىنۇر. قويچى بالا، غا-يىبتىن كەلگەن بۇ نېمە ئىش؟ خۇدايىتائالانىڭ ماڭا ئەۋەتكەن رەھمىتى بولسا كېرەك، دەپ ئويلاپ:

— ماقۇل، ئەگەر لايىق كۆرسىڭىز، — دەپتۇ.

شەمشىنۇر ئۇستىدىكى كىيىم - كېچەكنى، ئاستىدىكى ئېتىنى، يېنىدىكى بار پۇلىنى بېرىپ، ھېلىقى قۇلنى ئازاد قىلىپ، ئۆزى قۇلنىڭ سىياقىدا ياسىنىپ، شۇ شەھەرنىڭ پادىشاھىنىڭ قويلىرىنى بېقىپ يۈرۈپتۇ. ئۇ كەچكىچە قوي بېقىپ، كېچىسى پادىشاھنىڭ ئوردىسىنى تازىلاپ، سۇ چېچىپ، كېچە - كۈندۈز تىنىماي ئىشلەپتۇ. كۈنلەردىن بىر كۈنى بۇ ئىشلەمچان، چېۋەر قۇلنى پادىشاھ ئۆزى ئوردىسىغا ئەمر قىلىپ ئەكىرىپتۇ. ئۇ ئوردىغا كەلگەندىن كېيىن، پادىشاھنىڭ تامىقىنى ئېتىپ، سۈيىنى توشۇپ، كىيىمىنى يۇيۇپ، ھويلىسىنى سۈپۈرۈپ پادىشاھقا ياراپ قاپتۇ. پادىشاھ بۇ قۇلنىڭ ئەقىللىقلىقىدىن، ئەر تۇرۇپ ئاياللارنىڭ ئىشىنى ئاياللاردىن ياخشى قىلىپ يۈرگىنىدىن ئەجەبلىنىپ يۈرۈپتۇ. پادىشاھ ئۇنى ئۆزىنىڭ بالىسىدەك ياخشى كۆرۈپ، ياخشى كىيىندۈرۈپ، ياخشى كۈتۈپتۇ. ئۇنىڭ گۈزەللىكى پادىشاھنىمۇ ھەيران قالدۇرۇپتۇ.

ئەمدى گەپنى خەلەپ پادىشاھىدىن ئاڭلايلى:

خەلەپ پادىشاھى كېلىنىنىڭ نىمە ۋەجدىن بالىسىنى ئۆلتۈرۈپ چىنار تۈۋىدىن قاچقانلىقىنى ھېچ بىلمەي يۈرۈپتۇ. ئۇ ئۆز ئوغلىنىڭ نالىسىگە چىدىيالماي، نەچچە مىڭلاپ لەشكەر چىقىرىپ كېلىنىنى ئىزدەپ بارمىغان جاڭگاللىرى، ئاختۇرمىغان سەھرالىرى ۋە كىرمىگەن غار - تاغلىرى قالماپتۇ. ھېچ يەردىن كېلىنىنىڭ دېرىكىنى ئالالماپتۇ. يۈز مىڭ ئامالىلارنى قىپتۇ، لېكىن ئوغلى شاھزادىنىڭ كۆڭلىنى ياسىيالماپتۇ، ئۇ باغرىنى يەرگە يېقىپ يىغلاپ، كۈندىن - كۈنگە ساماندەك سارغىيىپ، پەيدەك تۈزۈشقا باشلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن خەلەپ پادىشاھى يەتتە ئىقلىم پادىشاھلىرىغا مەكتۇپ ئەۋەتىپ-

تۇ. ئوغلىغا ئوڭ قول ۋەزىرىنى قوشۇپ، كېلىنىنىڭ ئا-
تىسىنىڭ شەھىرىگە ئۇزىتىپتۇ. بۇ ئىككىسى ئاتا-ئانا،
قوۋم - قېرىنداشلىرى بىلەن قىيامەتلىك خوشلىشىپ يولغا
چىقىپتۇ. نەچچە ئاي يول يۈرۈپ، كېلىنىنىڭ ئاتىسىنىڭ
شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ.

ئاڭغىچە شەمشىنۇرنىڭ پادىشاھ بولغان ئۆز ئاتىسى كاتتا زىياپەت قىلىپ، يەتتە ئىقلىمنىڭ پادىشاھ، ۋەزىر، ئۆلىمالىرىنى قارشى ئاپتۇ...

ھېكايىچى بالا مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، تۆردە ئولتۇرغان خەلپە، خەلپ پادىشاھىنىڭ ئوڭ قول ۋەزىرى خوجا ۋاپاغا تەرەپ - تەرەپتىن شىكايەت قىلىپ، بالىنى بۇ ئولتۇرۇشتىن چىقىرىۋېتىشكە ئۇرۇنۇپتۇ، لېكىن شۇ چاغدا خوجا ۋاپا دەرغەزەپ بىلەن:

— پادىشاھتىن ئەمر، ئوغلۇم، ئەگەر ئېيتقانلىرىڭ راست، ھەقىقەت بولسا سۆزلە! ئوچۇقراق ئېيت! — دەپتۇ تاقەتسىزلىك بىلەن.

خەلپ پادىشاھىنىڭ ئوغلىمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىپ، ئۆزىنى تۇتالماي ۋارقىراپتۇ:

— ئېيت، ئايىماي ئېيت! كىملەر ئۇلار، ئوچۇق ئېيت! — دېگەندە، ئولتۇرغانلارمۇ ۋارقىرىشىپ قۇۋۋەتلەپتۇ.

بالا ھالسىرىغان، ھەسرەتلەنگەن ھالدا تىلىنىپ يىغلاپ، ئورنىدىن تۇرۇپ:

— ئوچۇقىنى ئېيتسام، بۇ ھەقىقىي بولغان ئىش. مانا بۇ كىشى بولسا، خوجا ۋاپانىڭ ئاتا - ئانىسىنى تەقىب قىلىپ ئۆلتۈرۈپ، ئۇلارنىڭ ئۆي - جايىنى زورلاپ تارتىۋېلىپ، ئوردا قىلىۋالغان قەشقەرىيىنىڭ پادىشاھى بولىدۇ؛ مۇنۇ كىشى بولسا، قىزغا خىيانەت قىلماقچى بولغان جانابىي خەلپە بولى-

دۇ؛ ئاۋۇ كىشى بولسا، نەۋرىسى شەمشىنۇرنى جاڭگالغا پالىغان بۇرۇنقى پادىشاھ گېردەنشاھ بولىدۇ؛ بۇ بولسا، خەلەپنىڭ كېلىنىنى ئاتىسىنىڭ قېشىغا ئەكېلىۋېتىپ، چىنار تۈۋىدە بالىسىنى ئۆلتۈرۈپ، كېلىنىگە زورلۇق قىلىشقا ئۇرۇنغان خەلەپ پادىشاھنىڭ ئوڭ قول ۋەزىرى بولىدۇ؛ ئەمدى بۇ كىشى بولسا، چۆلگە پالانغان شەمشىنۇرنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرۇپ، چۆل - باياۋاندىن ئەكېلىپ، ياخشى كۈتۈپ، ئۆز نىكاھىغا ئالغان ئۆمۈرلۈك جورىسى بولىدۇ؛ ھە، بۇ كىشى بولسا، قىزى شەمشىنۇرنى يەتتە يېشىدا ئاۋۇ گېردەنشاھقا ئامانەت قويۇپ، ئۆز ئاتا - ئانىلىرىنىڭ يېنىغا سەپەر قىلغان قىزنىڭ ئاتىسى خوجا ۋاپا بولىدۇ؛ مەن بولسام، خوجا ۋاپانىڭ شەمشىنۇر دېگەن ئارزۇلۇق قىزى بولىمەن ! ... — دەپتۇ - دە، ئۇستىدىكى ئوغۇلچە كىيىمىنى يېشىپ تاشلاپ، ئۆزىنىڭ قىزچە كىيىملىرىنى كىيىپ چىقىپتۇ ۋە ئېتىلغان بويى ئاتىسى خوجا ۋاپانىڭ بوينىغا ئېسىلىپ، ھوشىدىن كېتىپتۇ. ئېرىمۇ ئۆزىنى يوقىتىپ قويۇپتۇ. بۇ ئەھۋالدىن خەۋەردار بولغان بارلىق خەلق يىغلىپتۇ، غەزەپلىك سادالار ياڭراپتۇ...

پادىشاھ خوجا ۋاپا شۇ جايىنىڭ ئۆزىدىلا ئەمر بېرىپ، ئەلنىڭ ۋە يەتتە ئىقلىم پادىشاھلىرىنىڭ ئالدىدا خەلپە، گېردەنشاھ، قەشقەرىيە پادىشاھىنىڭ ۋە خەلەپ پادىشاھىنىڭ ئوڭ قول ۋەزىرىنىڭ كاللىسىنى ئېلىشقا بۇيرۇق بېرىپتۇ. شۇ يەردىلا ھۆكۈم ئىجرا بوپتۇ... يەتتە ئىقلىم پادىشاھلىرىمۇ بۇنى ھېكايە قىلىپ سۆزلىشىپ، ئۆز يۇرتلىرىغا مېڭىشىپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن ئاتا - بالا، ئەر - خوتۇن يېڭىۋاشتىن كۆرۈشۈپ، يۇرت سائادىتىدە، مېھىر - شەپقەت ئىچىدە ئۆمۈر كەچۈرۈپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورىيېتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىششىق ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئاق پېكەش بىلەن بوز يىگىت

ئۆتكەن زاماندا مەغرىبتىكى بىر كاتتا ئەلدە يەر ـ زېمىنى پايانسىز، مال چارۋىلىرى ساناقسىز، ۋەج ـ دۇنياسى ھېسابسىز، مەرد ـ سېخىيلىقى بىلەن يەتتە ئىقلىمغا داڭقى كەتكەن بىر باي ئۆتكەنىكەن. ئۇ باينىڭ ئارزۇلۇق بىر ئوغلى ۋە ئەتىۋارلىق بىر قىزى بار ئىكەن. ئوغلىنىڭ ئىسمى بوز يىگىت بولۇپ، بەستلىك، كۈچتۈڭگۈر، مەرد، سېخىي بولغاچقا، ئەل ـ يۇرت ئىچىدە «بوز يىگىت باتۇر» دەپ ھۆرمەت بىلەن ئېغىزغا ئېلىنىدىكەن.

بوز يىگىت باتۇرنىڭ ئۆزى بىلەن تەڭ دېمەتلىك قىرىق ئاغىنىسى بار ئىكەن. ئۇلار كۈن بويى ئارغىماقلارغا مىنىپ ئوۋ ـ ئوۋلاپ، سەيلە ـ تاماشا قىلىپ، مەرىكە ـ مەشرەپلەر بىلەن شاد ـ خۇرام ئۆتىدىكەن. بوز يىگىت باتۇر ئون يەتتە ياشقا تولغاندا، كېچە ـ كۈندۈزلەپ سەپەر قىلسىمۇ ئۇيقۇ باسمايدىغان، ئۇدا نەچچە پالۋان بىلەن چېلىشقا چۈشسىمۇ ھاردۇق يەتمەيدىغان، بىر ئۇخلىسا يەتتە كېچە ـ كۈندۈزدىن كېيىن ئويغىنىدىغان كارامەت پالۋان بولۇپ يېتىشىپتۇ.

بىر كۈنى بوز يىگىت باتۇر قىرىق ئاغىنىسى بىلەن ئوۋغا چىقىپ، ماڭا ـ ماڭا ئەتراپى بۇك دەل ـ دەرەخلەر بىلەن قاپلانغان، ئىككى قاسىنىقى گۈل ـ چېچەكلەرگە ئورالغان،

سۇپسۇزۇك سۇلىرى ئۆركەشلەپ تۇرىدىغان بىر دەريا بويىغا كېلىپ قاپتۇ. بۇ يەرنىڭ ھاۋاسى ساپ، مەنزىرىسى گۈزەل بولغاچقا، بوز يىگىتكە يېقىپ قاپتۇ. ئۇ ئاغىنىلىرى بىلەن چۈشكۈن قىلىپ ئارام ئاپتۇ. بوز يىگىت چېدىرى ئىچىدە چاي ئىچىپ ئولتۇرسا، بىر تۇمۇچۇق پۈررىدە ئۇچۇپ كېلىپ دە-رەخ شېخىغا قونۇپتۇ ـ دە، مۇڭلۇق ئاۋازدا سايراشقا باشلاپ-تۇ. بوز يىگىت تۇمۇچۇقنىڭ سايرىشىغا مەست بولۇپ، بىر يانغا قىڭغىيىپتۇ ـ دە، ئۇخلاپ قاپتۇ. شۇ ئۇخلىغانچە يەتتە كۈن ئۆتۈپتۇ، ئون كۈن ئۆتۈپتۇ، بىر ئاي ئۆتۈپتۇ، ئويغانماي ئۇخلاۋېرىپتۇ. ئاغىنىلىرىمۇ ئۇنى ئويغاتماي ساقلاپ تۇرۇپتۇ. بوز يىگىت ئاجايىپ چۈش كۆرۈپتۇ: چۈشىدە ئۇ ئاق بوز ئار-غىماققا مىنىپ، قولىغا ئاق شۇڭقارنى قوندۇرۇپ، بېشىدا ئاق سەللە، ئۇچىدا مەللە تون، يېنىدا زۇلپىقار ئېسىقلىق پېتى بىر چوڭ چارباغدا كېتىپ بارغۇدەك. بىردىنلا ئالدىدىكى گۈلزارلىق ئىچىدىن ئاي يۈزلۈك، ئاھۇ كۆزلۈك، قەلەم قاش-لىق، سۇمبۇل چاچلىق بىر گۈزەل چىقىپ ئۇنىڭغا سالام بې-رىپتۇ. بوز يىگىتمۇ سالامياندۇرۇپتۇ. ھېلىقى گۈزەل ئۇنىڭ-غا بىر دەستە گۈل سۇنۇپ تۇرۇپ:

— ئاھ بوز يىگىت باتۇر، ئىشق ـ پىراقىڭىزدا كۆيۈپ يولىڭىزغا تەلمۈرگىلى نېكەم، دىدارىڭىزغا يەتمەك نېمىدېگەن قىيىن؟ — دەپ پىسىڭىدە كۈلۈپتۇ.

— ئۆزىڭىز كىم بولىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ بوز يىگىت.

— مەشرىق پادىشاھىنىڭ يالغۇز مەلىكىسى ئاق بېكەش بولىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قىز. بوز يىگىت:

— ئاق بېكەش؟! — دەپ ۋارقىرىغىنىچە ئويغىنىپ كېتىپتۇ.

بوز يىگىت كۆزىنى ئېچىپ قارىسا، چېدىرى ئىچىدە ياتـ-قۇدەك، قېشىدا سىرداش ئاغىنىسى كالتە بوز تەرلىرىنى

سۇرتۇپ، يەلپۈپ ئولتۇرغۇدەك. بوز يىگىت كالتە بوزدىن ئۆ-زىنىڭ ئۇخلاۋاتقىلى قانچە كۈن بولغانلىقىنى سورايدىكەن، كالتە بوز:

— قىرىق كۈن بولدى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بوز يىگىت شۇ كۈنى قىرىق ئاغىنىسى بىلەن ئۆيىگە قايتىپتۇ، قايتىپتۇيۇ، چۈشىدە ئايان بولغان مەلىكە ئاق بې-كەشنىڭ ئوتىدا كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەي، گېلىدىن تاماق ئۆت-مەي، تېگى يوق خىيالغا پېتىپ، قىلىدىغىنىنى بىلمەي، قىلا-غانلىرىنى ئەسلىيەلمەي، ئۈن - تىنسىز، ئويۇن - كۈلكى-سىز ئۆتۈپتۇ.

بوز يىگىتنىڭ ئاتىسى ئوغلىدىكى ئۆزگىرىشتىن غەمگە پېتىپتۇ، ئۇنى چاقىرتىپ ھال - ئەھۋال سوراپ قانائەت تاپ-قۇدەك جاۋابقا ئېرىشەلمەپتۇ، ئاخىر كالتە بوز ئارقىلىق ئوغ-لىدىكى غەم - ھەسرەتنىڭ سىرىنى يەشمەك بوپتۇ. بىر كۈنى كالتە بوز بوز يىگىت باتۇرنىڭ يالغۇز قالغان ۋاقتىنى كۆز-لەپ يوقلاپ كىرىپ مۇڭدىشىپتۇ. مۇڭدىشا - مۇڭدىشا، ئاخىر بوز يىگىت كالتە بوزغا:

— يۇرتتىن چىقماي يۇرىۋېرىپ زېرىكتىم، سەپەرگە چىقىپ يۇرت ئايلى-نىپ كەلگۈم بار. ئا-غىنىلەر بۇنىڭغا نېمە دەيدىكىن؟ — دەپ مەسلىھەت ساپتۇ.

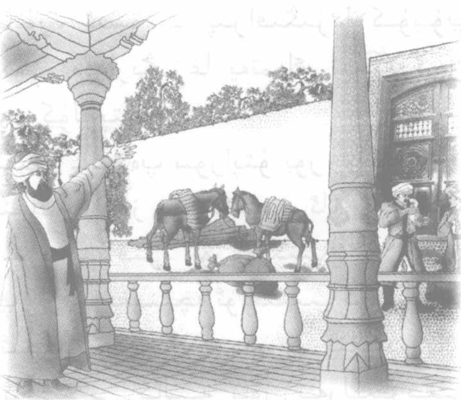

كالتە بوز قالغان ئاغىنىلىرىگە بۇنى

يەتكۈزۈپتىكەن، بۇ گەپ ئۇلارغا ياغدەك يېقىپ، تېزرەك ئاتـ-
لىنىشقا ئالدىرىشىپتۇ. بوز يىگىت ئاتىسىنىڭ قېشىغا كىرىپ
ئۆز ئارزۇ ـ تىلىكىنى بايان قىلغانىكەن، ئاتىسى:

— ئوغلۇم، سەن تېخى كىچىك، ئۇزاق سەپەرنىڭ ئازابـ-
نى بىلمەيسەن، بىرئاز تەخىر قىل، يېشىڭ سەل چوڭايغاندا
ئوبدان تەييارلىق قىلىپ يولغا سېلىپ قوياي يا بولمىسا ئۆ-
زۈم ھەمراھ بولۇپ ئويناتىپ كېلەي، — دەپ ئۇنىماپتۇ.

بوز يىگىت ئاتىسىغا قايتا ـ قايتا يالۋۇرۇپ، جاھان كې-
زىپ يۇرت كۆرۈپ كېلىش تەلىپىدە چىڭ تۇرۇۋاپتۇ. ئارزۇ-
لۇق ئوغلىنىڭ ئىلتىجاسىغا پايلىمىغان ئاتىسى نائىلاج بوز
يىگىتنىڭ رايىغا بېقىپ، قىرىق قېچىرلىق ئالتۇن ـ كۈمۈش
تەييارلاپ بېرىپتۇ ۋە ئوغلىنى زار ـ زار يىغلاپ ئۇزىتىپ
قويۇپتۇ.

بوز يىگىت ئاتا ـ ئانا، ئۇرۇق ـ تۇغقان، ئەل ـ يۇرت
بىلەن خوشلىشىپ، قىرىق ئاغىنىسىنى ئەگەشتۈرۈپ، قىرىق
قېچىرنى ھەيدەپ، مەشرىق تەرەپنى كۆزلەپ سەپەرگە ئاتـ-
لىنىپتۇ. ئۇلار بىر كېچە ـ كۈندۈز يول يۈرگەندىن كېيىن،
ئادەمسىز دەشتتىكى بىر چوشكۈنگە كېلىپ قونۇپتۇ. تۈن
يېرىم بولغاندا بوز يىگىتنىڭ ئوتتۇز توققۇز ئاغىنىسى بوز
يىگىت بىلەن كالتە بوزنى تاشلاپ، مال ـ دۇنياسىنىڭ يېرىـ-
مىنى ئېلىپ قېچىپ كېتىپتۇ. بوز يىگىت كالتە بوزدىن:

— ئاغىنىلىرىمدىن مال ـ دۇنيايىمغا شېرىك بولغان
ئوتتۇز توققۇزى ئالدىغىنىنى ئېلىپ قېچىپ كېتىشتى،
كۆڭلەرنىڭ بىرىدە سەنمۇ شۇنداق قىلارسەنمۇ؟ — دەپ
سوراپتىكەن، كالتە بوز:

— مەن ئۇنداق ۋاپاسىز، قارا يۈزلەردىن ئەمەس. مەن
ساڭا جان دوست، مەن سەندىن مەڭگۈ ئايرىلمايمەن، كۆلسەڭ

بىللە كۆلىمەن، يىغلىساڭ تەڭ يىغلايمەن، تارتقۇلۇقنىڭ تەڭ كۆرىمەن، دائىم سىنى مۇھاپىزەت قىلىمەن، — دەپتۇ ئات ئىچىپتۇ. بوز يىگىت كالتە بوزنىڭ جاۋابىدىن سۆيۈنۈپ، ئۇنىڭغا تېخىمۇ ئىشەنچ باغلاپتۇ.

ئۇلار قالغان مال ـ دۇنيالىرىنى ئېلىپ سەپىرىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. شۇ كۈنى كەچتە بىر كارۋان سارىيىغا چۈشۈپتۇ. بوز يىگىت سارايۋەندىن ئاق بېكەشنىڭ يۇرتىغا قانچە ئۇزاقتا بارغىلى بولىدىغانلىقىنى سوراپتىكەن، سارايۋەن:

— ساھىبجامال مەلىكە ئاق بېكەشنىڭ يۇرتى جاھاننىڭ ئۇ چېتىدە، بىرىشقا بەل باغلىغان بولساڭ، تۆمۈردىن كەش ۋە ھاسا سوقتۇر، تۆمۈر كەشىڭنىڭ چەمى قاغىنىڭ كۆزىدەك تېشىلگەندە، تۆمۈر ھاساڭ ئۇپراپ چىغدەك قالغاندا يېتىپ بارىسەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بوز يىگىت ئەتىسى شەھەرگە كىرىپ ئۆزىگە ھەم كالتە بوزغا تۆمۈر كەش ۋە تۆمۈر ھاسا سوقتۇرۇپ سەپىرىنى داۋام قىلىپتۇ. ئۇلار تاغلاردىن ئېشىپتۇ، دەريالارنى كېچىپتۇ، چۆل - جەزىرىلەرنى كېزىپتۇ، تالاي شەھەرلەرنى ئارقىدا قالدۇرۇپتۇ، گاھىدا ئاچ، گاھىدا ئۇسسۇز، گاھىدا جۇدۇندا قاپتۇ، شۇنداقتىمۇ ئىرادىسىدىن قايتماي مېڭىۋېرىپتۇ. بىر كۈنى ئۇلار بىر جاڭگالدا قوي پادىسى ھەيدەپ كېتىۋاتقان ئاپئاق ساقاللىق بوۋاينى ئۇچرىتىپتۇ.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، بوۋا، — دەپ سالام بېرىپتۇ ۋە سوراپتۇ، — بۇ قويلارنى ھەيدەپ قەيەرگە كېتىۋاتىسىز؟

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، ئوغۇللىرىم، قويلارنى نەگە ھەيدەپ باراتتىم، پادىشاھىمىز ئاق بېكەش ئىسىملىك يالغۇز قىزىنى ياتلىق قىلماقچىدى، قويلارنى ئۇنىڭ تويى ئۈچۈن ھەيدەپ كېتىۋاتىمەن، — دەپتۇ پادىچى بوۋاي.

— ئاق بېكەشنى كىمگە بەرمەكچى؟ — دەپ سوراپتۇ بوز يىگىت.

— ئى ئوغلۇم، سىلەر بىلمەيسىلەر، يۇرتىمىزغا ئالاقاراق - چالاقاراق دەيدىغان قېنى قىزىق تائىپىلەر ئاياغ بېسىپ كىر - دى. ئۇلارنىڭ قىرىق سەركەردىسى بېكەشخاننى تالىشىپ تىنـ - ماي سوقۇش قىلىدۇ. تېخى كىمنىڭ ئالىشى ئېنىق ئەمەس، لېكىن توي تەييارلىقى ئاللىقاچان باشلىنىپ بولدى، — دەپـ - تۇ پادىچى بوۋاي.

— پادىشاھىڭلار ئاق بېكەشنى ماڭا ياتلىق قىلىشقا ئۇنـ - نارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ بوز يىگىت.

— نېمىسىنى سورايسەن، ئوغلۇم، سەنغۇ نى - نى شاھزادىلەردىن قالغۇچىلىكىڭ يوق پالۋان سۈپەت يىگىت ئىـ - كەنسەن، لېكىن ئۇلار چىشىغا تەگكىلى بولمايدىغان نېمىلەر، لەشكەرلىرىنىڭ ھېسابى يوق. پادىشاھىمىزنىڭ قىزىنى ساڭا بەرگۈسى كەلسىمۇ، چالاقاراقلاردىن قورقۇپ بەرمەسمىكىن، — دەپتۇ بوۋاي. بوز يىگىت:

— ئاق بېكەشنىڭ يۇرتىغا يەنە قانچە كۈندە يەتكىلى بو - لىدۇ؟ — دەپ سوراپتىكەن، پادىچى بوۋاي:

— پۇتۇڭدىكى تۆمۈر كەشىڭنىڭ چەمى قاغىنىڭ كۆزـ - دەك تېشىلگەندە، قولۇڭدىكى تۆمۈر ھاساڭ چىغدەك قالغاندا يېتىسەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بوز يىگىت بىلەن كالتە بوز سەپىرىنى يەنە داۋام قىپتۇ. بىر قانچە كۈندىن كېيىن ئۇلار بىر جاڭگالدا تەمەچ تېرىپ يۈرگەن بىر مومايىنى ئۇچرىتىپتۇ. ئۇلار مومايغا سالام بەر - گەندىن كېيىن:

— موما، قېرىغان جېنىڭىزنى ئۇپرىتىپ جاڭگالدا نېمە قىلىپ يۈرىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ. موماي:

— ھەي ئوغۇللىرىم، نېمە ئىش قىلاتتىم، بىكەشخان قىزىمنىڭ تويى ئۈچۈن تەمەچ تېرىپ يۈرىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— ئاق بىكەشنى ئىزدەپ بارسام، چالاقاراقتىن كېچىپ ماڭا تېگىشكە ئۇنارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ بوز يىگىت.

— ساڭا ئوخشاش شۇڭقاردەك يىگىتكە تەگمەي كىمگە تېگەتتى، بالام؟ لېكىن، ھازىر بىكەشخان ئوت ئىچىدە قالدى. لەكمىڭ چالاقاراق بىكەشخاننى تالىشىپ سوقۇ-شۇۋاتىدۇ. ئۇ يەرگە بارساڭلار چالاقاراق بىلەن سوقۇشۇپ قالارسىلەرمىكىن؟ — دەپتۇ موماي.

— بىكەشخاننىڭ يۇرتىغا قاچان يېتىپ بارالايمىز، موما؟ — دەپ سوراپتۇ بوز يىگىت.

— تۆمۈر كەشىڭ قاغىنىڭ كۆزىدەك تېشىلگەندە، تۆمۈر ھاساڭ چىغدەك قالغاندا يېتىپ بارىسەن، بالام، — دەپتۇ موماي.

بوز يىگىتنىڭ كۆڭلى تاغدەك ئۆسۈپ، بىر قىچىرلىق ئالتۇن - كۈمۈشنى مومايغا قالدۇرۇپتۇ - دە، يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇلار ناھايىتى ئۇزاق يۈرۈپتۇ. كېتىۋېتىپ بوز يىگىت-نىڭ تاپىنى «چىم» قىلىپ قاپتۇ، تۆمۈر كەشنى سىلىپ قا-رىغۇدەك بولسا، كەشىنىڭ چەمىدە قاغىنىڭ كۆزى چوڭلۇقىدا تۆشۈك تۇرغۇدەك، شۇ تۆشۈكتىن تاپىنىغا تىكەن سانجىلغا-نىكەن، ھاسىغا قارىسا، ئۇپراپ چىغدەك قاپتۇ. بوز يىگىت بىلەن كالتە بوز، ئاق بىكەشنىڭ يۇرتىغا كېلىپ قالغان ئوخشايمىز دەپ، قەدەملىرىنى تېخىمۇ تېزلىتىپتۇ. ئۇلار شە-ھەر ئەتراپىغا كېلىشكە، ئۇستۋاشلىرى باشقىچە، گەپ -سۆزلىرى يات، ئوقيا، قىلىچ، نەيزىلەر بىلەن قوراللانغان، رەڭگىرويىدىن سۈر يېغىپ تۇرغان قىم - قىم لەشكەرلەر تو-پىغا دۇچ كەپتۇ.

بوز يىگىت بىلەن كالتە بوز شەھەر سىرتىدا دالدا جاينى تېپىپ چۈشكۈن قىلىپ ھاردۇق چىقىرىپتۇ. بوز يىگىت كالتە بوزنى چۈشكۈندە قالدۇرۇپ، ئۆزى شەھەر ئىچىگە كى- رىپ ئەھۋال تىڭ - تىڭلاپتۇ. شەھەر ئىچى ئادەم دېڭىزىغا ئايلانغانمىش. چالاقاراقلاردىن بىر توپى ھە دەپ گەپ تالىشىپ سوقۇشۇۋاتقۇدەك، يەنە بىر توپى چوڭ ئاق چېدىر ئىچىدە شاراب ئىچىشىپ بەزمە قىلىشىۋاتقۇدەك. شەھەر ئاھالىسى غەمكىن، سودىگەرلەر ئالاقزادە، ئۇردا خادىملىرى پايپېتەك- مىش. بوز يىگىت داش قازانغا ئوت قالاپ ئولتۇرغان بىر قېرى كىشىدىن:

— ئەي چوڭ دادا، شەھىرىڭلار نېمىشقا بۇنداق بىسەرەم- جان؟ — دەپ سوراپتۇ. ھېلىقى كىشى:

— ئەي بالام، ياقا يۇرتتىن كەلگەن ئوخشايسىز. يۇرتى- مىز تىنچ، ئاۋات، بەلەن يۇرت ئىدى. پادىشاھىمىزنىڭ ئاق بېكەش ئىسىملىك قىزىنىڭ داڭقىنى ئاڭلاپ، يىراق ئەلدىن ئالاقاراق - چالاقاراق دەيدىغان تائىپە سەركەردىلىرى بېكەش- خاننى تالىشىپ كۆندە سوقۇشىدۇ. پادىشاھىمىز چالاقاراقلار- نىڭ كۆچىدىن قورقۇپ ئۇلارنىڭ ھەممە تەلىپىگە ماقۇل بول- دى. بېكەشخان چالاقاراقلارغا ماقۇل بولمىغانلىقتىن، چالا- قاراقلار ئۇنى بۇلاپ چىقىپ قات - قات تاملىق ئۆينىڭ ئى- چىگە سولاپ قويدى. ئۇردا كېنىزەكلىرىدىن باشقا ھېچقانداق ئادەم ئۇ يەرگە يېقىن بارالمايدۇ. بېكەشخان سولاقلىق ئۆينىڭ ئەتراپىنى قەۋەت - قەۋەت چالاقاراق لەشكەرلىرى بېقىپ يا- تىدۇ، — دەپ ئېيتىپ بېرىپتۇ.

بوز يىگىت چۈشكۈنىگە قايتىپ، دەرۋىش سىياقىدا كىيىنىپ، ئاق بېكەش سولاپ قويۇلغان ھۇجرا ئەتراپىنى ئايلىنىپ يۈرۈپتۇ. بىر چاغدا ئۇردا كېنىزەكلىرىدىن بىرى

www.uyghurkitap.com

چىقسۇن.

— ئەي سائىل، بۇ يەردىن تېزرەك كەتكىن، بۇ سەن سەدىقە تىلەيدىغان يەر ئەمەس، ئەگەر چالا قاراقلار كۆرۈپ قالسا كاللاڭدىن ئايرىلىسەن، — دەپتۇ. بوز يىگىت:

— مەن سەدىقە تىلەپ كەلگەن دىۋانە ئەمەس، مەن چىن - ماچىن شەھىرىدىن كەلگەن مۇنەججىم بولىمەن، يۇلتۇزلارغا قاراپ بەندىلەرنىڭ كەچمىشلىرىگە ھۆكۈم قىلالايمەن. مەن شەھىرى ماچىندا تۇرۇپ مەلىكە ئاق بىكەشنىڭ يۇلتۇزىنىڭ باشقىچە ئۆزگىرىۋاتقانلىقىنى سېزىپ ئاتايىن كەلدىم. مېنى ئاق بىكەش خېنىم بىلەن بىر كۆرۈشتۈرۈپ قويساڭ، — دەپ ئىلتىجا قىپتۇ. كېنىزەك:

— ئەي سائىل، مەلىكە ئاق بىكەش خېنىم ھېچنېمە بولغىنى يوق، سەن تولا ئاۋارە بولماي دەرھال باشقا ئادەملەرنى تېپىپ قۇرئە ئاچقىن، — دەپ بوز يىگىتنى تېزرەك كېتىشكە ئالدىرىتىپتۇ.

بوز يىگىت: «ئاق بىكەش خېنىم بىلەن كۆرۈشمىسەم زادى بولمايدۇ» دەپ تۇرۇۋاپتىكەن، كېنىزەكلەر ئارقىسىغا يېنىپ ھۇجرىغا كىرىپ كېتىپتۇ. ھېلىقى كېنىزەك بىردەمدىن كې-

يىن بىر قاچا تائام كۆتۈرۈپ چىقىپ كەپتۇ، بوز يىگىت تا-ئامغا قاراپمۇ قويماپتۇ، كېنىزەك كىرىپ كېتىپ، بىردەمدىن كېيىن يەنە ئىككى تىللا كۆتۈرۈپ چىقىپ بوز يىگىتكە تەڭ-لەپتۇ. بوز يىگىت تىللاغا نەزەر كۆزىنى سېلىپمۇ قويماپتۇ. كېنىزەك:

— ئەي سائىل، ئاق بېكەش خېنىم ساڭا ئىچىنى ئاغرى-تىپ شاھانە تائام چىقاردى، يېمىدىڭ، تىللا سەدىقە قىلدى، ئالمىدىڭ. ئەمدى سېنى رازى قىلغۇدەك باشقا چارە قالمىدى. ئاق بېكەش خېنىمنى ھازىر سەن ئەمەس، ئۆز ئاتا - ئانىسى-نىڭمۇ كۆرۈۋېلىشىغا رۇخسەت قىلىنمىسا، سەن قانداق كۆ-رىسەن، قايتىپ كەت، — دەپتۇ.

بوز يىگىت كېنىزەكنىڭ قولىغا ئۈچ تىللا تۇتقۇزۇپ، قويىنىدىن كىچىككىنە بىر تۇگۈچنى چىقىرىپ:

— باشقىلارغا بىلدۈرمەي مۇشۇ ئامانەتنى مەلىكە ئاق بېكەشكە يەتكۈزۈپ، مەغرىب دىيارىدىن دىدارىڭىزغا تەشنا بو-لۇپ بوز يىگىت باتۇر كەپتۇ دېسىڭىز، — دەپتۇ.

ھېلىقى كېنىزەك كىرىپ كېتىپ، بىرئازدىن كېيىن قولىغا بوغچا كۆتۈرۈپ چىقىپتۇ ۋە:

— ئەي دەرۋىش، ئاق بېكەش خېنىم نامشەرىپىڭ نە-قىشلەنگەن ئالتۇن ئۈزۈكنى كۆرگەندىن كېيىن، مەزلۇمچە كىيىنىپ زاۋال ۋاقتى بىلەن ئارقا پەنجىرە تەرەپكە كەلسۇن دەيدۇ، — دەپتۇ.

بوز يىگىت بوغچىنى ئېلىپ كالتە بوزنىڭ قېشىغا قاي-تىپ كەپتۇ ۋە شۇئانلا ئېگىن يەڭگۈشلەپ، قاراڭغۇ چۈشكەن-دە، ئاق بېكەش بار ئۆينىڭ ئارقا پەنجىرىسى يېنىغا ھازىر بوپتۇ.

چالاقاراقلار بېكەشخانىنىڭ كىچىسى قېچىپ كېتىشىدىن

ئەنسىرەپ، پەنجىرىنى مەھكەم بېكىتىۋەتكەنىكەن. بوز يىگىت باتۇر بىگىز بىلەن تامنى يونۇپ تۆشۈك ئېچىشقا باشلاپتۇ. تامنىڭ بىر قەۋىتىنى تېشىپ بولغاندىن كېيىن، بىرىكەسىنى ئۆي ئىچىدە تۇرۇپ يىگنە بىلەن تامنى كوچىلاشقا باشلاپتۇ: بوز يىگىت يارىنىڭ ئىشقىدا پۇچىلىنىپ، تامنى تەشكەچ تۇۋەن ئاۋازدا ناخشا ئوقۇپتۇ:

ئۇيان ئۆتۈك، قىزغىنەم،
بۇيان ئۆتۈك، قىزغىنەم.
بويىڭىزنىڭ تۇرقىنى
كۆرسەم ئىدىم، قىزغىنەم.

ئاق بىكەش ئۆي ئىچىدە تۇرۇپ ناخشا بىلەن جاۋاب قايتۇرۇپتۇ:

نېمە دەيدۇ بۇ ئاكام،
نازۇك دەمدۇ بۇ ئاكام.
مەجنۇنتال نوتىسىنى
كۆرمىگەنمۇ بۇ ئاكام.

بوز يىگىت ناخشىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ:

ئۇيان ئۆتۈك، قىزغىنەم،
بۇ يان ئۆتۈك، قىزغىنەم.
قارا سۇمبۇل چېچىڭىزنى
كۆرەرمەنمۇ قىزغىنەم.

ئاق بىكەش:

نېمە دەيدۇ بۇ ئاكام،
نازۇك دەيدۇ بۇ ئاكام.
ئايغىر ئاتنىڭ قۇيرۇقىن
كۆرمىگەنمۇ بۇ ئاكام.

www.uyghurkitap.com

بوز يىگىت:

ئۇيان ئۆتۈك، قىزغىنىەم،
بۇيان ئۆتۈك، قىزغىنىەم.
يۇلتۇزغا ئوخشاش كۆزىڭىزنى
كۆرەرمەنمۇ، قىزغىنىەم.

ئاق بېكەش:

نېمە دەيدۇ بۇ ئاكام،
كۆرەي دەمدۇ بۇ ئاكام.
تاڭدا نۇرلۇق چولپاننى
كۆرمىگەنمۇ بۇ ئاكام.

بوز يىگىت:

ئۇيان ئۆتۈك، قىزغىنىەم،
بۇيان ئۆتۈك، قىزغىنىەم.
ئەگىم قارا قاشىڭىزنى
كۆرەرمەنمۇ قىزغىنىەم.

ئاق بېكەش:

نېمە دەيدۇ بۇ ئاكام،
نېمىلەر دەيدۇ بۇ ئاكام.
بۇ كەمگىچە قۇندۇزنى
كۆرمىگەنمۇ بۇ ئاكام.

بوز يىگىت:

ئۇيان ئۆتۈك، قىزغىنىەم،
بۇيان ئۆتۈك، قىزغىنىەم.
قارا ـ قارا كىرپىكىڭىزنى
كۆرەرمەنمۇ قىزغىنىەم.

ئاق بېكەش:

نېمە دەيدۇ بۇ ئاكام،
نېمىلەر دەيدۇ بۇ ئاكام.

قىردا قارا قىياقنى
كۆرمىگەنمۇ بۇ ئاكام.

بوز يىگىت:

ئۇيان ئۆتۈك، قىزغىنىمە،
بۇيان ئۆتۈك، قىزغىنىم.
گۈلدەك گۈزەل ھۆسنىڭنى
كۆرەرمەنمۇ قىزغىنىم.

ئاق بىكەش:

نىمە دەيدۇ بۇ ئاكام،
كۆرسەم دەمدۇ بۇ ئاكام.
ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئاينى
كۆرمىگەنمۇ بۇ ئاكام.

بوز يىگىت يەنە بىر قېتىم ھوشىدىن كېتىپتۇ. ئۇ ھوشىغا كېلىپ تام تېشىشنى تېزلىتىپتىكەن، ئاخىر ئىككى تەرەپتىن يونۇلغان تامدىن تۆشۈك ئېچىلىپ، ئاشىق ـ مەشۇقلارنىڭ تىنىقى قوشۇلۇپتۇ. بۇ چاغدا ئۆي ئىچىدىكى كېنىزەك قىزلارمۇ، چالاقاراقلارمۇ ئۇيقۇغا غەرق بولغانىكەن. بوز يىگىت ئاق بىكەشنى تۆشۈكتىن تارتىپ چىقىرىپ، چالاقاراقلارنىڭ ئارغىماقلىرىدىن ئىككىنى يېشىپتۇ ـ دە، مىنىپ بەدەر قېچىپتۇ. چالاقاراقلار قاراۋۇلى ئاتنىڭ تۇياق ئاۋازىدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ ئالتوپىلاڭ كۆتۈرۈپتۇ. چىدىر ـ بارگاھلاردا مەست بولۇپ ياتقان، ئۇخلىشىۋاتقان چالاقاراق سەركەردىلىرى لەشكەرلىرىنى يىغىپ ئارقىسىدىن قوغلاپتۇ.

بوز يىگىت ئاق بىكەشنى باشلاپ كالتە بوزنىڭ قېشىغا كەپتۇ ـ دە، كالتە بوز بىلەن مال ـ دۇنياسىنى ئېلىپ، بوش چىدىر ئىچىگە قىچىردىن بىرنى باغلاپ، قوناق سىپىلىنىغان

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

تۇۋرىنى كىيدۇرۇپ قويۇپ قېچىپتۇ. چالاقاراقلار تاپ باستۇ- رۇپ قوغلاپ كەلسە، بوز يىگىتنىڭ چېدىرى ئىچىدىن «كاراس - كۇرۇس»، «دۇپۇر - دۇپۇر» قىلغان شەپە ئاڭلىنىۋاتقۇدەك. چالاقاراقلار، بوز يىگىت چېدىر ئىچىدە سوقۇشقا تەييارلىنىپ تۇرغان ئوخشايدۇ، دېگەن گۇماندا دەرھال ئۆزلىرىنى دالدىغا ئېلىپ بوش چېدىرنى ئوققا تۇتۇپتۇ. يەتتە كېچە - كۈندۈز ئۆتكەندىن كېيىن كىرىپ قارىسا، چېدىر ئىچىدە بىر ئۆلۈك قېچىر ياتقۇدەك. چالاقاراقلار ئالدانغانلىقىنى بىلىپ، دەرغەزەپ بىلەن قوغلاشنى داۋام قىپتۇ. بوز يىگىت، ئاق بېكەش، كالتە بوزلار يەتتە كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ بىر ئۆتەڭدە ھاردۇق چىقىرىپتۇ. يولغا چىقىش ئالدىدا بوز يىگىت يول بويىدىكى دەرەخنىڭ چوقىسىغا تۇمىقىنى كىيدۈرۈپ قويۇپ يولغا راۋان بوپتۇ.

چالاقاراقلار ئۆلەر - تىرىلىشىگە قارىماي قوغلاپ كېلىپ قارىسا، يول بويىدىكى دەرەخ ئارقىسىدا بىر ئادەم ماراپ تۇر- غۇدەك. يەنە يەتتە كېچە - كۈندۈز ئوق ياغدۇرۇپتۇ، لېكىن ھېلىقى ئادەم يىقىلماي تۇرۇۋېرىپتۇ. بېرىپ قارىسا تۇماق ئىكەن. چالاقاراقلار ئەلەم ئىچىدە: «بىز ئىككى قېتىم ئەخمەق قىلىنىپ يەتكۈدەك جاپا تارتتۇق. ئاق بېكەشنىمۇ قولدىن چىقىرىپ قويدۇق. ئەمدى يەنە داۋاملىق قوغلاۋەرسەك تېخىمۇ چوڭ زىيان تارتقۇدەكمىز، قايتىپ كېتىپ باشقا ئامال تاپاي- لى» دېيىشىپ ئارقىسىغا يېنىپتۇ.

ئەمدى گەپنى بوز يىگىتلەردىن ئاڭلايلى:

بوز يىگىتلەر چالاقاراقلارنى ئالداپ، بەخىرامان قىرىق كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ ئۆز يۇرتىغا يېتىپ، ئاتا - ئانا، ئۇرۇق - تۇغقان، ئەل - يۇرت بىلەن دىدارلىشىپتۇ. بوز يى- گىتنىڭ ئاتىسى ئوغلىنىڭ ساھىبجامال ئاق بېكەشنى ئېلىپ

ئامان ـ ئېسەن قايتىپ كەلگەنلىكىگە خۇشال بولۇپ، قىرىق كېچە ـ كۈندۈز توي مەرىكىسى ئۆتكۈزۈپ ئەل ـ يۇرتقا ئاش تارتىپتۇ.

دىدار كۆرۈشمەي تۇرۇپ بىر ـ بىرىگە غايىبانە ئاشىق بولۇشقان قىز ـ يىگىتلەر ۋىسالىغا يېتىشىپ، ئىشق ـ مۇھەببەتنىڭ ھۇزۇرىنى سۈرۈشۈپتۇ.

ھەش ـ پەش دېگۈچە ئارىدىن ئۈچ يىل ئۆتۈپتۇ. بوز يىگىت ئاق بېكەشتىن قوشكېزەك پەرزەنت كۆرۈپتۇ. قوشكېزەكلەرنىڭ چوڭى كۈندەك نۇرلۇق ئوغۇل، كىچىكى ئايدەك گۈزەل قىز ئىكەن. شۇڭا، ئوغۇلغا «كۈنزادە»، قىزغا «ئايزادە» دەپ ئىسىم قويۇپتۇ. ئىككى بالا ئاي قوغلىشىپ ئەمەس، كۈن قوغلىشىپ چوڭ بولۇشقا باشلاپتۇ.

چالاقاراق سەركەردىلىرى ئاق بېكەشتىن قۇرۇق قېلىپ غەزەپ ۋە ئەلەم ئىچىدە ئۆرتىنىپ، بىر ـ بىرى بىلەن قاتتىق سوقۇشۇپتۇ. ئاخىر ئاق بېكەشنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنى ئىنسان يولماس باياۋانغا پالاپ، ئەل ـ يۇرتنى تالان ـ تاراج قىپتۇ، ئاندىن سېھرىي جادۇغا توشقان، ھىيلە ـ مىكرىسى شەيتاننى ئازدۇرىدىغان بىر كەمپىرنى تېپىپ، ئۇنىڭ ئېتىكىنى ئالتۇن ـ كۈمۈشلەر بىلەن توشقۇزۇپتۇ ـ دە، ئۆزلىرىنىڭ دەرد ـ ئەلەملىرىنى تۆكۈشۈپ، ئۇنىڭدىن مەسلىھەت سوراپتۇ. جادۇگەر كەمپىر ئېتىكىدىكى ئالتۇن ـ كۈمۈشلەرنى كۆرۈپ، خۇشلۇقىدا توققۇز تەزىم قىلىپ:

— ئى ئەخمەق باتۇرلىرىم، مۇشۇنچىلىك ئاددىي ئىشقىمۇ دەرد تارتىپ يۈرگۈلۈكمۇ؟ مەقستىڭلار ئاق بېكەشنى قولغا چۈشۈرۈشلا بولىدىكەن، ئۇنىڭ ئامال ـ چارىسى ناھايىتى ئاسان، — دەپتۇ. چالاقاراق سەركەردىلىرى:

— بۇنىڭ ئامال ـ چارىسى قانداق؟ — دەپ سوراپتىد-

www.uyghurkitap.com

كەن. كەمپىر:
— ھازىر بوز يىگىت باتۇر ئاق بېكەشتىن ئىككى بالى-
لىق بولدى، كۆنلىرى غەمسىز ئوۋ - شىكار بىلەن ئۆتۈۋاتى-
دۇ. بېكەشخان بولسا، ئىككى بالىسىنىڭ قېشىدا بالىلىرىنى
بېقىپ زېرىكىشلىك ئۆتۈۋاتىدۇ. سىلەر مېنى يېتەرلىك ئو-
زۇق - تۈلۈك بىلەن بوز يىگىتلەر شىكار قىلىدىغان جاڭگال-
غا چەمبەرچاس باغلاپ تاشلاپ قويۇڭلار، قالغىنىنى ئۆزۈم
ئەپلەيمەن، — دەپتۇ.

چالاقاراق سەركەردىلىرى كەمپىرنىڭ كۆرسەتمىسى بويى-
چە تەييارلىنىپ يولغا چىقىپتۇ.

ئەمدى بوز يىگىت باتۇرغا كەلسەك، ئۇ ھەر كۈنى ئاغى-
نىسى كالتە بوزنى ئېلىپ شىكارغا چىقىپ كۆڭۈل ئېچىپ
يۈرۈۋېرىپتۇ. بىر كۈنى ئۇلار ئوۋ ئىزدەپ ئادەم ئايىغى تەگ-
مىگەن چەكسىز قۇملۇق ئوتتۇرىسىدىكى بىر جاڭگاللىققا كې-
لىپ قاپتۇ. يېقىن ئارىدا كېيىك تۇگۈل بىرەر توشقانمۇ كۆ-
رۈنمىگۈدەك، ئىزدە - ئىزدە بىر قۇم دۆۋىسىگە چىقىشىغا،
قويۇق يۇلغۇن ئارىسىدىن چىرايلىققىنە بىر تۈلكە چىقىپ
قاپتۇ. بوز يىگىت باتۇر ئوقياسىنى بەتلەپ قارىغا ئېلىشىغا
ھېلىقى تۈلكە ئۇنىڭغا قاراپ بىر ھىجىيىپتۇ - دە، «پارت»
قىلىپ قېچىپتۇ. بوز يىگىت باتۇر ئېتىنى دېۋىتىپ تۈلكى-
نىڭ ئىزىدىن قوغلاپتۇ، قوغلا - قوغلا چېپىپ كېتىۋېرىپ-
تۇ. بىر توقايلىققا كەلگەندە تۈلكە «شارت» قىلىپ چاتقاللار
ئارىسىغا شۇڭغۇپتۇ - دە، كۆزدىن غايىب بوپتۇ. بوز يىگىت
تۈلكىنى ئىزدەپ بىر دۆڭدىن چۈشۈشىگە، ئارغىمىقى ئۈركۈپ
كېتىپ بوز يىگىتنى ئىرغىتىپ تاشلاپ، خارتىلدىغىنىچە
چاپچىپ - كىشنەپ كېتىپتۇ. بوز يىگىت ئوغىسى قايناپ
ئورنىدىن تۇرۇپ قارىسا، كۆز ئالدىدا پۈت - قوللىرى چەم-

بەرچاس باغلانغان، كالپۇكلىرى يېرىلىپ، چىرايىنىڭ خۇنى كېتىپ قالغان بىر جۇلدۇر كىيىملىك موماي سۇسىزلىقتىن ھوشسىز ياتقۇدەك. بوز يىگىت باتۇر مومايىنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنى باغلاقتىن بوشىتىپتۇ، تۇلۇمدىن سۇ ئېلىپ ئۇسسۇزلۇق بېرىپتۇ. بىرھازادىن كېيىن موماي ھوشىغا كېلىپ كۆزلىرىنى ئېچىپتۇ ـ دە:

— ھەي ۋاپاسىز دۇنيا، ھەي جاپاغا قالغان جېنىم، — دەپ ھازا ئاچقىلى تۇرۇپتۇ. بوز يىگىت باتۇر مومايىنى يۆلەپ تۇرۇپ:

— ئى ئانا، نېمە قىسمەت بىلەن بۇ ھالغا چۈشۈپ قالدىلا؟ — دەپ سوراپتىكەن.

— نېمىسىنى سورايسەن، بالام، مېنىڭمۇ خۇددى ساڭا ئوخشاش يەتتە ئەزاسى بېجىرىم، پالۋان سۈپەت بىر يالغۇز ئوغلۇم بار ئىدى. ئۆزۈم يېمەي يېگۈزۈپ، كىيمەي كىيگۈزۈپ چوڭ قىلسام، ئۇ ۋاپاسىز بەتبەخت خوتۇن ئېلىپ، ئۆي ـ

ئوچاقلىق بولۇۋېلىپلا مېنى تاشلىۋەتتى. ئەسكى بولسىمۇ باغرىمدىن چۈشكەن بالام ئىكەن دەپ تامىقىنى ئەتتىم، كىردىنى يۇدۇم، ئۆي ـ ئاراملىرىنى سۈپۈردۈم، يامىقىنى يامىدىم. بىراق، ئوغلۇم خوتۇنىنىڭ گېپىگە كىرىپ، مېنى هويلا باقار ئىتچىلىكمۇ كۆرمىدى. بىر كۈنى كېلىنىم: «مېنى دېسەڭ ئانىڭنى يوقات، ئاناڭنى دېسەڭ مېنى يوقات» دەپ ياقىسىنى ئېسىلىۋېدى، ئوغلۇم شۇ زامات پۇت ـ قوللىرىمنى باغلاپ مۇشۇ دەشتكە تاشلىۋېتىپ كېتىپ قالدى، ـــ دەپ دەرد تۆكۈپتۇ موماي يىغلاپ تۇرۇپ. بوز يىگىتنىڭ مومايغا ئىچى ئاغرىپتۇ. ئۇ مومايدىن:

ـــ ئەمدى قانداق قىلاي دەۋاتىلا؟ ـــ دەپ سوراپتىكەن، موماي:

ـــ باراي دېسەم باش تىققۇدەك ماكانىم يوق، ئۆلەي دېسەم جان تاتلىق. بىرەر ئىنساپلىق كىشىگە يولۇقۇپ قالسام، باللىرىنى بېقىپ، كىر ـ قاتلىرىنى يۇيۇپ خىزمىتىمنى قىلسام دەيمەن، ـــ دەپتۇ. بوز يىگىت:

ـــ ئەي ئانا، مېنى يات كۆرمىسىڭىز، ئۆيۈمگە بېرىپ خوتۇن ـ باللىرىمغا هەمراھ بولۇڭ، سىزنى ئۆز ئانىمىز قاتارىدا كۆرىمىز، ـــ دەپتۇ. بۇ گەپ مومايغا ياغدەك يېقىپ ماقۇللۇق بىلدۈرۈپتۇ.

بوز يىگىت باتۇر ئارغىمىقىنى تۇتۇپ كېلىپ، مومايىنى ئاتقا مىنگەشتۈرمەكچى بوپتۇ، بىراق چېچەن ئات چاپچىپ، خارتىلداپ مومايىنى ئۆزىگە يېقىن يولاتماپتۇ. بوز يىگىت مىڭ بىر جاپادا ئارغىماقنىڭ ئېغىزدۇرۇقىنى چىڭ قامالالاپ مومايىنى مىندۈرگەنىكەن، ئارغىماق بىرلا چىچاڭشىپ مومايىنى يەرگە ئېتىپتۇ. بوز يىگىت ئاچچىقىدا ئارغىمىقىنى هارغۇچە قامچىلاپ، مومايىنى يەنە ئېگەرگە ئاپتۇ، بىراق ئارغىماق چى-

چاڭلاپ مومايىنى يەنە يەرگە ئېتىپتۇ. شۇ ئەسنادا كالتە بوز يېتىپ كەپتۇ. بوز يىگىت بىلەن كالتە بوز مومايىنى كالتە بوزنىڭ ئارغىمىقىغا مىندۈرمەكچى بوپتۇ. بىراق، كۆڭتە بوزنىڭ ئارغىمىقىمۇ چاپچىپ مىندۈرمەپتۇ. بوز يىگىت بىلەن كالتە بوز ئارغىماقنى يۇلغۇنغا باغلاپ، مومايىنى ئىمىتايىن تەستە مىندۈرۈپ ئېگەرگە تېڭىپ قويۇپتۇ.

بوز يىگىتلەر مومايىنى ئەكەلگەندە، ئاق بېكەش يولغا چىقىپ قاراپ تۇرغانىكەن. ئاق بېكەش مومايىنى كۆرۈپ تېنى جۇغۇلداپ، كۆڭلى بىر قىسما بوپتۇ، بىراق دەماللىققا ھېچنېمە دېمەپتۇ. كەچتە بوز يىگىتكە:

— بۇ كەمپىر باشقىچىلا تۇرىدۇ، بىرەر شۇملۇق كەلتۈرەرمىكىن دەپ ئەنسىرەۋاتىمەن، — دەپتىكەن. بوز يىگىت:

— بۇ ئوغلى ۋە كېلىنى تەرىپىدىن خارلاپ تاشلىۋېتىلگەن شور پېشانە ئاجىز موماي ئىكەن. ئەمدى ئۇنى بىزمۇ كەتكۈزۈۋەتسەك ھال - كۈنى تېخىمۇ يامان بولغۇدەك. بىزنىڭ ھال - كۈنىمىز ياخشى بولغاندىكىن، ئۆيىمىزنىڭ بىرەر بۇلۇڭىغا سىغىپ قالار، سىزگە ھەمراھ بولۇپ، بالىلىرىمىزدىن خەۋەر ئېلىپ، رىزقىنى تېپىپ يېسىمۇ ھېساب، — دەپتۇ.

موماي بوز يىگىت بىلەن ئاق بېكەشنىڭ سۆھبىتىنى ئوغرىلىقچە ئاڭلىۋاپتۇ. ئەتىسىدىن باشلاپ موماي تاڭ سۈزۈلمەستە قوپۇپ ھويلا - ئارامنى پاك - پاكىز سۈپۈرۈپ سۇ سېپىپتۇ، ئورۇن - كۆرپىلەرنى يىغىشتۇرۇپ ناشتىلىق تەييارلاپتۇ، ئاق بېكەشنىڭ باش - كۆزىنى يۇيۇپ - تاراپ، ئىككى بالىسىنىڭ چىيىنى ئىچۈرۈپتۇ، كۈندۈزى ئاق بېكەشكە ھەمراھ بولۇپ مۇڭداشقاچ يىڭنە ئىشى قىپتۇ، بالىلارنى ئوينىتىپتۇ، شېرىن - شېكەر ياغلىما سۆزلەر بىلەن ئاق بېكەشنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇپ ئېچىكىشىپ كېتىپتۇ، شۇنداق قىلىپ،

ئۇزاققا بارمايلا مۇشۇ ئائىلىنىڭ ئانىسىغا ئايلىنىپ قاپتۇ.

بوز يىگىت ئائىلىسىدىن خاتىرجەم بولۇپ، ئوۋغا ۋە سەيلە - تاماشىغا كىرىشىپ كېتىپتۇ.

ئاردىن يېرىم يىل ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى موماي ئاق بېر-كەشنىڭ چېچىنى تاراۋېتىپ، بىر تال چېچىنى يۇلۇۋاپتۇ، ئاق بېكەش «ۋايجان !» دېيىشىگە، موماي يېڭىدىن بىر تال ئاق چاچنى چىقىرىپ:

— ئەي بەختى كاج قىزىم، بوز يىگىتكە تەگمەستە جاما-لىڭ ئايدەك نۇرلۇق، گۈلدەك چىرايلىق، قامىتىڭ تال چى-ۋىقتەك خۇش پىچىم بولغىيدى. بوز يىگىت سېنى ئەمرىگە ئېلىۋېلىپلا ئويۇن - تاماشىغا كىرىشىپ تالادىن كىرمەس بو-لۇۋاپتۇ، سەن بىلەن زادى كارى يوق. مانا قارا، قۇندۇزدەك قارا سۇمبۇل چېچىڭ ئاقىرىشقا باشلاپتۇ، ئاناردەك قىزىل يۈزۈڭ سارغىيىپتۇ، گۈلدەك قامىتىڭ خوراپتۇ. ھېلىتىن شۇنداق بولسا، كېيىنچە قانداق بولۇر؟ ھەي قىزىم، ئەسلىدە بوز يىگىتكە تەگمەي شاھزادىلەردىن بىرەرىگە تەگكەن بول-

ساقمۇ دۆلەت كۆرۈپ، ھۇزۇر سۈرۈپ ئۆتەر ئىدىڭ، — دەپتۇ.
— ئەي ئانا، نېمىلەرنى دەۋاتىلا؟ بوز يىگىتسىز ئۆتكەن كۈنۈم ئۆلۈمگە تەڭدۇر، بۇنداق گەپنى ئىككىنچىلەپ ئېغىزغا ئالغۇچى بولمىسىلا، — دەپتۇ.
ئاق بېكەشتىن دەككىسىنى يەپ لاتىسى سۇغا چىلاشقىنىدا مومای خۇشامەت قىلىپ:
— ئەقلىڭگە بارىكاللا، ئەقىللىق قىزىم، بوز يىگىت باتۇرۇمغا بولغان ئەقىدەڭنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى سىناپ چاقچاق قىلىپ باققانتىم، كۆڭلۈڭگە ئالمىغايسەن، — دەپ ئۆزىنى ئاقلاپتۇ.
كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ. مومای مىڭ بىر تۈرلۈك ھىيلە - مىكىر بىلەن بوز يىگىت، ئاق بېكەش ۋە ئۇلارنىڭ ئىككى بالىسىنىڭ كۆڭلىنى رام قىلىپ ئۆزىگە تېخىمۇ ئىشەندۈرۈۋاپتۇ. بوز يىگىت بىرقانچە كۈنلۈك شىكارغا چىقىپ كەتكەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، مومای ئاق بېكەشنى ھويلىغا ئاچىقىپ بېشىنى بېقىپ قويماقچى بوپتۇ. ئاق بېكەش مومایىنىڭ قۇچىقىغا بېشىنى قويۇشىغا، مومایىنىڭ قورسىقى قىمىرلاپ «چۇك - چۇك» قىلغان ئاۋاز چىقىپتۇ. ئاق بېكەش چۆچۈپ كېتىپ:
— ۋاي خۇدايىمەي، نېمە ئىش بۇ، ئانا؟ — دەپ سوراپتىكەن، مومای ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ تۇرۇپ:
— ۋاي بالام، نېمە ئىش بولاتتى، چۇك - چۇك كېسەل دىگەن شۇ، — دەپتۇ.
— شۇنداقمۇ كېسەل بولامدۇ، ئانا، ئۇ زادى قانداق كېسەل؟ — دەپ سوراپتۇ ئاق بېكەش.
— چۇك - چۇك كېسەل دىگەن ياش ۋاقتىدا ئېرىنىڭ خوۋلۇقىنى كۆرمىگەن، ياشانغاندا بالىلىرىنىڭ ۋاپاسىغا ئېـ

رىشەلمىگەن، ئەرنى دەپ ئاتا - ئانىسىنىڭ مېھرى - شەپقە-
تىگە جاۋاب قايتۇرالمىغان نادان ئايال گىرىپتار بولىدىغان
قارغىش تەگكۈر كېسەل، خۇدايىم بەندىسىگە ماڭا بەرگەن نەس
كېسەلنى يولاتمىسۇن، — دەپ، كۆز يېشى قىپتۇ موماي.
مومايىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ، ئاق بېكەشنىڭ كۆڭلى غەش بوپتۇ.

ئەسلىدە موماي ئاق بېكەشنىڭ بوز يىگىتكە بولغان ئە-
قىدىسىنى قايتۇرۇش نىيىتىدە ئىچىگە ئىككى چۆجە سې-
لىۋالغانىكەن.

ئارىدىن يەنە بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن، بىر كۈنى مو-
ماي ئاق ئايغىرنىڭ قويرۇقىدىن بىر تۇتام، يىپ ئېگىرىشكە
راسلانغان ئۇچتىن بىر قوچاق كۆتۈرۈپ كىرىپ ئاق بېكەش-
نىڭ ئالدىغا تاشلاپتۇ.

— ماۋۇلارغا قاراڭ، بېكەشخان قىزىم، — دەپتۇ كەم-
پىر، — ئاتا - ئانىڭىزدىن ئايرىلغىلى ئۇزۇن بولدى، ئوغۇل -
قىزىڭىزمۇ سىز بىلەن تەڭلىشەي دەپ قالدى. دەردىڭىزدە
يىغلاپ بىچارە ئاتىڭىزنىڭ ساقىلى ئاقىرىپ ماۋۇ ئاق ئايغىر-
نىڭ قويرۇقىدەك ئاقارغاندۇ، دەردمەن ئانىڭىزنىڭ چاچلىرى
ماۋۇ ئۇچتەك پاخپايغاندۇ. سىز بىر ئەرنى دەپ ئاتا - ئانى-
ڭىزنىڭ ھالى بىلەن كارىڭىز بولمىسا، قىيامەتنىڭ سورىقىغا
قانداق جاۋاب قىلىسىز؟

مومايىنىڭ ئېچىتقۇ سۆزلىرى بىلەن كۆز ئالدىغا تاشلاق-
لىق تۇرغان قويرۇق ۋە ئۇچلار ئاق بېكەشكە ئاتا - ئانىسى-
نىڭ ئىشقىنى سېلىپ كۆڭلىنى يېرىم قىپتۇ. موماي تېخىمۇ
كۈشكۈرتۈپ:

— قىزىم، «جان بار يەردە قازا بار، ئۆلمىگەن جاندا ئۇ-
مىد بار» دەپتىكەن. ئاتا - ئانىڭىز ھايات ۋاقتىدا ئەرگە تار-
تىشىپ ئۇلارنى يوقلىيالمىسىڭىز، كېيىن ئاتا - ئانىڭىز

قازايىقەدەر ئۆلۈپ كېتىپ قالسا، پۇشايمانلىق ئالغىلى قاچا تا-پالماي قالىسىز، — دەپتۇ. ئاق بېكەش كۆز ياشلىرىنى تۆكۈپ تۇرۇپ:

— ئانا، ئەگەر بوز يىگىت چالاقاراقلاردىن ئېھتىيات قى-لىپ مېنى يۇرتۇمغا ئېلىپ بارغىلى ئۇنىمىسا قانداق قىلى-مەن؟ — دەپتىكەن، موماي:

— ئۇنىڭ باھانىسى ئاسان، مۇنداق قىلىسىز... — دەپ ئىش ئۆگىتىپتۇ.

بوز يىگىت ھەر كۈنى شىكاردىن قايتىپ كەلگەندە، ئاق بېكەش كۈنزادە بىلەن ئايزادىنى يېتىلەپ ئالدىغا چىقىدىكەن. بىر كۈنى بوز يىگىت ئوۋدىن كەلسە، ئاق بېكەش ئالدىغا چىقماپتۇ. بۇنىڭغا ھەيران بولغان بوز يىگىت:

— ئاق بېكەش! — دەپ چاقىرىپتۇ. ئۆي ئىچىدىن سادا چىقماپتۇ.

— ئاق بېكەش! — دەپ ۋارقىراپتۇ بوز يىگىت. يەنە شەپە بولماپتۇ. بوز يىگىت ئاچچىقىدا شۇڭقارىنى يەرگە ئې-تىپتىكەن، شۇڭقارنىڭ باغرى يېرىلىپ ئۆلۈپتۇ.

— ئاق بېكەش! — دەپ ئۈچىنچى قېتىم توۋلاپتۇ بوز يىگىت. جاۋاب كەلمەپتۇ.

ئايالىنىڭ ئەدەپسىزلىكىنى ئار ئالغان بوز يىگىت دەرغەزەپ بىلەن ئۆيگە كىرسە، ئاق بېكەش ئورۇن - كۆرپە ئۈستىدە قې-يىداپ دۈم ياتقۇدەك.

— نېمە بولدى سىزگە؟ — دەپ سوراپتۇ بوز يىگىت. ئاق بېكەش قىمىر قىلىپ قويماي تەتۈر قاراپ يېتىۋېرىپتۇ.

— مەن سىزگە گەپ قىلىۋاتىمەن! — دەپتۇ بوز يى-گىت. ئاق بېكەش ئۇنىڭ ياقىسىغا ئېسىلىپ تۇرۇپ:

— ئەي بوز يىگىت، مېنى ئەمرىڭىزگە ئالىدىغاندا ئاق

بولدۇم، كۆك بولدۇم، دەپ زارلىغانتىڭىز، ئەمدى بۇگۇنگە كەلگەندە، مەن بىلەن كارىڭىز يوق، كۈندە ئوۋ ـ شىكار، ئو ـ يۇن ـ تاماشىغا چاپىسىز. ئۆزىڭىزلا ئويناپ ـ كۈلسىڭىز بولامدۇ؟! ماۋۇلارغا قاراڭ، مېنىڭ دەردىمدە ئاتامنىڭ ساقى ـ لى ئاقىرىپ مۇنداق بوپتۇ، دەردمەن ئانامنىڭ چاچلىرى پاخ ـ پىيىپ مۇنداق بوپتۇ. تۆت ـ بەش يىلدىن بېرى مېنى يۇر ـ تۇمغا ئاپىرىپ، ئاتا ـ ئانامنى كۆرسىتىپ كېلەي دېمىدىڭىز، مەن زادى سىزنىڭ نېمىڭىز؟ — دەپ ئاق ئايغىرنىڭ قۇيرۇ ـ قى بىلەن بىر قۇچاق ئۈچنى بوز يىگىتنىڭ ئالدىغا ئېتىپ هۆڭ تارتىپ يىغلاپتۇ.

بوز يىگىت ئويلاپ كۆرسە، ئاق بېكەشنىڭ ئېيتقانلىرى راست. ئۇ بېكەشتىن ئەھۋال سوراپ، ئاق بېكەشنىڭ ئاتا ـ ئا ـ نىسىنى يوقلاپ بارالماسلىقىنىڭ سەۋەبلىرىنى يېشىپ بېرىپ ـ تۇ. ئاق بېكەش يىغىدىن توختاپ:

— دېگەنلىرىڭىز كونا گەپلەر. هازىر چالاقاراقلار ئالدى ـ غىنىنى ئېلىپ يۇرتلىرىغا قايتىپ كەتكەنمىش. ئاتام بىلەن ئانام مېنىڭ دەردىمدە زار يۇرۇۋېتىپتىمىش. ئۇلارنى تىرىكلىكتە يوقلاپ بارالمىسام، قازايىقەدەر ئۆلۈپ كېتىپ قالسا، يىغلاپ ـ قاقشىغىنىمنىڭ نېمە پايدىسى؟ — دەپتۇ. بوز يىگىت:

— ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ يۇرتى جاهاننىڭ ئۇ چېتىدە، بۇنداق ئۇزاق سەپەرگە ئىككى بالىمىز قانداق چىدايدۇ؟ — دەپتىكەن، موماي شۇئان:

— ۋاي جېنىم بالام، نېمىلەرنى دەۋاتىدىغانسىز؟ ئاق بې ـ كەشخان قىزىمنىڭلا كۆڭلى ئېچىلىدىغان ئىش بولسا، بالىلار ـ دىن غەم قىلماڭلار، مەن بار ئەمەسمۇ، — دەپتۇ.

بوز يىگىت ئاق بېكەش بىلەن ئاق بېكەشنىڭ يۇرتىغا سەپەر قىلىدىغان، موماي كۈنزادە بىلەن ئايزادىدىن خەۋەر ئې ـ

لىپ تۇرىدىغان بولۇپ كېلىشىپتۇ.
بوز يىگىتنىڭ ئاتا ـ ئانىسى قانچە توسقان بولىشىمۇ،
ئۇلارنى گەپكە كىرگۈزەلمەپتۇ. بوز يىگىتنىڭ سېھرىي جادۇنى
بىلىدىغان بىر سىڭلىسى بار ئىكەن، ئۇ ئاكىسىغا خەۋپ يېز-
تىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ئۇلارغا يوشۇرۇن ئەگىشىپ بې-
رىش نىيىتىگە كەپتۇ. ئەتىسى بوز يىگىت ئىككى پەرزەنتىنى
مومايغا ئامانەت قويۇپ، ئاتا ـ ئانىسى بىلەن خوشلىشىپ،
بىكەشنى ئېلىپ يولغا چىقىپتۇ. ئازراق يول باسقانىكەن، يول
بويىدىن يوغان تاغىل يولۋاس چىقىپ ئالدىنى توسۇپ يېتىپ-
تۇ. بوز يىگىت يولۋاسنى كۆرۈپ:

ئۇيان ئۆتكىن، يولۋىسىم،
بۇيان ئۆتكىن، يولۋىسىم.
بىر پاي ئوقۇم تەگكەندە،
يوق بولارسەن يولۋىسىم.

دەپ نەزم ئوقۇپتۇ، يولۋاس دەرھال كۆزدىن غايىب بوپتۇ.
بوز يىگىت سەپىرنى داۋاملاشتۇرۇپ يەنە بىر مەنزىلگە يەت-
كەندە، يول ئۈستىدە بىر ئارسلان پەيدا بولۇپ، يول توسۇپ ماڭ-
غىلى قويماپتۇ. بوز يىگىت:

ئۇيان ئۆتكىن، ئارسلىنىم،
بۇيان ئۆتكىن، ئارسلىنىم.
بىر پاي ئوقۇم تەگكەندە،
قۇيۇن بولارسەن ئارسلىنىم.

دەپ نەزم ئوقۇپتۇ.
ئارسلان نەزمىنى ئاڭلاپ دەرھال كۆزدىن غايىب بوپتۇ ـ
دە، بىردەمدىن كېيىن بوز يىگىتنىڭ سىڭلىسىغا ئايلىنىپ:

www.uyghurkitap.com

— ئەي جىنىم ئاكا، ئاتا - ئانام شۇنچە يالۋۇرسىمۇ، مەن يالۋۇرسامۇ گەپكە كىرمىدىڭ. ئۆزۈڭگىمۇ قىلىسەن، ئا - تا - ئاناڭغىمۇ قىلىسەن، ماڭىمۇ قىلىسەن. سېنى سەپەرگە يولغا سالغان ھېلىقى موماي ئەسلىدە چالاقاراقلار ئەۋەتكەن جادۇگەر ئىكەن، لېكىن سەنمۇ، ئاق بېكەشمۇ ئۇنىڭ ئالدىمى - غا چۈشۈپ كەتتىڭلار، — دەپتۇ.

ئاق بېكەش بۇ گەپنى ئۆزلىرىنى يولدىن قالدۇرۇش ئۇ - چۇنلا ئېيتىلغان يالغان گەپ دەپ ئويلاپ، ئۆز تەلىپىدە چىڭ تۇرۇۋاپتۇ.

بوز يىگىت بىلەن ئاق بېكەش سەپەرگە چىقىپ ئۇچىنچى كۈنى بولغاندا بىر پايانسىز دالىغا كەپتۇ. كېتىۋاتسا، غايىب - تىن: «سەن كەتسەڭ كېتەلمەيتىم، مەندىمۇ بىر جان تۇرسا ئۇزۇۋۇقۇمدىن غەم يەمتىم، ئىچەرىمگە قان تۇرسا» دېگەن زۇۋان ئاڭلىنىپتۇ. ئۇلار ئۇياق - بۇياققا قارىسا، ئىنسۇجىن كۆرۈن - مىگۇدەك. ئاسمانغا قارىسا، ھېلىقى موماي چىغرىقا مىنىپ، ئايزادىنى ئالدىغا، كۇنزادىنى كەينىگە مىندۇرۇپ، ئالدىغا باق - قاندا ئايزادىنىڭ بېشىنى غاجاپ، كەينىگە باققاندا كۇنزادىنىڭ بېشىنى غاجاپ ئۇچۇپ كېتىۋاتقۇدەك. بوز يىگىت بىلەن ئاق بېكەش شۇ چاغدىلا مومايىنىڭ ئەسلىدە جادۇگەر ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ. بوز يىگىت سىڭلىسىنىڭ گېپىگە ئىشەنمىگىنىگە قاتتىق پۇشايمان يەپتۇ. جادۇگەر باللارنى ھە دەپ غاجاپ، يىغلىتىپ ئۇچقىنىچە كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

بوز يىگىت بىلەن ئاق بېكەش قىرىق كېچە - كۈندۈز يول بېسىپ ئاخىر ئاق بېكەشنىڭ يۇرتىغا يېتىپ كەپتۇ، يې - تىپ كەپتۇ - دە، خارابىلىككە قاراپ تاڭ قاپتۇ، چۈنكى ئاۋۋالقى گۈزەل، ئاۋات ئاستانىنىڭ ئىزناسىمۇ قالمىغانىكەن. ئۇلار يۇرت خارابىلىرىنى ئارىلاپ، ئەسكى تام - كېسەك دۆ -

ۋىلىرى ئارىسىدا ئۈنى - بۇنى ئاختۇرۇپ يۈرگەن بىر ئاجىز موماينى ئۇچرىتىپتۇ. مومايدىن ئاق بېكەشنىڭ شاھ ئاتىسىنى سۈرۈشتە قىلىپ، ئەتىسى بىر باياۋاننىڭ چېتىدىن ئاق بېكەشنىڭ ئاتىسى بىلەن ئانىسىنى تېپىپتۇ. ئاق بېكەشنىڭ ئاتا - ئانىسى چالاقاراقلارنىڭ خورلىشى ۋە قىزىنىڭ پىراقىدا تولا يىغلاپ كۆزلىرىدىن ئايرىلغانىكەن. ئۇلار ئاق بېكەش بىلەن بوز يىگىتنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئۆملەپ قوپۇپ، بالىلىرىغا ئېسىلىپ يىغا - زار قىپتۇ.

بوز يىگىت بىلەن ئاق بېكەش ھالىدىن كەتكەن ئەما قېرىلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ بىر مەزگىل شۇ يەردە تۇرۇپتۇ. بارا - بارا ئىككى قېرىنىڭ كۆزلىرى ئېچىلىپ، بالىلىرىنى كۆرەلەيدىغان بوپتۇ.

بىر كۈنى ئاق بېكەشنىڭ ئاتىسى بىر ئېسىل ئاق بوز تۇلپارنى يېتىلەپ، ئاق شۇڭقارنى قولىغا قوندۇرۇپ، بىر ئاق سەللە، ياقىلىق ئېسىل مەللە تون ۋە بىر زۇلپىقارنى كۆتۈرۈپ كىرىپ:

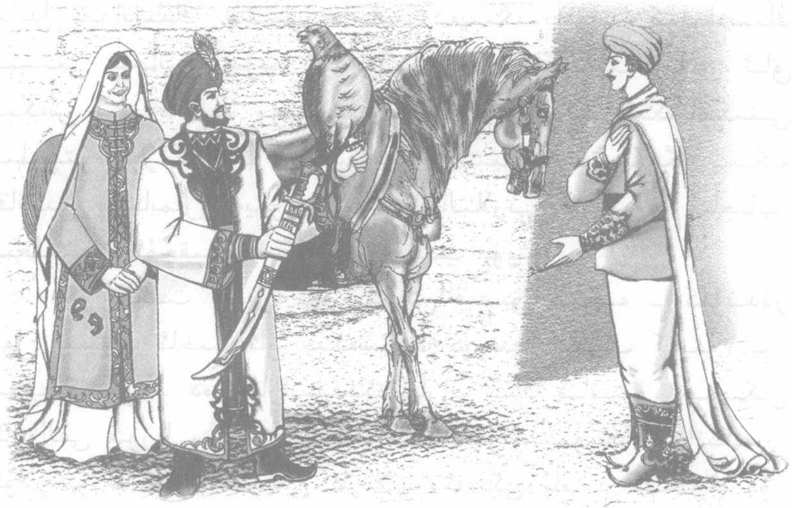

— بوز يىگىت باتۇر ئوغلۇم، ئاق بوز ئارغىماق، ئاق شۇڭقار ۋە زۇلپىقار مېنىڭ تەۋەررۈكلىرىم ئىدى. ئۇ تەۋەررۈكلەرنى تۇتقۇدەك ھالىم قالمىدى. بۇلارنى سىزگە تۇتتۇم، ئەمدى سىز ئۆيدە تۇرىۋەرمەي شىكارغا چىقىڭ، ئويناڭ، كۆڭۈل ئېچىڭ. ئەرنىڭ قانىتى — ئات، ھەمراھى — شۇڭقار بىلەن زۇلپىقار. خۇدايىتائالا سىزگە مەدەت بېرىدۇ، — دەپ تەۋەررۈكلىرىنى بوز يىگىتكە تۇتقۇزۇپتۇ.

شۇ كۈندىن باشلاپ بوز يىگىت ئاق بوز ئارغىماققا مىنىپ، ئاق شۇڭقارنى بىلىكىگە قوندۇرۇپ، زۇلپىقارنى ئېسىپ شىكارغا چىقىدىغان بوپتۇ. ئۇزاق ئۆتمەي كالتە بوزمۇ بوز يىگىتنى سېغىنىپ يېتىپ كەپتۇ. ئۇلارنىڭ كۈنى خۇشال - خۇرام ئۆتۈشكە باشلاپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە بوز يىگىت بىلەن كالتە بوز شىكارغا چىقىپتۇ. شۇ كۈنى تومۇز ئىسسىقى چېكىگە يېتىپ، جاڭگاللىق تونۇردەك قىزىپ كەتكەنىكەن. ئۇلار ئۇيان چېپىپ، بۇيان چېپىپ ئوۋ تاپالماپتۇ. بوز يىگىت باتۇر جىلە بولۇپ، چوقۇم ئوۋ غەنىيمىتىگە ئېرىشمىگۈچە قايتماسلىق قارارىغا كەپتۇ ۋە كالتە بوز بىلەن ئىككى تەرەپكە بۆلۈنۈپ ئوۋ ئىزدىمەكچى بوپتۇ.

بوز يىگىت ئوۋ ئىزدەپ ماڭا - ماڭا ئادەم ئايىغى يەتمىگەن بىر قويۇق جاڭگاللىققا كىرىپ قاپتۇ. ئۇ قاياققا مېڭىشىنى بىلەلمەي تۇرغاندا، ئالدىدىن ساقاللىرى سۈتتەك ئاقارغان، يۈزلىرى نۇرلىنىپ تۇرغان ئىسسىق چىراي بىر بوۋاي يېتىپ كەپتۇ. بوز يىگىت ئارغىماقتىن چۈشۈپ بوۋايغا سالام قىپتۇ. بوۋاي سالامنى ئىلىك ئېلىپ تۇرۇپ:

— ئەي بوز يىگىت باتۇر، يامان چاغدا ئوۋغا چىقىپ قاپسەن، ئەمدى ئۆتكەنگە سالاۋات. سەمىڭگە شۇنى سېلىپ قو-

www.uyghurkitap.com

ياي، هازىر ساڭا بىر چوڭ خەۋپ ئەگىشىپ كېلىۋاتىدۇ، ئۆ-زۈڭگە ئاگاھ بولغايسەن. ئېسىڭدە چىڭ تۇت، يالغۇز دۆڭگە ئات سالما، توكۇر توشقانغا شۇڭقار سالما، بۇلاق بويىدا ئۇخ-لىما. خوش، قالغىنى خۇداغا ئامانەت، — دەپلا كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

بوز يىگىت بوۋاينىڭ دېگەنلىرىگە ھەيران بولۇپ، ئالغا قاراپ مېڭىپتۇ، ئۇيان قارىسىمۇ، بۇيان قارىسىمۇ بىرەر جانىۋار يولۇقماپتۇ، شۇڭا تىت - تىت بولۇپ مېڭىۋېرىپتۇ. بىر ئوچۇقچىلىققا كەلگەندە، ئۇ ھارغىنلىققا ۋە تومۇز ئاپتاپقا چىدىماي قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بوۋاينىڭ بايىقى نەسىھەتنى ئۇنتۇپ، ئالدىدىكى يالغۇز دۆڭگە ئارغىماقنى سايىتىپ، ئارغىماقنى مۇدۇرۇلۇپ كېتىپ ئالدى پۇتى سۇنۇپتۇ. ئۇ ئارغىماقنى تاشلاپ، ئېگەر - جابدۇقنى يۈدۈپ كېلىۋاتسا، ئالدىدىن بىر بوز توشقان يۈگۈرۈپ ئۆتۈپتۇ، شۇڭقارنى قويۇۋەتكەنىكەن، ئاق شۇڭقار ئەگىپ بېرىپ توغراققا قونۇپتۇ، چاقىرسا چۈشمەپتۇ. ئۇسساپ، چارچاپ كەتكەن بوز يىگىت كالتە بوز بىلەن تېپىشىپ، ئىچ پۇشۇقى بىلەن قايتىپ كېلىۋېتىپ بىر بۇلاقنىڭ بويىغا كېلىپ قاپتۇ. بوز يىگىت يانچۇقىدىن بىر ئالتۇن بىگىزنى چىقىرىپ كالتە بوزغا بېرىپتۇ - دە:

— مەن قاتتىق چارچىدىم، بىر ئۇخلىسام قىرىق كېچە - كۈندۈزدە ئويغىنىمەن، ئالمادىس بىرەر ۋەقەگە يولۇقساڭ، ئالتۇن بىگىزنى تاپىنىمغا سانجىغىن، شۇئان ئويغىنىمەن، — دەپ ئېگەر - توقۇمغا يۆلەنگىنىچە ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

كالتە بوز بوز يىگىتنىڭ يېنىدا ئولتۇرسا، غايىبتىن چۈشكەندەك بىر قىرى موماي پەيدا بوپتۇ. كالتە بوز ئورنى-دىن تۇرۇپ مومايغا سالام بېرىپتۇ. موماي:

— بالام، بۇ چەت جاڭگالدا نېمە قىلىپ ئولتۇرىسەن؟ ئاۋۇ ئۇخلاۋاتقان پالۋان كىم بولىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. كالتە بوز مومايغا ئۆز ئەھۋاللىرىدىن خەۋەر بېرىپتۇ. موماي:
— ئاغىنەڭ قاچان ئويغىنىدۇ؟ — دەپ سوراپتىكەن، كالتە بوز:
— بوز يىگىت بىر ئۇخلىسا قىرىق كېچە - كۈندۈزدىن كېيىن ئويغىنىدۇ، ئۇخلىغىلى ئاران يېرىم كۈن بولدى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.
— بالام، ئاغىنەڭ قىرىق كېچە - كۈندۈز ئۇخلىسا، ئاڭغىچە سەن نېمە ئىش قىلىسەن؟ ئاغىنەڭنى ئويغاتماقچى بولساڭ قانداق قىلىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ موماي.
— مەن ئاغىنەم ئويغانغۇچە ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ يې-نىدا تۇرىمەن، ناۋادا ئاغىنەمنى ئويغىتىش توغرا كەلسە، ئۇ-نىڭ تاپىنىغا بۇ ئالتۇن بىگىزنى سانجىسام، شۇ زامات ئوي-غىنىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ كالتە بوز.
— پاھ، ئەجەب چىرايلىق بىگىز ئىكەن. ئەكە، ماڭا بې-رىپ تۇر، كېيىشىمنى يامىۋالاي، — دەپتۇ موماي. كالتە بوز سەل ئىككىلىنىپ، بىگىزنى مومايغا بېرىپتۇ.
بۇ بوز يىگىتلەرنى قاپقانغا دەسسەتكەن جادۇگەر ئىكەن. كەمپىر بوز يىگىتنىڭ ئىككى بالىسىنى چالاقاراقلارغا گۆرۈ-گە تۇتۇپ بەرگەندىن كېيىن، يەنە بىر ئېتەك ئالتۇن - كۈ-مۈش تارتۇق ئېلىپ، باشقىچە سىياق بىلەن بوز يىگىتنىڭ ئىزىنى پايلاپ بۇلاق بويىغا كەلگەنىكەن. جادۇگەر بۇلاق بې-شىدا كېيىشنى ياماپ بولۇپ، ئالتۇن بىگىزنى سۇغا تاشلى-ۋېتىپتۇ. كالتە بوز زارلىنىپتۇ، يىغلاپتۇ، مومايىنى تىللاپتۇ، قارغاپتۇ، ئامال بولماپتۇ. جادۇگەر بىردەمدىلا كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

جادۇگەر ئىككى ئايغىرنى تۆت قىلىپ، چالاقاراقلارنىڭ يېنىغا بېرىپتۇ ـ دە، ئەھۋالنى مەلۇم قىپتۇ. چالاقاراقلارنىڭ قىرىق سەركەردىسى بارلىق لەشكەرلىرىنى باشلاپ پۈتكۈل جاڭگالنى مۇھاسىرىگە ئېلىپ، بوز يىگىت ئۇخلاۋاتقان بۇلاق بېشىغا يوپۇرۇلۇپتۇ. كالتە بوز بوز يىگىتنىڭ زۇلپىقارىنى ئېلىپ چالاقاراقلار بىلەن ئېلىشىپتۇ، نەچچە مەرتە ئېلىشقاندىن كېيىن، چالاقاراقلار دۆۋە ـ دۆۋە ئۆلۈكلىرىنى قالدۇرۇپ چېكىنىپتۇ، كالتە بوز مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ بوز يىگىتنى چاقىرىپتۇ، تۇرتۇپتۇ، چىمداپتۇ، بوز يىگىت قىمىر قىلىپمۇ قويماپتۇ. كالتە بوزنىڭ تاقىتى ـ تاق بولۇپ، بوز يىگىتنىڭ ئۆتۈكىنى سالدۇرۇپتۇ ـ دە، تاپىنىنى چىشلەپتۇ، چىشلەپ ـ چىشلەپ ئىككى قەۋەت گۆشىنى شىلىپ بولغاندا، بوز يىگىت ئاران بىر ئۆرۈلۈپ:

ــ ۋاي ـ ۋۇي، تاپىنىم تازا قىچىشتىغۇ، ــ دەپلا خورۇلداپ ئۇخلاپ كېتىپتۇ.

شۇ ئەسنادا چالاقاراقلار يەنە يوپۇرۇلۇپ كېلىپ كالتە بوز بىلەن ئېلىشىپتۇ. ئېلىشا ـ ئېلىشا چالاقاراق لەشكەرلىرى قىرىلىۋېرىپتۇ. چالاقاراقلار كالتە بوزغا تەڭ كېلەلمەي، مەسلىھەتلىشىپ، تۆت تەرەپتىن تەڭلا ئاتلىق كېلىپ كالتە بوزغا سالما تاشلاپتۇ، ئارقىدىن بوز يىگىتنى تۇتۇۋېلىپ، كالىنىڭ تېرىسىدىن قىلىنغان خام تاسما بىلەن چىرماپ باغلىۋېتىپتۇ. خام تاسما ئىسسىقتا قۇرۇغانسېرى قورۇلۇپ قىسىشقا باشلاپتۇ. بوز يىگىت ئاندىن ئۇيقۇسىنى ئازراق ئېچىپ:

ــ پاھ، بۇ يەرنىڭ پاشىلىرى نېمانچە قاتتىق چاقىدىغاندۇ؟ ــ دەپ بىر سىلكىنگەنىكەن، قات ـ قات خام تاسما تارسىلداپ ئۈزۈلۈشكە باشلاپتۇ. بوز يىگىتنىڭ كۈچ ـ قۇد-

رىتىدىن چۈچۈشكەن چالاقاراقلار بوز يىگىتنى يەنە باغلاپتۇ. بوز يىگىت يەنە بىر قېتىم ئۆرۈلگەنىكەن، تاسمىلار پايلىماي ئۈزۈلۈشكە باشلاپتۇ. ئۈچىنچى قېتىملىق باغلاشتىن كېيىن بوز يىگىت باتۇرنىڭ ئۇيقۇسى ئېچىلىپ قارىسا، تۆت ئەتراپىنى چالاقاراقلار ئورىۋالغان، باغلاقلىق كالتە بوز بىر چەتتە يىغلاۋاتقانىكەن. بوز يىگىت:

— ئەي چالاقاراق نامەردلەر، مېنى خام تاسما بىلەن چىرماپ، قىلىچ بىلەن چېپىپ جېنىمدىن جۇدا قىلالمايسىلەر، ئۆلتۈرىمىز دەپ ئاۋارە بولغۇچە دەرھال قويۇۋېتىڭلار، — دەپتۇ. چالاقاراقلار:

— باغلاقتا ئۆلمىسەڭ، چاڭقاقتا ئۆلىسەن، قىلىچتا ئۆلمىسەڭ، ئاچلىقتىن ئۆلىسەن، يا جانغا تۇر، يا جانانغا تۇر، — دەپتۇ.

بوز يىگىت چالاقاراقلارنىڭ ئۆزىنى بوش قويۇۋەتمەيدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ:

ئون قوتاندا قويۇم بار،
شۇنى بېرەي، جاننى قوي.
بەش قوتاندا ئېتىم بار،
ئۇنى بېرەي، جاننى قوي.
ئۈچ قوتاندا كالام بار،
شۇنى بېرەي، جاننى قوي.
بىر قوتاندا تۆگەم بار،
ئۇنى بېرەي، جاننى قوي.

دەپ نەزم ئوقۇپتۇ. چالاقاراقلار:

— جېنىڭ بىزنىڭ قولىمىزدا تۇرسا، ئۇنى بېرەي، بۇنى بېرەي، دەپ ۋەدە قىلمىساڭمۇ، ئۇ نەرسىلەر بىزنىڭ بولماي

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

قالامتى؟ — دېيىشىپ كۈلۈشۈپتۇ.

بوز يىگىت چالاقاراقلارنىڭ خورلىشىغا چىدىماي تۇلۇقچىلاپ بىر دومىلىغانىكەن، چالاقاراقلاردىن نەچچە يۈزى ئۇنىڭ ئاستىدا قېلىپ خېمىرغا ئايلىنىپتۇ. چالاقاراقلارنىڭ ئۆپكىسى ئاغزىغا تىقىلىپ، بوز يىگىتنى يىگۋاشتىن چىرماپ تۆت تەرەپتىن تارتىپ تۇتۇۋاپتۇ. بوز يىگىت:

— ئەي نامەرد چالاقاراقلار، مېنى قانداق قىلىشساڭ قىلىش، ئەمما ئاغىنەم كالتە بوزنى قويۇۋېتىش، ئۇنىڭ بىلەن ۋىدالىشىۋالاي، — دەپتۇ.

چالاقاراقلار كالتە بوزنى بوشىتىپ بوز يىگىتنىڭ يېنىغا ئەكەپتۇ. بوز يىگىت كالتە بوزدىن رازىلىق ئېلىپ:

— ئەي قىيامەتلىك ئاغىنەم، مەندىن رازى بول، ئاخىرقى قېتىم ئاغىنىدارچىلىقىڭنى يەتكۈزۈپ چىمچىلاق پۇتۇمنىڭ تىرنىقىنى بوشىتىپ قوي، — دەپتۇ. كالتە بوز ئاغىنىسىنىڭ چىمچىلاق پۇتىنىڭ تىرنىقىنى بوغۇقتىن بوشىتىپتۇ. بوز

يىگىت «ياپىر !» دەپ نەرە تارتىپ، چىمچىلاق پۇتىنىڭ تىر-نىقى بىلەن بىر تالاي چالاقاراق لەشكەرلىرىنى قىرىپ تاشلاپ-تۇ. ئەتراپ ئۆلۈككە توشۇپتۇ، قانلار دەريا بولۇپ ئېقىپتۇ. چالاقاراقلار بوز يىگىتنى باش ئەگدۈرەلمەسلىكىگە كۆزى يې-تىپ، ئۇنى تۆمۈر كۆشۈككە بەند قىپتۇ - دە، ئايتېرەك دې-گەن يوغان تېرەككە ئېسىپ قويۇپتۇ. بىر كۈن ئۆتۈپتۇ، ئون كۈن ئۆتۈپتۇ، يىگىرمە - ئوتتۇز كۈنمۇ ئۆتۈپتۇ. ئوتتۇز توققۇز كۈن بولغاندا بوز يىگىت هوشىدىن كېتىپتۇ. چالا-قاراقلار: «بوز يىگىتنىڭ جېنى تۆمۈر بولسىمۇ ئۆلۈپ بولدى، ئۆلۈكنى چۈشۈرۈپ ئاۋارە بولماي يولىمىزغا ماڭايلى» دېيىـ-شىپ كېتىپ قاپتۇ.

بوز يىگىت ئايتېرەككە ئېسىلغىنىدىن كېيىن، كالتە بوز ئاق بېكەشنىڭ قېشىغا بېرىپ، بوز يىگىتنىڭ تارتقان كۈلپەتلىرىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ، ئاق بېكەش پەرياد سېلىپ

بىھوش بوپتۇ. كېيىن يىقىلىپ ـ قوپۇپ بوز يىگىت ئېسىلـ-
غان ئايتېرەكنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنى چۈشۈرۈپتۇ، تاسـ-
مىلارنى يېشىپ، ئۇنىڭ ئاغزىغا سۇ تېمىتىپتۇ. بوز يىگىت
كۆزلىرىنى يېرىم ئېچىپ ئاق بېكەشنى كۆرۈپتۇ ـ دە:

ـــ ئەمدى مەن بولالماي قالدىم، ئەگەر ئەقىدەڭدىن يانـ-
مىساڭ، جاپادىن قاچماي، جەسىتىمنى قىرىق كېچە ـ كۈندۈز
كۆتۈرۈپ بولاقنى ئايلانغىن، شۇ چاغدا قايتا تىرىلىمەن، ـــ
دەپلا جان تەسلىم قىپتۇ.

ئاق بېكەش ئۆتكەن سەۋەنلىكلىرىگە مىڭ بىر پۇشايمان
قىلىپ يىغلاپتۇ، زارلاپتۇ، ئۇستۇۋېشىغا ئاق ماتادىن قارىلىق
كىيىپ، بوز يىگىتنىڭ جەسىتىنى كۆتۈرۈپ بولاقنىڭ چۆرىـ-
سىنى ئايلىنىپ، يىغا ـ نەزمىلەر بىلەن ھازا ئېچىپتۇ. ئوتـ-
تۇز توققۇز كۈن بولغاندا، باشقا سىياقتا كىرىۋالغان ھېلىقى
جادۇگەر بولاق بېشىغا پەيدا بولۇپ، بىر پارچە قارا كىگىزنى
بولاق سۈيىگە چىلاپ يۇيۇشقا باشلاپتۇ. ئاق بېكەش بوز يىـ-
گىتنىڭ جەسىتىنى كۆتۈرۈپ كېلىپ، ئۇنىڭدىن:

ـــ ۋاي موما، نېمە ئىش قىلىپ ئولتۇرىسىلا؟ ـــ دەپ
سوراپتىكەن، جادۇگەر كەمپىر:

ـــ قارا كىگىزنى ئاقارتايمىكىن دەپ يۇيۇپ ئولتۇرىمەن،
قىزىم، ـــ دەپتۇ. ئاق بېكەش:

ـــ قىزىق گەپ قىلىدىكەنلا، موما، قارا كىگىز يۇغانغا
ئاقىرامدۇ؟ ـــ دەپتۇ. جادۇگەر:

ـــ ھەي ئەخمەق قىزىم، قارا كىگىزنى يۇغانغا ئاقارمىـ-
سا، كۆتۈرۈپ يۈرگەنگە ئۆلۈك تىرىلەمتى؟ ـــ دەپتۇ.

ئاق بېكەش ئۇنىڭ گېپىگە پەرۋا قىلماي، بوز يىگىتنىڭ
جەسىتىنى كۆتۈرۈپ بولاقنى ئايلىنىشنى داۋام قىپتۇ. جادۇ-
گەر قولىدىكى كىگىز پارچىسىنى بولاق ئىچىگە تاشلىۋېتىپ:

— قارا كىگىزنى ئاقارتىمەن دەپ، ئۇپرىغان مېنىڭ جېنىم، ئۆلگەن ئۆلۈكنى تىرىلدۈرىمەن دەپ، قىينالغان سېنىڭ جېنىڭ، ھەي شور پېشانە قىزىم، تاشلا قولۇڭدىكى ئۆلۈكنى، سېسىق ئۆلۈككە ئەقىدە باغلىمىساڭ، ئايدەك جامالىڭ بىلەن ئەرسىز قالامتىڭ؟ — دەپ، بىر ئۇھ تارتىپتىكەن، دىلىغۇل بولۇپ قالغان ئاق بېكەش ئۆزى كۆتۈرۈۋالغان بوز يىگىتنىڭ جەسىتىنى بۇلاق ئىچىگە پولتۇڭىدە تاشلىۋېتىپتۇ.

بۇ چاغدا بوز يىگىتنىڭ تېنىگە يېرىم جان كىرىپ، بۇلاق ئىچىدە بېلىگىچە دەس تۇرۇپتۇ - دە:

— ئاھ ئاق بېكەش، ئوتتۇز توقۇز كېچە - كۈندۈز چىداپ، بىر كۈن قالغاندا چىدىمىدىڭ. ماڭىمۇ قىلدىڭ، ئۆزۈڭگىمۇ قىلدىڭ. ئەلۋىدا، ئۇ ئالەمدە كۆرۈشەرمىز، — دەپلا بىر يۇمىلاپ كۆك كەپتەرگە ئايلىنىپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ.

ئاق بېكەش مىڭ بىر پۇشايمان قىلىپ چاچلىرىنى يۇلۇپتۇ، يۈزلىرىنى تاتىلاپتۇ، مەڭزلىرىگە كاچاتلاپتۇ.

جادۇگەر كەمپىر چالاقاراقلارنىڭ سەركەردىلىرىگە بۇ خەۋەرنى يەتكۈزۈپتۇ. چالاقاراق باتۇرلىرى ئارغىماقلىرىغا مىنىپ ئاق بېكەشنىڭ قېشىغا كەپتۇ - دە، ئاق بېكەشنى تالىشىپ سوقۇشۇشقا باشلاپتۇ. ئاق بېكەش چالاقاراق سەركەردىلىرىگە:

— ئەي چالاقاراق باتۇرلىرى، سىلەر قىرىق كىشى ئەكەنسىلەر، مەن بولسام بىرلا كىشى، مەن قايسىبىرىڭلارغا تېگىمەن؟ سىلەر مېنى تالىشىپ بىھۇدە سوقۇشقاندىن كۆرە، دەرھال بىردىن گۇمبەز ياساڭلار. كىم گۇمبەزنى تېز ھەم چىرايلىق ياساپ پۈتتۈرسە، شۇنىڭغا تېگەي، — دەپتۇ.

چالاقاراق سەركەردىلىرى ئاق بېكەشنى قىزغىنىپ، پۈتۈن ھۈنەرلىرىنى ئىشقا سېلىپ بىردەمدە قىرىق گۇمبەز ياساپ پۈتتۈرۈۋېتىپتۇ. ئاق بېكەش:

www.uyghurkitap.com

— سىلەر ياسىغان گۈمبەزلەر بىر - بىرىدىن چىرايلىق ئىكەن، ئۈنىڭ ئۈستىگە بىرلا ۋاقىتتا پۈتتۈرۈۋېسىلەر، شۇڭا كىمگە تېگىشىمنى بىلەلمىدىم. ئەمدى سىلەر بىردىن ئوچاق سېلىپ تاماق ئېتىڭلار، مەن ھەممىڭلارنىڭ تامىقىدىن تېتىپ باقىمەن. قايسىڭلارنىڭ تامىقى تەملىك بولسا، شۇنىڭغا تېگىشمەن، — دەپتۇ.

چالاقاراقلار بىردەمدە قىرىق ئوچاق سېلىپ، قازان ئېسىپ تاماق ئېتىشكە تۇتۇش قىپتۇ. تاماق پىشقاندا ئاق بېكەش ھەربىر گۈمبەزگە كىرىپ، ئۇلارنىڭ تامىقىدىن تېتىپ كۆرۈپتۇ، ئاندىن:

— ئەتكەن تامىقىڭلار بىر - بىرىڭلارنىڭكىدىن ئوخشاپتۇ، شۇڭا قايسىڭلارغا تېگىشىمنى بىلەلمىدىم. ئەمدى ھەممىڭلارغا بىرقاچىدىن تاماق ئۇسۇپ بېرىمەن. قايسىڭلار بالدۇر ئىچىپ بولساڭلار، شۇنىڭغا تېگەي، — دەپتۇ - دە، قىرىق تەخسە كەلتۈرۈپ لىق تاماق ئۇسۇپ بېرىپتۇ. چالاقاراق سەركەردىلىرى ئاق بېكەشنى خوتۇنلۇققا ئېلىش تەمەسىدە تاماقنا تەڭلا دوم چۈشۈپتۇ. ئاق بېكەش بوز يىگىتتىن قالغان زۇلپىقارنى ئېلىپ گۈمبەزلەرگە بىر - بىرلەپ كىرىپ، قىرىق چالاقاراق سەركەردىسىنىڭ كاللىسىنى تېنىدىن جۇدا قىپتۇ.

ئاق بېكەش چالاقاراق سەركەردىلىرىدىن قۇتۇلغاندىن كېيىن، ئاتىسىنىڭ قېشىغا كېلىپ قان يىغلاپ تۇرۇپ:

ئاق شۇڭقارنى قوندۇرۇپ،
جان ئالغۇچى دەپمىدىڭ؟
مەللە تونى كىيدۇرۇپ،
كېپەنلىكى دەپمىدىڭ؟

ئاق تۇلپارغا مىندۇرۇپ،
جىنازىسى دەپمىدىڭ؟
ئەرسىز قالغان قىزىڭنى
ئۆزۈم ئالاي دەپمىدىڭ؟

دەپ نالە قىپتۇ. ئاق بېكەشنىڭ ئاتىسى:

— ھەممە ئەيىب مەندە، قىزىم، بۇنداق بولارىنى بىلگەن بولسام، ئاق بوز ئارغىماق، ئاق شۇڭقار، ئاق سەللە، مەللە تون ۋە زۇلپىقارنى بەرمەس ئىدىم. ئېرىڭ بوز يىگىتنىڭ ئۆلۈمگە مەن زامىن بوپتىمەن، — دەپ ئاھ ئۇرۇپتۇ.

ئاق بېكەشنىڭ ئاتىسى قىزىنىڭ كۆڭلىنى ئېلىش ئۈچۈن قىرىق قىزنى ھەمراھ قىلىپ چارباغلارغا ئەۋەتىپتۇ، لېكىن ئاق بېكەشنىڭ سۇنۇق كۆڭلى ئېچىلماپتۇ.

جادۇگەر كەمپىر چالاقاراقلارنىڭ قالدى - قاتتى لەشكەر-لىرىنى يىغىپ:

— سىلەر سەركەردىلىرىڭلارنىڭ زورى بىلەن يۇرتۇڭلار-دىن ئايرىلىپ، كۆرمىگەن ئازابلارنى تارتتىڭلار. ھازىر سەر-كەردىلەر ئۆلۈپ تۈگىدى، ئاق بېكەشنى تالىشىدىغان نوچى قالمىدى. قاراپ تۇرۇپ ئاشۇ ساھىبجامالنى تاشلاپ كېتەمسى-لەر؟ — دەپ كۈشكۈرتۈپتۇ.

چالاقاراق لەشكەرلىرى ئاق بېكەشنى خوتۇن قىلىش تە-مەسىدە بىر - بىرىدىن قىزغىنىپ چارباغ تەرەپكە چېپىشىپ-تۇ. چالاقاراق لەشكەرلىرىنىڭ يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ئاق بېكەش قىرىق قىزنى چاقىرىپ، يېنىدىكى ئۈنچە - مارجانلارنى يەرگە چېچىپتۇ - دە:

— قىزلار، مارجانلارنى كىم تېرىۋالسا شۇنىڭ بولىدۇ، قېنى ئېلىڭلار، — دەپتۇ. قىرىق قىز مارجان تېرىش بىلەن

بەند بوپتۇ. ئاق بېكەش ئالدى ـ كەينىگە قارىماي قېچىپتۇ. چالاقاراقلار ئارقىسىدىن قوغلاپتۇ. ئاق بېكەش بۇرۇنقىدەك ئۆت ئېسىپ قويۇلغان ئايتېرەك تەرەپكە بۇرۇلۇپتۇ. چالاقاراقلار تاپ بېسىپ قوغلاپتۇ. چالاقاراقلار يېتىشئۋالاي دەپ قالغاندا، ئاق بېكەش ئايتېرەك ئۈستىگە يامىشىپ چىقىپ ئەڭ ئېگىز شاخ ئۈستىگە مىنىپ تۇرۇۋاپتۇ. چالاقاراقلار ئايتېرەك ئۈستىگە چىقىشقا ئەيمىنىپ:

— ئاق بېكەش، پەسكە چۈشۈپ بىزگە خوتۇن بولۇڭ، بىز سىزنى ئەتىۋارلايمىز، — دەپ ۋارقىرىشىپتۇ. ئاق بېكەش چۈشكىلى ئۇنىماپتۇ. شۇ چاغدا جادۇگەر كەمپىر كۈنزادە بىلەن ئايزادىنى سۆرەپ يېتىپ كەپتۇ. چالاقاراقلار:

— ئاق بېكەش، پەسكە چۈشۈڭ، بولمىسا قىزىڭىز ئايزادىنى چېپىپ تاشلايمىز، — دەپ سۈرەن سالپتۇ. ئاق بېكەش چۈشمەپتۇ. چالاقاراقلار ئايزادىنى چېپىپ تاشلاپتۇ. ئاق بېكەش قىزىنىڭ دەرد ـ پىراقىدا يىغلاپ، باغرى خۇن بوپتۇ. چالاقاراقلار:

— ئاق بېكەش، چۈشۈپ بىزگە خوتۇن بولۇڭ، بولمىسا ئوغلىڭىز كۈنزادىنى چېپىپ تاشلايمىز، — دەپ چۇرقىرىشىپتۇ. ئاق بېكەش چۈشمەپتۇ. چالاقاراقلار كۈنزادىنى چېپىپ قىيما ـ چىيما قىلىپ تاشلاپتۇ. ئاق بېكەش ئوغلىنىڭ ئىچ ئاغرىقىدا قان يىغلاپتۇ. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئاققان ياشتىن ئايتېرەك تۈۋىدە بۇلاق ھاسىل بوپتۇ.

چالاقاراقلار ئايتېرەكنى چۈرىدەپ چېدىر ـ بارگاھ تىكىپ، ئاق بېكەشنىڭ چۈشۈپ ئۇلارغا خوتۇن بولۇشىنى كۈتۈپ يېتىشىپتۇ.

بىر ھەپتە بولغاندا، ئاق بېكەش سۇمبۇل چاچلىرىنى كېسىپ ئايتېرەكنىڭ شېخىغا چىگىپتۇ ـ دە:

ئاتىكام تىككەن ئايتېرەك،
ئانىكام تىككەن ئايتېرەك.
ئاشىق بىلەن مەشۇقنىڭ
بېشىنى يېگەن ئايتېرەك.

دەپ ناخشا ئېيتىپ، تېرەك ئۇچىدىن ئۆزىنى يەرگە تاشلاپتى-كەن، ئايتېرەكنىڭ بىر شېخى قاراسىدە سۇنۇپ، ئاق بېكەش ئايتېرەك تۈۋىدىكى بۇلاق ئىچىگە چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئاق بې-كەش بۇلاق سۈيىگە بىر چۆمۈلۈپ بېلىگىچە ئۆرە بوپتۇ ۋە:

«ئاھ ۋاپاسىز جاھان، ئاھ ئارماندا كەتكەن جان!» دەپ بىر يۇمىلاپتۇ - دە، كەپتەرگە ئايلىنىپ پەرۋاز قىلىپ كۆك قەرىگە چىقىپ كېتىپتۇ. چالاقاراقلار ئاسمانغا ھاڭۋاققىنىچە بىرھازا تۇرۇپ قاپتۇ، ئاندىن جادۇگەر كەمپىرنى تۇتۇپ نەيى-زىلەپ، تىتما - تىتما قىلىپ تاشلاپتۇ.

ئايتېرەك سۇنۇق شېخىنى ساڭگىلىتىپ تا مۇشۇ كەمگى-چە كۆكلەپ تۇرۇۋېرىپتۇ. ئايتېرەك ئاستىدا كۆز ياش بۇلىقى بۇلدۇقلاپ ئېقىپ تۇرۇپتۇ. بوز يىگىت بىلەن ئاق بېكەشنىڭ يۇرتلۇقلىرى ئايتېرەك ئاستىغا قەبرە تىكلەپ، ۋاپا، پاكلىق يولىدا شېھىت بولغان ئاشىق - مەشۇقلار ئۈچۈن دۇئا قى-لىپ، نەزىر - چىراغ ئۆتكۈزۈپ ئۇلارنى ياد ئېتىپ كەپتۇ. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئايتېرەك ئاستىدىكى كۆز ياش بۇلىقى-دىن چىققان شەربەت سۇدا ئەمالار كۆزىنى يۇسا، كۆزى ئې-چىلارمىش، قىز - چوكانلار چاچلىرىنى يۇسا، چاچلىرى قارا، پارقىراق، ئۇزۇن ئۆسەرمىش.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرېسى

ئادىل پادىشاھ

بار ئىكەن، يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەن، توق ئىكەن، بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشاھ بولغانىكەن. ئۇ يۇرتنى ئادىللىق بىلەن سورىغانىكەن. شۇڭا، پۇقرالىرى ناھايىتى بەختلىك ھەم خۇشال - خۇرام كۈن كەچۈرىدىكەن، پادىشاھتىن ھەممە رازى ئىكەن، شۇڭا خەلق پادىشاھقا «ئادىل پادىشاھ» دەپ نام بەرگەنىكەن. پادىشاھ ئۆزىنىڭ ئادىللىقىغا ھەۋەسى كېلىپ، مەن شۇنداق بىر ئادىل پادىشاھ ئىكەنمەن، زادى مېنىڭ ئۇستۈمدىن يامان دەپ شىكايەت قىلىدىغانلارمۇ بارمىدۇ؟ دەپ ئويلاپتۇ - دە، كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى پۇقراچە ياسىنىپ، ئاخشىمى شەھەرگە كىرىپ، ئادەملەر كۆپرەك توپلاشقان يەرلەرگە بېرىپ، ئۇلارنىڭ گەپ - سۆزلىرىگە قۇلاق سېلىشقا باشلاپتۇ، ئەمما پادىشاھنى يامان دەيدىغان بىرەر گەپ - سۆز ئاڭلىيالماپتۇ. بۇنىڭغا قانائەتلەنمىگەن پادىشاھ شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپ، نۇرغۇن ئۆيلەرنىڭ ئىشىك تۈۋىگە بېرىپ تىڭشاپ بېقىپتۇ. ئۇ جايلاردىمۇ پادىشاھ ھېچبىر يامان گەپ - سۆز ئاڭلىماپتۇ. ئاخىر بىر يالغۇز ئۆينىڭ ئىشىك تۈۋىگە بارسا، دەل شۇ ۋاقىتتا بىر قېرى موماينىڭ: «مەزىنىنىڭ جېنى چىقسا، پادىشاھ يوقالسا، ۋەزىرىنىڭ ئېتى پۈتلىشىپ پۇتى سۇنسا» دەپ خۇداغا نالە قىلىپ يىغلاپ ئولتۇرغۇدەك. پادىشاھ

بۇ گەپنى ئاڭلاپ دەرھال ئوردىسىغا قاراپ كېتىپتۇ.

ئەتىسى تاڭ سەھەر بىلەن پادىشاھ ھېلىقى مومايىنى ئوردىسىغا چاقىرتىپ كەپتۇ ۋە ئاخشامقى گەپلىرىنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ. موماي قورقۇپ، پادىشاھنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ، يىغلاپ تۇرۇپ:

— ئۇلۇغ شاھىم، بىر قوشۇق قېنىمدىن كەچسىڭىز، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ. پادىشاھ:

— تۇر ئورنۇڭدىن، يىغلىما، بىر قوشۇق قېنىڭدىن كەچتىم، قانداق گەپ - سۆز بولسا ئېيتىۋەرگىن، — دەپ ئىجازەت بېرىپتۇ. موماي كۆز يېشىنى سۈرتۈپ، ئورنىدىن تۇرۇپ پادىشاھقا تەزىم قىلىپ:

— ئۇلۇغ پادىشاھىم، مەن يالغۇز بىر موماي. مېنىڭ ئېرىم يوق، بالا - چاقاممۇ يوق. ئىلگىرى باينىڭ ئۆيىدىن پاختا ئەكېلىپ ئېگىرىپ، شۇنىڭ بەدىلىگە كەلگەن ئازراقلا ئىش ھەققى بىلەن تىرىكچىلىك قىلىپ كەلگەنىدىم، ئەمما ئۆتكەن جۈمە كۈنى مەزىن جۈمەگە ئەزان ئېيتىش بىلەن تەڭ كۈنچىقىش تەرەپتىن قارا ئاتقا مىنگەن بىر

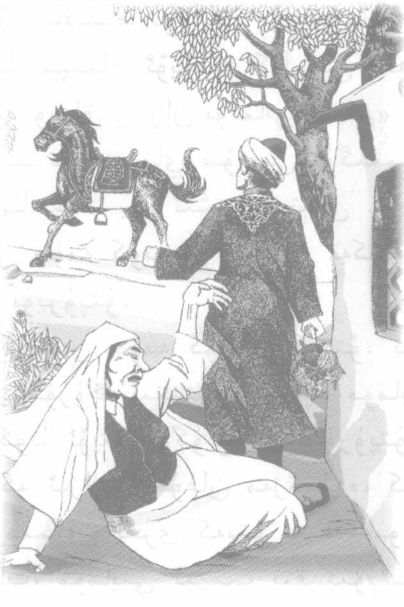

ۋەزىر ئىپتىنى يۇگۇرتۇپ كېلىپ مېنىڭ ئۆيۈمنىڭ ئالدىدا توختىدى، ئىگىرگەن بارلىق يىپىمنى ئېلىۋېلىپ، مېنى ئىـ-
يىپ يىقىتىۋېتىپ، كەلگەن تەرەپكە قاراپ ئىپتىنى ئۇيۇندىڭ چاپتۇرۇپ كېتىپ قالدى. ھەرقانچە يالۋۇرسامۇ: «پادىشاھنىڭ بۇيرۇقى» دېدى. باي يىپنى دەپ كەلگەنىكەن، ئۇنىڭغا يۇقىرى-قى بولغان ۋەقەنى ئېيتسام ئىشەنمەستىن ئۇرۇپ، ئۆيۈمدىكى بىرمۇنچە نەرسىلىرىمنى ئەكەتتى. بۇ ھەپتە يىپ ئىگىرىش ئۈچۈن باشقا بىر باينىڭ ئۆيىدىن پاختا ئەكەلسەم، تۇنۇگۈن دەل يەنە مەزىن جۈمەگە ئەزان ئوقۇغان مەزگىلدە ھېلىقى قارا ئاتقا مىنگەن ۋەزىر كېلىپ يىپنى ئەكەتتى، ئەمدى بۇ بايغا نېمە دېيىشىمنى بىلمەي يىغلاپ ئولتۇرغاندىم. بۇ قارا ئاتلىق ۋەزىر باشقا كۈندە كەلمەيدۇ، پەقەت جۈمە كۈنى مەزىن جۈمەگە ئەزان ئوقۇشى بىلەنلا يېتىپ كېلىدۇ. شۇڭا: «مەزىنـ-نىڭ جېنى چىقسا، مېنىڭ يىپىمنى ئەكېلىش ئۈچۈن بۇيرۇق قىلغان پادىشاھ يوقالسا، ۋەزىرنىڭ ئىتى پۇتلىشىپ پۇتى سۇنسا، مېنىڭ ئۆيۈمگە كەلمەس ئىدى. يىپىمنى ئەكەتمىسە، مەنمۇ بۇنداق ۋەيران بولماس ئىدىم» دېگەن سۆزلەرنى قىلغانـ-دىم، — دەپ موماي سۆزىنى تۈگىتىپتۇ.

پادىشاھ بۇ ئىشنىڭ تېگى - تەكتىگە يېتەلمەي، كې-لەركى جۈمە كۈنى بۇ ئىشنى تەكشۈرۈپ بېقىشنى ئۆز ۋەزى-رىگە بۇيرۇپتۇ.

كۈتكەن جۈمە كۈنىمۇ كەپتۇ. ئەتىگەندە ۋەزىر ئۆزىنىڭ ئەڭ يۈگۈرۈك ئىپتىنى مىنىپ، مومايىنىڭ ئۆيىنىڭ قېشىدىكى بىر كونا ئۆيدە مۆكۈنۈپ ئولتۇرۇپتۇ. دېگەنىدەك، دەل مەزىن جۈمەگە ئەزان ئوقۇغان مەزگىلدە، كۈنچىقىش تەرەپتىن قارا ئاتقا مىنگەن بىرى كەپتۇ - دە، مومايىنىڭ ئۆيىگە كېلىپ توختاپ، مومايىنى تېپىپ يىقىتىۋېتىپ، ئىگىرگەن يىپلىرىنى

ئىلىنىۋاپتۇ. موماي ھەرقانچە يالۋۇرسىمۇ «پادىشاھنىڭ بۇيرۇ-
قى» دەپتۇ - دە، باشقا گەپ - سۆز قىلماستىن ئىتنىغا مى-
نىپ، كەلگەن تەرەپكە قاراپ قۇيۇندەك چاپتۇرۇپ كېتىپتۇ.
بۇنى كۆرگەن ۋەزىر ئىتنىغا مىنىپ كەينىدىن قوغلاشقا
باشلاپتۇ، لېكىن ئىتىنى ھەرقانچە چاپتۇرسىمۇ ئۇنىڭغا يې-
تەلمەپتۇ. ھېلىقى قارا ئاتلىق ئىتىنى چاپتۇرغان پېتى چۆل-
نىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر كۆلگە چۈشۈپلا كۆزدىن غايىب بوپ-
تۇ. بۇنى كۆرگەن ۋەزىر ھەيران بوپتۇ ۋە ھېچ ئويلاپ تۇر-
ماستىن ئۆزىنى ھېلىقى كۆلگە ئېتىپتۇ. بىر ۋاقىتلاردىن
كېيىن كۆزىنى ئاچسا، ئۆزىنى ئاجايىپ چوڭ شەھەردە كۆ-
رۈپتۇ. بۇ شەھەر شۇنداق چىرايلىق بىر شەھەر ئىكەنكى، ۋە-
زىر ئۆمرىدە بۇنداق چىرايلىق شەھەرنى كۆرمىگەنىكەن. شە-
ھەر ئىچى پۈتۈنلەي قىزلار بىلەن تولغان بولۇپ، ھېچبىر
ئەر كىشى كۆرۈنمىگۈدەك. شەھەر كوچىلىرى شۇنداق چىراي-
لىق بېزەلگەنىكى، ئەتراپلىرى تۈرلۈك گۈللەر بىلەن تولغان،
ئىمارەتلەرنىڭ ھەممىسى مەرمەردىن ياسالغان، ئۈستىگە ئال-
تۇندىن ھەل بېرىلگەن، بۇ ئىمارەتلەر خۇددى كۈن نۇرىدەك
نۇر چېچىپ تۇرىدىكەن. بۇ جاي سۇ ئاستى پادىشاھلىقى دەپ
ئاتىلىدىكەن. بۇ شەھەرنىڭ قىزلىرى ۋەزىرنى كۆرۈشى بىلەنلا
ھەيران بولۇپ، دەرھال پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا باشلاپ بېرىپ-
تۇ. بۇ جاينىڭ پادىشاھىمۇ قىز بولۇپ، ئۇنى «قىز پادىشاھ»
دەپ ئاتىشىدىكەن.

قىز پادىشاھ ۋەزىرنى ناھايىتى چوڭ ھۆرمەت بىلەن كۈ-
تۈۋېلىپ مېھمان قىپتۇ. ۋەزىر قىز پادىشاھقا ئۆزىنىڭ كې-
لىكىنى ھەم بۇ يەرگە نېمە سەۋەب بىلەن كېلىپ قالغانلىقى-
نى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ ۋە قارا ئاتلىق ۋەزىرنىڭ
سىرىنى ئېيتىپ بېرىشنى سوراپتۇ، ئەمما قىز پادىشاھ بۇ

توغرۇلۇق: «كېيىن بىلىپ قالارسىز» دەپتۇ-دە، باشقا گەپ-سۆز قىلماپتۇ. بىرقانچە كۈنلەر مېھمان بولغاندىن كېيىن، ۋەزىر ئۆزىنىڭ شەھىرىگە قايتىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. قىز پادىشاھ:

— سىز بۇ جايغا كەلدىڭىز، بىرقانچە كۈن مېھمان بولدىڭىز، ئەمدى بۇ قىزلارنىڭ بىرىنى تاللاڭ. شۇ قىز بىلەن تۇرمۇش قۇرۇپ بىرگە كېتىڭ، — دەپتۇ. ۋەزىر بۇنىڭغا ناھايىتى خۇشال بولۇپ ماقۇل كەپتۇ. ۋەزىرنىڭ كۆزىگە بۇ قىزلار بىر — بىرىدىن چىرايلىق كۆرۈنۈپتۇ، زادى قايسى قىزنى تاللىشىنى بىلمەي بېشى قېتىپتۇ. ئاخىر ۋەزىر پادىشاھ قىزنىڭ ئۆزىنى تاللىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. قىز پادىشاھ:

— سىز مېنى خالىغان بولسىڭىز، مېنىڭ بىر شەرتىم بار، شۇنى ئورۇندىسىڭىز مەن ئۆمۈرلۈك سىزنىڭ بولىمەن، ئەمما شەرتىمنى ئورۇندىيالمىسىڭىز، ئۆزىڭىزنى نەدىن كەلگەن بولسىڭىز شۇ يەردە كۆرسىز، — دەپتۇ. ۋەزىر:

— قانداق شەرت بولسا ئېيتىڭ، چوقۇم ئورۇندايمەن، — دەپ ۋەدە بېرىپتۇ.

— مېنىڭ شەرتىم، — دەپتۇ قىز پادىشاھ، — مەن توي كېچىسى ناھايىتى قاتتىق ئۇخلايمەن. شۇ بىر كېچىدە مېنى ئۈچ قېتىم ئويغىتالىسىڭىز شەرتىمنى ئورۇندىغان بولىسىز، بولمىسا، شەرتىمنى ئورۇندىيالمىغان بولىسىز.

بۇنى ئاڭلىغان ۋەزىر بۇ ھېچقانچە ئېغىر شەرت ئەمەسكەن، ئۇخلىغان كىشىنى ئويغاتماقمۇ تەسمۇ؟ بىر كېچىدە ئۈچ قېتىم ئەمەس، بىرقانچە قېتىممۇ ئويغاتمايمەنمۇ، دەپ ئويلاپتۇ.

توي ئاياغلاشقاندىن كېيىن قىز پادىشاھ بىلەن ۋەزىر ئىككىسى ئايرىم ياسالغان بىر ئۆيدە قاپتۇ. قىز پادىشاھ بې-

www.uyghurkitap.com

شىنى ياستۇققا قويۇشى بىلەنلا قاتتىق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. ۋەزىر قىز پادىشاھنى ئويغىتىش ئۈچۈن چاقىرىپ بېقىپتۇ، قىچىقلاپتۇ، چىمداپتۇ، قىز پادىشاھ ئويغانماپتۇ. تۇن تەڭ بوپتۇ، ئۈچ قېتىم تورماق بىر قېتىممۇ ئويغىتالماپتۇ. ئاخىر ۋەزىر ھېچ ئىلاج قىلالماي داپ ـ دۇمباق، كانايلارنى ئەكىرىپ ئۆي ئىچىدە قالايمىقان چېلىشقا باشلاپتۇ، ئۆينىڭ ئىچى ھەر تۈرلۈك ئاۋازلارغا تولۇپ، قۇلاقنى پاڭ قىلىۋېتەي دەپتۇ، ئەمما قىز پادىشاھ مىدىر قىلماپتۇ. ۋەزىر قىز پادىشاھنىڭ قۇلاق تۈۋىگە كېلىپ ۋارقىراپمۇ بېقىپتۇ، ئاخىر پۈت ـ قوللىرىغا يىڭنە سانجىپتۇ. بۇ ۋاقىتتا تاڭ سۈزۈلۈشكە باشلاپتۇ. ۋەزىر كېچىچە ھېرىپ كەتكەنلىكتىن ھەم ھېچ ئىلاج قىلىپ قىز پادىشاھنى ئويغىتالمىغانلىقتىن خاپا بولۇپ ئۇخلاپ قاپتۇ. بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن ۋەزىر ئورنىدىن تۇرسا، ئۆز ئۆيىدە خوتۇنىنىڭ قېشىدا ياتقۇدەك. ۋەزىر دەرھال ئادىل پادىشاھنىڭ قېشىغا بېرىپ، كۆرگەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى بىر ـ بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ. بۇ گەپ ـ سۆزلەرنى ئاڭلىغان ئادىل پادىشاھ ھەيران بولۇپ، كېلەركى جۈمە كۈنى ئۆزى بېرىپ بارلىق ئىشنى بىلىپ بېقىشقا قارار قىپتۇ.

كۈتكەن جۈمە كۈنىمۇ يېتىپ كەپتۇ. پادىشاھ تاڭ سەھەر بىلەن كىيىملىرىنى كىيىپ، ئېتىنى مىنىپ موماينىڭ ئۆيىگە قاراپ مېڭىپتۇ... ئۇمۇ ھېلىقى قارا ئاتلىق ۋەزىرنىڭ كەينىدىن قوغلاپ بېرىپ، ئۆزىنى كۆلگە تاشلاپتۇ. بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن كۆزىنى ئاچسا، ۋەزىر ئېيتقانغا ئوخشاش بىر چوڭ شەھەردە ئۆزىنى كۆرۈپتۇ. بۇ سۇ ئاستى پادىشاھلىقىدىكى قىزلار ئۇنى دەرھال قىز پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا باشلاپ بېرىپتۇ. قىز پادىشاھ ئادىل پادىشاھنى كۆرۈپ، ناھايىتى مېھرىبانلىق بىلەن قارشى ئاپتۇ ھەمدە ۋەزىرنى مېھمان

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

قىلغاندىنمۇ ئارتۇق مېھمان قىپتۇ. ئادىل پادىشاھ قىز پادى-
شاھتىن قارا ئاتلىق ۋەزىرنىڭ سىرىنى سورىغىنىدا، ئۇنىڭ-
غىمۇ: «كېيىن بىلىپ قالارسىز» دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. ئادىل
پادىشاھ قايتىدىغان ۋاقتىدا قىز پادىشاھ ئۇنىڭغىمۇ قىزلاردىن
بىرىنى تاللاشنى ئېيتىپتۇ، ئادىل پادىشاھ قىز پادىشاھنىڭ
ئۆزىنى تاللىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. قىز پادىشاھ ماقۇل بولۇپ،
ئادىل پادىشاھقىمۇ ۋەزىرگە قويغان شەرتىنى قويۇپتۇ. ئادىل
پادىشاھ بۇنىڭغا ماقۇل بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن توي باشلىنىپ
كېتىپتۇ. توي بولۇۋاتقان مەزگىلدە بىر كېنىزەك ئادىل پا-
دىشاھقا يوشۇرۇنچە بىر پارچە خەت بېرىپتۇ. ئادىل پادىشاھ
بۇ خەتنى ئوقۇپ كۆرسە: «سىز قىز پادىشاھنى ئويغىتىش
ئۈچۈن ۋەزىرگە ئوخشاش قالايمىقان ئىشلارنى قىلماستىن،
قىز پادىشاھ ئۇخلاۋاتقان مەزگىلدە ئۈچ قېتىم ھېكايە ئېيت-
تىپ، ھېكايىنىڭ ئاخىرىدا ئۆزىڭىزگە ئۆزىڭىز سوئال قو-
يۇپ، قەستەنگە خاتا جاۋاب بەرسىڭىز، بۇنى ئاڭلاپ ياتقان
قىز پادىشاھ جاۋابىڭىزنى تۈزىتىش ئۈچۈن ئويغىنىدۇ» دەپ
يېزىلغانىكەن. بۇنى كۆرگەن پادىشاھ ناھايىتى خۇشال بولۇپ
كېتىپتۇ. توي ئاخىرلىشىپ، مەخسۇس ياسالغان ئۆيدە ئادىل
پادىشاھ بىلەن قىز پادىشاھ قاپتۇ. قىز پادىشاھ ياستۇققا بې-
شىنى قويۇپلا ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. ئادىل پادىشاھ ھېلىقى كې-
نىزەكنىڭ خېتىگە بىنائەن ھېكايە ئېيتىپتۇ. ئۇ بىرىنچى
ھېكايىسىنى مۇنداق باشلاپتۇ:

بۇرۇنقى زاماندا بىر يۇرتتا بىر ياغاچچى، بىر تىككۈچى
ھەم بىر ئاخۇن بولغانىكەن. بۇ ئۈچ كىشى بىر كۈنى باشقا
بىر يۇرتقا بېرىپ ئوقەت قىلىپ كېلىشنى مەسلىھەتلىشىپ
يولغا چىقىپتۇ.

بۇلار يول يۈرۈپتۇ، يول يۈرسىمۇ مول يۈرۈپتۇ. ئاخىر

بىر چۆلگە يېتىپ كېلىپتۇ، شۇ جايدا بىر كېچە قونۇپ ئە-
تىسى ماڭماقچى بوپتۇ، ئەمما بۇ جايدا ياۋايى هايۋانلار كۆپ
بولغانلىقى ئۈچۈن، كېچىنى ئۈچ نۆۋەت بىلەن كۆزەت قى-
لىپ ئۆتكۈزمەكچى بوپتۇ. بولۇنغان مەسلىھەتكە مۇۋاپىق بى-
رىنچى قېتىم ياغاچچى كۆزەتكە چىقىپتۇ. ياغاچچى كۆزەتتە
بىرئاز ۋاقىت ئولتۇرغاندىن كېيىن ئەسنەشكە باشلاپتۇ. ئۇ
ئۇخلاپ قالماسلىق ئۈچۈن، دەرهال ئورنىدىن تۇرۇپ ئەسۋاب-
لىرىنى ئەكەپتۇ - دە، ئەتراپىدا تۇرغان بىكار ياغاچلارنى يو-
نۇپ، ئۇنىڭدىن تازا كېلىشكەن بىر قىزنىڭ هەيكىلىنى يا-
ساپ، ئاندىن كىرىپ ئۇخلاپ قاپتۇ. ئىككىنچى نۆۋەت كۆزەت
قىلىش تىككۈچىگە كەپتۇ. تىككۈچى ياغاچچىنىڭ قىلغان ئا-
جايىپ ئىشىغا هەيران قاپتۇ ۋە ئۇمۇ ئۆزىنىڭ ئۇستىلىقىنى
كۆرسەتمەكچى بولۇپ، بىر قۇر كىيىم تىكىپ، ياغاچ قىزغا
كىيدۈرۈپ قويۇپتۇ. ئەڭ ئاخىرقى كۆزەتكە ئاخۇنۇم چىقىپتۇ،
قارىسا بىر چىرايلىق قىز تۇرغان. بۇنى كۆرگەن ئاخۇنۇم
بىر تۇرۇپ خۇشال بوپتۇ، بىر تۇرۇپ قورقۇپتۇ. قىزغا گەپ
قىلسىمۇ، ۋارقىرىسىمۇ جىم تۇرغۇدەك، تاش ئېتىپمۇ جاۋاب
ئالالماي، ئاخىر قىزنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. قارىسا چىرايلىق
بىر قىزنىڭ هەيكىلى. ئاخۇنۇم بۇنى ئاۋۋال كۆزەتتە تۇرغان
ئىككى ئۇستامنىڭ قىلغانلىقىنى بىلىپ، ئۆزىنىڭمۇ قاراپ
تۇرغۇسى كەلمەپتۇ. تاهارەت ئېلىپ بامدات نامىزىنى ئوقۇپ،
ئاندىن خۇداغا يىغلاپ مۇشۇ قىزغا جان ئاتا قىلىشنى تىلەپ-
تۇ. ئاخۇنۇمنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولۇپ، قىزغا جان كىرىپ
سۆزلەشكە باشلاپتۇ. ئاڭغىچە تاڭ يورۇپ، كۈنمۇ چىقىپتۇ.
ئۇخلاۋاتقان ئىككى ئۇستام ئويغىنىپ، چىرايلىق بىر قىزنىڭ
تۇرغىنىنى كۆرۈپ هەۋىسى كەپتۇ ۋە بىر - بىرىدىن قىزغى-
نىپ يالغۇز ئۆزىنىڭ قىلىۋالغۇسى كەپتۇ، ئەمما بۇ ئۈچ

كىشىنىڭ ھەممىسى ئوخشاشلا ئەمگەك سۆيۈرگەنلىكى ئۈ-
چۈن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا تالاش - تارتىش بولۇپ كېتىپتۇ.
ياغاچچى بىرىنچى بولۇپ سۆز باشلاپ:

— بۇ قىز جەزمەن مېنىڭ بولۇشى كېرەك، چۈنكى
ئاۋۋال مەن ياغاچتىن قىزنىڭ ھەيكىلىنى ياسىمىغان بولسام،
ھېچقايسىڭلارنىڭ خىيالىغا كەلمىگەن بولاتتى، — دەپتۇ.
تىككۈچى:

— مەن سەن ياسىغان ياغاچ ھەيكەلگە كىيىم كىيدۈرۈپ
ئادەم سىياقىنى بەردىم، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ قىز مېنىڭ بولۇ-
شى كېرەك، — دەپتۇ. ئاخىردا ئاخۇنۇم سۆزگە تۇرۇپ:

— سىلەرنىڭ قۇرۇق ياغىچىڭلار ھېچ نەرسىگە كېرەككە
كەلمەيتتى، چۈنكى ئۇنىڭ جېنى يوق. مەن ئاخۇنلۇق سۈپى-
تىم بىلەن خۇدادىن تىلەپ ئۇنىڭغا جان كىرگۈزدۈم،
شۇڭلاشقا قىزدا ھېچقايسىڭلارنىڭ ھەققى يوق، — دەپتۇ.

ئادىل پادىشاھ بىرىنچى ھېكايىسىنى ئەنە شۇنداق تۈگى-
تىپتۇ - دە، ئۆز - ئۆزىگە: «ئۇنداق بولسا، بۇ قىز مۇشۇ
ئۈچ كىشىنىڭ ئىچىدىن قايسىسىنىڭ بولۇشى كېرەك؟» دەپ
سوئال قويۇپتۇ ھەم ئۆزى: «بۇ قىز ئاخۇنۇمنىڭ بولۇشى كې-
رەك» دەپ توختاپتۇ. بۇ ۋاقىتتا قىز پادىشاھ كۆزىنى ئې-
چىپتۇ - دە، بېشىنى كۆتۈرۈپ:

— ياق، خاتالاشتىڭىز. قىز ياغاچچىنىڭ بولۇشى كېرەك،
چۈنكى دەسلەپ ئۇ ياسىمىغان بولسا، بۇنىڭغا ھېچقايسىسىنىڭ
ئەقلى يەتمەيتتى، — دەپ تۈزىتىش بېرىپ، يەنە ئۇخلاشقا
باشلاپتۇ.

ئادىل پادىشاھ قىزنى بىرىنچى قېتىم ئويغىتالىغانلىقى
ئۈچۈن ئىنتايىن خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ. ئۇ ئوبدان بىر يۆ-
تىلىۋالغاندىن كېيىن ئۆزىنى رۇسلىۋېلىپ، ئىككىنچى ھېكا-

يىسنى مۇنداق باشلاپتۇ:

بۇرۇنقى زاماندا بىر باي كىشى ئۆتكەنىكەن. كۈنلەردىن بىر كۈنى باي ئۆلۈپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئارقىسىدىنلا ئۇزۇن ئۆتمەي خوتۇنىمۇ ئۆلۈپ قېلىپ، ئۇلارنىڭ ئىككى ئوغلى يېتىم قاپتۇ. بۇ باللار ئاتا - ئانىسىنىڭ دەردىدە تولا يىغلاپ، بىزدەك يېتىم باللارغا بۇنداق ئاتا - ئانىمىز يوق شەھەردە ياشاش لايىق ئەمەس. ئۇنىڭدىن كۆرە، باشقا شەھەرگە بېرىپ ياشىغىنىمىز ئەۋزەل، دېگەن خىيال بىلەن مال - دۇنيالىرىنى ئېلىپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇلار كۈنلەپ، ئايلاپ مېڭىپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئاچا يولغا يېتىپ كېلىپ، ئىككىسى ئىككى تەرەپكە يول ئاپتۇ.

ئاردىن بىرقانچە يىل ئۆتۈپتۇ. ئاكىسى چوڭ بىر شەھەرگە بېرىپ ئورۇنلاشقان بولسىمۇ، ئۇزۇن ئۆتمەي مال - دۇنيالىرى تۈگەپ، قەلەندەرلىك قىلىپ كۈن كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ. ئەمما، كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ ئېغىرچىلىق تېخىمۇ كۈچىيىپ، يېرىم ئاچ، يېرىم توق ھالەتكە چۈشۈپ قالغاندىن كېيىن، نېمە بولسىمۇ بولسۇن، ئۇكامنى ئىزدەپ تېپىشىم كېرەك، دېگەن خىيال بىلەن شەھەردىن ئايرىلىپ ئاۋۋالقى ئاچا يولغا كېلىپ، ئۇكىسى كەتكەن تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. بىرقانچە كۈن ماڭغاندىن كېيىن بىر چوڭ شەھەرگە كەپتۇ. بۇ شەھەردىمۇ قەلەندەرچىلىك بىلەن كۈن كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ.

ئۇكىسى بولسا ئاكىسىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن چوڭ بىر شەھەرگە كېلىپ سودىگەرچىلىك قىلىپ، ياخشى تۇرمۇش ئۆتكۈزۈشكە باشلاپتۇ، مال - دۇنياسى ئاۋۋالقىدىن بىرقانچە ھەسسە كۆپىيىپتۇ، بالا - چاقىلىقمۇ بوپتۇ. ئۇكىسى بىر كۈنى شەھەردە تاماشا قىلىپ يۈرۈپ، ئاكىسىنىڭ جۇل - جۇل

www.uyghurkitap.com

ئەسكى كىيىملەر بىلەن نان تىلەپ، قەلەندەرلىك قىلىپ يۇر-گەنلىكىنى كۆرۈپ قاپتۇ ـ دە، ئاكىسىنى دەرھال چاقىرىپ تونۇشلۇق بېرىپتۇ. ئىككىسى يىغلاپ، قۇچاقلىشىپ كۆرۈ-شۇپتۇ. ئۇكىسى ئاكىسىغا:

— مېنىڭ ئۆيۈم شەھەر تېشىدىكى ئۆستەڭنىڭ بويىدا، سىز تارتىنماي دەرھال مېنىڭ ئۆيۈمگە بېرىڭ. ئۆيدە خوتۇن-بالىلىرىم بار. ئۇلار سىزنى كۆرگەندە، ئۆزىڭىزنىڭ مېنىڭ ئاكام ئىكەنلىكىڭىزنى ئېيتىڭ. مەن ھازىر يېتىپ بارىمەن، — دەپتۇ ـ دە، كېتىپ قاپتۇ. ئاكىسى ناھايىتى خۇشال بوپتۇ ۋە ئۇكىسىنىڭ ئۆيىگە قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇكىسى بولسا ئىشى-نى تۈگىتىپ ئۆيىگە كېلىپ خوتۇنىدىن سورىسا، بۇ جايغا باشقا كىشىنىڭ كەلمىگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. تاشقىرىغا چىقىپ ئۇنى ھېچ يەردىن ئىزدەپ تاپالماي يەنە قايتىپ كەپتۇ ـ دە، خوتۇنىغا تاماق تەييارلاشنى بۇيرۇپ، بىرئاز دەم ئېلىش ئۈچۈن ئولتۇرۇپ قاپتۇ. بۇ مەزگىلدە ئاكىسى كەلگۈدەك بولسا ناھا-يىتى چىرايلىق بىر ئىمارەت تۇرغۇدەك. ئۇ مەن بۇ ئەسكى كىيىملەر بىلەن ئۆيگە كىرسەم، ئۇكام بولسىغۇ بولىدى، ئە-گەر بولمىسا، باشقا كىشىلەر مېنى ھە، سەن نېمە قىلىدىغان ئادەم، ئوغرىمۇ دەپ، ھويلىدىن قوغلاپ چىقارسا قانداق قىلارمەن؟ ئۇنداق ئىزا تارتىپ يۈرگەندىن ئۆلگىنىم ياخشى ئەمەسمۇ دەپ، ھويلىنىڭ تېشىدا ئۆزىنى ئۆزى پىچاق بىلەن بوغۇزلاپ ئۆلۈۋاپتۇ. بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن ئۇكىسى، ئاكام كەلگەن بولسا كىرەلمەي يۈرمىسۇن دەپ، تاشقىرىغا چىقىپ قارىسا، دەرۋازا ئالدىدا ئاكىسىنىڭ بېشى كېسىك ھالدا ياتقان-لىقىنى كۆرۈپتۇ ـ دە، ئۆزىنى ئۇنىڭ ئۈستىگە تاشلاپ يىغلاشقا باشلاپتۇ ھەم ئۆز ـ ئۆزىنى ئەيىبلەپ، مەن نېمە ئۈچۈن ئاكامنى شەھەردە كۆرگەن چېغىمدىلا ئۆيگە باشلاپ

ئەكەلمىدىم ياكى دەرۋازا ئالدىدا ساقلاپ تۇرمىدىم؟ ئاكام ئۆ-يۈمگە كىرىشكە خىجالەت بولۇپ ئۆزىنى ئۆزى ئۆلتۈرۈۋاپتۇ. ئاكامسىز بۇ دۇنيادا مەنمۇ ياشىمايمەن دەپ، ئۆزىنىڭ بوينىنى ئۆزى قىلىچ بىلەن كېسىۋېتىپتۇ. بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن ئۇكىسىنىڭ خوتۇنى ئېرىنى ئىزدەپ تاشقىرىغا چىقسا، دەرۋازا ئالدىدا ئىككى كىشىنىڭ بېشى كېسىلگەن ھالدا ياتـ-قۇدەك. ئايال ئېرىنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ يىغلاشقا باشلاپتۇ ھەم كېسىلگەن بۇ باشلارنى تەنگە چاپلاپ قويۇپ، خۇداغا نالە قىلىپ قاتتىق يىغلاپتۇ. ئايالنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولۇپ، بۇ ھەر ئىككى بىر تۇغقانغا جان كىرىپ مىدىرلاشقا باشلاپ، ئاخىر ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. ئەمما، ئايال باشنى چاپلى-غان ۋاقىتتا دىققەتسىزلىك بىلەن ئاكىسىنىڭ بېشىنى ئۇكى-سىنىڭ تېنىگە، ئۇكىسىنىڭ بېشىنى ئاكىسىنىڭ تېنىگە چاپلاپ قويغانىكەن. «بۇ ئايالنىڭ ئېرى زادى قايسىسى بولۇشى كېرەك؟» دەپ ئادىل پادىشاھ ئۆز - ئۆزىگە سوئال قويۇپتۇ - دە: «بۇ ئايالنىڭ ئېرى ئۇكىسىنىڭ بېشى چاپلانغان ئاكىسى-نىڭ تېنى بولۇشى كېرەك» دەپ جاۋاب بېرىپ، ھېكايىسىنى تۈگىتىپتۇ. بۇ ۋاقىتتا قىز پادىشاھ كۆزىنى ئېچىپ، ئورنى-دىن تۇرۇپ:

— ياق، خاتالاشتىڭىز، ئۇنداق قىلسا، ئۇ ئىككىسى بىر تۇغقان بولغانلىقى ئۈچۈن راۋا بولمايدۇ. ئۇ ئايالنىڭ ئېرى ئاكىسىنىڭ بېشى چاپلانغان ئۇكىسىنىڭ تېنى بولۇشى كې-رەك، — دەپ تۈزىتىش بېرىپتۇ - دە، يەنە بېشىنى ياستۇققا قويۇپ ئۇخلاشقا باشلاپتۇ.

ئادىل پادىشاھ بولسا قىز پادىشاھنى ئىككىنچى قېتىممۇ ئويغىتالىغانلىقىدىن ئىنتايىن خۇشال بولۇپ كېتىپتۇ - دە، ئۈچىنچى ھېكايىسىنى باشلاپتۇ:

بۇرۇن بىر پادىشاھ بولغانىكەن، ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى بو-
لۇپ، بۇلار بىر - بىرىگە ناھايىتى ئوخشىشىدىكەن، يېشىمۇ
ئانچە پەرق قىلمايدىكەن، بىر قېتىم كۆرگەن كىشى ئۇلارنى
بىر - بىرىدىن ئاجرىتالماي قالىدىكەن. باتۇرلۇقتا ئۇكىسى
ئاكىسىدىن ئۆتۈپ كېتىدىكەن. ئۇلار چوڭىيىپ بالاغەتكە يې-
تىپ قاپتۇ، لېكىن ئۆزلىرىنىڭ يۇرتى ئىچىدىن بۇ ئىككى
ئوغۇلغا لايىق تېپىلماپتۇ. كۆڭلەرنىڭ بىرىدە ئىككى يىگىت
مەسلىھەتلىشىپ، باشقا يۇرتقا بېرىپ لايىق تېپىپ كەلمەكچى
بوپتۇ، ئەمما ئىككىسى بىللە بارماستىن، ئاۋۋال ئاكىسى بې-
رىپ كەلگەندىن كېيىن، ئاندىن ئۇكىسى بېرىشقا قارار قىلىپ-
تۇ. پادىشاھ نۇرغۇن تەييارلىقلار بىلەن چوڭ ئوغلىنى يولغا
ساپتۇ. چوڭ ئوغۇل بىر كۆنلۈك يولغا بېرىپ كەينىگە قارد-
سا، ئۇكىسىنىڭ قىلىچ ئوينىتىپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ
توختاپ تۇرۇپتۇ. ئۇكىسى يېتىپ كېلىپ، ئاكىسىغا:
— ئاكا، بىر ئىش ئۇنتۇلۇپ قاپتۇ. سىزنىڭ قىلىچىد-
ڭىزنىڭ غىلىپى مەند-
دە قالسۇن، مېنىڭ
قىلىچىمنىڭ غىلىپىد-
نى سىز ئەكېتىڭ.
ئەگەردە قايسىمىز
خەۋپ - خەتەرگە يو-
لۇقساق، قىلىچىمىز-
نىڭ غىلىپى لىق
قانغا تولىدۇ، ئەنە شۇ
ۋاقىتتا بىر - بىرد-
مىزگە ياردەمگە بارايد-
لى، — دەپتۇ. بۇنى

ئاڭلىغان ئاكىسى ناھايىتى خۇشال بولۇپ، دەرھال قىلىد-
چىنىڭ غىلىپىنى ئالماشتۇرۇپتۇ. ئۇكىسى ئاكىسىغا ئاقىول
تىلەپ قايتىپ كېتىپتۇ. ئاكىسى ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ.

ئاكىسى چۆل - جەزىرىلەردە بىرقانچە كۈن يول مېڭىپ،
ئاخىر بىر تاغقا يېتىپ كەپتۇ ۋە ئۇ يەردە بىر چوڭ ئۆڭكۈر-
نى كۆرۈپتۇ، قارىسا ئۆڭكۈردىن تۈتۈن چىقىۋاتقۇدەك. يىگىت
ئۆڭكۈرگە كىرىپ قارىغۇدەك بولسا، ئۆڭكۈر ئىچىدە ناھايىتى
چىرايلىق بىر قىز يىغلاپ ئولتۇرغۇدەك. يىگىت ھەيران قې-
لىپ، قىزدىن:

— بۇ ئۆڭكۈردە نېمە ئىش قىلىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.
قىز تېخىمۇ قاتتىق يىغلاشقا باشلاپتۇ. يىگىت قىزغا تەسەللى
بېرىپ:

— قانداق سۆزىڭىز بولسا ئېيتىڭ، مەن ئورۇندايمەن، —
دەپتۇ. قىز:

— مەن پادىشاھنىڭ ئارزۇلاپ باققان بىر تال قىزى ئى-
دىم. بىزنىڭ شەھەرگە ھەر يىلى بىر ئاپەت كېلىدۇ، ئۇ بول-
سىمۇ، مۇشۇ ئۆڭكۈردىكى ئەجدىھاغا ھەر يىلى بىر قىزنى

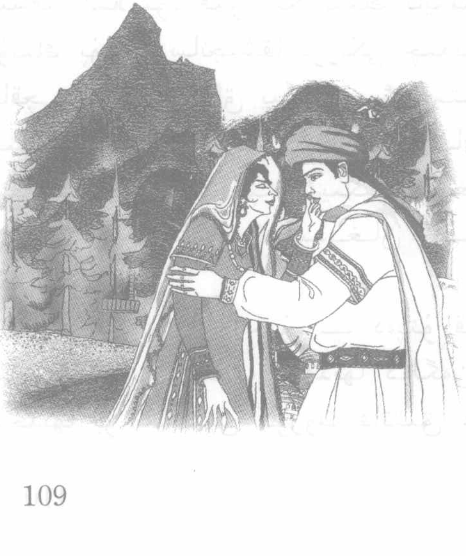

بەرمىسە، پۈتۈن شەھەر
خەلقىنى ۋەيران قىلى-
دۇ. بۇ يىل نۆۋەت ما-
ڭا كەلگىنى ئۈچۈن
مېنى ئەجدىھاغا تاشلاپ
بېرىشتى. ھازىر ئەج-
دىھا ئۈچ كۈنلۈك
شىكارغا كەتكەن،
كېلىدىغان ۋاقتى بول-
دى، شۇڭا ئۆز ئۆلۈ-

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

مىمدىن قورقۇپ يىغلاۋاتىمەن، — دەپتۇ. يىگىت:

— ھېچقاچان سىزنى ئەجدىھانىڭ ئالدىغا تاشلاپ بېرىپ كەتمەيمەن. خاتىرجەم بولۇڭ، مەن ئەجدىھانى ئۆلتۈرۈپ سىزنى ساق- سالامەت ئاتىڭىزنىڭ قېشىغا ئېلىپ بارىمەن، — دەپ قىزنى خاتىرجەملەندۈرسىمۇ، قىز ئانچە ئىشەنمەي:

— رەھمەت سىزگە، سىز دەرھال قايتىپ كېتىڭ، ھەر ئىككىمىز ھالاك بولمايلى، — دەپتۇ. يىگىت بولسا ئەجدىھانى ئۆلتۈرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ قەسەمياد قىپتۇ ۋە ئەجدىھانىڭ قايسى ۋاقىتتا كېلىدىغانلىقىنى سوراپتۇ. قىز:

— ئەجدىھا كېلىشتىن ئىلگىرى ھاۋا گۈلدۈرلەپ، چاقماق چېقىپ، يامغۇر ياغىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن قاتتىق بوران چىقىدۇ. ئۇ شۇ ۋاقىتتا كېلىدۇ، — دەپتۇ. يىگىت:

— ئۇنداق بولسا مەن بىرئاز دەم ئېلىۋالاي، سىز ئەجدىھا كېلىشتىن ئىلگىرى مېنى ئويغىتىپ قويۇڭ، لېكىن مەن قاتتىق ئۇخلايمەن، شۇڭا مانا بۇ قىلىچنى ئوڭ پۇتۇمغا سانجىڭ، شۇ ۋاقىتتا ئويغىنىمەن، — دەپ ئۇخلاشقا باشلاپتۇ.

بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن ھاۋا گۈلدۈرلەپ، چاقماق چېقىشقا باشلاپتۇ. قىز يىگىتنىڭ تاپىلىغىنى بويىچە قىلىچنى ئۇنىڭ پۇتىغا سانجىشقا يۈرىكى چىدىماي، ۋارقىراپ ئويغاتماقچى بوپتۇ، بىراق يىگىتنى ئويغىتالماپتۇ. قاتتىق بوران چىقىشقا باشلاپتۇ. قىز ئىلاج قىلالماي ئاخىر يىگىتنىڭ پۇتىغا قىلىچنى سانجىپتۇ، يىگىت ئويغىنىپ:

— ئەجدىھانىڭ كېلىدىغان ۋاقتى بولدىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئەنە كېلىۋاتىدۇ، — دەپتۇ قىز. يىگىت ئىككى بىسلىق قىلىچنى ئېلىپ ئەجدىھا كەلگەن تەرەپكە قاراپ تۇرۇپتۇ. ئەجدىھا بۇ يىگىتنى كۆرۈپ قاتتىق غەزەپكە كېلىپ ئۇنى دەم

تارتقانىكەن، يىگىت ئىككى بىسلىق قىلىچنى توغرا تۇتقان پېتى ئەجدىھانىڭ ئاغزىدىن كىرىپ، قۇيرۇقىدىن چىقىپتۇ، ئەجدىھا ئۆلۈپتۇ. بۇنى كۆرگەن قىز ناھايىتى خۇشال بولۇپ، يىگىتنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئېتىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن بۇلار شەھەرگە قاراپ مېڭىپتۇ. قىزنى كۆرگەن پادىشاھ بىلەن خانىش خۇشاللىقىدىن ھوشىدىن كېتىپتۇ. ئۇلار ھوشىغا كېلىپ، يىگىتنىڭ ئەجدىھانى ئۆلتۈرۈپ، قىزنى قۇتۇلدۇرغانلىقىنى ئاڭلاپ ناھايىتى خۇشال بولۇپ، ئالدى بىلەن يىگىتنى باغرىغا بېسىپ يىغلاپ كۆرۈشۈپتۇ، ئاندىن قىزنى باغرىغا بېسىپتۇ. ئاۋۋال ئۆزى بىلەن كۆرۈشمىگەنلىكىنى كۆرگەن قىز خاپا بولۇپ، ئاتىسىدىن بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىغاندا، ئاتىسى:

— قىزىم، ئەگەر مۇشۇ يىگىت بولمىسا، بىز سېنى قانداق كۆرەلەيمىز؟! مۇشۇ يىگىت ئەجدىھانى ئۆلتۈرۈپ، سېنى قۇتۇلدۇردى، شۇڭا يىگىت بىلەن ئاۋۋال كۆرۈشتۈم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. قىز بۇنى ئاڭلاپ ناھايىتى خۇشال بوپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ يەتتە كېچە - كۈندۈز چوڭ توي - مەرىكە قىلىپ، قىزنى يىگىتكە نىكاھ قىلدۇرۇپ، يىگىتنى ئۆزىگە ۋەزىر قىلىۋاپتۇ.

ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتۈپتۇ. بىر كېچىسى يىگىتنىڭ كۆزى تامدىكى بىر سۈرەتكە چۈشۈپتۇ - دە، خوتۇنىدىن:

— بۇ كىمنىڭ قىزى، ئۇ قەيەردە؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بۇ سۈرەتتىكى قىز بىزنىڭ شەھەرنىڭ سىرتىدىكى يەتتە باشلىق يالماۋۇز مومايىنىڭ قىزى. ئۇ موماي: «كىمكى مېنى چېلىشىپ يېڭەلىسە، شۇ كىشىگە قىزىمنى بېرىمەن. ئەگەر يېڭەلمىسە، ئۇنى ئېتقا ئايلاندۇرۇۋېتىمەن» دەپ جاكارلىغان. ئەمما، بۇ قىزغا قىزىققان نۇرغۇن پالۋانلار، باتۇرلار

بۇ موماي بىلەن چېلىشىپ يېڭەلمىگەن، موماي ئۇلارنى ئېتقا ئايلاندۇرۇۋېتكەن، ــ دەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان يىگىت دەرھال، ھە، بۇ قىز مېنىڭ ئۇكامنىڭ لايىقى ئەمەس، مەن مومايىنى يېڭىپ، قىزنى ئۇكامغا ئېلىپ بېرىمەن دەپ، كۆڭلىگە پۈكۈپ قويۇپتۇ. ئەتىسى يىگىت خوتۇنىغا ھەم ئۇر-دىدىكىلەرگە ئۆزىنىڭ يالغۇز ئوۋغا چىقىدىغانلىقىنى ئېيتىپ قويۇپ، يالماۋۇز مومايىنىڭ ئۆيىگە قاراپ يول ئاپتۇ. بىر ۋاقىتلاردىن كېيىن مومايىنىڭ ئۆيىگە يېتىپ بېرىپتۇ. بۇنى كۆرگەن يالماۋۇز موماي:

ــ ھەي ئادەمزات، بۇ يەرگە نېمىشقا كەلدىڭ، جېنىڭدىن تويدۇڭمۇ؟ ــ دەپ ۋارقىراپتۇ. ئەمما، يىگىت پەرۋا قىلماستىن:

ــ شەرتىڭنى ئورۇنداپ، سەن بىلەن چېلىشىپ، قىزىڭنى ئېلىش ئۈچۈن كەلدىم، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىككىسى چېلىشىشقا باشلاپتۇ. ئۇزاققىچە بىر-بىرىنى يېڭەلمەپتۇ. بۇ ۋاقىتتا موماي بىر ھىيلە ئىشلىتىپ:

ــ ھەي ئادەمزات، ناھايىتى ئۇسساپ كەتتۇق. بىر سۇ ئىچىۋېلىپ ئاندىن كېيىن چېلىشايلى، ــ دەپتۇ. يىگىتمۇ ماقۇل كۆرۈپ، كۆلنىڭ بېشىغا بېرىپتۇ. موماي تۇمشۇقىنى سۇغا چۆكۈرۈپ سۇ ئىچكەن بولۇپ تۇرۇپتۇ. يىگىت بولسا سۇنى ناھايىتى كۆپ ئىچكەنلىكتىن، پۈتۈن تېنى بوشىشىپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن موماي چېلىشتا يىگىتنى يېڭىۋاپتۇ-دە، ئۇنىڭ ئاستىنى ئىت، ئۈستىنى ئادەم قىياپىتىگە ئايلان-دۇرۇۋېتىپتۇ.

يىگىتنىڭ ئۇكىسى قىلىچىنىڭ غىلىپىغا قارىسا، غىلاپلىق قانغا تولۇپ كېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئۇكىسى ئاكىسىنىڭ بىر پالاكەتكە يولۇققانلىقىنى بىلىپ، دەرھال يارده‌مگە مېڭىپ-تۇ. بىرقانچە كۈن يول مېڭىپ، ئاخىر ئاكىسىنىڭ تۇرغان

شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشاھ ئۆزىنىڭ كۆيئوغلى، دەپ بىلىپ ناھايىتى ياخشى كۈتۈۋاپتۇ. يىگىت بولسا، ئاكام مۇشۇ شەھەر پادىشاھىنىڭ قىزىنى ئاپتىكەن - دە، پادىشاھ مېنى ئاكامغا ئوخشىتىۋاتىدۇ. ئەمدى ئاكامنى تاپىدىغان بولدۇم، دەپ ئويلاپتۇ -دە، ئاكىسىنىڭ ئۆيىگە كىرىپتۇ. ئاكىسىنىڭ خوتۇنىمۇ بۇ يىگىتنى ئۆزىنىڭ ئېرى دەپ ئىشىنىپتۇ. بۇ يىگىتنىڭمۇ كۆزى ھېلىقى تامدىكى سۈرەتكە چۈشۈپ، بۇ سۈرەتنىڭ سىرىنى سورىغانىكەن، قىز ئاچچىقلاپ:

— ئۆتكەندە ئېيتىپ بەرگەنىدىمغۇ، — دەپتۇ. يىگىت:

— ئېسىمدىن چىقىپ قاپتۇ، — دەپ يەنە بىر سۆزلەپ بېرىشنى ئۆتۈنۈپتۇ. قىز ئېرىگە سۆزلەپ بەرگەن ئەھۋالنىڭ ھەممىسىنى تولۇقى بىلەن سۆزلەپ بېرىپتۇ. يىگىت، ئۇنداق بولسا ئاكام مۇشۇ قىزنى ماڭا ئېلىپ بېرىمەن دېگەن نىيەتتە، شۇ موماينىڭ ئۆيىدە پالاكەتكە يولۇققان ئوخشايدۇ دەپ ئويلاپ، ئەتىسى سەھەردە ئېتىغا مىنىپ موماينىڭ ئۆيىگە بارسا، ئاكىسى ئاجايىپ بىرنەرسىگە ئايلىنىپ قالغان. بۇنى كۆرۈپ ناھايىتى غەزەپلىنىپتۇ ۋە موماي بىلەن چېلىشىپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي يىگىت موماينى يېڭىۋاپتۇ - دە، ئاكىسىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بېرىشنى سوراپتۇ. موماي دەرھال ماقۇل بولۇپ، ئاكىسىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بېرىپ، قىزىنى يىگىتكە بېرىپتۇ. بۇ ئاكا - ئۇكا ئىككىسى موماينىڭ قىزىنى ئېلىپ ئوردىغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئوردىغا بارغاندا، بۇ ئاكا - ئۇكىنى پادىشاھمۇ ئايرىۋالالماپتۇ، ھەتتا ئاكىسىنىڭ خوتۇنىمۇ قايسىسى ئۆزىنىڭ ئېرى، قايسىسى ئېرى ئەمەسلىكىنى بىلەلمەي قاپتۇ، دەپ ئادىل پادىشاھ ھېكايىسىنى تۈگىتىپتۇ - دە: «بۇ خوتۇن ئۆز ئېرىنى قانداق تونۇۋېلىشى كېرەك؟» دەپ

ئۆز ـ ئۆزىگە سوئال قويۇپتۇ ۋە ئۆزىگە: «ئايال ئاكا ـ ئۇكا ئىككىسىدىن، مېنىڭ ئېرىم قايسىڭلار؟ دەپ سوراپ بىلىۋالسا بولىدۇ» دەپ ھېكايىنى توختىتىپتۇ. بۇ ۋاقىتتا قىز پادىشاھ كۆزىنى ئېچىپتۇ ۋە ئورنىدىن قوپۇپ:

— خاتالاشتىڭىز. ئايال كىشىنىڭ ئۇنداق سورىشى مۇمكىن ئەمەس ھەم باشقىلار ئاڭلاپ قالسىمۇ ئۇيات. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئايال ئىككى يەرگە ئورۇن ھازىرلاپ، بىرىگە ئۆزى ئاۋۋال بېرىپ يېتىشى كېرەك. قايسىسى بۇ ئايالنىڭ ئېرى بولسا، شۇ كىشى ئايالنىڭ قوينىغا كىرىپ ياتىدۇ، — دەپ تۈزىتىپتۇ، ئاندىن مۇنۇ گەپنى قوشۇپ قويۇپتۇ، — سىز مېنىڭ شەرتىمنى تولۇق ئورۇندىدىڭىز. مەن سىزنىڭ ئۆمۈرلۈك خوتۇنىڭىز بولىمەن.

بۇ ۋاقىتتا ئادىل پادىشاھ قىز پادىشاھتىن قارا ئاتلىق ۋەزىرنىڭ سىرىنى سوراپتۇ. قىز پادىشاھ:

— مەن سىزنىڭ ئادىل، ھەققانىي ئىكەنلىكىڭىزنى ئەزەلدىن بىلەتتىم، شۇنىڭ ئۈچۈن سىز بىلەن دىدار كۆرۈشۈش ئارزۇيۇم بار ئىدى. بۇ ئارزۇيۇمنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن، مەن ئۆز كېنىزىكىمنى ۋەزىرچە ياساندۇرۇپ، يەر ئۈستى خانىلىقىغا چىقىپ، ئاشۇ مومايىنىڭ يىپىنى ئەكېلىشكە بۇيرۇغان. بۇ ئايالنىڭ دەردىنى ئاڭلاپ سىزنىڭ ئاخىر مۇشۇ يەرگە كېلىدىغانلىقىڭىزنى بىلەتتىم. ئەمدى ئۇ مومايىنىڭ يىپىنى ھېچكىم ئوغرىلىمايدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بۇلارنىڭ ئىككىلىسى يەر ئۈستى خانلىقىغا چىقىپ تېخىمۇ بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ ھەم يۇرتنى تېخىمۇ ئادىل، تېخىمۇ ھەققانىي سوراپتۇ، خەلقىمۇ ئۇنىڭدىن رازى بولۇپتۇ، شۇنىڭدىن كېيىن قېرى مومايىنىڭ يىپىنىمۇ ھېچكىم ئەكەتمەيدىغان بوپتۇ.

www.uyghurkitap.com

ئۆرتوقماق

بۇرۇنقى زاماندا بىر بوۋاي بىلەن بىر موماي ئۆزىنىڭ ئۈچ - تۆت يېتىم نەۋرىسىنى بېقىپ، بىر دەريانىڭ بويىدا ياشايدىكەن. ئۇلارنىڭ پەقەت بىر تۇپلا قاغا جىگدىسى بار ئى-كەن، ئۇلار تولىراق شۇ جىگدە بىلەن كۈن كەچۈرىدىكەن. ئەمما، بۇ جىگدىگە قاغىلار ئۆگىنىۋاپتۇ، بىرى كەتسە، بىرى كېلىپ جىگدىگە ئارام بەرمەپتۇ. بوۋاي جىگدىنى قاغىلاردىن ساقلاشنىڭ ئامالىنى ئىزدەپتۇ. ئويلا - ئويلا ئاخىر چارە تې-پىپتۇ: بىر كەپتەرنىڭ باچكىسىنى ئۆلتۈرۈپ، قېنىنى پۇت-لىرىغا، كىندىكىگە، بېشىغا سۈۋاپتۇ - دە، جىگدىنىڭ ئاس-تىغا كېلىپ، ئۆلۈپ قالغاندەك بولۇپ يېتىپتۇ. بىر چاغلار-دىن كېيىن بىر قاغا جىگدىگە كېلىپ قونۇپ، كېپەك باسقان كانىيىنى سوزۇپ قاقىلداپتۇ، بوۋاينىڭ يۈزىگە جىگدىلەردىن بىرنەچچىنى چوقۇلاپ چۈشۈرۈپ سىناپتۇ، قارىسا جىم، «هەي، بۇ بىر تاپ ئوخشايدۇ» دەپ پەسكە چۈشۈپتۇ، ئاستا ئالچاڭلاپ كېلىپ، بوۋاينىڭ قورسىقى ئۈستىگە چىقىپ، كىندىكتىكى قېتىپ قالغان قانلارنى چوقۇپ يەپتۇ، ئاغزىنى تامشىپ شۇنداق قارىسا، راستتىنلا خۇدا بەرگەن بىر ئولجا. قاغا ئاۋۋال «ئۆلۈك»نىڭ كۆزىنى چوقۇپ يەي دەپ بىر سەك-رەپ بوۋاينىڭ ئېچىلىپ قالغان ئاغزىغا قونۇپتۇ. نەدە تۇرسۇن

www.uyghurkitap.com

كۆزىنى چوقۇش... قاغا ئۆز كويىدا قاپتۇ. قارىسا بارماقلىرى بوۋاينىڭ ئاغزىغا قىسىلىپ قاپتۇ. قاغا دەررۇ بىر ھىيلە ئويلاپ: «مۇبارەك بولسۇن تىرىلىپ قالغانلىرىغا، بوۋاي!» دەپتۇ. بوۋاي «ھىم» دەپ ئاغزىنى شۇنداق ئېچىشىغا، قىلماق-چى بولغان قاغا ئەمدى ئۆزىنى بوۋاينىڭ چاڭگىلىدا كۆرۈپتۇ. ئاخىر قاغا:

— باش - كۆزلىرىنىڭ سادىغىسى بولاي، مېنى قويۇپ بەرسىلە ! — دەپ يالۋۇرۇپتۇ.

— تاس قالدىم كۆزۈمنىمۇ ساڭا سادىغا قىلغىلى. ئەمدى سېنى قويۇپ بېرىش دېگەن نەدىكى گەپ ! — دەپ ئۇنىماپتۇ بوۋاي.

— مەن سىلىنى تۈگىمەس دۇنياغا يەتكۈزۈپ قوياي، — دەپ يەنە يالۋۇرۇپتۇ قاغا.

— مەن چىرايلىق سۆزلەرگە ئالدىنىپ قېرىغاندا مۇشۇ كۈنگە قالغان، ئەمدى ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرىدا ساڭا ئالدىنىپ نەگە باراي، — دەپتۇ بوۋاي.

— مەن قاغىلارنىڭ ئەڭ قېرىسى، يېشىم مىڭدىن ئاش-تى. ئاخىرقى ئۆمرۈمدە ۋەدەمگە شۇنداق بىر ۋاپا قىلىپ ئۆ-تەيكى، ئادەم بالىسى مېنى بىلىپ قالسۇن... — دەپ كوسا ئېڭەكلىرىنى بوۋاينىڭ ئوتتۇندەك بارماقلىرىغا سۈركەپ يىغلاپتۇ قاغا. «قېرى قېرىنىڭ قاياشى» دېگەندەك، بوۋاينىڭ كۆڭلى ئېرىپ، خەير، بۇنىمۇ بىر كۆرۈپ باقاي دەپ، قاغىنى قويۇپ بېرىپتۇ. قاغا ئىنتايىن خۇش بولۇپ، تەزىم قىلىپ:

— قېنى، مېنىڭ ئارقامغا كىرىپ ماڭسىلا، — دەپتۇ.

قاغا بىردەم ئۇ دەرەخكە، بىردەم بۇ دەرەخكە قونۇپ، ئا-خىر بىر جاڭگالنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئاجايىپ يوغان قېرى بىر توغراققا كېلىپ قونۇپتۇ. بوۋاي ھاسىسى بىلەن

دوڭغاقلاپ كېلىپ ئەتراپقا شۇنداق قارىسا، مال چارۋا دېگەن مىغىلداپ يايلىغان، قويلارنىڭ ئۈستىدە تورغايلار ئۇۋىلىغان، سۇلۇق، ئوتلۇق... شۇنداق چىرايلىق بىر جاڭگال. قاغا توغراقنىڭ تۈۋىدىكى كامارنىڭ يېنىغا چۈشۈپ:

— خوش، بوۋاي، قېنى ئەلتىپات قىلسىلا، — دەپ ئۆ-يىگە تەكلىپ قىپتۇ. بوۋاي:

— بۇ كامارغا مەن قانداق پاتىمەن؟ — دەپتۇ. قاغا:

— قېنى، قەدەملىرىنى قويسىلا، بىر گەپ بولار، — دەپ قول باغلاپ تۇرۇپتۇ. بوۋاي خەير دەپ شۇنداق قەدەم تاشلى-غانىنى بىلىپتۇ، قالغىنىنى بىلمەپتۇ. كۆزلىرىگە ھەر خىل يورۇقلۇق كۆرۈنۈپ، قۇلاقلىرىغا خىلمۇخىل يېقىملىق ئاۋازلار ئاڭلىنىپتۇ، ئالدىغا ئۈنچىلەر چېچىلىپ، قۇلۇپلار جاراڭلاپ، چوڭ ئىشىكلەر ئېچىلىپتۇ. قارىسا، بوۋاي بىر بوستانلىقتىكى سۇپىغا كېلىپ قاپتۇ. قاغا بوۋاينى سۇپىنىڭ ئۈستىگە تەكلىپ قىپتۇ. ئۆزى سۇپىنىڭ چېتىدىكى پۇتلىرى-غا رەڭمۇرەڭ گۈل-لەر يامىشىپ كەتكەن بىر كۈرسىنىڭ ئۈستىگە قونۇپ:

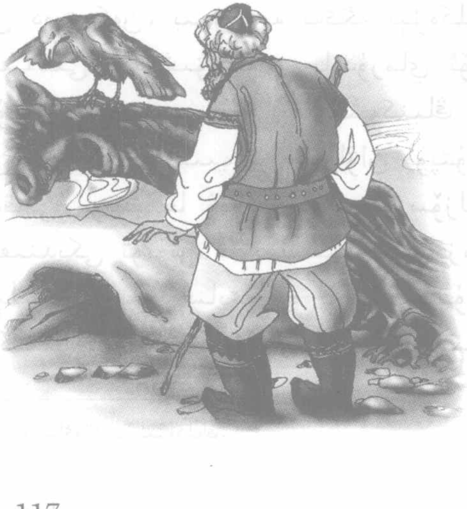

— مەن قا-غىلارنىڭ خىزىرى، ئادىتىمىز شۇنداق ئىكەن، سىلىگە يو-لۇقۇپ قالدىم... خەير، ۋەدىگە ۋاپا، قىرراق ! — دەپ-تىكەن، سۇپىنىڭ

ئالدىغا بىر قارا ئېشەك پەيدا بوپتۇ. قاغا:

— مانا بۇ ئېشەك سىلىگە ۋاپالىق سوۋغىسى. سىلى بۇ ئېشەككە شۇنداق مىنگەندە، ئۆزلىرىنى بىر يول ئۈستىدە كۆرىدىلا. شۇ يول بىلەن مېڭىپ، كەچ قالسىلىمۇ ھېچكىمنىڭكىدە قونماي، ئۆيلىرىگە بارسىلا. ئەگەر دۇنيا لازىم بولسىلا مۇشۇ ئېشەكنى بىر كۆرپىنىڭ ئۈستىگە چىقىرىپ: «ساڭقاك[1]، ئېشىكىم، ساڭقاك، ئالتۇن ــ كۈمۈش ساڭقاك!» دېسىلە، سىلىگە ئالتۇن ــ كۈمۈش ساڭقاپ بېرىدۇ، لېكىن بۇ سىرنى ھېچكىمگە ئېيتمىسىلا، — دەپتۇ.

بوۋاي «خوپ» دەپ ئېشەككە شۇنداق مىنىشىگە، راست دېگەندەك ئۆزىنى يول ئۈستىدە كۆرۈپتۇ. ماڭا ــ ماڭا كەچ بوپتۇ. ئالدىغا بىر تۈگمەن ئۇچراپتۇ. تۈگمەنچى چىقىپ: «ۋاي قونۇپ كەتسىلە...» دەپ ئۆيىگە باشلاپتۇ. ئاخشىمى ياتاردا بوۋاي تۈگمەنچىگە:

— ئېشىكىمگە ئالتۇن ــ كۈمۈش ساڭقاك دېمەي، ئوبدان قاراپ قويسىلا، — دەپ ئۇخلاپ قاپتۇ.

تۈگمەنچى كېچىدە ئاستا چىقىپ، ئېشەككە ھېلىقى گەپنى دەپتىكەن، بىرمۇنچە تەڭگە تېزەكلەپ بېرىپتۇ. تۈگمەنچى ئېشەكنى تېگىشتۈرۈپ، چاندۇرماي ئۆيىگە كىرىپ ئۇخلىۋاپتۇ. بوۋاي سەھەر تۇرۇپ، ئېشەكنىڭ ئالماشتۇرۇۋېلىنغانلىقىنى سەزمەي، مىنىپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئۆيىگە بېرىپ، بولغان ۋەقەنى مومىيىغا ۋە نەۋرىلىرىگە سۆزلەپ بېرىپتۇ. يىراق ــ يېقىندىكى تونۇش ــ بىلىشلىرىدىن زىلچا ــ گىلەم سوراپ كېلىپ، ئۆيىگە سېپتۇ ۋە پادشاھنىمۇ بۇ كارامەتنى كۆرۈشكە تەكلىپ قىپتۇ. ئېشەكنى كۆرپىگە چىقىرىپ، قاغا ئۆگىتىپ

[1] ساڭقاك ــ تېزەكلەك.

قويغان ھېلىقى سۆزلەرنى دەپتۇ. ئېشەك جىم تۇرۇۋېتتۇ، ئىك-كىنچى قېتىم دەپتۇ، ئېشەك يەنە جىم تۇرۇۋېتتۇ. ئۈچىنچى قېتىم يەنە دەپتۇ، ئېشەك يەنە جىم. ئاخىر كالتەك بىلەن راسا بىرنى ئۇرۇپ، ۋارقىراپ دەپتۇ، ئېشەك تاياققا چىدىماي بىر ئىنجىقلاپتىكەن، ئالتۇن - كۈمۈشكە تىكىلىپ ئولتۇرغان پادىشاھ تېزەك ئاستىدا قاپتۇ.

پادىشاھ غەزەپكە كېلىپ: «جاللات !» دەپ ۋارقىراپتۇ، بىراق ئەتراپىغا قارىسا جاللات يوق، «كىمىڭنى ئەخمەق قىد-لىسەن - ھە !» دەپ بوۋاينى تازا ئۇرۇپ يەرگە چاپلىۋېتىپ كېتىپتۇ.

بىچارە بوۋاي ئەتىسى كۆزىنى ئاچسا، موماي ھەم يىغلاپ، ھەم تاپا - تەنە قىلىپ بېشىدا ئولتۇرغۇدەك. بوۋاي چىشىنى چىشلەپ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئېشەككە مىنىپ جاڭگالغا قاراپ يول ئاپتۇ. قاغىنىڭ ئالدىغا بېرىپ، بولغان ئىشلارنى بايان قىپتۇ. قاغا بوۋاينىڭ گەپلىرىنى تولۇق ئاڭلىغاندىن كېيىن «قىرراق» دەپتىكەن، دەررۇ بىر سۇپرا پەيدا بوپتۇ. قاغا:

— مانا بۇ سۇپرىنى ئېلىڭ. قاچانىكى غىزا - تاماق لازىم بولسا: «ئېچىل، سۇپرام، ئېچىل ! » دېسىڭىز، دەررۇ ئېچىلىپ، ئۈستىدە خىلمۇخىل تائاملار ھازىر بولىدۇ. يولدا ھېچ يەردە قونماڭ، سۇپرىنىڭ سىرىنىمۇ ھېچكىمگە ئېيت-ماڭ، — دەپتۇ. بوۋاي خۇشال بولۇپ، سۇپرىنى ئېلىپ يول-غا راۋان بوپتۇ.

ماڭا - ماڭا كۈن كەچ بوپتۇ، يەنە ھېلىقى تۇگمەنچىد-نىڭكىگە چۈشۈپتۇ. يېتىش ئالدىدا:

— ماۋۇ سۇپرىغا: «ئېچىل، سۇپرام، ئېچىل !» دېمەي، ئوبدان قاراپ قويىسىلا، — دەپ ئۇخلاپ قاپتۇ.

تۇگمەنچى كېچىدە ئاستا قوپۇپ، خوتۇن - بالىلىرى بىلەن

گەپنى بىر قىلىپ: «ئېچىل، سۈپرام، ئېچىل!» دېگەنىكەن، سۈپرىدىن خىلمۇخىل غىزالار چىقىپتۇ. تۈگمەنچى ئۇ غىزالارنى بالىلىرى بىلەن ھاپىلا - شاپىلا يېيىشتى. قالغى-نىنى جىمىقتۇرۇپ، سۈپرىنىمۇ تىگىشىۋاپتۇ. بوۋاي ئەتىگىنى سۈپرىغا زەن قويمايلا، قولتۇقىغا قىسىپ يولغا چۈشۈپتۇ. ئۇ يىگە كىرە - كىرمەيلا مومايغا سۈپرىنىڭ سىرىنى سۆزلەپ، مومايىنىڭ ئۈنىمىغىنىغا قارىماي ئۆي راسلىتىپ، پادىشاھقا خەۋەر بېرىپتۇ. پادىشاھ بۇ قېتىم ئۆزى كەلمەي ۋەزىرلىرىنى ئەۋەتىپتۇ. ۋەزىرلەر سورۇن تۈزۈپ ئولتۇرۇشۇپتۇ. نەچچە كۈندىن بېرى ئاچ قالغان نۆكەرلەرمۇ قوللىرىنى يۇيۇشۇپ، ئىشتىكتە تەلمۈرۈشۈپ تۇرۇپتۇ. ھەممە تەييار بولغاندىن كې-يىن، بوۋاي: «ئېچىل، سۈپرام، ئېچىل!» دەپتۇ. ئىككى قې-تىم دەپتۇ، ئۈچ قېتىم دەپتۇ، سۈپرىدىن ھېچ سادا چىقماپ-تۇ. ۋەزىرلەر كايىپ، بوۋاينى ئۇرۇپ دوملىتىۋېتىپ، ئوردىغا قايتىپتۇ.

موماي يىغلاپ تۇرۇپ بوۋايغا يەنە تاپا - تەنە قىپتۇ. بوۋاي قانداق قىلىشىنى بىلمەي، «مەرتەم - مەرتەم، ئۈچ مەر-تەم» دەپ يەنە جاڭگالغا يول ساپتۇ، بېرىپ قاغىنىڭ ئالدىغا كىرىپتۇ، ۋەقەنى يەنە بايان ئەيلەپتۇ. قاغا:

— خەير، بۇ ئاخىرقىسى بولغاي، قىرراق !... — دەپتۇ. بوۋاينىڭ ئالدىدا بىر تۈلۈم پەيدا بوپتۇ. قاغا:

— مانا بۇ تۈلۈم ئىچىدە بىر توقماق بار. قاچانكى بې-شىڭىزغا كۈن چۈشىدىكەن، «ئۇر، توقمىقىم، ئۇر!» دېسە-ڭىز، ھەرقانداق مۈشكۈل ئىشىڭىز ئاسان بولىدۇ، — دەپ يە-نە باشتا ئېيتقان گەپلەرنى جېكىپ، بوۋاينى يولغا ساپتۇ. بوۋاي يەنە ھېلىقى تۈگمەن ئالدىغا كېلىشىگە، تۈگمەنچى چىقىپ:

— ۋاي ئاكا، قونۇپ كەتسىلە ... — دەپ توسۇپتۇ. بوۋاي

«خەير» دەپ ئېشەكتىن چۈشۈپتۇ، يېتىش ئالدىدا:
— ماۋۇ تۇلۇمنىڭ ئىچىدە بىر توقماق بار، «ئۇر، توقمىقىم، ئۇر !» دېمەي، ئوبدان قاراپ قويىسىلا، — دەپ ئۇخلاپ قاپتۇ. تۆگمەنچى خوتۇنى بىلەن تۇلۇمنى ئاستا باشقا ئۆيگە ئوغرىلاپ ئاچىقىپ، ئوتتۇرىغا قويۇپ: «ئۇر، توقمىقىم، ئۇر !» دېگەنىكەن، تۇلۇمدىن توقماق چاچراپ چىقىپ، تۆگمەنچى ۋە ئۇنىڭ خوتۇن - بالىلىرىنى شۇنداق ئۇرغىلى تۇرۇپتۇكى، ئاللا - توۋىنىڭ دەستىدىن جاھاندا تۇرۇپ بولغىلى بولماپتۇ. بوۋاي يۈگۈرۈپ چىقسا، ئىش باشقىچە... بوۋاي توقماققا تېخىمۇ چىڭراق بۇيرۇق بېرىپتۇ. تۆگمەنچى: «ۋاي، ئېشەكلىرىنى قايتۇرۇپ بېرەي» دەپ ئېشەكنى تېپىپ كەپتۇ. توقماق توختىماي خوتۇنىنى سىلىۋېرىپتۇ. تۆگمەنچىنىڭ خوتۇنى مىڭ بىر توۋا ئوقۇپ، سۈپرىنى قايتۇرۇپ بېرىپتۇ. توقماق يەنە توختىماپتۇ. ئۇلار: «بالىمىزدىن بالىمىزغا پەندىيات، يۈز مىڭ توۋا، توقماقنى توختىتىڭ، بوۋا» دەپ نالە قىپتۇ. بوۋاي:
«تۇر، توقمىقىم، تۇر !» دەپتۇ. توقماق توختاپتۇ. بوۋاي ھەممە نەرسىلىرىنى قايتۇرۇۋېلىپ، ئۆزىنىڭ ئاۋۋالقى ئېشەكگە مىنىپ، ناخشىسىنى دۈك ئېيتىپ يولغا راۋان بوپتۇ:

تەلەي كەلسە بېشىمغا،
يارىم كېلەر قېشىمغا.
توقماق يەيدۇ ئالدامچى،
توپا سالسا ئېشىمغا...

بوۋاي ئۆيگە كېلىپ موماينى قايىل قىلىپ، تونۇش - بىلىشلەرنى قىچقارتىپ يەنە پادىشاھقا يۈگۈرۈپتۇ. پادىشاھ،

www.uyghurkitap.com

نىمە بالاغا قالدىم، بۇ ئەخمەق گاداي بىلەن دەپ، قوغلاپ چى-قىرىپتۇ. ئارقىدىن پادىشاھنىڭ تەمەگە ئۆگىنىپ قالغان كۆڭلى بېسىلماي، يەنە: «بېرىپ بېقىڭلار !» دەپ بىرىنچى ياساۋۇللىرىنى ئەۋەتىپتۇ.

بوۋاي غىزادىن كېيىن ئېشەكنىڭ كارامىتىنى كۆرسە-تىپ، ياساۋۇللاردىن پادىشاھقا نۇرغۇن ئالتۇن ـ كۈمۈشلەرنى سوۋغات قىپتۇ.

پادىشاھ سوۋغاتلارغا قانائەت قىلماي، نىيىتىنى بۇزۇپتۇ، بوۋاينىڭ ئۆيىنى قوشقاچنىڭ ئۇۋىسىنى بۇزغاندەك بۇزدۇرۇپ، ھەممە نەرسىنى خەزىنىگە ئالماق بوپتۇ. بۇنى ئوردىدىكى باغ-ۋەن قېرى ئاڭلاپ قېلىپ، بوۋايغا خەۋەر قىپتۇ. بوۋاي ئۆگ-زىگە چىقىپ تەييارلىنىپ تۇرۇپتۇ. قارىسا، راست دېگەندەك بىرمۇنچە لەشكەرلەر كېلىۋاتقۇدەك. لەشكەرلەر يېقىنراق كەل-گەندە، بوۋاي تۋۋلاپتۇ:

— ھەي لەشكەرلەر، ئارقاڭلارغا قايتىڭلار. ئالتۇن كېرەك بولسا ئەۋەتىپ تۇراي، بىزنى ئارامخۇدا كۈن كۆرگىلى قو-يۇڭلار، — دەپتۇ. لەشكەرلەر ئۇنىماي باستۇرۇپ كەپتۇ. بوۋاي «خەير» دەپ توقماققا ئەمر بېرىپتۇ: «ئۇر، توقمىقىم، ئۇر !»

توقماق لەشكەرلەرنى شۇنداق سالغىلى تۇرۇپتۇكى، جاھان توپا ـ چاڭغا ئايلىنىپ، ئاران ئۈچ كىشى قېچىپ قۇتۇلۇپتۇ. پا-دىشاھ غەزەپكە كېلىپ، ھەممە لەشكەرلىرىنى چىقىرىپتۇ. توق-ماقمۇ ھەممە كۈچىنى چىقىرىپ ئۇرغىلى تۇرۇپتۇ. خەلق توق-ماقنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپتۇ. لەشكەرلەر سايىنىڭ تېشىدەك قىرىلىپتۇ. ئوردا ئېلىنىپ، جەڭ تامام بوپتۇ، ئەل ئامان قاپتۇ.

خەلق ئۆز ئىچىدىن ئادىل بىر كىشىنى تېپىپ، پادىشاھ سايلاپتۇ. بوۋاي بىلەن مومايمۇ مۇرادىغا يېتىپ، ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ.

ياغاچ ئات

قەدىمكى زاماندا بىر ياغاچچى بىلەن بىر تۆمۈرچى بولغانىكەن. ئۇلار بىر ـ بىرىنى مەنسىتمەي، دائىم بەسلىشىدىكەن. بىر كۈنى ئىككىسى مۇشۇ توغرۇلۇق تالىشىپ قىزىرىشىپ قاپتۇ. ياغاچچى دەپتۇ:

— مېنىڭ ھۈنىرىم سېنىڭكىدىن ئارتۇق.

تۆمۈرچى دەپتۇ:

— مېنىڭ ھۈنىرىم سېنىڭكىدىن ئارتۇق.

زادى كىمنىڭ ئارتۇق؟ بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئىككىسى بىر كۈن تالاش ـ تارتىش قىلىپ، ئاخىر پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ.

— ھە، نېمىگە كەلدىڭلار؟ نېمە جاڭجال بۇ؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

ياغاچچى بىلەن تۆمۈرچى ئۆزلىرىنىڭ نېمە ئۈچۈن تاكاللىشىپ قالغانلىقىنى ئېيتقاندىن كېيىن، پادىشاھ بىرئاز ئويلانغاندەك بولۇپ:

— مەن تېخى سىلەرنىڭ ھۈنىرىڭلارنى كۆرۈپ باققىنىم يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئون كۈننىڭ ئىچىدە سىلەر ماڭا بىرەر ھۈنىرىڭلارنى كۆرسىتىڭلار، — دەپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ھۈنەرۋەنلەر ئۆز ئۆيلىرىگە

قايتىپ، ئۆز ھۈنەرلىرىگە تۇتۇش قىپتۇ. ئۇلار ھېيچقاچان ئىشلىتىپ كۆرمىگەن ئۇستىلىقىنى كۆرسىتىشكە كىرىشىپ-تۇ. دەل ئون كۈن توشقاندا، ھەر ئىككىسى ئۆزلىرىنىڭ ياسىغان نەرسىسىنى ئېلىپ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا كەپتۇ.

تۆمۈرچى بىر تۆمۈر بېلىق ياساپتۇ. پادىشاھ بۇنى كۆرۈپ، تۆمۈرچىدىن:

— نېمەڭ بۇ؟ نېمىگە كېرىكى بار بۇنىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— خوش، پادىشاھىم، بۇ تۆمۈر بېلىقنىڭ خىسلىتى جىق، بۇنىڭغا مىنىپ دەرياغا، دېڭىزغا چۆكۈپ يۈرۈپ ساياھەت قىلغىلى، نۇرغۇن يۇرتلارنى كۆرگىلى بولىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ تۆمۈرچى. پادىشاھ تۆمۈرچىنىڭ بۇ گېپىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن:

— ھەي ئەخمەق! بۇنىڭ ئۆزى تۆمۈر تۇرسا، ئۇ سۇغا چۆكۈپ كەتمەمدۇ؟! تېخى ئۇنىڭ ئۇستىگە مىنىپ، يۇك ئار-تىپ سۇدا ئويىنغۇدەكمىش، — دەپ زاڭلىق قىلىپ كۈلۈپتۇ، ئاخىر، — ئەگەر دېگىنىڭدەك بولمىسا، ئۆز گۇناھىڭ ئۆزۈڭ-گىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— شۇنداق، تەقسىر، — دەپتۇ تۆمۈرچى.

پادىشاھ دەرھال يۇزمىڭ تاغار ئاشلىق ئالدۇرۇپ، تۆمۈرچىگە:

— قېنى، ئەمىسە مۇشۇ ئاشلىقنى بېلىقىڭغا ئارتىپ، كارامىتىڭنى كۆرسەت! — دەپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن تۆمۈرچى تۆمۈر بېلىقىغا ئاشلىقلارنى بې-سىپتۇ، كېيىن ئۇنى سۇغا سېلىپ، بىر يېرىنى شۇنداق بىر بۇرىغانىكەن، ھېلىقى تۆمۈر بېلىق سۇ ئۇستىدە تىرىك بې-لىقتىنمۇ شوخ ۋە تېز ئويناپ يۈرگۈدەك. بۇ كارامەتنى كۆر-

گەن پادىشاھ ھەيران قېلىپ، خۇشاللىقىدا ئاغزى قۇلىقىغا يېتىپتۇ، تۆمۈرچىنى ھەدەپ ماختاپتۇ. تۆمۈرچى كۆلنى بىر ئايلىنىپ سالامەت قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، پادىشاھ خۇ- شاللىقىدا تۆمۈرچىگە نۇرغۇن ئىنئام بېرىپتۇ.

ياغاچچىنىڭ ياساپ كەلگىنى قاناتلىق بىر ياغاچ ئات ئىكەن. بۇنىڭ خىسلىتىنى بىلمىگەن پادىشاھ كۆزگە ئىلمىغاندەك:

— نېمەڭ بۇ؟ خۇددى ئۇششاق باللار ئوينايدىغان ئويۇن- چۇققا ئوخشايدىغۇ، — دەپتۇ. ياغاچچى:

— بۇ ياغاچ ئات، بۇنىڭ ئوڭ قۇلىقىنى بۇرىسا، دەرھال ئاسمانغا ئۇچىدۇ، سول قۇلىقىنى بۇرىسا، دەرھال يەرگە چۈ- شىدۇ، قانچە تېز بۇرىسا، شۇنچە تېز ۋە ئېگىز ئۇچىدۇ. بۇنى مىنگەن ئادەم خالىغان يېرىگە بارالايدۇ، بىر كۈن ئىچىدە پۈ- تۈن دۇنيانى كېزەلەيدۇ، — دەپتۇ.

پادىشاھ بىلەن ياغاچچى ئات توغرۇلۇق سۆزلىشىپ تۇر- غاندا، پادىشاھنىڭ شاھزادىسىمۇ بۇلارنىڭ يېنىدا بار ئىكەن. ياغاچ ئاتنىڭ ئۇچىدىغانلىقى توغرىسىدىكى گەپ شاھزادىنى بەك قىزىقتۇرۇپتۇ، كۆڭلىدە ئۇ، مەن مۇشۇ پۇرسەتتىن پايد- دىلىنىپ دۇنيانى ئايلىنىپ كۆڭلۈمنى بىر ئېچىپ كەلمەيمۇ، دېگەن ئويغا كەپتۇ ـ دە، دادىسىغا:

— دادا، رۇخسەت قىلسىڭىز، مەن مۇشۇ ياغاچچىنىڭ ئېتىنى بىر سىناپ باقسام، — دەپتۇ.

— ياق، بالام، رۇخسەت قىلالمايمەن، بۇ ئاتنىڭ سىرىنى مەن تېخى بىلمەيمەن. راست ئۇچالامدۇ ياكى ئۇچالامدۇ؟ قوي، بۇنىڭغا چېقىلما ! — دەپتۇ پادىشاھ.

ياغاچچى ئاتنىڭ راست ئۇچالايدىغانلىقىغا پادىشاھنى ئىشەندۇرۇپ:

— يوقسۇ، شاھىم ! راست ئۇچالايدۇ، خەتىرىمۇ يوق.

ئوك قولىقىنى بۇرىسىلا ئۇچۇۋېرىدۇ، — دەپتۇ.

شاھزادە بۇ گەپنى ئاڭلاپ تېخىمۇ قىزىپ كېتىپتۇ. پا-دىشاھقا يالۋۇرۇپ تۇرۇۋاپتۇ. شاھزادە پادىشاھنىڭ ئاپايىتى ياخشى كۆرۈپ، ئەركە چوڭ قىلغان بىرلا بالىسى ئىكەن ئا-دەتتە ئۇ ئوغلىنىڭ دېگىنىنى قىلىپ بەرمەي قويمايدىكەن. بۇ نۆۋەت بالىسى بۇنداق يالۋۇرۇپ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن، پادى-شاھ ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتىشقا پېتىنالماي، نائىلاج رۇخسەت بېرىپتۇ.

— بالام، مېنىڭچە بولسىغۇ سەندىن بىردەممۇ ئايرىلغۇم كەلمەيدۇ، بىردەم كۆرمىسەم تۇرالمايمەن. مۇشۇ يېقىن ئەتراپتىلا ئۇچۇپ تېز يېنىپ چۈشكىن، ئانچە يىراققا بارما، ئاتنىڭ ئۈستىدە سەگەك ئولتۇر! — دەپ يېنىش - يېنىشلاپ تاپىلاپتۇ پادىشاھ. شاھزادە خۇشال بولۇپ:

— خوش، دادا! — دەپلا ئاتقا مىنىپ، ئۇنىڭ ئوك قو-لىقىنى بۇراپتۇ، ھەش - پەش دېگۈچە ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپتۇ. بىرئازدىن كېيىن شاھزادە يەرگە شۇنداق قارىغۇدەك بولسا، ھاي - ھاي، تاغلار، سۇلار، دەل - دەرەخلەر، ئۆي - ئىما-رەتلەر ۋە ئادەملەر... بارلىق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى خۇددى جامى جاھاننەمادا تارتىپ كۆرسەتكەندەك، شۇنداق چىرايلىق ۋە شۇنداق كىچىك كۆرۈنۈپتۇ. بۇ قىزىقچىلىقتا شاھزادە دادىسىنىڭ بايا ئېيتقان سۆزلىرىنى ئالللىقاچان يادىدىن چى-قىرىپ قويۇپتۇ. ئۇچا - ئۇچا بەك ئېگىزگە ئۆرلەپ كېتىپ-تۇ. قانچە ئېگىز ئۆرلىسە، يەر - زېمىن ۋە پۈتۈن نەرسە شۇنچە كىچىك ۋە چىرايلىق كۆرۈنۈپتۇ. شاھزادە خۇشاللىقتا چۆمۈپتۇ! ئاتنىڭ ئوك قولىقىنى بۇراۋېرىپتۇ. شۇنداق قى-لىپ، بىردەمنىڭ ئىچىدە بايىقى تاغلار، سۇلار، دەل - دەرەخ-لەر ۋە ئادەملەرنىڭ بارلىقى شاھزادىنىڭ كۆزىدىن غايىب

بوپتۇ. ئۇچا - ئۇچا شاھزادىنىڭ
قورسىقى ئېچىشقا باشلاپتۇ، دەررۇ
ئاتنىڭ سول قۇلىقىنى ئاستا -
ئاستا بۇراپ پەسلىتىپتۇ. بىر
يەرگە بېرىپ قارىغۇدەك بولسا،
باشقا بىر شەھەر كۆرۈنۈپتۇ.
شاھزادە ئاستا - ئاستا يەرگە
چۈشۈپتۇ. يەرگە چۈشكەندىن كې-
يىن بىر سارايغا ئورۇنلىشىپتۇ. چوڭ بولۇپ باشقا يۇرتقا
چىقىپ باقمىغان بۇ شاھزادە يېڭى شەھەرگە كەلگەندىن كې-
يىن قىن - قىنىغا پاتماي قاپتۇ.

ئەتىسى تاڭ سەھەردىلا كوچىنى كۆرۈشكە چىقىپتۇ، ئۇ-
ياق - بۇياقنى ئارىلاپ يۈرۈپ، كىرمىگەن ئارقا كوچىلىرى
قالماپتۇ. بىر چاغدا بىر تار كوچىدىن چوڭ بىر مەيدانغا

چىقىپ قاپتۇ. مەيدانغا قارىسا، خۇددى بازار كۈنى ياكى هېيىت كۈنى يىغىلىشقان ئادەملەردەك شۇنداق جىق ئادەم تۇرغان، بۇ ئادەملەرنىڭ ھەممىسى نېمىدۇر بىرنەرسىنىڭ ئاسماندىن چۈ-شۈشىنى كۈتۈپ تۇرغاندەك باشلىرىنى ئېگىز كۆتۈرۈشۈپ تۇرغۇدەكمىش. بۇنى كۆرگەن شاھزادە ھەيران بولۇپ قاپتۇ ۋە ئۆزىمۇ شۇ كۆپچىلىكنىڭ ئىچىگە قىسىلىپ كىرگەن بويىچە بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئاسمانغا قاراپتۇ، لېكىن ھېچ نەر-سىنىڭ قارىسى كۆرۈنمەپتۇ. بۇنىڭ تېگىنى بىلىش ئۈچۈن، ئۇ يېنىدا تۇرغان كىشىلەردىن سوراپتۇ:

— ھەي ئاكىلار، نېمىگە قارىشىپ تۇرىسىلەر؟

ئادەملەرنىڭ ئىچىدىن بىرى ئۇنىڭغا قاراپ:

— بۇ گەپچە سىز بۇ يەرگە يېڭىدىن كەلگەن ئادەم ئوخشايسىز. بىزنىڭ پادىشاھىمىزنىڭ بىر مەلىكىسى بار، ئۇ شۇنداق بىر چىرايلىق قىزكى، ئۇنىڭ چىرايلىقلىقىغا دۇنيا-دىكى پۈتۈن قىزلارنىڭ چىرايلىقلىقى تەڭ كېلەلمەيدۇ، ئاي دېسە ئاغزى بار، كۈن دېسە كۆزى بار، شۇنداق چىرايلىق بىر مەلىكە. پادىشاھ ئۇنى ئۆزىنىڭ جېنىدىن ئارتۇق كۆرىدۇ، ئۇنى ھېچقانداق ئىنسۇجىنغا كۆرسەتمەي ساقلايدۇ. ئوردىدا ساقلاش-تىن قورقۇپ، تىلسىمات بىلەن ئاسماندا ئالايىتەن بىر ساراي سېلىپ بەرگەن. پادىشاھ ھەر كۈنى مەلىكىنى بىر يوقلاپ چۈشىدۇ. پادىشاھ ھازىر شۇ مەلىكىنى يوقلاش ئۈچۈن ئاس-مانغا چىقىپ كەتتى، بىرئازدىن كېيىن قايتىپ چۈشىدۇ، بىز ھەممىمىز پادىشاھنىڭ قايتىپ چۈشۈشىنى كۈتۈپ تۇرىمىز، — دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلاپ شاھزادە ھەيران بولۇپ:

— ئاسمانغا قانداق ئۆي سالغىلى بولىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ھېلىقى كىشى:

— پەرىشتىلەر ياساپ بەرگەنمىش، ئۇ يەرگە پادىشاھتىن

باشقا ئادەم چىقالمايدۇ، ــ دەپتۇ.
شاھزادە بۇ كىشىنىڭ سۆزىنى بىر - بىرلەپ ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن ئۆز كۆڭلىدە نېمىدۇر بىرنەرسىلەرنى پەملىگەندەك بولۇپ، ھېلىقى ئۆزى چۈشكەن سارايغا قايتىپ كېتىپتۇ. ئەل يېتىپ يېرىم كېچە بولغاندا ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، ياغاچ ئېتىغا مىنگەن پېتى ئۇچۇپ، بايىقى مەيداننىڭ ئۇدۇلىغا توغرا كېلىدىغان ئاسمان بوشلۇقىنى بىرنەچچە قېتىم ئايلىنىپتۇ. شۇنداق قارىغۇدەك بولسا، دېگەندەك بىر بوشلۇقتا يوغان بىر ئۆي تۇرغۇدەكمىش. ھە، مۇشۇ ئۆي بولسا كېرەك، دەپتۇ - دە، ئۆينىڭ ئالدىغا چۈشۈپ ئىشىكنى ئېچىپ ئۆيگە كىرىپتۇ. مەلىكە دادام يەنە چىققان ئوخشايدۇ دەپ، ئىشىك ئالدىغا بېرىپ قارىسا، دادىسى ئەمەس. مەلىكە ھەيران بولۇپ، ئادەمزاتنىڭ بۇ يەرگە چىقىشى مۇمكىن ئەمەس، بۇ پەرىشتىلەردىن بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ، شاھزادىنى ئىززەت - ھۆرمەت بىلەن قارشى ئاپتۇ. شاھزادە قارىغۇدەك بولسا، مەلىكە ھەقىقەتەن ئاي دېسە ئاي ئەمەس، كۈن دېسە كۈن ئەمەس، شۇنداق چىرايلىق، نازۇك بەدەن، ساھىبجامال بىر قىز، شاھزادە بىر كۆرۈش بىلەنلا ئاشىقى بىقارار بوپتۇ. مۇشۇنداق بىر گۈزەل قىز بىلەن بىر يەردە بولۇش مېنىڭ بەختىم، جېنىمنىڭ راھىتى ئەمەسمۇ! نېمە بولسام بولاي، بۇ قىزنى قولدىن بەرمەي، دېگەن ئويغا كەپتۇ. قىزمۇ بۇرۇندىنلا دادىسىنىڭ ھېچكىمگە كۆرسەتمەي، ئادەم بالىسى يوق بىر جايغا ئاچىقىپ قويغىنىغا ئىچى پۇشۇپ، تىت - تىت بولۇپ يۈرىدىكەن ۋە ئۆزىگە مۇشۇنداق بىر يىگىتنىڭ ھەمراھ بولۇشىغا تەشنا ئىكەن. شاھزادىنىڭ پەرىشتە ئەمەس، بەلكى ئادەمزات ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ قانداق كەلگەنلىكىنى ئۇقۇپ، مەلىكىنىڭ كۆڭلى خۇش بوپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئىككىسى-

نىڭ ئويلىغىنى بىر يەردىن چىقىپتۇ. بۇلارغا ھېچبىرى خې-
مىرتۇرۇچنىڭ كېرىكى يوق، بىردەمدىلا بىر ـ بىرى بىلەن
ئىچقويۇن ـ تاشقويۇن بولۇپ، ھال ـ ئەھۋاللىشىپتۇ، مۇڭ-
دىشىپتۇ، ئىككىسىنىڭ مۇھەببەت ئوتى تېخىمۇ ئۇلغىيىپتۇ.
تاڭ ئاتقاندىن كېيىن شاھزادە ئېتىغا مىنىپ، بايىقى سارايغا
قايتىپ چۈشۈپتۇ.

شۇ كۈنى چۈشلەر بىلەن پادىشاھ ئادەت بويىچە قىزى
مەلىكىنى يوقلىغىلى ئاسمانغا چىقىپتۇ. پادىشاھ ھەر كۈنى
قىزىنىڭ يېنىغا چىققاندا، ئۇنى جىڭلاپ كۆرىدىكەن، چۈنكى
پادىشاھنىڭ چۈشەنچىسىچە، خوتۇن كىشى ئەر كىشىگە يې-
قىنلاشقاندىن كېيىنلا ئېغىرلىقى ئاشارمىش. بۈگۈن پادىشاھ
قىزىنى جىڭلىغۇدەك بولسا، ئادەتتىكى ئېغىرلىقىدىن ئىككى
جىڭ ئارتۇق. بۇ ئەھۋالنى ئۇققان پادىشاھنىڭ غەزىپى كې-
لىپ، كۆزلىرى پىيالىدەك، ساقاللىرى تىكەندەك بولۇپ كې-
تىپتۇ، قىزىنىڭ يېنىدا بىردەممۇ ئولتۇرماستىن دەرھال
قايتىپ چۈشۈپتۇ. كۆپچىلىك بۇنى كۆرۈپ ھەيران بوپتۇ. پا-
دىشاھنىڭ ۋەزىرلىرىمۇ بۇ ئەھۋالغا ھەيران قىلىپ، پايپاسلاپ
پادىشاھنىڭ قېشىغا كىرىپ سوراپتۇ. پادىشاھ پۈتۈن ئەھۋالنى
بايان قىلىپ، مۇنداق بۇيرۇق بېرىپتۇ:

ــ بۇ ئىشقا مېنىڭ ئەقلىم يەتمىدى. مېنىڭدىن باشقا
ئاسمانغا چىقالايدىغان ئادەم بارمۇ يا؟ سىلەر بىر چارە قىلىپ
مۇشۇ ئادەمنى تېزدىن قولغا چۈشۈرۈڭلار، بولمىسا ھەم-
مىڭلارنىڭ بېشىنى ئالىمەن!

بۇ گەپنى ئاڭلىغان بىر ۋەزىر:

ــ خوش، پادىشاھىئالەم، بۇ خىزمەتكە بىز بېشىمىز بى-
لەن تەييار. بىزدە ئەڭ ئاتاقلىق تۆت نەپەر باتۇر بار. پادىشا-
ھىم، ئەگەر رۇخسەت قىلسىلا، شۇ تۆت نەپەر باتۇرنى مەلىكە

ئولتۇرغان ئۆيىنىڭ تۆت ئەتراپىغا قويساق، ئۇلارنىڭ قولىدىن ھېلىغۇ ئادەم ئىكەن، ئۇچار قۇشمۇ ئۇچۇپ ئۆتەلمەيدۇ، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ.

پادىشاھ ۋەزىرنىڭ بۇ پىكرىنى ناھايىتى توغرا تېپىپتۇ. تۇندە بۇ تۆت نەپەر باتۇرنى ئاسمانغا ئاچىقىپ، مەلىكىنىڭ ئولتۇرغان ئۆيىنىڭ تۆت تەرىپىگە قويۇپ، ئۆزى يېنىپ چۈشۈپتۇ. بۇ باتۇرلار پەقەت ئويغاق ۋاقتىدىلا باتۇر ئىكەن، ئۇخلاپ قالغاندا، بۇرنىدىن چىۋىن كىرىپ ئاغزىدىن چىقىپ كەتكىنىنى تۇيمايدىكەن. پادىشاھ تېخى يەرگە چۈشە - چۈشمەستىنلا ھېلىقى تۆت باتۇر ئۇيقۇ دەرياسىغا غەرق بوپتۇ. شاھزادە يەنە ئۇچۇپ چىقىپ، مەلىكە بىلەن بەخىرامان بىر كېچە قونۇپ، مۇڭدىشىپ، ئەتىسى تاڭ ئاتقاندا يەرگە قايتىپ چۈشۈپتۇ. بۇ كۈنىمۇ پادىشاھ قىزىنىڭ يېنىغا چىقىپ، قىزىنى ئادىتى بويىچە جىڭلىغاندا ئالتە جىڭ ئارتۇق چىقىپتۇ. پادىشاھنىڭ ئاچچىقى كېلىپ، زادى نېمە قىلىشنى بىلەلمەي قاپتۇ. بۇ چاغدا مەلىكىنىڭ بۇ ۋەقەسى پۈتۈن شەھەر ئەھلىگە يېيىلىپ، يۇرت ئىچىدە سۆز - چۆچەك بولۇپ كېتىپتۇ، پادىشاھ خىجالەتچىلىكتە قاپتۇ. ئاخىر بۇ ئىشنى بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈن، پادىشاھ ۋەزىرىگە يەنە قاتتىق بۇيرۇق قىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، پادىشاھىم، — دەپتۇ ۋەزىر، — بىز مەلىكە ئولتۇرغان ئۆيىنىڭ ئىچى - تېشىنى ۋە ئۆيدىكى بارلىق جاھازلارنى قىزىل بوياق بىلەن بوياپ تاشلايلى. ئەتىسى پۈتۈن شەھەر خەلقىنى يىغىپ تەكشۈرەيلى، ئەگەردە كىمنىڭ كىيىمىدە قىزىل بوياق بولسا، شۇنى تۇتۇش كېرەك، بۇنداق قىلمىساق ئۇنى تۇتۇش قىيىن، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ. پادىشاھ بۇنى ماقۇل كۆرۈپتۇ.

شۇ كېچىسى شاھزادە مەلىكىنىڭ يېنىغا چىقىپتۇ. قا-

رسا ئەھۋال پۈتۈنلەي باشقىچە، ئۆينىڭ ئىچى ـ تېشى ۋە پۈتۈن سايمانلار قىپقىزىل سىرلاقلىق. شاھزادىنىڭ مەلىكى- نىڭ يېنىدا ياتماي قايتىپ چۈشكۈسى كەلمەپتۇ، چۈنكى مە- لىكە بىلەن شاھزادە بىر ـ بىرىنى كۆرمىسە كۆڭلى ئارام تاپمايدىكەن، شۇڭا شاھزادە بۇ يولدا بېشىغا كېلىدىغان مۇشكۇللۇكلەرنى ئويلاپ ئاۋارە بولماپتۇ. شۇنداق قىلىپ، شاھزادە مەلىكىنىڭ يېنىدا يەنە بىر كېچە قونۇپتۇ. ئە- تىسى قايتىپ چۈشمەكچى بولۇپ كىيىم ـ كېچەكلىرىگە قارىسا، كىيىمى ۋە ئۆتۈكى پۈتۈنلەي قىزىل بوياققا بويىلىپ كەتكەن. ئەسلىدە شاھزادىنىڭ كىيىمگە ئالتۇن ـ مەرۋايىت تۇتۇلغان بولۇپ، ئۆتۈكىنىڭ نالىمۇ ئالتۇندىن ئىكەن. ئەگەر بۇنى تاشلىۋەتمىسە، سىر پاش بولۇپ پادىشاھنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىشى تۇرغان گەپ، شۇڭا ئۇ كىيىمگە قىلچىلىك ئاغرىنماي، ئۇنى شۇ يەردىلا يەرگە تاشلىۋېتىپتۇ، ئۆزى يالاڭ ئاياغ ۋە ئىچكى كىيىملىرى بىلەن سارايغا ئۇچۇپ چۈشۈپتۇ.

بۇ شەھەردە بىر قېرى مويسىپىت بار ئىكەن، ئۇ ھەر كۈنكى ئادىتى بويىچە ئەلدىن بۇرۇن تۇرۇپ، ساۋاب تېپىش ئۈچۈن ئۆيمۇئۆي يۈرۈپ كىشىلەرنى بىر نۆۋەتتىن نامازغا چاقىرىپ بولۇپ، ئۆزى مەسچىتكە كېلىۋاتسا، يىراقتا بىر- نەرسە ۋال ـ ۋۇل قىلىپ تۇرغۇدەك. بۇ نېمە بولغاي، دەپ ئالدىراپ ـ تېنەپ يېقىن كېلىپ قارىغۇدەك بولسا، شاھزادى- لەر كىيىدىغان كىيىم، ئۇنىڭغا تۇتقاننىڭ ھەممىسى ئالتۇن ـ مەرۋايىت، ئۆتۈكىنىڭ نالىمۇ ئالتۇن ئىكەن. بوۋاينىڭ خۇ- شاللىقى ئىچ ـ ئىچىگە پاتماي قاپتۇ. ئۇ كۆڭلىدە، مىنىڭ ھەر كۈنى ئاللا يولىدا قىلغان ئەمگىكىمنىڭ ئەجرى بۈگۈن يەتكەن ئوخشايدۇ، بۇ خۇدايىمنىڭ ماڭا قىلغان ئىلتىپاتى دەپ، خۇداغا يۈز مىڭ شۈكۈر ئېيتىپ، شۇ يەردىلا چاپان بى-

لەن ئۆتۈكنى كىيىپتۇ. مويسىپىت بۇ چاپان بىلەن ئۆتۈكنىڭ
سىرىنى نەدىن بىلسۇن؟ شۇ خۇشاللىقىدا مەسچىتكە ھەممە-
دىن بۇرۇن كىرىپ ئولتۇرۇپتۇ، لېكىن پادىشاھنىڭ بۇيرۇقى
بويىچە ھېچكىمنىڭ مەسچىتنىڭ سىرتىغا چىقىشىغا رۇخسەت
قىلىنماپتۇ، جامائەت ھويلىغا چىقىپ ۋەزىرنىڭ تەكشۈرۈشى-
دىن ئۆتۈشكە تەييارلىنىپ تۇرۇپتۇ. بىر ۋاقىتتا ھېلىقى
مويسىپىت مەسچىتتىن ھويلىغا چىقىپتۇ، ئۇنىڭ ئاجايىپ
ئېسىل كىيىملىرىنى كۆرگەن ئەل ـ جامائەت ھەيران قاپتۇ
ۋە ئۇنى مۇبارەكلەپتۇ. كېيىن ۋەزىر ھەممە كىشىنى بىر ـ
بىرلەپ تەكشۈرۈپ چىقىپ، ئاخىر مويسىپىتنىڭ يېنىغا كې-
لىپ قارىسا، بۇنىڭ چاپىنىدا بوياقنىڭ ئىزى تۇرغان، شۇ
ھامان «جاللات !» دەپ چاقىرىپتۇ. جاللات كېلىپ ئۇنى باغلاپ
ئوردىغا ئېلىپ مېڭىپتۇ ۋە زىندانغا تاشلاپتۇ، تۈرلۈك قىيىن ـ
قىستاقلار بىلەن سوراققا ئاپتۇ، ئاخىر ئۇنى ئۆلۈمگە ھۆكۈم
قىپتۇ. بۇ ۋەقەدىن كېيىن شەھەر خەلقى ھەيرانلىقتا پېتىپ-
تۇ، ئاسمانغا چىققان ئادەمنىڭ زادى قانداق ئادەم ئىكەنلىكى-
نى كۆرۈشكە ھەممە كىشى ئالدىراپتۇ. بۇ ئەھۋال ھېلىقى
شاھزادىنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. شاھزادىنىڭ بۇ قېرى ئادەم-
نىڭ ناھەق ئۆلۈمگە كېتىۋاتقانلىقىغا ۋىجدانى چىدىماي، يۈ-
رىكىگە خۇددى بىر ئېغىر تاشنى ئېسىپ قويغاندەك تۇيۇلۇپ-
تۇ. ئۇ شۇ ھامان ياغاچ ئېتىنى قولتۇقىغا قىسىپ، يۈگۈرگەن
پېتى دار ئالدىغا بېرىپتۇ، قارىسا قېرى مويسىپىتنىڭ بويۇن-
غا ئاللىقاچان سىرتماق سېلىنغان. شاھزادە تېخىمۇ ئالدىراپ،
ئۈنىنىڭ بارىچە:

— ھەي جاللات، توختا ! بوۋاينى ئاسما ! ئۇنىڭ گۇناھى
يوق، گۇناھنىڭ ھەممىسى مەندە، مەلىكىنىڭ يېنىغا چىققان
مەن، مەلىكە بىلەن بىللە ياتقانمۇ مەن، ئۇنىڭ تېپىۋالغان

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېگى ئادرېسى

كىيىمى مېنىڭ كىيىمىم، مېنى ئۆلتۈر، ئۇنى قويۇپ بەر ! — دەپ ۋارقىراپ كەتتۇ. جاللات بۇنى ئاڭلاپ توختاپ تۇرۇپتۇ.

پادىشاھ بۇ قېرىنىڭ ئۆلۈمنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈش ئۇچۇن شەھەرنىڭ سېپىلىدا تۇرغانىكەن. جاللاتنىڭ بوۋاينى ئۆلتۈرمەي توختاپ قالغىنىنى كۆرگەن پادىشاھ دەرھال ئەھۋالنى بىلىپ كېلىش ئۇچۇن ئىككى ياساۋۇل ئەۋەتىپتۇ. جاللات ياساۋۇلغا ئەھۋالنى ئېيتىپ بەرگەندىن كېيىن، ياساۋۇللار پادىشاھقا ئېيتىپتۇ. پادىشاھ:

— ئەمىسە، شۇ يىگىت ئۆلتۈرۈلسۇن ! — دەپ بۇيرۇق بېرىپتۇ.

جاللات قېرىنى قويۇپ بېرىپ، شاھزادىنى باغلىغىلى كېلىشى ھامان شاھزادە ئەپلەپ تۇرۇپ ياغاچ ئېتىغا چەبدەسلىك بىلەن مىنىپتۇ - دە، ئوقتەك ئۇچۇپ ئاسمانغا چىقىپ كېتىپتۇ. جاللاتلار پايپېتەك بولۇشۇپ قاپتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشاھ ئاچچىقىغا چىدىماي بىھوش بولۇپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ. شاھزادە ئۇچقان بويىچە مەلىكىنىڭ يېنىغا چۈشۈپتۇ ۋە مەلىكىگە ئەھۋالنى بايان قىلىپ:

— ئىككىمىزنىڭ ۋەقەسى دادىڭىزغا مەلۇم بولۇپ قالدى. ئۆلۈمدىن ئاران قۇتۇلدۇم. بۇ يەردە ھايال تۇرماي قېچىشقا توغرا كېلىدۇ. ئىككىمىز خۇدانىڭ تەقدىرى بىلەن ئاشىق - مەشۇق بولۇپ قالدۇق، مۇھەببىتىمىز كۈندىن - كۈنگە چوڭ-

قوْرلىشىپ كەتتى، سىزدىن ھەرگىزمۇ ئايرىلغۇم كەلمەيدۇ، ئەگەر خالىسىڭىز ئىككىمىز بىللە قاچايلى، — دەپتۇ.

— مەن سىز بىلەن بىرگە بولغىنىم بولغان، سىزدىن ئۆلسەممۇ ئايرىلمايمەن، — دەپتۇ مەلىكە.

— ئۇنداق بولسا يۈرۈڭ، ئاتقا مىنىڭ، — دەپتۇ شاھزادە.

ئىككىسى ئاتقا مىنىپ ئۇچۇپتۇ. بۇلار ئۇچۇپ خېلى يەرگە بارغاندىن كېيىن، مەلىكە تۇيۇقسىز:

— ۋاي بولمىدى، شاھزادە، مەن كىچىك چېغىمدا ئانام ماڭا ئىككى دانە گۆھەر بەرگەنىدى، «ئەرگە تەگكەن چېغىڭدا، بىرىنى قېيناتاڭغا، يەنە بىرىنى قېيناناڭغا بەر» دەپ ئېيتقا-نىدى. گۆھەر ئۆيدە قاپتۇ، مەن شۇنى ئېلىۋالمىسام بولمايدۇ، — دەپتۇ. شاھزادە:

— ئۇچۇپ يېرىم يولغا كەلدۇق، ئەمدى قايتىش خەتەر-لىك، — دېسە، مەلىكە:

— ياق، بولمايدۇ، شاھزادە، مەن قېيناتام بىلەن قېينانامغا نېمىدەپ بارىمەن؟ بۇ ئانامنىڭ ماڭا قىلغان نەسىھەتى، — دەپ ئۇنىماپتۇ.

شاھزادە مەلىكىنىڭ دىلىنى ئاغرىتماسلىق ئۈچۈن نا-ئىلاج رۇخسەت بېرىپ، ئۆزى بىر قۇملۇق چۆل يەرگە چۈ-شۈپ، مەلىكىنى يولغا ساپتۇ.

پادىشاھ ھوشىغا كەلگەندىن كېيىن دەرھال ئاسمانغا چى-قىپتۇ، قارىسا مەلىكە يوق. پادىشاھ ھۆركىرەپ يىغلاپتۇ، نېمە قىلىشىنى بىلمەي تۇرغان بىر چاغدا، قىزىنىڭ ياغاچ ئاتقا مىنىپ غارقىراپ ئۇچۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپتۇ ۋە بىر دالدا يەرگە كىرىپ مۆكۈنۈپتۇ. مەلىكە ئۆيگە كىرىشى بىلەن پادىشاھ ئۇنى تۇتۇۋېلىپ، ئوردىغا ئاپىرىپ بىر ئۆيگە سولاپ قويۇپتۇ.

بۇ پادىشاھتىن يىراق يەردە يەنە بىر پادىشاھ بولۇپ، ئۇنىڭ بىر ئوغلى بار ئىكەن. مەلىكىنىڭ چىرايلىقلىقى ھەققىدىكى گەپ ـ سۆزلەر بۇ پادىشاھنىڭ قۇلىقىغا يەتكەندىن كېيىن، ئۆز ئوغلىغا ئېلىپ بېرىش ئۈچۈن بۇرۇن نۇرغۇن قېتىملاپ ئەلچى ئەۋەتكەن بولسىمۇ، لېكىن مەلىكىنىڭ دادىسى قوبۇل كۆرمىگەنىكەن. ئەمدى مەلىكىنىڭ شاھزادە بىلەن بولغان ۋەقەسى پۈتۈن شەھەر خەلقىگە تارقالغاندىن كېيىن بۇ پادىشاھقا ناھايىتى ئار كەپتۇ، ئۇ قىزى مەلىكىنى كۆزدىن يىراق قىلىش ئۈچۈن، يىراقتىكى ھېلىقى پادىشاھقا بىر پارچە خەت يېزىپتۇ. بۇ خەتنى ئالغان پادىشاھ بالىسىنى توي قىلىشقا جابدۇپ، بىرقانچە ۋەزىر ۋە نۇرغۇن لەشكەرلەر بىلەن داغدۇغىلىق يولغا سايتۇ.

ئەمدى گەپنى مەلىكىنىڭ ئاشىقى شاھزادىدىن ئاڭلايمىز:

شاھزادە مەلىكىنى ئەنە كېلەر، مانا كېلەر، دەپ بىر كۈن ساقلاپتۇ، ئىككى كۈن، ھەتتا ئۈچ كۈن ساقلاپتۇ، قىزدىن دېرەك يوق، شاھزادە مەلىكە مەندىن يۈز ئۆرۈدى يا بىر پالاكەتكە ئۇچرىدى، ياغاچ ئاتتىنمۇ ئايرىلدىم، بۇ چۆل ـ جەزىرىدە ئۆلىدىغان بولدۇم، ئۆلۈكۈم يىرتقۇچلارغا يەم بولىدىغان بولدى، دېگەن ئەندىشىگە چۈشۈپ ئاھ ئۇرۇپتۇ. ئەتراپى چەكسىز كەتكەن قۇملۇق چۆل، ھەممە يەر ئېگىز قۇم تاغلىرى بىلەن قاپلانغان، ھېچ يەردىن ئادەم دىدارىنى، ھەتتاكى ئۇچار قۇشنىمۇ كۆرگىلى بولمايدىكەن. كۈن ھەددىدىن تاشقىرى ئىسسىق، قۇم تاغلىرىدىن يانغان ئىسسىقلىق خۇددى تونۇردىن چىققان يالقۇندەك ئادەمنى كۆيدۈرۈپ تۇرىدىكەن. بىر ياقتىن كۈننىڭ ئىسسىقى، بىر ياقتىن ئاچلىقنىڭ ئازابى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇسسۇزلۇقنىڭ دەردى شاھزادىنىڭ ھېچبىر ماغدۇرىنى قويماپتۇ. كەچكە يېقىن سالقىن چۈشكەندىن كېيىن

شاھزادە ئورنىدىن قوزغىلىپ، سەۋەب قىلساڭ سېۋەتتە سۇ توختايدۇ، دەپتىكەن، مەنمۇ بىر سەۋەب قىلىپ باقمايمۇ دەپتۇ - دە، بىر ئېگىز تاغنىڭ بېشىغا چىقىپ، ئادەم بار يەرنى ئىز - دەپتۇ. ھېچبىر ئىنسۇجىنىنىڭ دىدارى كۆرۈنمەپتۇ. شاھزادە تاغدىن سىيرىلىپ پەسكە چۈشۈپتۇ. بىرھازا يول مېڭىپ ئال - دىغا شۇنداق قارىغۇدەك بولسا، بىر گۈزەل چىمەنزارلىق باغ تۇرغۇدەك، تۈرلۈك يەل - يېمىشلەر پىشىپ كەتكەن، رەڭمۇ - رەڭ گۈللەر ئېچىلغان، ئېرىقلاردا سۇلار شارقىراپ ئېقىپ تۇرغان، بۇلبۇللار سايرىشىۋاتقان ئاجايىپ كۆڭۈللۈك بىر باغ. نەچچە كۈندىن بېرى ئاچلىقنىڭ، ئۇسسۇزلۇقنىڭ ئازابىنى چەككەن شاھزادە مېۋىلەرنى يېيىش ئۈچۈن باغقا كىرىپتۇ، لېكىن باغدا ئادەم دىدارى يوق. ئۇ بىر تۈپ شاپتۇل تۈۋىگە بېرىپ قورسىقى تويغۇچە يەپتۇ. بىرئازدىن كېيىن بىر تاتلىق ئۇيقۇ بېسىپتۇ - دە، شاپتۇل تۈۋىدە ئۇخلاپ قاپتۇ. ئەتىسى ئويغىنىپ ئېڭىكىنى شۇنداق سىلىغۇدەك بولسا، بىر تۇتام ئاپئاق ساقال تۇرغۇدەك. شاھزادە بۇ نېمە ۋەقە دەپ، ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كېتىپتۇ. ئويلاپ - ئويلاپ بۇنىڭ سەۋەبىنى ھېچ تاپالماپتۇ، ئاخىر شاپتۇلدىن گۇمانلىنىپتۇ، ھە، گەپ شاپتۇلدىكەن، ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟ ئەگەر مەلىكە كېلىپ قالسا، مېنىڭ مۇشۇ بىر غېرىچ ساقىلىمنى كۆرسە قانداق قىلار دەپ، ئويلا - ئويلا قورسىقى يەنە ئېچىپتۇ. شاپتۇلدىن يېيىشكە قورقۇپ، بىر تۈپ نەشپۈت يېنىغا بې - رىپتۇ، سارغىيىپ پىشىپ كەتكەن نەشپۈتنى راسا تويغۇچە يەپتۇ. بىرئازدىن كېيىن بىر تاتلىق ئۇيقۇ بېسىپتۇ - دە، نەش - پۈت تۈۋىدە ئۇخلاپ قاپتۇ. بىر چاغدا ئويغىنىپ، كېرىلىپ ئور - نىدىن تۇراي دېسە، بېشىغا بىرنەرسە يېپىشىۋالغاندەك بوپتۇ، بېشىنى سىلىغۇدەك بولسا، بىر جۈپ ئۇزۇن ھەم قوپال مۈڭ -

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىگى ئادرېسى

گۈز تۇرغۇدەك. شاھزادە ھەيران بولۇپ، ئەمدى تۈگىشىپتىمەنغۇ، ئادەمىلىك سۈپىتىمدىن ھايۋانلىق سۈپىتىگە كىرىپ قالدىمغۇ، مەلىكە ماڭا قانداقمۇ قارار دەپ، داد - پەرياد كۆتۈرۈپتۇ. شۇ ئېغىر قايغۇدا غەمگە پېتىپ يەنە قاتتىق ئۇيۇقۇغا كېتىپتۇ، ئۇخلاۋېتىپ بىر چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىدە ھاسا تايانغان بىر ئاپئاق ساقال بوۋاي ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ، بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ:

— ھەي بالام، ساڭا نېمە بالا كەلدى؟ نېمانچە مۇنداق دەردلىك يىغلايسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

شاھزادە بوۋايغا بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى بايان قىلىپ بېرىپتۇ. بوۋاي:

— يىغلىما، بالام، ھېچ ۋەقەسى يوق، سەن بۇ باغنىڭ سىرىنى بىلمىگەنلىكىڭ ئۈچۈن مۇشۇنداق بولۇپ قاپسەن. بۇ باغدىكى مېۋىلەرنى يېيىش شەرتى شۇكى، دەرەختىكى مېۋىلەرنى يەرگە چۈشۈپ قاق بولۇپ قالغانلىرى بىلەن قوشۇپ يېسەڭ ھېچنېمە بولمايدۇ. ھېلىمۇ كېرەك يوق. سەن ئەمدى قاقلىرىنى يېگىن، شۇ چاغدا ساقال بىلەن مۈڭگۈزلىرىڭ دەرھال چۈشۈپ كېتىدۇ. بالام، سەن ھەرگىز بۇ يەردە ياتما، بۇ يەردىن تېزرەك كەتكىن. بۇ دۆۋىلەرنىڭ بېغى، ئۇلار ھازىر

ئۇخلاۋاتىدۇ، بىر ئۇخلىسا ئۈچ كېچە ـ كۈندۈز ئۇخلايدۇ. ئەگەر بۇگۈنلا بۇ يەردىن كەتمىسەڭ، دىۋىلەر سېنى تىرىك قويمايدۇ. بۇ مېنىڭ ساڭا نەسىھەتىم، — دەپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

شاھزادە چۆچۈپ، كۆزىنى ئۇۋۇلاپ قارىغۇدەك بولسا چۈشى، ئەتراپىغا قارىسا ھېچبىر ئادەم دىدارى يوق. بىرئاز تۇرۇپ چۈشىدە كۆرگەن بوۋاينىڭ سۆزىنى ئېسىگە كەلتۈرۈپ، دەرھال شاپتۇل ۋە نەشپۈت شېخى تۇۋىگە چۈشۈپ قالغان قاقلىرىنى ئىزدەپ تېپىپ يەپتۇ. راست دېگەندەك، ساقال بىلەن مۈڭگۈزلىرى دەرھال يوقىلىپ، شاھزادە يەنە بۇرۇنقى چىرايلىق يىگىت سۈپىتىگە كەپتۇ. بوۋايغا يۈز مىڭ غايىبانە رەھمەتلەرنى ئوقۇپ، بۇ يەردىن دەرھال كېتىشنى ئويلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن تال ـ چىۋىقلارنى سۇندۇرۇۋېلىپ بىر دانە چوڭ سېۋەت توقۇپتۇ ـ دە، ئۇنىڭ يېرىمىغا دەرەختىكى پىشقان شاپتۇل، نەشپۈتلەرنى، يېرىمىغا ئۇنىڭ قاقلىرىنى قاچىلاپ يولغا راۋان بوپتۇ. باغدىن چىقىپ قارىسا، يەنە چەكسىز كەتكەن باياۋان، كۈنچىقىش قايسى، كۈنپېتىش قايسى پەرق ئەتكىلى بولمىغۇدەك، ئۆزىنىڭ ئۆيى قەيەردە قالدى، مەلىكىنىڭ شەھىرى قەيەردە قالدى بىلمىگۈدەك. ئاخىر تەۋەككۇل قىلىپ ئۇدۇل كەلگەن يولغا راۋان بوپتۇ. قورسىقى ئاچسا شاپتۇل بىلەن نەشپۈتتىن يەپ، ئۇيقۇسى كەلسە ئاسماننى يېپىنچا، يەرنى سېلىنچا قىلىپ يېتىپ ـ قوپۇپ يولنى داۋام قىلدۇرۇپتۇ. شۇنداق قىلىپ، يەتتە كېچە ـ كۈندۈز چۆل ـ باياۋان ئىچىدە تېنەپ، ئاخىر بىر چوڭ تاغقا ئۇلىشىپتۇ. تاغ ئىچىدىمۇ بىرنەچچە كۈن يۈرۈپ، تاغدىن ئېشىپ چۈشۈپ، بىر چوڭ يولغا چىقىپتۇ. شاھزادە چوڭ يولغا چىقىپ قالغاندىن كېيىن چوڭ بىر تىنىۋېلىپ، ھەرنېمە بول-

ىسمۇ ئادەم بار يەرگە يېقىنلىشىپتىمەن، بىر يەردە ئولتۇرۇپ بىر ھاردۇق ئېلىۋالاي، ئاڭغىچە بىرەر يولۇچىمۇ ئۆتۈپ قالار، مەن شۇلاردىن بۇ يەرنىڭ نەلىكىنى بىلىۋالارمەن دەپ، بۇ سېيىلد- تىدىكى شاپتۇل بىلەن نەشپۈتتىن يەپ، ھاردۇق ئېلىپ ئول- تۇرۇپتۇ. ئارىدىن ئۇزاق ۋاقىت ئۆتمەيلا بىر توپ كارۋان يې- تىپ كەپتۇ. شاھزادە ئۇلاردىن كۈنچىقىشقا ماڭسا ئۆز يۇرتى- غا، كۈنپېتىشقا ماڭسا مەشۇقى مەلىكىنىڭ يۇرتىغا بارىدىغان- لىقىنى سوراپ بىلىۋاپتۇ. ئۇ «يولۋاس ئىزىدىن يانماس، يى- گىت سۆزىدىن» دەپتىكەن، مەنمۇ مۇشۇ يولدىن يانماي، بىر ئىلاج قىلىپ مەلىكە بىلەن ياغاچ ئاتنى قولغا چۈشۈرۈپ، ئاندىن يۇرتۇمغا قايتاي دەپ ئويلاپتۇ ـ دە، چوڭ يولغا چۈ- شۈپ كۈنپېتىشقا قاراپ يەنە مېڭىپتۇ. بىرئاز ماڭغاندىن كې- يىن ئارقىغا قارىسا، بىر توپ ئادەم ئاتلىرىنى ئويناتقان ھالدا چاڭ ـ توپىلارنى توزۇتۇپ، بىر خىل ھەيۋەت بىلەن كېلىۋاتقۇدەك، يېقىن كەلگەندىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرى- سىدا بىرقانچە مەپىمۇ كۆرۈنۈپتۇ. ئالدىدىكى بىر مەپە شۇنداق چىرايلىق ياسالغانكى، پال ـ پۇل قىلىپ تۇرغان نۇرى ئادەم- نىڭ كۆزىنى چاقنىدىكەن، ئۇنى تۆت ئات ئۇچقاندەك سۆرەپ كېلىۋاتقان. مەپىنىڭ ئىچىدىكى مەلىكىنىڭ دادىسى ئەۋەتكەن خەتكە بىنائەن مەلىكىنى ئالغىلى كېتىۋاتقان شاھزادە، ئات- لىقلار بولسا، ئۇ شاھزادىنى ھىمايە قىلىپ كېتىۋاتقان ۋەزىر ۋە ياساۋۇللار ئىكەن.

ئۇلار شاھزادىنىڭ يېنىغا كەلگەندىن كېيىن، ۋەزىر قو- پاللىق بىلەن ۋارقىراپتۇ:

— ھەي بالا، بۇ يەردە نېمە سېتىپ يۇرىسەن؟

— مەن ھېچ نەرسە ساتمايمەن! — دەپتۇ شاھزادە.

— بىرنەرسە ساتمىساڭ سېۋىتىڭدىكى نېمە ئۇ؟ بۇنىڭدا

شاپتۇل، نەشپۇتلەر تۇرىدىغۇ ! — دەپتۇ ۋەزىر سېۋەتتىكى شاپتۇل، نەشپۇتنى ئىشارەت قىلىپ.

— ھە، ئۆزۈمگە كېرەك - دە، — دەپتۇ شاھزادە. ۋەزىر شاھزادىنىڭ بۇ گېپىگە سەل رەنجىگەندەك بولۇپ:

— ھوي، نېمە بۇنداق ئاتىكاچى نېمىسەن؟ ! بىرنەچچىنى سېتىپ بەرسەڭ بولمامدۇ؟ ! بىز يول يۈرگىلى بىرنەچچە كۈن بولدى، كۈن ئىسسىق، بىزنىڭ شاھزادە ئۇسسۇزلۇقتا چىدىماي قالدى. بۇ نېمەڭنى بىز يېمەيمىز، شاھزادە يەيدۇ، شاھزادە ! — دەپتۇ. سېۋەت كۆتۈرگەن شاھزادە:

— ياق، مەيلى كىم يېسۇن، ساتمايمەن. بۇ مېنىڭ يولدا يەيدىغان ئوزۇقۇم. ئۆزۈڭلار كۆرۈۋاتىسىلەر، بۇ پايانسىز چۆل-لۈكتە تاش بىلەن قۇمدىن باشقا نەرسىنى تاپقىلى بولمايدۇ. سىلەرغۇ ئات بىلەن، مېنىڭ ئىككى پۇتۇمدىن باشقا نېمەم بار؟ قاچان بىر مەنزىلگە يېتىپ بارغۇچە ئاچلىقتا ئۆلمەي-مۇ؟ ! — دەپتۇ. شۇ ئارىدا مەيدە ئولتۇرغان شاھزادە ۋەزىرگە:

— تېز ئەكەل شاپتۇل بىلەن نەشپۇتنى ! — دەپ ۋارقىراپتۇ. ۋەزىر ئۆز شاھزادىسىنىڭ ۋارقىرىغىنىنى ئاڭلاپ، دەرھال يېنىدىن بىر تىللانى ئېلىپ سېۋەت كۆتۈرگەن شاھزادىگە تەڭلەپتۇ. ئاڭغىچە بۇ شاھزادە بۇلارنىڭ كىم ئى-كەنلىكىنى، نەگە، نېمە ئۈچۈن كېتىۋاتقانلىقىنى بىلىپتۇ. بىلگەندىن كېيىن، ئۆز يۈرىكىدىكى ھەسرىتىنى بىلدۈرمەس-تىن تىللانى ئېلىپ، ھېلىقى شاپتۇلدىن ئىككى دانە، نەش-پۇتتىن ئىككى دانە بېرىپتۇ، ئەمما ئۇنىڭ قېقىدىن بەرمەپ-تۇ. مەيدىكى شاھزادە شاپتۇل بىلەن نەشپۇتنى قولىغا ئې-لىش بىلەن ئاغزىغا موكلا ساپتۇ - دە، يولغا راۋان بوپتۇ، بىرئازدىن كېيىن غەرق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. ئارىدىن خېلى ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن شاھزادە ئويغىنىپ ئېڭىكىنى سى-

لىسا، بىر غېرىچتەك ئاق ساقال، بېشىنى سىلىسا، بىر غېـ-
رىچ قوش مۈڭگۈز تۇرغۇدەك. شاھزادە چۆچۈپ كېتىپ [illegible]نى
دەرھال توختىتىپتۇ، ۋەزىر، ياساۋۇللارمۇ دەرھال ئاتتىن
چۈشۈپ، مەپىنىڭ يېنىغا كېلىشىپتۇ. مەپىگە قارىغۇدەك
بولسا، شاھزادىنىڭ ئورنىدا ئادەم دېسە ئادەم ئەمەس، ھايۋان
دېسە ھايۋان ئەمەس، خۇددى جىن - ئالۋاستىدەك بىر سەت
نەرسە ئولتۇرغۇدەك. بۇلارمۇ قورقۇپ كېتىپتۇ، بۇنىڭ نېمە
ۋەقە ئىكەنلىكىگە ھېچ ئەقلى يەتمەپتۇ. شۇ ئارىدا ھېلىقى
شاھزادىمۇ ئارقىدىن پىيادە يېتىپ كەپتۇ. ۋەزىر يۈگۈرۈپ
ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ:

— سەن بىزگە بايا سېتىپ بەرگەن نېمە ئۇ؟ — دەپ
سوراپتۇ. شاھزادە ھېچ ھودۇقماستىن:

— نېمە بولماقچى، نەشپۈت بىلەن شاپتۇل ! — دەپتۇ.

— قانداق شاپتۇل ئۇ؟ نەشپۈتچۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ۋەزىر.

— قانداق بولاتتى، شاپتۇل شېخىدا پىشقان شاپتۇل، نەشپۈت شېخىدا پىشقان نەشپۈت - دە !

— ئەمىسە شاھزادە يېگەندىن كېيىن ساقال بىلەن مۈڭگۈز چىقىپ قالدىغۇ؟

شاھزادە مەپىنىڭ يېنىغا كېلىپ مەپىدىكى شاھزادىنىڭ تەلەتنى كۆرۈپ، سالماق-

لىق بىلەن:

— مېنىڭ كېچە - كۈندۈز يەپ كېلىۋاتقىنىم مۇشۇ نەشپۈت بىلەن مۇشۇ شاپتۇل، نېمە ئۈچۈن بۇ ساقال بىلەن مۈڭگۈز ماڭا چىقمايدۇ، — دەپ بىرئاز ئويلىنىپتۇ، ئاندىن بىرنەرسە دەرھال يادىغا كەلگەندەك سۆزىنى داۋام قىپتۇ، — شاھزادە شاپتۇل بىلەن نەشپۈتنى يەپ بولغاندىن كېيىن ئۇخلاپمۇ قالدىمۇ؟

ئولتىشىپ تۇرغانلار بىر ئېغىزدىن:

— ھە - ھە، ئۇخلاپ قالغانىدى، — دەپتۇ.

— مانا بۇنىسى بولماپتۇ - دە ! بۇنى ئەمدى كىمدىن كۆرگىلى بولىدۇ؟ بۇ چۆللۈكتە ھېلىغۇ شاپتۇل بىلەن نەشپۈت ئىكەن، ھەرقانداق تاماق يېگەن كىشىمۇ ئۇخلىسا بولمايدۇ، بىر نەرسىنى يەپ بولۇپ، ئۇنى ياخشى سىڭدۈرمەيلا ئۇخلاپ قېلىش خاتا ! ئۇخلىغاندىن كېيىنلا مۇشۇنداق بولۇپ قالىدۇ، بۇرۇنمۇ نۇرغۇن ئادەملەر مۇشۇنداق بولۇپ قالغان، سىلەر بۇ ئىشتىن خەۋەرسىز ئىكەنسىلەر - دە ! — دەپتۇ شاھزادە. بۇنى ئاڭلاپ ھەممىسى باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ:

— شۇنداق، بىز بۇ ئىشتىن خەۋەرسىز، — دېيىشىپتۇ.

سېۋەت كۆتۈرگەن شاھزادە بۇلارنى راسا بابلىغىنىغا خۇش بولۇپ بەكمۇ كۈلگۈسى كەپتۇ، لېكىن چاندۇرماسلىق ئۈچۈن كۈلكىسىنى ئىچىگە بېسىپ تۇرۇپتۇ. ۋەزىر، ياساۋۇللارنىڭ ئىچىدە تالاش - تارتىش بولۇپ كېتىپتۇ، بىرقانچىلىرى: «شاھزادە بۇ قىياپەت بىلەن مەلىكىنى ھەرگىز ئالالمايدۇ، ئەمدى مۇشۇ يەردىن قايتىشىمىز كېرەك» دېسە، بەزىلىرى: «بىز شاھزادىنى بۇنداق قىلىپ قويۇپ قايتساق پادىشاھقا نېمە دەيمىز؟ بىر ئىلاج قىلىپ ساقايتىشىمىز لازىم» دېيىشىپتۇ. شاھزادە ئۆزىمۇ قايتىشقا ئۇنىماي:

— نەچچە يىلدىن بېرى قولغا كەلتۈرەلمىدىم، مېنىڭ بىر مۇشەققەتتە قولۇمغا كەلتۈرمەكچى بولغان قىزنى باشلاپ بەرگ بارىمەن؟! قانداقلا بولسۇن شۇ قىزنى ئەكېتىشنىڭ چارىسىنى قىلىڭلار، — دەپتۇ. ئاخىر ۋەزىر شاھزادىگە:

— ئەمدى باشقا ھېچقانداق چارە يوق. ئارىمىزدىن بىر چىرايلىقراق يىگىتنى تېپىپ، ئۇنى شاھزادىلەرچە كىيىندۈرۈش كېرەك. مەلىكىنى قولغا چۈشۈرۈپ، ئۆز يۇرتىمىزغا بارغاندىن كېيىن ئۇنىڭ جانابلىرىغا كۆنمەيدىغان ئىلاجى يوق، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ، بۇ پىكىر شاھزادىگە بەكمۇ يېقىپتۇ ۋە شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇق بېرىپتۇ. لېكىن، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن مەلىكىگە يارىغۇدەك يىگىت تېپىلماپتۇ، ھېچقايسىنىڭ چىرايى شاپتۇل ساتقان شاھزادىچىلىك يوق ئىكەن. ئۇلار ئاخىر شاپتۇل ساتقان شاھزادىنى ئالدىماقچى بوپتۇ -دە، ۋەزىر ئۇنىڭغا مەقسەتنى ئېيتىپتۇ. بۇ گەپ شاھزادىگە راسا ياققان بولسىمۇ، لېكىن چىنىپ قالماسلىقى ئۈچۈن:

— ئۆز ئىشىڭلار ئىكەن، ئۆزۈڭلار قىلىڭلار، مەن بولسام ئۇقەت قىلىپ جان بېقىپ يۈرگەن بىر يولۇچىمەن. مېنى ئۇنداق خىجىل قىلماي، كېتىشىمگە رۇخسەت بېرىڭلار، — دەپ ئۇنىماي تۇرۇۋاپتۇ. ۋەزىر كۆپ يالۋۇرۇپتۇ، شاھزادە ئۇنىماپتۇ. ئاخىر ۋەزىر پۇل بىلەن ئالدىماقچى بولۇپ، يىنىدىن بەش تىللا ئېلىپ تەڭلەپتۇ، يەنە ئۇنىماپتۇ، يەتتە تىللا بېرەي دەپتۇ، شاھزادە ئاران ئۇناپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار بۇ شاھزادىنى كىيىندۈرۈپ مەيگە ساپتۇ، مەيدىكى شاھزادىنى باشقا مەيگە سېلىپ، يۈزىگە چۈمبەل يېپىپ، مۈگگۈزىنى بىر پارچە رەخت بىلەن ئوراپ قويۇپتۇ ھەم ۋەزىر ئۇنىڭغا شەھەرگە بارغاندا ئۆيدىن سىرتقا

چىقماي ئۇلتۇرۇشنى ئۇقتۇرۇپتۇ.

قۇدا بولىدىغان پادىشاھ، بۇگۇن شاھزادە كېلىدۇ دەپ، پۈتۈن ۋەزىر - ئۆلىمالىرى بىلەن شەھەر ئەھلىنى قوزغاپ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ، قارىسا، قىزنى ئالىدىغان شاھزادە ئاجايىپ كېلىشكەن بىر يىگىت ھەم تويغا دەپ راسلاپ كەلگەن پۇل - ماللىرى ھەددى - ھېسابسىز ئىكەن. بۇنى كۆرگەن پادىشاھنىڭ گۇلقەقەلىرى ئېچىلىپ كېتىپتۇ، لېكىن يەنە بىر تەرەپتىن، قىزى توغرىسىدا غەم - ئەندىشىگە قاپتۇ. قىزنىڭ چاتىقى ئاشكارا بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن تويىنى چاپسانراق ئۆتكۈزۈپ، شاھزادىنى پاتراق يولغا سېلىشقا ئالدىراپتۇ، نۇرغۇن پۇل - مالنى سەرپ قىلىپ، تويغا تېزدىن تەييارلىق كۆرۈپتۇ ۋە يەتتە كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ بېرىپتۇ.

توي كۈنى قېرىلار بىر يەردە، ياشلار بىر يەردە بوپتۇ. ھەممە مېھمانلار كېچە - كۈندۈز مەشرەپ ۋە ئويۇن - تاماشىلار بىلەن بوپتۇ، لېكىن پادىشاھنىڭ ئوي - پىكرى قىزى بىلەن شاھزادىدە قاپتۇ، تىنماي باشقىلاردىن قىزى بىلەن يىگىتنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقۇپ تۇرۇپتۇ. قىز تويىنىڭ ئالتىنچى كۈنىگىچە يۈزىدىن چۈمبەلنى ئالماي، تامغا قاراپ يىغلاپ ئولتۇرۇپتۇ. باشقىلار ئۇسسۇل ئويناپ، ناخشا ئېيتىپ ۋە قوشاق توقۇپ ئولتۇرسا، قىز ئۆزىنىڭ سۆيگەن يارى بولغان شاھزادىنى ئويلاپ يىغلاپتۇ. بۇ ئەھۋالنى پادىشاھ ئاڭلاپ تېخىمۇ غەمگە چۈشۈپتۇ، پۈتى كۆيگەن توخۇدەك بىر يەردە تۇرالماي قاپتۇ. تويىنىڭ ئاخىرقى كۈنى كۆپچىلىك بۇرۇنقىدەك يەنە ئۆز ئويۇن - تاماشىسى بىلەن بولۇپ قالغاندا، شاھزادە مەلىكىگە ئۆزىنى ئاشكارا قىلىشنى ئويلاپ، ئۇنىڭ قولىقىغا ئاغزىنى يېقىپ، ئۆزىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بوش ئاۋاز بىلەن

ئېيتىپتۇ. مەلىكە ئاۋۋال ئىشەنمەپتۇ، كېيىن چۈمبەلىنى ئاستا ئېچىپ قارىغۇدەك بولسا، دېگەندەك ئۆزىنىڭ سۆيگەن يىگىتى ئىكەن. مەلىكە ئوڭۇممۇ ـ چۈشۈممۇ دەپ، خۇشاللىقىدىن ئولتۇرالماي قاپتۇ. شاھزادە باشقىلارنىڭ، خۇسۇسەن پادىشاھنىڭ تويۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن، مەلىكىنىڭ تاقەت قىلىپ ئولتۇرۇشىنى ئېيتىپتۇ. مەلىكىمۇ چاندۇرماسلىققا تىرىشىپتۇ. شاھزادە پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، قىزغا ئۆزىنىڭ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالغانلىقىنى ئېيتىپ مۇنداق دەپتۇ:

— ئەتە پادىشاھ بىزنى يولغا سالىدۇ، ئەگەر بىز سىزنى ئالغىلى كەلگەن شاھزادىنىڭ يۇرتىغا بارىدىغان بولساق، سىز ئۇ چاغدا شۇنىڭ ئەمرىدە بولۇپ قالىسىز، مېنى بولسا، بۇ يۇرتتىن ھەيدەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىز ھازىردىن باشلاپ قانداق قىلىپ بولسۇن قۇتۇلۇشقا تىرىشايلى. بۇنىڭ ئامالى قېچىش. قېچىش ئۈچۈن ياغاچ ئات كېرەك. سىز ئەتە «دادام ياغاچ ئاتنى بەرمىسە بارمايمەن» دەپ تۇرىۋېلىڭ. دادىڭىز ھەرقانداق ئۇسۇل بىلەن قورقۇتسىمۇ چىڭ تۇرۇڭ، سىزنى ھېچنېمە قىلالمايدۇ. ياغاچ ئات قولغا كەلمىسە، بىزنىڭ ئايرىلغىنىمىز ئايرىلغان.

مەلىكە بۇنى جان ـ دىلى بىلەن ئورۇنداشقا ۋەدە بېرىپتۇ.

بۇ كۈنى توي بەك قىزىپتۇ، ھەممە كىشىنىڭ دىققىتى قىز بىلەن يىگىتنىڭ مۇھەببىتىدە بوپتۇ. قىزنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقۇشقا كەلگەن يەڭگە موماي بۇ ئىككىسىنىڭ بۇنداق كۆڭۈللۈك ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ، دەررۇ بېرىپ پادىشاھقا ئېيتىپتۇ، بۇنى ئاڭلاپ پادىشاھنىڭ كۆڭلى ئارام تېپىپتۇ.

تاڭ ئېتىپتۇ. ئەتىگەندىلا ھەممە مېھمانلار شاھزادە بىلەن مەلىكىنى ئۇزىتىش ئۈچۈن تەييارلىنىپتۇ. شاھزادىنىڭ ئېتىنى توقۇپ، مەپىلىرىنى قېتىپ تەييارلاپ بوپتۇ. ھەممىسى

مەلىكىنىڭ چىقىشىغا قاراپ تۇرۇپتۇ، لېكىن مەلىكە چىقماپ-تۇ. مېھمانلار بۇ ئەھۋالغا ھەيران بوپتۇ. پادىشاھ مەلىكىنىڭ چىقماي تۇرۇۋېلىپ، مېھمانلارنى ساقلىتىپ قويغىنىغا بەك خاپا بوپتۇ، چۈنكى مېھمانلارنىڭ ئىچىدە باشقا ئەللەردىن كەلگەن مېھمانلارمۇ بار ئىكەن، پادىشاھ شۇلاردىن بەك ئۇيىلىپتۇ. دەرھال ئۇ بىر كېنىزەكنى كىرگۈزۈپتۇ. كېنىزەك چىقىپ، پادىشاھقا:

— پادىشاھئالەم، مەلىكىنىڭ چىقماسلىقىدا بىر سەۋەب بار ئىكەن، — دەپتۇ.

— ھە، نېمە سەۋەب ئىكەن؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ.

— دادام ياغاچ ئاتنى قوشۇپ بەرمىسە بارمايمەن، دەيدۇ، — دەپتۇ كېنىزەك.

پادىشاھ دەرھال غەزەپكە كېلىپ، «جاللات !» دەپ ۋارقىراپتۇ. جاللاتلار شۇ ھامان پادىشاھنىڭ ئالدىغا ھازىر بوپتۇ. پۈتۈن مېھمانلار بۇ ئىشقا ھاڭ - تاڭ بولۇپ قاپتۇ. ئاخىر چەتتىن كەلگەن مېھمانلارنىڭ بىرى پادىشاھقا تەسەللى بېرىپتۇ:

— قويسىلا، پادىشاھ، بۇنىڭغا ئانچە خاپا بولۇشنىڭ ھا-جىتى يوق، ياش باللار ئۆيۈنغا ئامراق بولىدۇ، ئىچى پۇش-قاندا ئويناپ كۆڭلىنى ئاچار، سورىغان نەرسىسىنى بەرسىلە، — دەپتۇ.

پادىشاھ مېھمانلارنىڭ يۈز - خاتىرسى ئۈچۈن ياغاچ ئات-نى نائىلاج مەلىكىگە بېرىپتۇ، ئاندىن داغدۇغا بىلەن قىز - يىگىتنى يولغا سېپتۇ.

ئۇلار بىرنەچچە كۈن يول مېڭىپ، مۆڭگۈزلۈك شاھزادى-نىڭ يۇرتىغا يېقىنلىشىپتۇ، لېكىن قېچىشنىڭ پەيتىنى تا-پالماپتۇ. ئەگەر ئوردىغا كىرىپلا قالسا، ئىش چاتاق. شاھزادە

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يەنە مەلىكىگە:

— سىز ئۇرۇشماق ئالدىغا بارغاندا، ئۆزچە قولۇم بىلەن يەتتە تەخسە تىللانى كۆپچىلىكنىڭ بېشىدىن ئۆرۈپ چاچمىسام، ئوردىغا كىرمەيمەن دەڭ، ئۇلار نائىلاج تىلىكىڭىزنى قوبۇل قىلىدۇ. تىللانى ئاچىققاندا يەرگە چېچىڭ، ئاندىن ئوردىكى شاھزادىدىن تارتىپ پۈتۈن ۋەزىر، ئۆلىمالارغىچە چىقىپ تەرسۈن دەڭ. ئۇنىمۇ قىلماي ئىلاج يوق. ئۇلار تىللا بىلەنلا بولۇپ كەتكەندە، ياغاچ ئاتقا مىنىپ قاچىمىز، — دەپ گەپ ئۆگىتىپتۇ.

دەل ئوردا ئالدىغا كەلگەندە، مەلىكە شاھزادىنىڭ دېگىنى

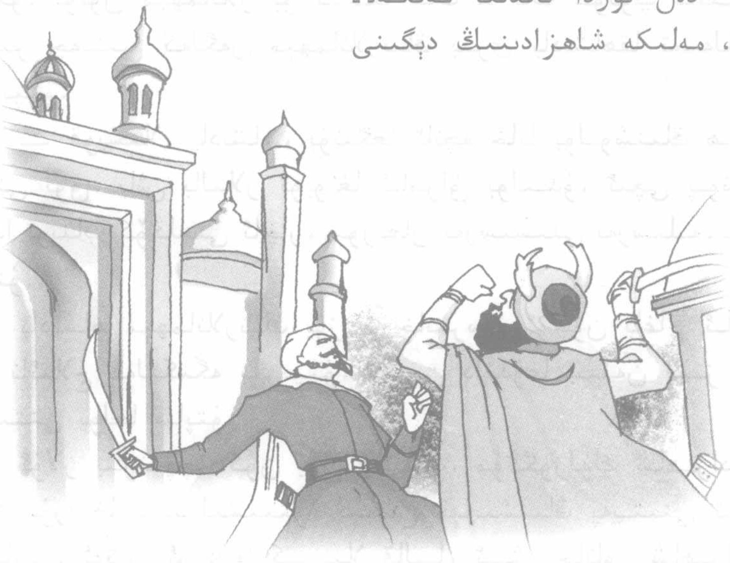

بويىچە تەلەپ قويۇپتۇ، ئوردىدىكىلەر نائىلاج ماقۇل بوپتۇ. ئۇلار تىللا تېرىش بىلەن بولۇپ كەتكەندە، شاھزادە بىلەن مەلىكە ياغاچ ئاتقا مىنىپتۇ - دە، ئاتنىڭ ئوڭ قۇلىقىنى بىر بۇراپ ئاسمانغا ئوقتەك ئۇچۇپ چىقىپ كېتىپتۇ. ھېلىقى ئادەملەر بولسا ھەيران بولۇپ ئاسمانغا قارىغىنىچە قاپتۇ. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئىككىسى شاھزادىنىڭ يۇرتىغا سالامەت ئۇچۇپ كەپتۇ.

پادىشاھ ئۆز ئوغلىدىن ئايرىلغاندىن كېيىن، كېچە - كۈندۈز ئاھ ئۇرۇپ سەۋدايى بولۇپ قالغانىكەن. بۇنىڭ ھەممىسىنى ياغاچ ئاتنى ياسىغان ياغاچچىدىن كۆرۈپ، ئۇنى زىندانغا تاشلاپتۇ، ئاخىر شەھەردىكى چوڭ دەرۋازىغا مىخلىماقچى بوپتۇ. شاھزادىنىڭ بۇ يەرگە يېتىپ كەلگەن كۈنى ھېلىقى ياغاچچىنى دەرۋازىغا مىخلاش ئۈچۈن ئېلىپ ماڭغان ۋاقىتقا توغرا كەپتۇ. شاھزادە كېلىپلا دادىسىدىن ياغاچچىنى سوراپتۇ، ئاندىن ياغاچ ئاتنىڭ خاسىيىتىنى، بۇ ئات بولمىسا نۇرغۇن ئىشنى كۆرەلمەيدىغانلىقىنى، شۇنىڭدەك بۇنداق چىرايلىق، ئەقىللىق بىر مەلىكىگە ئىگە بولالمايدىغانلىقىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ، ئۇ يەنە ياغاچچىغا ئىنئام بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ. دادىسى شاھزادىنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ياغاچچىنى ناھەق جازالىغانلىقىغا بەك خىجىل بوپتۇ ۋە شاھزادىنىڭ تەلىپى بويىچە دەررۇ ياغاچچىنى ئازاد قىپتۇ. شاھزادە شۇ ھامان ياغاچچى بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇنى ئوردىغا ئەكىرىپتۇ. پادىشاھ ياغاچچىدىن كۆپ ئەپۇ سوراپتۇ ھەم نۇرغۇن پۇل ئىنئام بېرىپ، ھۈنىرىنى تېخىمۇ تاكامۇللاشتۇرۇشقا دەۋەت قىپتۇ. پۈتۈن يۇرتقا شاھزادە بىلەن مەلىكىنىڭ قىرىق كېچە - كۈندۈز تويىنى قىلىپ بېرىپتۇ. پادىشاھ قېرىپ قالغانلىقى ئۈچۈن، ئوغلىغا ئۆز تەختىنى ئۆتۈنۈپتۇ.

[General Information]
书名=维吾尔民间故事 3　维吾尔文
SS号=40250807

www.uyghurkitap.com